

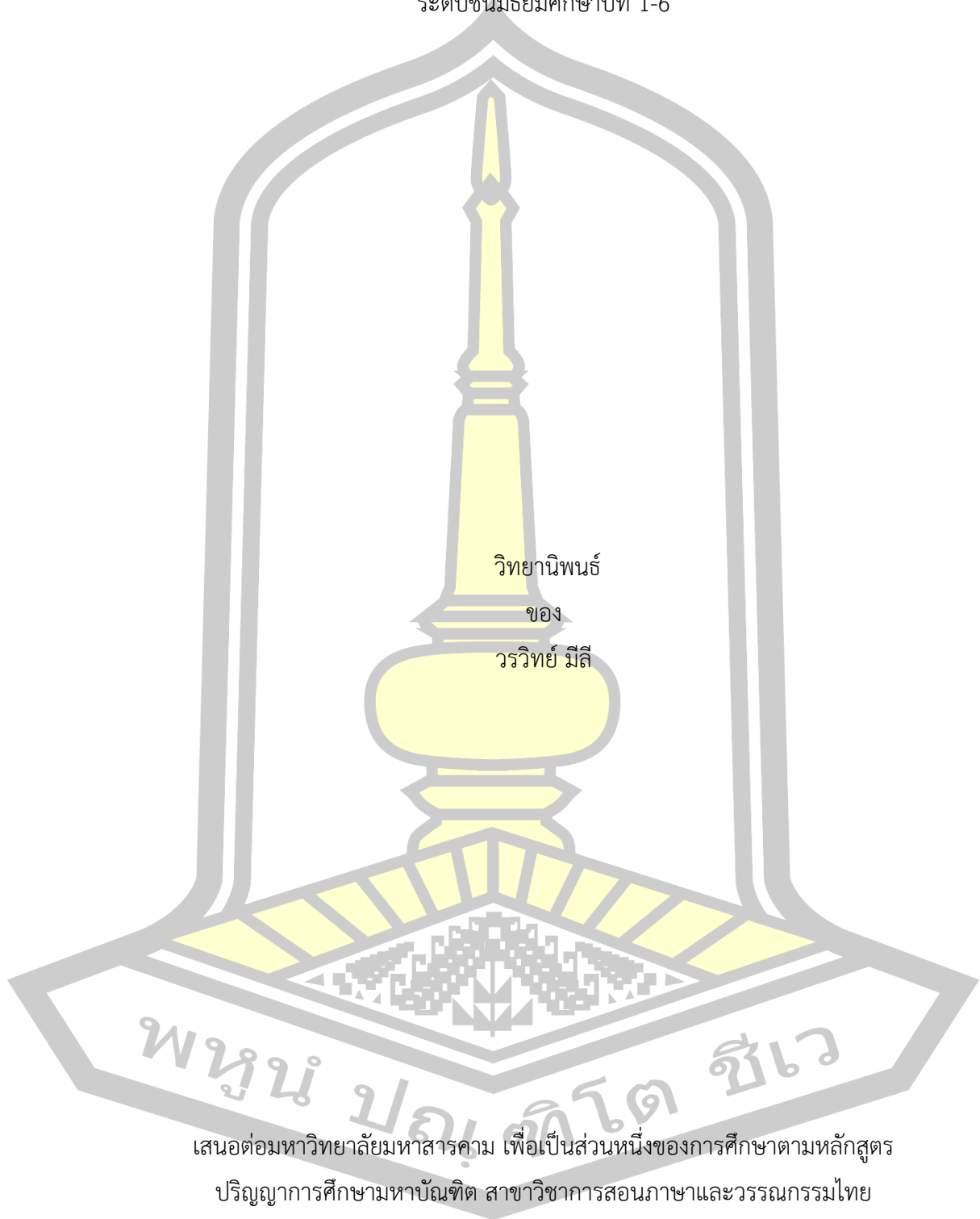
พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

วิทยานิพนธ์
ของ
วรวิทย์ มีลี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย
เมษายน 2568

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

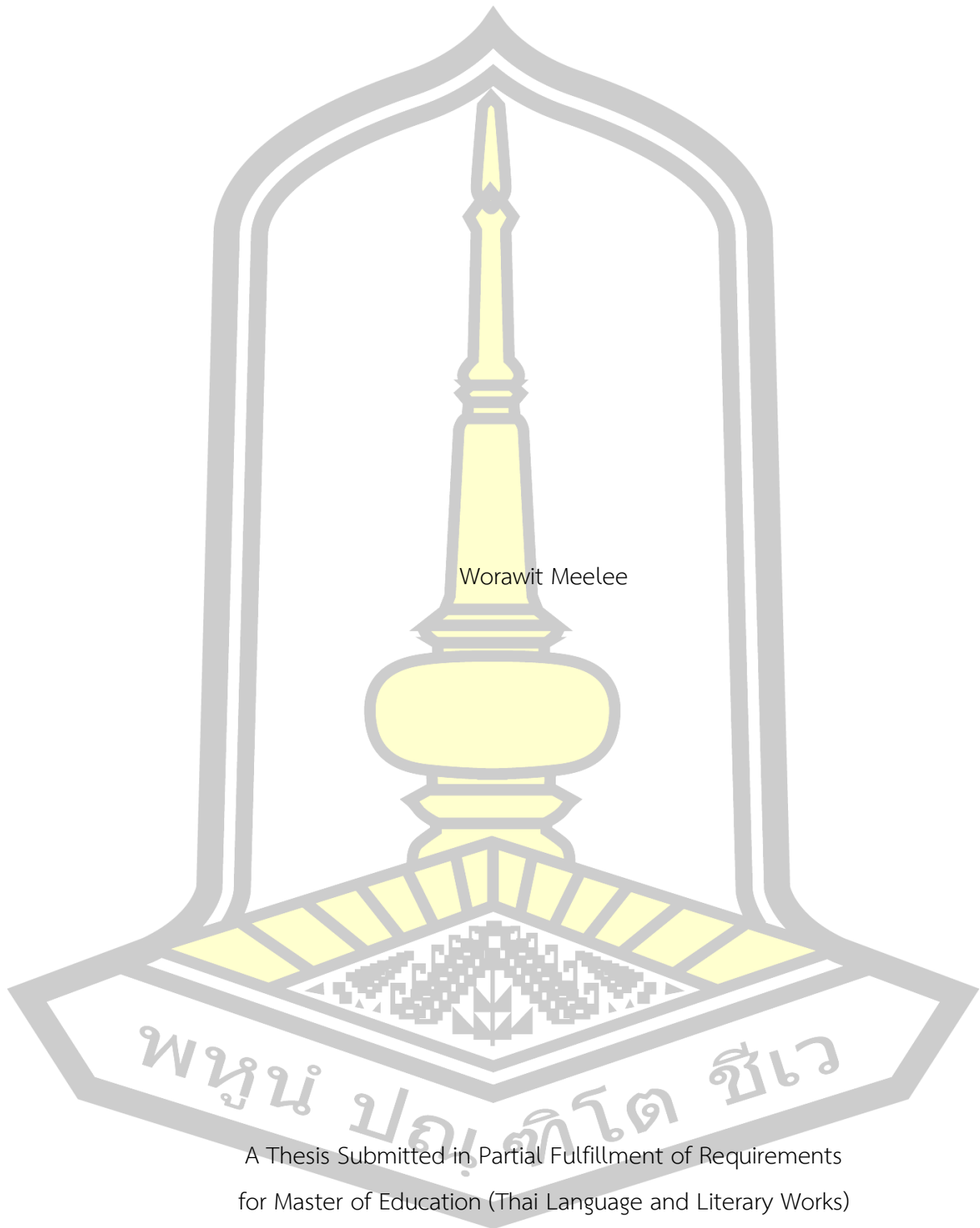
พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย
เมษายน 2568

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Buddhist Ethics of Characters in Wannakadee Wajak Textbook of Mattayomsueksa 1–6

Worawit Meelee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Education (Thai Language and Literary Works)

April 2025

Copyright of Maharakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายวรวิทย์ มีลี แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. สมัย วรรณอุดร)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. กীরติ ณะไชย)

กรรมการ

(ผศ. ดร. กัลยา กุลสุวรรณ)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผศ. ดร. มารศรี สอทิพย์)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(รศ. ดร. นิตยา วรรณกิตร์)

(ผศ. ดร. พลเดช เขาวรัตน์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6		
ผู้วิจัย	วรวิทย์ มีลี		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กীরติ ณะไชย		
ปริญญา	การศึกษามหาบัณฑิต	สาขาวิชา	การสอนภาษาและวรรณกรรมไทย
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2568

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละคร กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 โดยศึกษาจากวรรณคดีวรรณกรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยวรรณคดีวิจักษ์จำนวนทั้งสิ้น 13 เรื่อง และจำนวนตัวละคร 39 ตัวละคร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์และแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ปรากฏ 2 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1 ศีลธรรม ประกอบด้วย ศีลธรรมระดับเบื้องต้น ศีลธรรมระดับกลาง และศีลธรรมระดับสูง และหมวดที่ 2 จริยธรรม ประกอบด้วย จริยธรรมระดับพัฒนาตน จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว และจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม

กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ปรากฏ 4 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านทรรศนะของตัวละคร และกลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละครซึ่งกลวิธีการนำเสนอทั้ง 4 กลวิธีช่วยสนับสนุนให้พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์เกิดภาพที่ชัดเจนมากขึ้น และสามารถสื่อความหมายถึงผู้เรียนได้เป็นอย่างดีตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดไว้

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์, ตัวละครในแบบเรียนไทย, หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

TITLE	Buddhist Ethics of Characters in Wannakadee Wijk Textbook of Mattayomsueksa 1-6		
AUTHOR	Worawit Meelee		
ADVISORS	Assistant Professor Keerati Dhanachai		
DEGREE	Master of Education	MAJOR	Thai Language and Literary Works
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2025

ABSTRACT

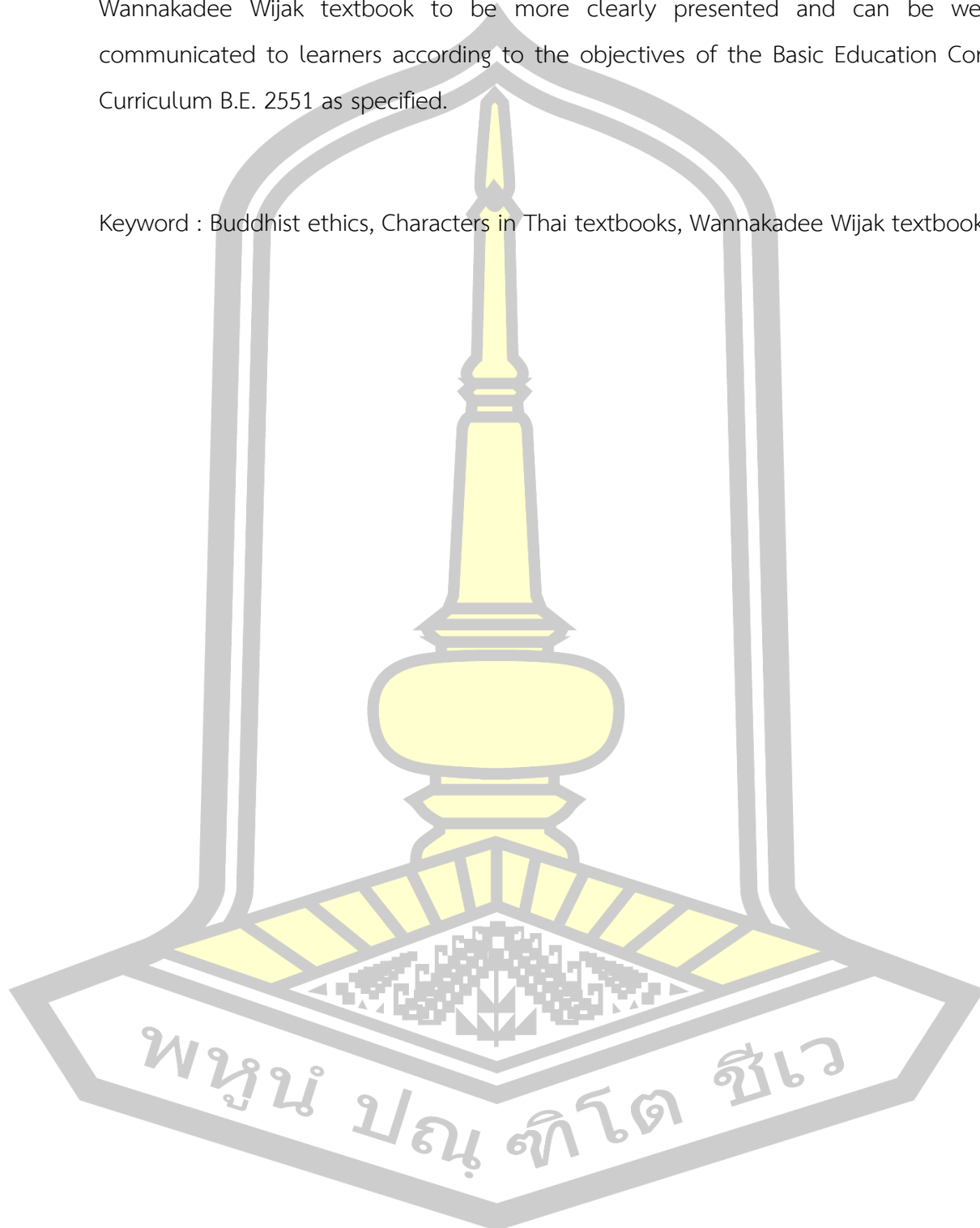
This study aims to study the Buddhist ethics of the characters and the presentation strategies of Buddhist ethics through the characters in the Wannakadee Wijk textbook of Mathayomsueksa 1-6. The study was conducted from 13 works of literature in the Wannakadee Wijk textbook, with 39 characters. The data were analyzed using qualitative research methods with the concepts of Buddhist ethics theory and the concepts of presentation strategies. The research results were presented in a descriptive and analytical format.

The results of the study found that the Buddhist ethics of the characters in the Wannakadee Wijk textbook for Mathayomsueksa 1-6 appeared in 2 categories: Category 1, morality, consisting of basic morality, middle morality, and high morality; and Category 2, ethics, consisting of personal development ethics, family development ethics, and social development ethics.

The strategies for presenting Buddhist ethics through characters in the Wannakadee Wijk textbook for Mathayomsueksa 1-6 show 4 strategies: the strategy for presenting Buddhist ethics through the dialogues of the characters, the strategy for presenting Buddhist ethics through the behaviors of the characters, the strategy for presenting Buddhist ethics through the perspectives of the characters, and the strategy for presenting Buddhist ethics through the conclusions of the characters. All 4

presentation strategies help support the Buddhist ethics of the characters in the Wannakadee Wijk textbook to be more clearly presented and can be well communicated to learners according to the objectives of the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 as specified.

Keyword : Buddhist ethics, Characters in Thai textbooks, Wannakadee Wijk textbook

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์เป็นอย่างดีด้วยความรัก ความเมตตา และความช่วยเหลือจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิริติ ธาระไชย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณที่คอยให้คำแนะนำ ดูแลเอาใจใส่ ตลอดจนความทุ่มเทแรงกายแรงใจให้กับลูกศิษย์คนนี้เสมอมา ลูกศิษย์คนนี้ขอบูชาพระคุณครูผู้เป็นแม่พิมพ์แบบอย่างที่ดีงาม และขอน้อมนำคำสอนที่ครูคอยอบรมมาเป็นแนวทางการในการดำเนินชีวิตของความเป็นครู

กราบขอบพระคุณกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมัย วรรณอุตร ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา กุลสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มารศรี สอทิพย์ กรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ช่วยให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะในการปรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ออกมาสมบูรณ์แบบที่สุด

กราบขอบพระคุณผู้บริหารโรงเรียนวชิรวิทย์ ดร.ไพฑูล พรหมมากุล ผู้อำนวยการโรงเรียนวชิรวิทย์ คุณแม่เมณีนรัตน์ บุบผารัตน์ ครูภาษาไทยโรงเรียนวชิรวิทย์ ตลอดจนคณะครู กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนวชิรวิทย์ทุกท่านที่ได้เป็นกำลังใจและอำนวยความสะดวก สถานที่ในการทำวิทยานิพนธ์ ให้ผู้วิจัยได้มีกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จได้ในครั้งนี้

ขอขอบคุณเพื่อน นายณัฐพล ชาริรักษ์ ครู วิทยฐานะครูชำนาญการ โรงเรียนธาตุพนม สพม. นครพนม ที่ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือเพื่อนในทุกขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่เริ่มต้น จนสุดท้าย ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้จะสำเร็จไม่ได้เลย ถ้าไม่มีเพื่อนคอยให้คำแนะนำ และคอยให้ความช่วยเหลือตลอดมา

ขอขอบคุณ คุณครูพรสุดา ประมาะยัง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการ โรงเรียนวัดโนนศรีคุณ สพพ. บุรีรัมย์เขต 3 ที่ช่วยให้ข้อเสนอ และให้คำแนะนำในบทที่ 4 ให้สามารถใช้กลวิธีในการนำเสนอของตัวละครได้อย่างละเอียด ตลอดจนคอยให้กำลังใจผู้วิจัยเรื่อยมา

ขอบคุณมิตรภาพเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ สาขาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย ทุกคนที่ช่วยให้กำลังใจ เสริมแรงทางบวก จุดไฟในการทำงานให้กันในทุก ๆ ครั้งที่ท้อหรือหมดกำลังใจ

บุคคลที่สำคัญที่สุด ที่จะลืมไม่ได้เลยคือ นายวินิจ มีลี นางประคอง มีลี บิดา มารดาผู้ให้กำเนิด และคอยให้การสนับสนุนทางการศึกษา เด็กหญิงณัฐกสิริ บุเรตัง น้องเต็มฮัก หลานสาวที่เต็มรอยยิ้มให้ในทุก ๆ วัน ขอขอบคุณครอบครัวที่คอยเป็นกำลังใจ และคอยผลักดันจนผู้วิจัยสามารถประสบความสำเร็จได้ในวันนี้

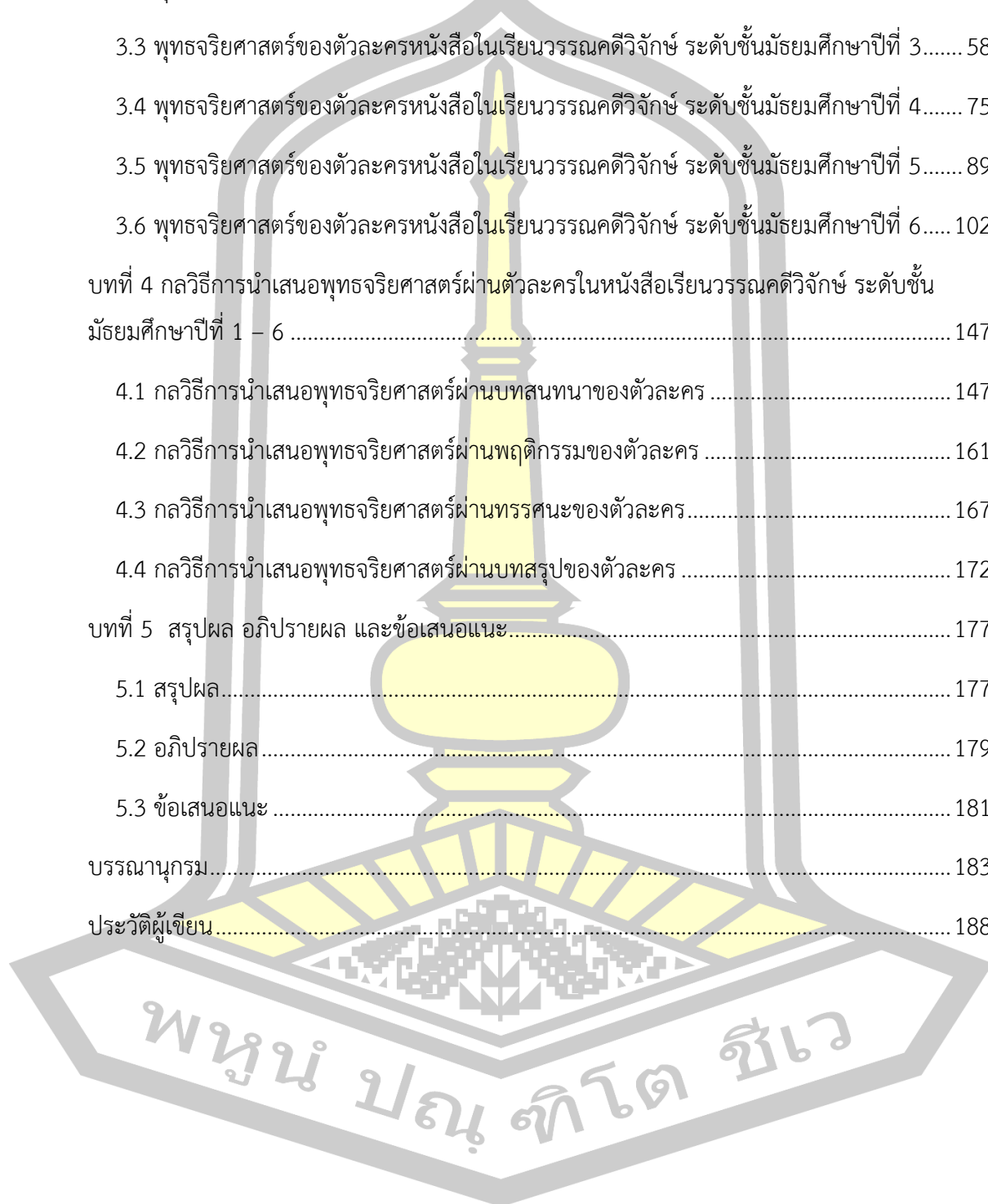
พูนุ ปรณ ทิโต ชีเว

วรวิทย์ มีลี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
1.5 ทฤษฎีและกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	10
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย.....	11
2.2 หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย 25	
2.3 หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์.....	29
2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	37
บทที่ 3 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6	
.....	46

3.1 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.....	46
3.2 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.....	55
3.3 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.....	58
3.4 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.....	75
3.5 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.....	89
3.6 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.....	102
บทที่ 4 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6	147
4.1 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร	147
4.2 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร	161
4.3 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านทรศนะของตัวละคร.....	167
4.4 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร	172
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	177
5.1 สรุปผล.....	177
5.2 อภิปรายผล.....	179
5.3 ข้อเสนอแนะ	181
บรรณานุกรม.....	183
ประวัติผู้เขียน.....	188

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ตารางที่ 2 รายชื่อวรรณคดีแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ.....	33
ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้น ม.1-6.....	111
ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้น ม.1- 6.....	121

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

วรรณคดีเป็นศิลปะประเภทหนึ่งซึ่งเกิดจากจินตนาการของมนุษย์ จึงมีลักษณะตรงกันข้ามกับกับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือศาสตร์แขนงอื่น ๆ ที่เป็นการศึกษาความเป็นมาของโลก ของธรรมชาติ และสิ่งที่มีอยู่เพื่อให้ได้ความรู้ ความเข้าใจ และนำมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จัดเป็นความรู้ที่มีทฤษฎี มีเหตุผล มีข้อพิสูจน์ และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ทว่าวรรณคดีเป็นเรื่องของนามธรรมมากกว่ารูปธรรม เพราะต้องอาศัยจินตนาการ อารมณ์ และความคิดของผู้แต่งมุ่งสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความบันเทิง ความรู้ ประสบการณ์ และแง่คิดต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน (กึ่งกาญจนา บูรณสินวัฒนกุล, 2560: 203) สอดคล้องกับ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2523: 3) ได้กล่าวไว้ว่า “วรรณคดีให้ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่กวีถ่ายทอดไว้อย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจ นอกจากนี้ยังให้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์ให้ยังเห็นแก่นแท้ของชีวิต เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ และยังเป็นกระจกเงาบานใหญ่สะท้อนภาพสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วย” ดังนั้นวรรณคดีจึงไม่ได้เป็นเพียงโลกสมมติแต่มีบริบททางสังคมรองรับ ผู้วิจัยวรรณคดีจึงสามารถประยุกต์ข้อคิดจากการอ่านวรรณคดีมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

การเรียนการสอนวรรณคดีวรรณกรรมไทยเป็นการเรียนการสอนในรูปแบบการบรรยายให้ผู้เรียนเห็นภาพ เกิดความรู้ความเข้าใจถึงแก่นของวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ที่กวีได้ประพันธ์ขึ้นในวรรณคดีวรรณกรรม สิ่ง que ผู้เรียนให้ความสนใจ และให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก นอกจากแก่นเรื่องหรือวรรคทองของวรรณคดีเรื่องนั้นแล้ว คือตัวละคร ตัวละครในวรรณคดีไทยล้วนมีลักษณะเด่น หรือลักษณะเฉพาะที่จับใจผู้ฟังหรือผู้อ่านซึ่งอาจเกิดจาก ลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะนิสัยของตัวละคร ดังที่ดวงมน จิตรจำนงค์ (2540: 99) กล่าวว่า ความมีเสน่ห์ของตัวละครหรือลักษณะดึงดูดใจให้รักใคร่ผูกพันนั้น มีทั้งส่วนที่เป็นรูปโฉม และส่วนที่เป็นพฤติกรรมทั้งทางบวกและทางลบ เช่น ขุนแผน มีความองอาจ หัวหาญ ทะเยอทะยาน พยาบาท ภูมิใจในตนเอง เจ้าชู้แต่ผูกพันมั่นคงในความรัก พฤติกรรมต่าง ๆ ของขุนแผนส่วนใหญ่ มีเหตุผลซึ่งผู้อ่านเข้าใจและยอมรับได้

วรรณคดีต้องอาศัยตัวละครในการดำเนินเรื่องให้มีความน่าสนใจ หากขาดตัวละครวรรณคดีวรรณกรรมอาจจะไม่สามารถดำเนินเรื่องไปได้ หรือหากดำเนินเรื่องไปได้ก็จะขาดสีสัน และไม่มี ความน่าสนใจ ดังที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2556: 28) กล่าวว่า ลักษณะนิสัยของตัวละครเป็น เนื้อหาสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ถ้าเนื้อเรื่องดำเนินไปโดยไม่อาศัยลักษณะของตัวละคร วรรณคดีอาจพ้น ความสนใจไปได้โดยง่าย ดังนั้นตัวละครจึงมีความสำคัญอย่างมาก ทั้งนี้ตัวละครแต่ละเรื่องมีลักษณะ คุณสมบัติ และความสำคัญที่แตกต่างกัน ตัวละครในวรรณคดีหลายเรื่องถูกประกอบสร้างให้มีบุคลิกลักษณะ พฤติกรรมที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบทบาทในเรื่อง การศึกษาตัวละครในวรรณคดี วรรณกรรม ผ่านการศึกษาพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงออกในตัวบทวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ

ในกระบวนการสร้างตัวละครในวรรณคดีพบว่า กวีมักสร้างให้ตัวละครมีลักษณะตามอุดมคติสากลหรือตามขนบทางวรรณกรรม เครือวัลย์ ปัญญาณี (2533:8) กล่าวว่ากวีจะเลือกสร้างตัวละครให้มีรูปลักษณ์ที่งดงามทั้งตัวละครเอกฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย มีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ดี เรียกได้ว่าเป็นตัวละครที่งดงามทั้งภายนอกและภายใน เช่น การสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณคดีจะมีรูปร่าง เป็นคนดีมีคุณธรรม หรือมีลักษณะอื่น ๆ เพื่อขบเน้นความเป็นตัวละครเอกฝ่ายชาย ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพทางสังคมสูง การมีความรู้ ความสามารถชำนาญในการรบ “อิเหนา” ในวรรณคดีเรื่องอิเหนา ที่กวีสร้างให้ตัวละคร อิเหนามีความสมบูรณ์ตามอุดมคติ ทั้งในด้านรูปร่าง หน้าตาที่งดงาม และชาติกำเนิดที่ดี ตัวอย่างเช่น

<p>“งามรับสรรพสิ้นสรรพางค์ ทรงโฉมประโลมใจนารี เนาในตึกาหารังวังสถาน พร้อมด้วยสุรางค์นางกำนัล อันศิลปศาสตร์สำหรับกษัตริย์ รำกริชรำกระบี่ขี่อาชา</p>	<p>ยิ่งอย่างเทวดาในราศี เป็นที่ประติพัทธ์ผูกพัน ตั้งวิมานเมืองฟ้ากระยาหงัน พี่เลี้ยงกิดาหยันโยธา ทุกสิ่งสารพัดหัตถา ศึกษาซ่อมเล่นไม่เว้นวัน”</p> <p>(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2514)</p>
--	---

สื่อให้เห็นว่า “อิเหนา” เป็นตัวละครที่งามสมบูรณ์เพศ และทรงไว้ซึ่งคุณวุฒิในศิลปศาสตร์ ในการยุทธนาทุกแขนงสมชายชาติ เป็นต้น (พิบูล ทองน้อย, 2562: 13)

การศึกษาตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมผ่านแนวคิดต่าง ๆ มีอย่างหลากหลายและได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง พุทธจริยศาสตร์เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่นักวิชาการนำมาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้ศึกษาเช่นเดียวกัน วศิน อินทสระ (2541: 11) อธิบายความหมายของคำว่า พุทธจริยศาสตร์ว่า หมายถึง ข้อปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน พุทธจริยศาสตร์ถือเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม มีท่านผู้รู้ได้วางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานการปฏิบัติของมนุษย์ตั้งแต่เบื้องต้น ท่ามกลาง และสูง สอดคล้องกับสำเนียง ยอดคีรี (2560: 39) อธิบายความหมายพุทธจริยศาสตร์ไว้ว่า พุทธจริยศาสตร์คือศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติ ศึกษาถึงปัญหา คุณค่าของความประพฤติดี กฎเกณฑ์ แห่งความประพฤติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม คุณค่าของจริยธรรม และหลักในการแสวงหาความดี เป็นต้น วิชาจริยศาสตร์เป็นวิชาที่กล่าวถึงแนวทางอันพึงประพฤตินี้ แบ่งออก ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ความประพฤติ เป็นพฤติกรรมที่มีมโนธรรมเข้าแทรก เมื่อมีมโนธรรมเกิดขึ้น ก็ย่อมจะต้องมีการตัดสินใจอย่างเสรีตามมา
2. พฤติกรรม เป็นการกระทำทุกอย่างของมนุษย์และสัตว์ ถ้ามีมโนธรรมเข้าแทรกแซงเรียกว่า ความประพฤติ ถ้าไม่มีมโนธรรม เข้าแทรกแซงเรียกว่า พฤติกรรมที่ไร้ศีลธรรม ปราศจากศีลธรรม ถ้าประพฤติผิดศีลธรรม คือความประพฤติฝ่ายมโนธรรม
3. มโนธรรม คือความสำนึกที่ทุกคนมีโดยธรรมชาติในฐานะเป็นมนุษย์ ความสำนึกอันนี้เป็นแว่วเสียงภายในจิตใจที่ทำให้มนุษย์ตัดสินใจได้ว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิดอย่างไร เช่นความสำนึกใน

เรื่องความดี ความชั่วไม่จำเป็นต้องอธิบายเหตุผล เรารู้ว่าสิ่งนั้นผิด เพราะมันผิดไม่ดีในตัว ของมันเอง จึงไม่ควรทำ ดังนั้นมโนธรรมก็คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าจะไรควรทำ และอะไรไม่ควรทำ

จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า พุทธจริยศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่การอยู่ร่วมกันในสังคมว่าจะปฏิบัติต่อกันอย่างไร การปฏิบัติของตนเองว่าสิ่งใดดีไม่ดี ถูกหรือผิด ตลอดทั้งวิธีการจัดการกับปัญหาภายในคือ บรรดากิเลสทั้งหลาย ให้เบาบางและหมดไปในที่สุด อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธจริยศาสตร์

พิทวัส จำปา (2564: 1) กล่าวว่า วรรณคดีวรรณกรรมที่ใช้สำหรับสอนนั้นมีเนื้อหามุ่งเน้นในการอบรมสั่งสอนทางศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม อีกทั้งมีการสอดแทรกหลักคำสอนต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา โดยที่บุคคลทั่วไปในสังคมสามารถจะยึดเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องและเกิดความสงบสุขในสังคม สาระสำคัญของวรรณคดีวรรณกรรมที่ใช้สำหรับสอนส่วนใหญ่ จะกล่าวถึงข้อห้าม และข้อควรประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคม ส่วนของข้อห้ามเป็นการไม่ให้กระทำความชั่วและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม และก็ได้ประพันธ์วรรณกรรมโดยการแทรกคำสอนวิธีปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขในการดำเนินชีวิต เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสอนประชาชนในสังคมนั้น ๆ โดยผ่านวรรณคดีและวรรณกรรม

ด้วยความสำคัญดังกล่าว หนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยจึงได้กำหนดให้ผู้เรียนศึกษาเกี่ยวกับวรรณคดีเอกของไทย โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐาน ท 5.1 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ในด้านของหนังสือเรียนวรรณคดีวรรณกรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาคือ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์

กระทรวงศึกษาธิการ (2561: คำนำ) อธิบายว่า วรรณคดีวิจักษ์เป็นหนังสือเรียนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาวรรณคดีที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยเรื่องวรรณคดีสำหรับจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ประกาศ ณ วันที่ 8 ธันวาคม 2551 เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของวรรณคดีด้านต่าง ๆ เช่น คุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านคุณธรรม คุณค่าด้านวรรณศิลป์ และคุณค่าที่สร้างสรรค์จากจินตนาการของกวี นอกจากนี้ ยังส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล นำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ชาบซึ่งในวรรณคดี วัฒนธรรมทางภาษาและความเป็นไทย โดยนำเสนออย่างน่าสนใจและชวนติดตาม

หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ เป็นหนังสือเรียนวรรณคดีวรรณกรรมของภาษาไทยพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื้อหาในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ วรรณคดีวรรณกรรมแต่ละเรื่องถูกคัดสรรมาอย่างเหมาะสมและลงตัวกับผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางพุทธศักราช 2551 ซึ่งมีจุดมุ่งเน้นที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวรรณคดีวรรณกรรม ตลอดจนจนข้อคิด คุณธรรม จริยธรรมที่สอดแทรกไว้ในตัวบทของวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 ก) ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิดการแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ทั้งนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 ค: 7) ดังต่อไปนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

เพื่อปลูกฝังและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณลักษณะที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม จะเห็นได้จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดรับกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีนักวิชาการนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์มาศึกษาวรรณคดีวรรณกรรมจำนวนหนึ่ง เช่น โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ (2560) วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ พระมหาสุรินทร์ ปสฺสทิตฺตเมธี (2560) การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่อง พระยาคนคาก พระวิริยะศักดิ์ สมจิตโต (2560) แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานเรื่อง ตักแตนคำ นอกจากวรรณกรรมท้องถิ่นแล้วนั้นยังมีการศึกษาแนวคิดพุทธจริยศาสตร์จากวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ เช่น พระมหาสร้อย แก้วทองค์ (2549) ศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมคำสอนของสุนทรภู่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และพระยาอนุมานราชธนะ เป็นต้น จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ในวรรณคดีวรรณกรรม ยังไม่ปรากฏงานวิจัยใดที่นำแนวคิดพุทธจริยศาสตร์มาศึกษาผ่านตัวละครในแบบเรียนวรรณคดีวรรณกรรม จะพบเฉพาะการศึกษาแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ผ่านเนื้อ

เรื่อง โดยวิเคราะห์ที่เนื้อเรื่องของวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ โดยไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับตัวละคร พฤติกรรมของตัวละคร หรือตัวละครเด่นของวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ

จากข้อมูลข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมโดยใช้แนวคิด พุทธจริยศาสตร์ในการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมในหนังสือเรียน วรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 เพื่อให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของตัวละครที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น และเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้แก่ผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำแนวคิด พุทธจริยศาสตร์มาปรับใช้ในชีวิตของผู้เรียนได้

1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละคร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6
2. เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละคร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตที่จะศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยคือ เนื้อหาของวรรณคดีวรรณกรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 6 เล่ม โดยเนื้อหาแต่ละเรื่องจะต้องปรากฏตัวละคร และมีพฤติกรรม ความประพฤติของตัวละครอย่างชัดเจน เช่น บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร อิเหนา ตอนศึกกะหมังกูหนิง เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า มีวรรณคดีวรรณกรรมที่อยู่ในขอบเขตที่กำหนดไว้จำนวนทั้งสิ้น 13 เรื่อง และจำนวนตัวละคร 39 ตัวละคร ดังนี้

ตารางที่ 1 ขอบเขตของการวิจัย

ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	1. ภาพยนตร์ไชยสุริยา	1. พระไชยสุริยา 2. นางสุมาลี
	2. ราชธาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา	1. สมิงพระราม 2. พระเจ้ากรุงจีน 3. พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

ตารางที่ 1 ขอบเขตของการวิจัย (ต่อ)

ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	3. รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก	1. พระนารายณ์ 2. นนทก
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	4. พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร	1. พระอภัยมณี 2. นางผีเสื้อสมุทร 3. สีนสมุทร 4. พระโยคี
	5. บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก	1. พระยาภักดี 2. นายล้า 3. แม่ล่อ
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	6. อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง	1. ท้าวกุเรปัน 2. ท้าวดาหา 3. อิเหนา 4. จินตหราวาที 5. ท้าวกะหมังกุหนิง 6. วิทยาสะก่า
	7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10	1. ท้าวมหาพล 2. ท้าวจันทรเสน 3. พระราชบุตรท้าวจันทรเสน
	8. หัวใจชายหนุ่ม	1. ประพันธ์
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	9. มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี	1. พระเวสสันดร 2. นางมัทรี
	10. บทละครพูดคำฉันท์ เรื่อง มัทนะพาธา	1. สุขุเทษณ์ 2. มัทนา
	11. ลิลิตตะเลงพ่าย	1. สมเด็จพระนเรศวร 2. พระมหาอุปราชา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	12. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา	1. ขุนช้าง 2. ขุนแผน 3. นางวันทอง 4. พลายงาม 5. พระพันวษา
	13. สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ	1. กวนอู 2. โจโฉ 3. เตียวเลี้ยว

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 อาศัยแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาคือ 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ 2) กลวิธีการนำเสนอ 3) แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสำรวจค้นคว้าวิทยานิพนธ์ งานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ กลวิธีการนำเสนอ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 รวมถึงหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์และจำแนกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

1.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์

1.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ

1.2 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

1.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ในวรรณคดีวรรณกรรม

1.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนภาษาไทย

1.4.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากวรรณคดีในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์ และแนวคิดกลวิธีการนำเสนอ โดยจำแนกออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์

ส่วนที่ 2 ศึกษากลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ทฤษฎีแนวคิดที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ แนวคิดองค์ประกอบของวรรณคดี และแนวคิดโวหารภาพพจน์

3. ขั้นนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยการเรียบเรียงผลการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรม ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6

บทที่ 4 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรม
ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
โดยรายละเอียดจะกล่าวในบทถัดไป

1.5 ทฤษฎีและกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ใน
หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มี 2 แนวคิดทฤษฎี ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับข้อ
ประพฤติ ปฏิบัติ หรือความรู้อันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตของมนุษย์
ร่วมกันในสังคมว่าจะพึงปฏิบัติต่อกันอย่างไร การปฏิบัติของตนเองว่าสิ่งใดควรไม่ควร ดีไม่ดี ถูกหรือ
ผิด จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ (2560: 61-62) ศึกษาพุทธจริยศาสตร์
ในวรรณกรรมลิ้นไซ้ ผลการศึกษานำเสนอให้เห็นว่า การศึกษาพุทธจริยศาสตร์สามารถนำแนวคิด
เกี่ยวกับความประพฤติ พฤติกรรม มโนธรรม มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ตัวละครได้

ขณะที่ พระมหาสร้อย แก้วทองค์ (2549: 102-103) ศึกษาพุทธจริยศาสตร์ใน
วรรณกรรมคำสอนของสุนทรภู่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และ
พระยาอนุমানราชชน ผลการศึกษานำเสนอให้เห็นว่า การศึกษาพุทธจริยศาสตร์แบ่งออกเป็น 2
หมวดหมู่ คือ

พุทธจริยศาสตร์หมวดที่ 1 ศีลธรรม มี 3 ระดับ คือ ระดับต้น ระดับกลาง และ
ระดับสูง

พุทธจริยศาสตร์หมวดที่ 2 จริยธรรม มี 3 ระดับ คือ ระดับพัฒนาตน ระดับพัฒนา
ครอบครัว และระดับพัฒนาสังคม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีและผลการศึกษาของโสวิทย์ บำรุงภักดิ์ (2560) และ
พระมหาสร้อย แก้วทองค์ (2549) มาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องพุทธจริยศาสตร์
ของตัวละครในแบบเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยวิเคราะห์จากตัวละครใน
วรรณคดีวรรณกรรมผ่าน ความประพฤติ พฤติกรรม และมโนธรรม ดังนี้

1. พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุ
จุดมุ่งหมายของชีวิตความเป็นมนุษย์ มี 3 ระดับ ได้แก่

- 1.1 ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ เบญจศีล
- 1.2 ศีลธรรมระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ
- 1.3 ศีลธรรมระดับสูง คือ มรรคมือองค์ 8

2. พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตินร่วมกันในสังคม
มี 3 ระดับ ได้แก่

- 2.1 จริยธรรมระดับพัฒนาตน
- 2.2 จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว

2.3 จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม

2. แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ เป็นวิธีการที่กวีใช้สื่อความคิดผ่านวรรณคดี วรรณกรรมหรือหนังสือเรียนไปยังผู้เรียน เพื่อให้วรรณคดีวรรณกรรมนั้นมีคุณค่าน่าสนใจและสามารถดึงดูดใจผู้เรียนได้ นอกจากนี้ยังทำให้เห็นลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของกวี โดยมีองค์ประกอบดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของวรรณคดี หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรม ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีองค์ประกอบ 4 ประเภท ได้แก่

- 1) เรื่องราวหรือข้อคิด
- 2) ตัวละคร
- 3) เวลาและสถานที่
- 4) ทรรศนะ

จากกรอบแนวคิดที่ได้นำเสนอมาในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ และกลวิธีการนำเสนอ มาศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรม ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 โดยจะนำเสนอในบทที่ 3 และบทที่ 4 ต่อไป

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง หลักพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความดี ความชั่ว เกณฑ์การตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรหนุก ไม่หนุก หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย เจตนาเป็น ตัวบ่งชี้ถึงการกระทำของตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

ตัวละคร หมายถึง บุคคลที่ผู้แต่งสมมุติขึ้นมาเพื่อให้กระทำพฤติกรรมในเรื่อง คือ ผู้มีบทบาทในเรื่อง หรือเป็นผู้ทำให้เรื่องเคลื่อนไหวดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางในวรรณคดีวรรณกรรมในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

หนังสือวรรณคดีวิจักษ์ หมายถึง หนังสือเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ตามกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ประกอบด้วยวรรณคดีวรรณกรรมจำนวน 13 เรื่อง ใช้เป็นขอบเขตของการศึกษาพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ของตัวละคร หมายถึง พฤติกรรม การกระทำของตัวละครที่ปรากฏในพุทธจริยศาสตร์ ทั้งหมวดศีลธรรมและหมวดจริยธรรม ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

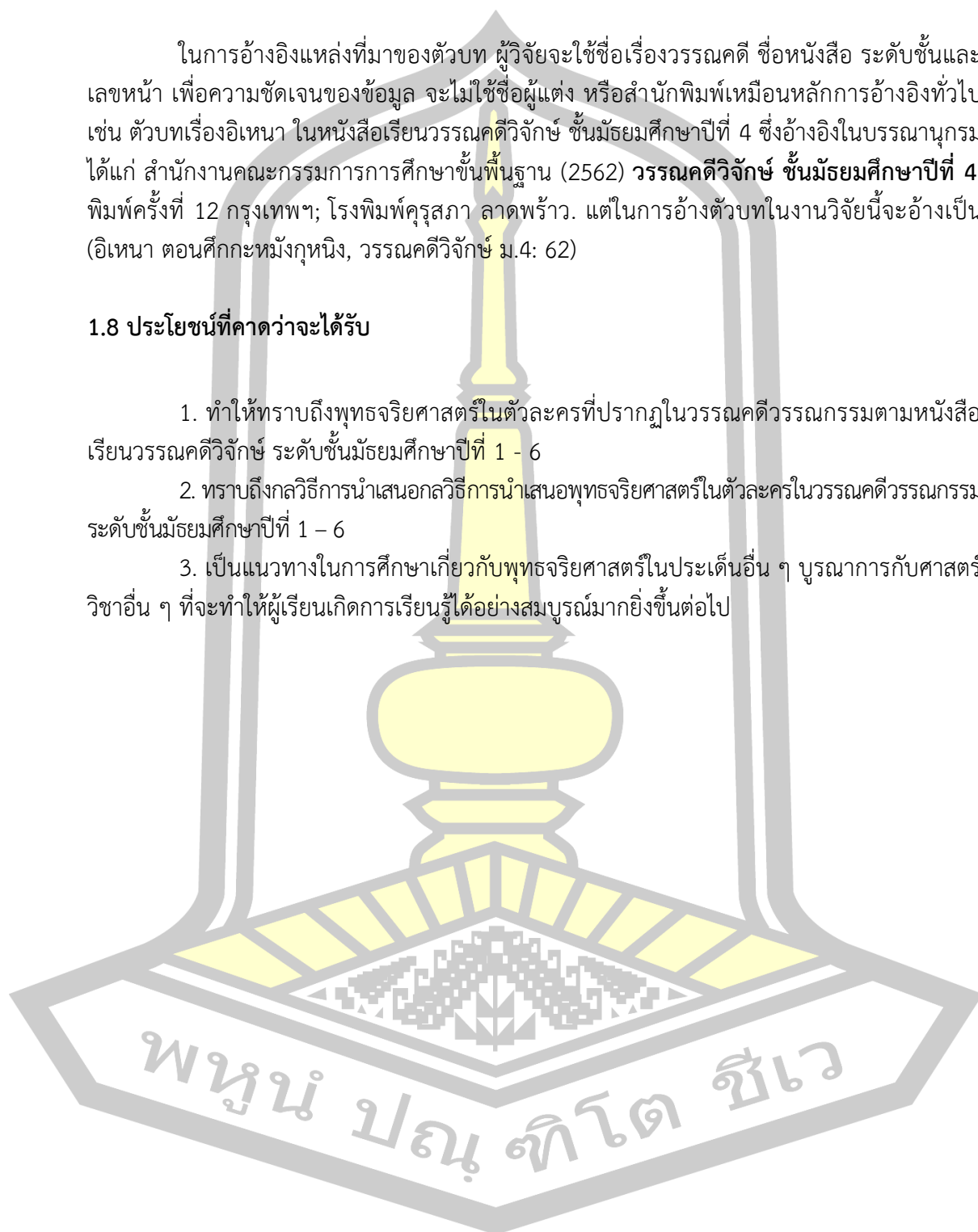
กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ หมายถึง วิธีการทางภาษาที่กวีเลือกนำมาใช้สร้างสรรค์วรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 เพื่อให้บรรลุในความมุ่งหวังของกวีผ่านแนวคิดพุทธจริยศาสตร์

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการอ้างอิงแหล่งที่มาของตัวบท ผู้วิจัยจะใช้ชื่อเรื่องวรรณคดี ชื่อหนังสือ ระดับชั้นและเลขหน้า เพื่อความชัดเจนของข้อมูล จะไม่ใช่ชื่อผู้แต่ง หรือสำนักพิมพ์เหมือนหลักการอ้างอิงทั่วไป เช่น ตัวบทเรื่องอิเหนา ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งอ้างอิงในบรรณานุกรมได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) **วรรณคดีวิจิตร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4**. พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพฯ; โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว. แต่ในการอ้างตัวบทในงานวิจัยนี้จะอ้างเป็น (อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจิตร ม.4: 62)

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพุทธจริยศาสตร์ในตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดีวรรณกรรมตามหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6
2. ทราบถึงกลวิธีการนำเสนอกลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ในตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6
3. เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ในประเด็นอื่น ๆ บูรณาการกับศาสตร์วิชาอื่น ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา “พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6” ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาไปที่ตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมที่ปรากฏในแบบเรียนวรรณคดีวิจักษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 และการศึกษาทบทวนเนื้อหา ทฤษฎี แนวคิด และกลวิธีทางภาษา โดยผู้วิจัยได้เรียบเรียงลำดับของข้อมูลที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

2.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์

2.1.2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ

2.2 เอกสารหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ในวรรณคดีวรรณกรรม

2.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนภาษาไทย

2.4.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร

2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้การศึกษابرรลวุฒูประสงค์ที่กำหนดที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดทฤษฎีสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาประกอบด้วย 2 ทฤษฎี ดังนี้ 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ 2) แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ อธิบายและสรุปได้ดังนี้

2.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์

การศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 เป็นการใช้นิเวศเกี่ยวกับกับพุทธจริยศาสตร์ ที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ที่นำมาถ่ายทอดผ่านบทเรียนซึ่งสามารถอธิบายและสรุปได้ดังนี้

2.1.1.1 พุทธจริยศาสตร์

ความหมายของพุทธจริยศาสตร์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2565: 24) ให้ความหมายของพุทธจริยศาสตร์ไว้ว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นพุทธจริยธรรมของพุทธ พุทธจริยธรรมจึงมีความหมายต่างจากจริยธรรมเชิงพุทธ โดยมีได้หมายเอาแต่ความปฏิบัติภายนอกอย่างเดียวนั้น แต่จริยธรรมของพุทธ หมายถึง ความปฏิบัติภายในที่ลึกลงไปด้วย พุทธจริยศาสตร์จึงไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่จะกำหนดเอาตามความพอใจของใครคนใดคนหนึ่ง และไม่ใช่เป็นหลักการที่ยึดถือหรือเชื่อตาม ๆ กันมา จริยธรรมที่แท้จริงจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่อิงอาศัยความรู้แจ้งสัจธรรม และจริยธรรมที่แท้แม้จะเกิดแล้วก็จะปฏิบัติให้สำเร็จผลไม่ได้ถ้าไม่สัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในสัจธรรม

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2533 : 35-40) กล่าวว่า พุทธจริยศาสตร์ในพุทธศาสนานั้น ย่อมมีทั้งธรรมและวินัยเป็นส่วนประกอบ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ธรรมหรือคำสอน และวินัยหรือระเบียบปฏิบัติรวมกันเข้า จึงนับเป็นพุทธจริยศาสตร์ทั้งหมด ธรรมนั้นว่าด้วยอุดมคติและหลักการ ส่วนวินัยนั้นว่าด้วยสภาพเงื่อนไขทางวัตถุและทางสังคม ที่เอื้อต่อการปฏิบัติตาม และการบรรลุถึงอุดมคติและหลักการดังกล่าวนั้น วินัยในที่นี้ มิได้หมายเพียงระเบียบปฏิบัติสำหรับภิกษุและภิกษุณีเท่านั้น หากรวมถึงแก่นสารของข้อกำหนดกฎเกณฑ์และการจัดองค์กรทางวัตถุและทางสังคมดังกล่าวด้วย โดยนัยนี้ ย่อมไม่มีความคิดความอ่านใดๆ อันเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์จะสมบูรณ์ได้ ถ้าไม่ได้พิจารณากันให้ครบ ทั้งในแง่ธรรมและในแง่วินัย

วศิน อินทระ (2541: 34-35) ได้ให้ความหมายคำว่าพุทธจริยศาสตร์หมายถึง หลักเกณฑ์จากจริยธรรม ที่ผู้รู้มีพระพุทเจ้าเป็นต้นได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์เริ่มตั้งแต่พื้นเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะเข้าถึงได้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุข สมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) เพื่อให้ถึงความดีงามอันสูงสุดนั้นจะต้องมีปฏิบัติ สำหรับดำเนินคือเป็นการสร้างเหตุผลเพื่อการบรรลุผล ถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุผลให้สมควรแก่เหตุ พระพุทธศาสนาเป็นกัมมวาทะ และวิริยวาทะ กล่าวถึงการกระทำและความเพียรว่าเป็นเบื้องต้นของความสำเร็จผลทั้งปวงไม่ประสงค์ให้ใครได้ดีหรือประสบความสำเร็จลอย ๆ หรือด้วยการอ่อนวอน แต่ให้สำเร็จด้วยการกระทำของเราเอง เป็นศาสนาที่ต้องทำเอง (A self do it Religion) เพราะอุดมคติคือสิ่งที่ดีที่สุดที่ชีวิตควรจะได้ ชีวิตธรรมดากับชีวิตในอุดมคตินั้นต่างกัน คนเราเกิดมาไม่ใช่เพื่อทำงานอย่างเดียว แต่ควรจะมีชีวิตและมีชีวิตอยู่เพื่อจะได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่ชีวิตควรจะได้ไม่ใช่เพื่อจะรวย ไม่ใช่เพื่อเกียรติยศ ชื่อเสียง หรือการอยู่ดีกินดี แต่ควรมีชีวิตอยู่เพื่อความดับทุกข์และเพื่อนิพพาน

สำเนียง ยอดคีรี (2560: 39) อธิบายความหมายพุทธจริยศาสตร์ไว้ว่า พุทธจริยศาสตร์คือศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติ ศึกษาถึงปัญหา คุณค่าของความประพฤติดี กฎเกณฑ์ แห่งความประพฤติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม คุณค่าของจริยธรรม และหลักในการแสวงหาความดี เป็นต้น วิชาจริยศาสตร์เป็นวิชาที่กล่าวถึงแนวทางอันพึงประพฤตินี้ แบ่งออก ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ความประพฤติ เป็นพฤติกรรมที่มีมโนธรรมเข้าแทรก เมื่อมีมโนธรรมเกิดขึ้นก็ย่อมจะต้องมีการตัดสินใจอย่างเสรีตามมา
2. พฤติกรรม เป็นการกระทำทุกอย่างของมนุษย์และสัตว์ ถ้ามีมโนธรรมเข้าแทรกแซงเรียกว่า ความประพฤติ ถ้าไม่มีมโนธรรม เข้าแทรกแซงเรียกว่า พฤติกรรมที่ไร้ศีลธรรมปราศจากศีลธรรม ถ้าประพฤติผิดศีลธรรม คือความประพฤติฝ่ามโนธรรม
3. มโนธรรม คือความสำนึกที่ทุกคนมีโดยธรรมชาติในฐานะเป็นมนุษย์ ความสำนึกอันนี้เป็นแววเสียงภายในจิตใจที่ทำให้มนุษย์ตัดสินใจอะไรได้ว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิดอย่างไร เช่นความสำนึกในเรื่องความดี ความชั่วไม่จำเป็นต้องอธิบายเหตุผล เรารู้ว่าสิ่งนั้นผิด เพราะมันผิดไม่ตีในตัวของ

มันเอง จึงไม่ควรทำ ดังนั้นโนธรรมก็คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าจะอะไรควรทำ และอะไรไม่ควรทำ

จากที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับจริยศาสตร์แนวทางการประพฤติ ปฏิบัติ อะไรควรหรือไม่ควรทำ ดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยยึดหลักของพุทธศาสนาในการวิเคราะห์

2.1.1.2 ความสำคัญของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักหรือแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติตามเกิดความสุขทั้งกายและใจ โดยหลักทั่วไปของพุทธจริยศาสตร์ คือการงดเว้นจากสิ่งชั่ว และมุ่งกระทำแต่สิ่งที่ดีงามทางกาย วาจา ในเบื้องต้น และใจ ในระดับสูง เพื่อให้เกิดจิตใจที่บริสุทธิ์ ขจัดกิเลสที่เข้ามาในจิตใจได้อย่างเด็ดขาด เพื่อมุ่งสู่มรรคผล และนิพพาน โดยสรุปแล้วพุทธจริยศาสตร์มีใจความอยู่ 3 ประการคือ

1. สัพพปาปสส อกรรม การไม่ทำบาปทั้งปวง
2. กุศลสสุปสมปทา การทำกุศลให้ถึงพร้อม
3. สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

พุทธจริยศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่การอยู่ร่วมกันในสังคมว่าจะพึงปฏิบัติต่อกันอย่างไร การปฏิบัติของตนเองว่าสิ่งใดควรไม่ควร ดีไม่ตี ถูกหรือผิด สิ่งใดควรละ สิ่งใดควรให้เจริญ ตลอดถึงวิธีการจัดการกับปัญหาภายในคือ บรรดากิเลสทั้งหลายให้เบาบางและหมดไปในที่สุด อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธจริยศาสตร์

2.1.1.3 การจัดระดับพุทธจริยศาสตร์

การจัดระดับของพุทธจริยศาสตร์ เป็นการแบ่งระดับเพื่อแยกประเภทและหมวดหมู่ของพุทธจริยศาสตร์ว่าพฤติกรรมลักษณะนี้ การแสดงเช่นนี้ อยู่ในพุทธจริยศาสตร์ระดับใด ซึ่งมีผู้วิจัยไว้อย่างหลากหลาย มีทั้งลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

วสิน อินทสระ (2541: 13) ได้จัดพุทธจริยศาสตร์ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับเบื้องต้น คือ ศีล 5 ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 ประการ และระดับสูง คือ มรรคมีองค์ 8 ประการ ส่วนทองหล่อ วงษ์ธรรมมา (2538: 234-397) ได้จัดระดับชั้นออกเป็น 3 ชั้น คือ จริยธรรมขั้นต้น ได้แก่เบญจศีล จริยธรรมชั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 และจริยธรรมขั้นสูงได้แก่มรรค 8 อันเป็นส่วนของข้อปฏิบัติ และจัดหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตออกเป็นดังนี้ คือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนหลักธรรมสำหรับพัฒนาครอบครัว และหลักธรรมสำหรับพัฒนาสังคม ปราณี วิรุทธวนิชย์ (2542: 88-263) จัดลำดับพุทธจริยศาสตร์ในพระพุทธานุศาสนจากสิ่งที่ปฏิบัติได้ง่ายไปสู่สิ่งที่ปฏิบัติอย่างละเอียด เริ่มต้นจากหลักธรรมเพื่อควบคุมกายวาจาให้เป็นอย่างระเบียบไปสู่การควบคุมจิตใจให้มีสติทำให้ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย โดยจัดระดับดังนี้ หลักพุทธจริยศาสตร์พื้นฐานเน้นการละเว้นความชั่วคือเบญจศีล หลักพุทธจริยศาสตร์ชั้นกลางเน้นจริยธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามข้อบัญญัตินี้มีความเจริญขึ้นพร้อมทั้งกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต เพื่อเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น คือกุศลกรรมบถ 10 ประการ หลักพุทธจริยศาสตร์ขั้นสูงเป็นหลักธรรม ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามข้อบัญญัตินี้สามารถที่จะหลุดพ้นจากกิเลสได้ เป็นการบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธานุศาสน คือ การปฏิบัติทางสายกลางได้แก่มรรคมีองค์ 8 และจัดหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการปฏิบัติในประเภท

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือหลักธรรมเพื่อการพัฒนาตนหลักธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ประมวลหลักพุทธจริยศาสตร์ออกเป็น 2 หมวด คือ หมวดที่ 1 ศีลธรรมมี 3 ระดับ และ หมวดที่ 2 จริยธรรมมี 3 ระดับเพื่อความสะดวกในการศึกษาครั้งนี้และตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ มี 3 ระดับ ได้แก่

1.1 ศีลธรรมเบื้องต้น

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ เบญจศีล (Morality) ศีล 5 หมายถึง ความสำรวมทางกายวาจา หรือแปลว่า ลักษณะของความเป็นปกติ คือไม่ประพฤติผิดทางกาย และวาจา เป็นความมีระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับควบคุมประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ให้ห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัยต่างคนต่างทำตามอำเภอใจความขัดแย้งและถกเถียงก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสุข การงานที่ทำก็จะเสียผล ศีลจึงมีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคน เพื่อไต่เต้าไปหาความดีงามสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือเป็นรากฐานของสมาธิ และปัญญา ดังนั้น ลักษณะของศีล 5 ก็คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ล่วงละเมิดทางกาย วาจา มีดังต่อไปนี้ (ฐานวุฑโฒภิกขุ, 2533: 7)

1. ปาณาติบาต เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่บังเบียดชีวิตร่างกายของผู้อื่น หรือสัตว์อื่น ๆ แต่เป็นผู้มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐานในชีวิต

2. อทินนาทานนา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตด้วยการไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน สมบัติของผู้อื่นและไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรมหาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

3. กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกามซึ่งเป็นความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ละเมิดสิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเองมีใจ มั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้

4. มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์คำสมานฉันท์สามัคคี เป็นต้น

5. สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมีนเมา คือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม การสูบ ฆีต สิ่งที่เป็นพิษ ให้โทษแก่ร่างกาย คือเป็นยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และทำ

ให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวไม่ให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้น ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ และ อารมณ์มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลายด้วย (ไสว มาลาทอง, 2542: 109-112)

เบญจศีล ที่เรียกว่าเป็นพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมระดับต้น หรือขั้นพื้นฐาน เพราะเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น เมื่อปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไปได้เป็นพื้นฐานรองรับรองรับคุณธรรมสูง ๆ ขึ้นไป เพื่อเป็นการสร้างรากฐานของการประพฤติปฏิบัติในทางดีงาม ที่จะสามารถนำไปสู่หลักจริยธรรม ขั้นสูงสุดตามลำดับต่อไป (ชัยวัฒน์ อัทพัฒนา, 2543: 234)

1.2 ศีลธรรมระดับกลาง

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้นเป็น การเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ บางครั้งเรียกว่า อาศาเรียนวินัย ซึ่งแปลว่า วินัยของผู้ครองเรือนหรือคฤหัสถ์ แยกเป็น กาย วาจา และใจ 3 หมวด รวม 10 ประการ

กุศลกรรมบถ 10 เป็นหลักธรรมที่ประกอบการปฏิบัติที่เป็นทางกุศล และเว้น อกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งเป็นหลักตรงกันข้ามที่พระพุทธศาสนาสอนให้เว้นการปฏิบัติ เป็นหลักธรรมให้มีความเจริญ เกิดขึ้นพร้อมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพื่อครองตนไม่ให้ตกไปสู่ความชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ซึ่งมีทั้งหมด 10 อย่างดังนี้

กายกรรม 3 หมายถึง การกระทำชั่วทางกาย ได้แก่

- 1) ปาณาติบาต หมายถึง เว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เว้นการทำร้ายหรือ การเบียดเบียนผู้อื่น
- 2) อทินนาทาน หมายถึง การเว้นจากการขโมยของ ลักทรัพย์ เว้นการถือเอา ของที่เขามิได้ให้ ไม่ได้อนุญาต
- 3) กาเมสุมิฉฉาจาร หมายถึง เว้นการประพฤตินิดในกาม เว้นการล่วงละเมิด ทางเพศต่อบุคคลอื่น

วจีกรรม 4 หมายถึง การกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่

- 4) มุสาวาท หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นการโกหก
- 5) ปิสฺสูณาวาจา หมายถึง เว้นการพูดส่อเสียด เว้นการเหยียดหยามดูแคลนคนอื่น
- 6) ผรุสฺสวาจา หมายถึง การเว้นจากการพูดคำหยาบคาย
- 7) สัมผฺสปฺลาปะ หมายถึง เว้นการพูดเพื่อแฉ้อ เว้นการพูดโอ้อวด เว้นการพูด ไม่มีสาระ

มโนกรรม 3 หมายถึง การกระทำชั่วทางใจ ได้แก่

- 8) อภิชฌา หมายถึง เว้นการคิดอยากได้ของผู้อื่น
- 9) พยาบาท หมายถึง เว้นการคิดร้ายผู้อื่น การแค้นใจต่อผู้อื่น
- 10) มิจฉาทิฎฐิ หมายถึง เว้นความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เว้นความเห็น ผิดเป็นชอบ

คำว่า กุศลกรรมบถ 10 ในบาลี เรียกชื่อหลายอย่าง เช่นว่า ธรรมจริยา ความ ประพฤติธรรมบ้าง ความสะอาดหรือเครื่องชำระตัวบ้าง อริยธรรม อารยธรรม, ธรรมของผู้เจริญบ้าง อริยมรรค มรรคอันประเสริฐบ้าง สัทธรรม ธรรมดี, ธรรมแท้บ้าง, สปัปฺริสฺสธรรม ธรรมของสัตบุรุษ บ้าง หลักพุทธจริยธรรมเหล่านี้เป็นพุทธจริยศาสตร์ หมวดศีลธรรมขั้นกลาง ที่เป็นการประพฤติที่

ปฏิบัติที่สูงขึ้นละเอียดประณีตยิ่งขึ้นไป เพื่อการที่จะช่วยให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเข้าถึงพุทธจริยธรรมขั้นสูงสุดในระดับต่อไป (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, 2543: 235)

1.3 ศีลธรรมระดับสูง

ศีลธรรมระดับสูงเป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน คือมรรคมืองค์ 8 หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง เป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติแล้วสามารถทำให้เกิดการดับทุกข์ได้ และทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าถึงสัจธรรมอันประเสริฐและพบแต่ความสุขความเจริญบุคคลทั่วไปสามารถที่จะปฏิบัติได้ไม่ว่าจะเป็นอุบาสก อุบาสิกา พระภิกษุ สามเณร เป็นต้น ซึ่งผลของการปฏิบัตินั้นจะช่วยให้เกิดการดับทุกข์ได้มีคุณประโยชน์ต่อชีวิตอีกทั้งสามารถเข้าถึงอมตะธรรม คือที่ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย และถึงสุขอันไพบูรณ์ได้ ดังนั้นจึงควรยึดถือเป็นอุดมคติแห่งการดำเนินชีวิตปรากฏอยู่ในสูตรต้นตปิฎก ในสังคีตสูตรตั้งปรากฏความว่า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 340)

1.3.1 สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นชอบ ได้แก่ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์)

1.3.2 สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบ ได้แก่ ความดำริในการออกจากกามดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน

1.3.3 สัมมาวาจา หมายถึง วาจาชอบ ได้แก่เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ในกุศลกรรมบถตามที่กล่าวมาในศีลธรรมระดับกลาง

1.3.4 สัมมากัมมันตะ หมายถึง การงานชอบ ได้แก่เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

1.3.5 สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิตถาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ

1.3.6 สัมมาวายามะ หมายถึง ความเพียรชอบ ได้แก่

1) สร้างฉันทะ พยายาม ปรรักษความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิด

2) สร้างฉันทะ พยายาม ปรรักษความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

3) สร้างฉันทะ พยายาม ปรรักษความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น

4) สร้างฉันทะ พยายาม ปรรักษความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

1.3.7 สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ ได้แก่

1) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

2) พิจารณาเห็นเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัด
อภิชณาและโทมนัสในโลกได้

3) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณา
และโทมนัสในโลกได้

4) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้

1.3.8 สัมมาสมาธิ หมายถึง ความตั้งใจมั่นชอบ ตั้งจิตชอบ ได้แก่

1) สงัดจากกามและอกุศลทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่วิตก มีวิจาร์ มีปิติและ
สุขอันเกิดจากวิเวกอยู่

2) เพราะวิตกวิจาร์ณสงบระงับไป บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน
มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ณ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่

3) เพราะปิติจากคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ และเสวย
สุขด้วยกาย (นามกาย) บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่
เป็นสุข”

4) เพราะละทุกข์และสุขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุ
จตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

องค์ประกอบ 8 ประการ ของอริยมรรคเหล่านี้สังเคราะห์ลงในไตรสิกขา คือ ศีล
สมาธิ และปัญญา ในข้อที่ 1-2 เป็นปัญญา ในข้อที่ 3-4-5-6 เป็นศีล และในข้อที่ 7- 8 เป็นสมาธิ
ที่เป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ชั้นสูงสุด เพื่อเข้าถึงอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

สรุปได้ว่า พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ซึ่งเป็นจริยศาสตร์ ที่มุ่งพัฒนาตนเองสู่ความเป็น
อริยชนประกอบด้วยหลักธรรมคำสอนที่เป็นมรรค 8 หรือที่เรียกอีกชื่อว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่า
ทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง ซึ่งเป็นหนทางดับทุกข์ ทางมืองค์ 8 ประการอัน
ประเสริฐ ทางมืองค์ 8 ของพระอริยะ ทางมืองค์ 8 ที่ทำให้ปุถุชนเป็นพระอริยะ ทางมืองค์ 8 ที่พระอริยะ
คือ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ หรือมรรคาอันประเสริฐมืองค์ประกอบ 8 อย่าง

2. พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพடுத்தร่วมกันในสังคัมมี 3
ระดับ ได้แก่

2.1 จริยธรรมระดับพัฒนาตน

จริยธรรมระดับพัฒนาตนเป็นพุทธจริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์
ทรงสั่งสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเอง
สำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้
รวมถึงสามารถแก้ไขสิ่งที่เดือดร้อนให้คลี่คลายไปได้ โดยตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีสติและปัญญา
ด้วยการใช้หลักธรรมได้อย่างถูกต้อง ประกอบด้วย

2.1.1 ธรรมอันทำให้งาม 2 ได้แก่ 1) ชั้นดี คือความอดทน อดทนเพื่อให้บรรลุความดี
และความมุ่งหมายอันชอบ 2) โสรจจะ คือ ความเสงี่ยมอภัยค้ำยงาม รักความประณีตหมัดจด
เรียบร้อยงดงาม

2.1.2 บุคคลหาได้ยาก 2 ได้แก่ บุพการี และ กตัญญูทเวที 2 จำพวกนี้แลหาได้ยากในโลก

2.1.2.1 บุพการีผู้ทำอุปการะกัธรมคัมมอนผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แต่ต้น โดยไม่ต้องคอยคิดถึงผลตอบแทน

2.1.2.2 กตัญญูทเวทีผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทนผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น

2.1.3 ธรรมมีอุปการะมาก 2 ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกตั้งความปรากฏว่าธรรม 2 อย่างที่มีอุปการะมากคืออะไร คือสติ 1 สัมปชัญญะ 1 ธรรม 2 อย่างเหล่านี้มีอุปการะมาก

2.1.3.1 สติคือความระลึกได้นึกได้สำนึกอยู่ไม่เผลอ

2.1.3.2 สัมปชัญญะ คือความรู้ชัด สิ่งที่น่าได้ขณะได้เข้าใจชัดเจนตามความเป็นจริง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 369)

2.1.4 พระรัตนตรัย 3 ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกตั้งความปรากฏว่า

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ 2 ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ 2 ท่านพระเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ 2 ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ 3 ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ 3 ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ 3 ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 1)

พระรัตนตรัย 3 คือรัตนะ 3 เป็นแก้วอันประเสริฐหรือสิ่งล้ำค่า 3 ประการ หลักที่เคารพบูชาสูงสุดของพระพุทธศาสนิกชน 3 อย่าง ได้แก่

2.1.4.1 พระพุทธเจ้า พระผู้ตรัสรู้เองและสอนผู้อื่นให้รู้ตาม

2.1.4.2 พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งหลักความจริง และหลักความประพฤติ

2.1.4.3 พระสงฆ์ หมู่สาวกของผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

2.1.5 ไตรลักษณ์ 3 คือ สังฆารธรรม ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ได้แก่

2.1.5.1 อนิจจา ความเป็นของไม่เที่ยง

2.1.5.2 ทุกขตา ความเป็นทุกข์

2.1.5.3 อนัตตา ความเป็นของไม่ใช่ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 3)

2.1.6 อธิปไตย 4 หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย

2.1.6.1 ฉันทสมาธิปธานสังขาร คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้น

2.1.6.2 วิริยะสมาธิปธานสังขาร คือความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม

2.1.6.3 จิตตะสมาธิปธานสังขาร คือความคิดตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำในสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

2.1.6.4 วิมังสาสมาธิปธานสังขาร คือความไตร่ตรอง หรือทบทองใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นมีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 306)

2.1.7 อริยทรัพย์ 7 ธรรมหมวดละ 7 คืออะไรคืออริยทรัพย์ 7 อย่างประกอบด้วย

2.1.7.1 สัทธานัง ทรัพย์ คือ ศรัทธา

2.1.7.2 สีละระนัง ทรัพย์ คือ ศีล

2.1.7.3 หิริระนัง ทรัพย์ คือ หิริ

2.1.7.4 โอตตปปะระนัง ทรัพย์ คือ โอตตปปะ

2.1.7.5 สุตตะระนัง ทรัพย์ คือ สุตตะ

2.1.7.6 จาคะระนัง ทรัพย์ คือ จาคะ

2.1.7.7 ปัญญาระนัง ทรัพย์ คือ ปัญญา

2.1.8 โลกธรรม 8 หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของ ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์ โลก และต้องเป็นไปตามนี้ โดยมี 8 ประการอันประกอบด้วย

โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ คือ พอใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา

2.1.8.1 ลาภ หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้มาซึ่งทรัพย์

2.1.8.2 ยศ หมายความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต

2.1.8.3 สรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกย่อง เป็นที่น่าพอใจ

2.1.8.4 สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบาน บันเทิงใจเริงใจ

โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา

2.1.8.5 เสื่อมลาภ หมายความว่า เสื่อมลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้

2.1.8.6 เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่

2.1.8.7 นินทา หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวร้ายให้

เสียหาย

2.1.8.4 ทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์เวทนา ทรมานกาย ทรมานใจ

(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 202)

2.2 จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว

จริยธรรมระดับครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัว จะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเพราะ สมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรม ซึ่งหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับพัฒนาครอบครัว ประกอบด้วย

2.2.1 ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน หลักของการครอง เรือนของชีวิตของศฤงคาร ประกอบด้วย

2.2.1.1 สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ พุทฺธความจริง ทำจริง

2.2.1.2 ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัวเอง รู้จักควบคุม จิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

2.2.1.3 ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน

2.2.1.4 จาคะ หมายถึง ความเสียสละ ความสละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ พร้อมทั้งจะรับฟังความทุกข์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 246)

2.2.2 สุขของคฤหัสถ์ 4 คือ สุขของชาวบ้าน สุขของชาวบ้านที่พยายามเข้าให้ถึงได้ สม่่าเสมอ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี ประกอบด้วย

2.2.2.1 อติสุข สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจว่าตนมี โภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยชอบธรรม

2.2.2.2 โภคสุข สุขที่เกิดจากการจ่ายทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอímใจ ว่าตนได้ใช้ ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์

2.2.2.3 อนนสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่าตนเป็น ไทยไม่มีหนี้สินติดค้างใด ๆ หรือ ใคร ๆ

2.2.2.4 อนวัชชสุข สุขอันเกิดจากความประพุดติไม่มีโทษ คือความภูมิใจเอิบอímใจ ว่าตนมีความประพุดติที่สุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใคร ๆ ตีเตียนไม่ได้ ทั้งทางกายวาจาและใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 105)

2.3 จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคมเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้อง ปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ถือเป็นหลัก พุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติมีหลักธรรมดังต่อไปนี้

2.3.1 ธรรมคຸ້มครองโลก 2 ประกอบด้วย

2.3.1.1 ทิริ คือ ความละเอียดรอบคอบ ละอายใจต่อการทำความชั่ว

2.3.1.2 โอตตปปะ คือ ความกลัวบาปเกรงกลัวต่อความชั่ว

(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 63)

2.3.2 สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและ ประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ลักษณะสูตร ดังความปรากฏว่า

2.3.2.1 ทาน คือ การให้

2.3.2.2 ปิยวาจา คือ การเจรจาที่อ่อนหวาน

2.3.2.3 อตถจริยา ประพุดติสิ่งที่เป็นประโยชน์

2.3.2.4 สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ

2.3.3 พรหมวิหาร 4 หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัณญา 4 หมายถึง ธรรมเป็น เครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักการปฏิบัติอันประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมี ไว้เป็นหลักเพื่อกำกับความปฏิบัติ ประกอบด้วย

2.3.3.1 เมตตา คือความรักใคร่ ประารถนาดี อยากให้เขามีความสุข

2.3.3.2 กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นจากทุกข์ มีใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อน

2.3.3.3 มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใส บันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ

2.3.3.4 อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 280)

2.3.4 ทิศ 6 คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคม ดวงทิศที่อยู่รอบตัวเรา ประกอบด้วย

2.3.4.1 ปุรัตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ มารดา บิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน

2.3.4.2 ทักษิณทิศ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคคลควรแก่การบูชาคุณ

2.3.4.3 ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุน

2.3.4.4 อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยเหลือให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จ

2.3.4.5 เภฏฐิมทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่าง ๆ เป็นฐานกำลังให้

2.3.4.6 อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

2.3.5 ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ เป็นคุณธรรมของผู้ครองบ้านเรือน เป็นธรรมของนักปกครอง ประกอบด้วย

2.3.5.1 ทาน คือ การให้ สละทรัพย์สินสิ่งของบำรุงเลี้ยงช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำรุงบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

2.3.5.2 ศีล หมายถึง การปฏิบัติดีงาม คือสำรวมกาย และวจีหาวารประกอบแต่การสุจริตรักษาเกียรติคุณ และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลนได้

2.3.5.3 ปริจจาคะ คือ การบริจจาค คือเสียสละความสุขสำราญเป็นต้น ตลอดจนสละชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

2.3.5.4 อาชชวะ ความซื่อตรง คือซื่อตรงทรงสัตย์ไ้มารยาปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตมีความจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน

2.3.5.5 มัททวะ ความอ่อนโยน คือมีอัธยาศัยไมเยอหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือองศ์มีความสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยา สุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรักภักดีแต่ไม่ขาดความยำเกรง

2.3.5.6 ตปะ ความทรงเดช คือแผดเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำยำยจิตใจ ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ และความปรนเปรอมีความเป็นอยู่สม่าเสมอหรืออย่างสามัญ อันมุ่งมั่นจะบำเพ็ญเพียรทำกิจให้บริบูรณ์

2.3.5.7 อักโกธะ ความไม่โกรธ คือไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและการกระทำต่าง ๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและการกระทำด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง

2.3.5.8 อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือไม่บีบบังคับกดขี่เก็บภาษี ชูดริต หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

2.3.5.9 ชั้นติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำถูกเหยียดด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจไม่ยอมละทิ้งกรรมที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

2.3.5.10 อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม คือวางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรมคงที่ไม่มีความเอนเอียง หวั่นไหว เพราะถ้อยคำที่ร้าย ลากสักการะหรืออภิวรรณณ์ อนิฏฐารมณใด ๆ สลัดมันในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรม คือระเบียบแบบแผนหลักการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ปฏิบัติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 240)

จากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ในเอกสารวิชาการที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดเรื่องพุทธจริยศาสตร์มาใช้ในการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ต่อไป

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ

กลวิธีการนำเสนอ หมายถึง วิธีการหรือเทคนิค (Techniques) ที่กวีเลือกนำมาใช้สร้างสรรค์วรรณคดี เพื่อให้บรรลุผลตามที่กวีมุ่งหวังการศึกษาทฤษฎีของกวี เพราะเป็นการศึกษาวิธีการที่ใช้สื่อความคิดผ่านวรรณคดี ผ่านหนังสือเรียนไปยังผู้เรียน เพื่อให้วรรณคดีนั้นมีคุณค่า น่าสนใจและสามารถดึงดูดใจผู้อ่านหรือผู้เรียน นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์วรรณคดีอีกด้วย มีผู้กล่าวถึงกลวิธีการนำเสนอ ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2527:93) กล่าวถึงการเสนอแนวคิดจะสอดแทรกอยู่ในพฤติกรรมของตัวละคร หรือคำพูดของตัวละครใการเสนอแนวคิดนี้ ผู้แต่งอาจจะไม่เสนอออกมาโดยตรง มักจะสอดแทรกซ่อนเร้นอยู่ในพฤติกรรมของตัวละครเอกของเรื่อง ซึ่งผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดแนวคิดเหล่านั้นมาสู่ผู้อ่านโดยผ่านตัวละคร

สายทิพย์ นุกุลกิจ (2543: 121) กล่าวถึงเกี่ยวกับกลวิธีการแต่ง สรุปลงได้ดังนี้กลวิธีการแต่ง หรือ การนำเสนอ คือ วิธีการในการเสนอเรื่อง ทำให้เรื่องน่าอ่าน น่าสนใจและมีผลต่อการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งพยายามสร้างขึ้นเพื่อให้งานเขียนของตนมีลักษณะเด่น แปลกและมีคุณค่า พิจารณาวิธีการตั้งชื่อเรื่อง การเล่าเรื่อง การดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละครและการสร้างและเสนอฉาก

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2547: 29) อธิบายเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอ สรุปลงได้ว่า วิธีการหรือกลวิธีซึ่งผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดความนึกคิดหรือความสะเทือนใจ เป็นการแสดงชั้นเชิงให้เห็นว่าผู้แต่งมีฝีมือ ขนาดใด เพื่อให้ผู้อ่านได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด การใช้เทคนิคทำได้หลายประการ เช่น กลวิธีในการเลือกผู้เล่าเรื่อง กลวิธีการเล่าย้อนหลัง การแสดงลักษณะและนิสัยของตัวละคร วิธีเปิดปิดเรื่อง การเลือกรายละเอียดในการดำเนินเรื่อง และการสร้างบรรยากาศ

อิงอร สุพันธ์วิณิช (2547: 110) กล่าวว่า เมื่อต้องการศึกษาทฤษฎีการนำเสนอ ก็อาจจะต้องพูดถึงโครงเรื่อง ตัวละคร กลวิธีและภาษาที่สื่อแนวคิดนั้น ๆ ออกมาด้วย เพราะแนวคิดจะ

ปรากฏได้ก็ต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ กวีอาจเสนอแนวคิดผ่านตัวละคร ผ่านคำพูดบรรยายหรือบทสนทนาด้วยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยเน้นให้เข้าใจแนวคิดได้ดีขึ้น

พิทวัส จำปา (2564: 50) กล่าวว่า กลวิธีการนำเสนอหมายถึง วิธีการหรือเทคนิคที่กวีเลือกนำมาใช้สร้างสรรค์วรรณคดี เพื่อให้บรรลุผลตามที่กวีมุ่งหวังการศึกษากลวิธีของกวี เพราะเป็นการศึกษาวิธีการที่ใช้สื่อความคิดผ่านวรรณคดี ผ่านหนังสือเรียนไปยังผู้เรียน เพื่อให้วรรณคดีนั้นมีคุณค่า น่าสนใจ และสามารถดึงดูดใจผู้อ่านหรือผู้เขียน นอกจากนี้ยังทำให้เห็นลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์วรรณคดีอีกด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวมาเบื้องต้นอาจสรุปได้ว่า กลวิธีการนำเสนอ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางในการประกอบสร้างวรรณคดีวรรณกรรมของกวี การผูกเรื่อง ดำเนินเรื่อง โดยการสร้างตัวละครให้มีเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ให้มีความน่าสนใจ พร้อมทั้งแฝงข้อคิดคติธรรมคำสอนไว้ในตัวละคร พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องวรรณคดี วรรณกรรมนั้น ๆ อย่างน่าสนใจ

ณฐา จิรอนันตกุล ได้สรุปกลวิธีการนำเสนอ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แนวคิดด้านองค์ประกอบของวรรณคดี

การศึกษาวรรณคดีในประเทศไทยมีการศึกษามาอย่างยาวนานหลากหลายสาขาวิชาทั้ง ภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จิตวิทยาฯ ทำให้เห็นว่าการศึกษาด้านการสื่อสารนั้นมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์อื่น ๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับค่านิยมความเชื่อของไทยที่มีผลต่อกันในเชิงสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของวรรณคดีที่เกี่ยวข้องต่อความสัมพันธ์ จึงประกอบด้วย ผู้แต่งวรรณคดี บริบทสังคม กลวิธีการแต่งวรรณคดี วัตถุประสงค์/หน้าที่ของวรรณคดี และโครงเรื่องของวรรณคดี ซึ่งองค์ประกอบของวรรณคดีนั้น ผู้วิจัยได้ใช้หลักการตามแนวทางที่กล่าวไว้ในวรรณคดีศึกษา วิภา กงกะนันท์ (2556) ดังนี้

1. เรื่องราวหรือข้อคิด
2. ตัวละคร
3. เวลาและสถานที่
4. ทรรศนะ

1. เรื่องราวหรือข้อคิด

เรื่องราวหรือข้อคิด คือส่วนที่ผู้เขียนเขียนถ่ายทอดเนื้อหา เรื่องราวที่เกิดขึ้นหรือใจความของเรื่องราวทั้งหมด ผู้วิจัยต้องเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดที่ผู้เขียนเรียบเรียงออกมา การศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะต้องสามารถจับประเด็นสำคัญของเรื่องให้ได้ด้วย

2. ตัวละคร

ตัวละครในวรรณคดีมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากช่วยสร้างความสนุกสนานและช่วยทำให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างมีรสชาติ ซึ่งตัวละครแต่ละตัวนั้น ผู้เขียนอาจสร้างให้มีลักษณะที่หลากหลาย ทั้งตัวละครที่เป็นคนจริงหรือคนสมมติ คนจริงคือบุคคลที่มีชีวิต มีตัวตนจริง ดังจะเห็นได้จากในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งปรากฏคนจริง คือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชพ่อขุนบานเมือง พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นต้น

ในขณะที่คนสมมติคือ ตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นตามจินตนาการ อาจจะมีลักษณะที่คล้ายคนจริง คือมีอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง ผู้เขียนสร้างคนสมมติขึ้นเพื่อเลียนแบบคนจริง ดังจะเห็นได้จากในเรื่องอิเหนา ตัวละครอิเหนา มีอารมณ์ที่หลากหลาย เช่น อารมณ์รักที่มีต่อนางจินตหรา ขณะเดียวกันเมื่อได้พบนางบุษบา ก็เกิดหลงรัก ทั้ง ๆ ที่อิเหนาได้ปฏิเสธที่จะแต่งงานกับนางบุษบา ซึ่งอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับอิเหนานั้นเป็นอารมณ์ที่เกิดในปุณฺชนทั่ว ๆ ไป ผู้เขียนสร้างตัวละครให้เกิดความสมจริงและให้ผู้อ่านเชื่อในตัวละครนั้นอย่างแท้จริง

3. เวลาและสถานที่

เวลาและสถานที่ ช่วยเสริมให้เรื่องราวในวรรณคดีสมจริงมากยิ่งขึ้น ช่วยเพิ่มอรรถรสในการอ่านของผู้อ่าน โดยการใช้ฉากหรือสถานที่นั้น นักเขียนมีกลวิธีการสร้างฉากที่หลากหลาย ดังนี้

3.1 การใช้ฉากหรือสถานที่สมจริง ดังจะเห็นได้จากเรื่องลิลิตพระลอ ซึ่งกวีใช้ฉากคือ เมืองสรองและเมืองสรวง ซึ่งเป็นสถานที่จริงที่มีอยู่

3.2 การใช้ฉากหรือสถานที่เสมือนจริง ดังจะเห็นได้จาก เรื่องนิทานเวตาล ซึ่งผู้แต่งใช้ฉากคือ แม่น้ำยมนา เมืองโกคินิ เป็นต้น

3.3 การใช้ฉากหรือสถานที่ในจินตนาการ ดังจะเห็นได้จากเรื่องมัทนะพาธา สถานที่ต่าง ๆ ที่กวีเอ่ยถึงนั้น เป็นฉากสมมติหรือฉากในจินตนาการ ซึ่งกวีได้เกริ่นนำตั้งแต่แรกเริ่มเรื่องว่า สมมติให้เกิดขึ้นที่ประเทศอินเดียโบราณ ฉากสมมติที่ปรากฏเช่น ลานหน้ามุขเด็จแห่งวิมาน ค่ายหลวง สวนหลวงข้างพระราชวัง สวรรค์ เป็นต้น ส่วนการใช้เวลาหรือการกำหนดเวลาต่าง ๆ ในเรื่อง ก็ต้องสอดคล้องกับเนื้อหาเพื่อให้เรื่องดำเนินไปด้วยความสอดคล้องกัน

4. ทรรศนะ

ทรรศนะคือความคิดเห็นที่ปรากฏในเรื่อง โดยความคิดเห็นในเรื่องที่ปรากฏย่อมมีความคิดเห็นของนักเขียนเป็นหลัก เนื่องจากนักเขียนแต่ละคนมักจะแทรกความคิดของตนอยู่ในเรื่องเสมอ เพียงแต่ในบางครั้งผู้อ่านอาจไม่ทราบ เพราะนักเขียนอาจแทรกทรรศนะของตน ผ่านทรรศนะของตัวละคร หรือผ่านทรรศนะของสังคม

การที่ผู้อ่านจะทราบทรรศนะที่ปรากฏได้นั้น ผู้อ่านจะต้องศึกษาวรรณคดีเรื่องนั้นอย่างละเอียด และต้องพิจารณาเนื้อหาไปพร้อม ๆ กับการหาทรรศนะที่ปรากฏ ดังเรื่องมหาภารตยุทธ ซึ่งในเรื่องมหาภารตยุทธ ปรากฏทรรศนะที่หลากหลายของผู้เขียน โดยผู้เขียนแสดงให้เห็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งถูกขับเคลื่อนด้วยกิเลสของตนเอง บทบาทอำนาจอิทธิพลของเทพเจ้าที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์ อิทธิพลของมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้ผู้เขียนยังมุ่งนำเสนอหลักธรรมทางศาสนาฮินดู จุดหมายปลายทางของศาสนาฮินดูคือโมกษะ (การได้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์กับพระพรหม)

การศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ด้านแนวคิดองค์ประกอบของวรรณคดี จะเป็นกรอบที่ผู้วิจัยนำไปใช้ในการวิเคราะห์ตัวบทเพื่อหากลวิธีที่กวีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ในวรรณคดีเรื่องนั้นอย่างไร

2.2 หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 3-6) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของไทยไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ดังนี้

2.2.1 วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรมมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2.2.2 จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่าง มีความสุข

2.2.3 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้ มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรม ในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจา ต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้องตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อ ตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรค ต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ประยุกต์ ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบ ที่เกิดขึ้น ต่อตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและ การอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและ ความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและ สภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้ เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้าน การเรียนรู้ การสื่อสารการทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

2.2.4 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 30 - 31) ได้กำหนดว่า ภาษาไทยเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้ใน ชีวิตจริง ดังนี้

1. การอ่าน การอ่านออกเสียงคำ ประโยค การอ่านบทร้อยแก้ว คำประพันธ์ชนิดต่างๆ
2. การอ่านในใจ เพื่อสร้างความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้จากสิ่งที่อ่าน เพื่อนำไป ปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
3. การเขียน การเขียนสะกดตามอักขรวิธี การเขียนสื่อสาร โดยใช้ถ้อยคำและรูปแบบต่าง ๆ ของการเขียน ซึ่งรวมถึงการเขียนเรียงความ ย่อความ รายงานชนิดต่าง ๆ การเขียนตามจินตนาการ วิเคราะห์วิจารณ์ และเขียนเชิงสร้างสรรค์
4. การฟัง การดูและการพูด การฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ การพูดแสดงความคิดเห็นความรู้สึก พูดลำดับเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล การพูดในโอกาสต่าง ๆ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการพูดเพื่อโน้มน้าวใจ
5. หลักการใช้ภาษาไทย ธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย การใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมกับโอกาสและบุคคล การแต่งบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ และอิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทย
6. วรรณคดีและวรรณกรรม วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาข้อมูลแนวความคิด คุณค่าของงานประพันธ์และความเพลิดเพลิน การเรียนรู้และทำความเข้าใจบทเห่ บทร้องเล่นของเด็กเพลงพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทย ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ไว้ดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณ และสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษา ภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดี และวรรณกรรม ไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง หลักสูตรได้มีการกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ภาษาไทยเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 34) ได้ดังนี้

1) อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะได้ถูกต้อง และเข้าใจตีความแปลความ และขยายความเรื่องที่อ่านได้ วิเคราะห์วิจารณ์เรื่องที่อ่าน แสดงความคิดเห็นโต้แย้งและเสนอความคิดใหม่จากการอ่านอย่างมีเหตุผล คาดคะเนเหตุการณ์จากเรื่องที่อ่านเขียนกรอบแนวคิด ฟังความคิด บันทึกย่อความและเขียนรายงานจากสิ่งที่อ่าน สังเคราะห์ประเมินค่าและนำความรู้ความคิดจากการอ่านมาพัฒนาตน พัฒนาการเรียน และพัฒนาความรู้ทางอาชีพ และนำความรู้ความคิดไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต มีมารยาทและมีนิสัยรักการอ่าน

2) เขียนสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ โดยใช้ภาษาได้ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ ย่อความจากสื่อที่มีรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลาย เรียงความแสดงแนวคิดเชิงสร้างสรรค์โดยใช้โวหารต่าง ๆ เขียนบันทึก รายงานการศึกษาค้นคว้าตามหลักการเขียนทางวิชาการ ใช้ข้อมูลสารสนเทศในการอ้างอิงผลิตผลงานของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสารคดีและบันเทิงคดี รวมทั้งประเมินงานเขียนของผู้อื่นและนำมาพัฒนางานเขียนของตนเอง

3) ตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู มีวิจารณญาณในการเลือกเรื่องที่ฟังและดู วิเคราะห์วัตถุประสงค์ แนวคิด การใช้ภาษา ความน่าเชื่อถือของเรื่องที่ฟังและดู ประเมินสิ่งที่ฟังและดูแล้วนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต มีทักษะการพูดในโอกาสต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้ภาษาที่ถูกต้อง พูดแสดงทรรศนะโต้แย้ง โน้มน้าวและเสนอแนวคิดใหม่อย่างมีเหตุผล รวมทั้งมีมารยาทในการฟัง ดู และพูด

4) เข้าใจธรรมชาติของภาษา อิทธิพลของภาษา และลักษณะของภาษาไทย ใช้คำและกลุ่มคำสร้างประโยคได้ตรงตามวัตถุประสงค์ แต่งคำประพันธ์ประเภท กาพย์ โคลง ร่ายและฉันท์ ใช้ภาษาได้เหมาะสมกับกาลเทศะ และใช้คำราชาศัพท์และคำสุภาพได้อย่างถูกต้อง วิเคราะห์หลักการ

สร้างคำในภาษาไทย อิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทยและภาษาถิ่น วิเคราะห์และประเมินการใช้ภาษาจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

5) วิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์วรรณคดีเบื้องต้น รู้และเข้าใจลักษณะเด่นของวรรณคดี ภูมิปัญญาทางภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวิถีไทย ประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์ และนำข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ถูกใช้มาต่อเนื่องหลายปี และมีการปรับปรุงหลักสูตรอยู่บ่อยครั้ง แต่ในวิชาภาษาไทยยังไม่เคยถูกปรับหรือแก้ไขยังมีการใช้หลักสูตรเดิมและต่อเนื่องมาแล้วมากกว่าสิบปี รวมทั้งวรรณคดีวรรณกรรมในหนังสือเรียนที่ถูกใช้สอนอยู่อย่างต่อเนื่องไม่มีการปรับเปลี่ยนในห้วงเวลาที่ผ่านมา เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้แล้ว

2.3 หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

หนังสือเรียนภาษาไทยพื้นฐาน วรรณคดีวิจักษ์ เป็นหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แต่ก่อนที่กระทรวงศึกษาธิการจะประกาศให้หนังสือเรียนภาษาไทยพื้นฐาน วรรณคดีวิจักษ์ เป็นหนังสือเรียนนั้น การศึกษาไทยได้มีพัฒนาการทางด้านแบบเรียนมาอย่างยาวนาน และหลากหลายรูปแบบ ซึ่งจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

2.3.1 หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์

วรรณคดีวิจักษ์ รายวิชาภาษาไทยพื้นฐาน เป็นหนังสือเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทยพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำบทวิเคราะห์วรรณคดีพร้อมทั้งตัวบทวรรณคดีเลือกมาให้ให้นักเรียนได้ศึกษาโดยพิจารณาจากสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระที่ 5 ท 5.1 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเข้าใจและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์วรรณคดี วรรณกรรมอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ชาบซึ่งในวรรณคดี วัฒนธรรมทางภาษาและความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

วิจักษ์วรรณคดี หมายถึง การพิจารณาว่าหนังสืออื่น ๆ แต่งดีอย่างไร ใช้ถ้อยคำไพเราะลึกซึ้งกินใจหรือมีความงามอย่างไร มีคุณค่า ให้ความรู้ ข้อคิด คติสอนใจ หรือชี้ให้เห็นสภาพชีวิต ความคิดความเชื่อของคนในสังคมอย่างไร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551ก)

หลักการวิจักษ์วรรณคดีที่สำคัญ มีดังนี้

1. อ่านอย่างพินิจพิจารณา เป็นการอ่านโดยการวิเคราะห์ตั้งแต่ชื่อเรื่อง เช่น บทละครพูดเรื่อง “เห็นแก่ลูก” เมื่ออ่านชื่อเรื่องแล้วมักจะคิดต่อไปว่าใครเป็นผู้เห็นแก่ลูก ประวัติผู้แต่ง

คำนำ คำนิยม สารบัญ ไปจนถึงเนื้อเรื่องย่อ และบรรณานุกรม ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจเนื้อหามูลเหตุของการแต่งแรงบันดาลใจในการแต่ง

2. ค้นหาความหมายพื้นฐานของบทประพันธ์ความหมายพื้นฐานหรือความหมายตามตัวอักษร ผู้อ่านสามารถค้นหาได้จากข้อความที่กวีได้นำเสนอไว้ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน ผลเป็นอย่างไร โดยมีหลักการค้นหาความหมายของบทประพันธ์ ดังนี้

1) ค้นหาความหมายตามตัวหนังสือ คือ คำใดที่ไม่เข้าใจได้ทันทีที่สามารถค้นหาความหมายและคำอธิบายศัพท์จากพจนานุกรมหรืออภินิหารศัพท์ เช่น

สามยอดตลอดระยะระยับ	วะวะวับสลัปรณ
ข้อฟ้าตระการกลจะหยัน	จะเยาะยั่วทิมพร
บราลีพิลาสศุภจรูญ	นภศูลประภัสสร
หางหงส์ผจงพิจิตรงอน	ดุจกวัจนภาลัย
	(สามัคคีเภทคำฉันท์)

จากบทประพันธ์ศัพท์ที่ต้องค้นหา ได้แก่ ระยับ หมายถึงพรราวแพรว วับวาม (แสงหรือรัศมี) ข้อฟ้า หมายถึง ตัวไม้ที่ติดอยู่บริเวณหน้าบ้านรูปเหมือนหัวนาชูขึ้นเบื้องบน ตระการ หมายถึง งาม กล หมายถึง เหมือน ทิมพร หมายถึง ท้องฟ้า เป็นต้น

2) ค้นหาความหมายแฝง คือ ความหมายที่ต้องตีความ ซึ่งผู้แต่งอาจใช้คำที่เป็นสัญลักษณ์ เพื่อเสนอสารอันเป็นความคิดหลักของผู้แต่ง เช่น

นาศิมพิชเพียง	สุริโย
เลื้อยบ่ท่าเดโช	แหม่มซ่า
พิชน้อยหยิ่งโยโส	แมลงปอง
ชูแต่หางเองอ้า	อวดอ้างฤทธิ
	(โคลงโลกนิติ)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงงูใหญ่ มีพิษมากเทียบเท่ากับความร้อนของดวงอาทิตย์ แต่ท่าทางการเลื้อยกลับเคลื่อนไปอย่างช้า ๆ ไม่แสดงให้เห็นว่ามีพิษมาก ซึ่งต่างจากแมลงปองมีพิษเพียงเล็กน้อยอยู่ที่หาง กลับชูหางอวดอ้างพิษอันน้อยนิด ความหมายของโคลงบทนี้พิจารณาความหมายแฝงได้ว่า งูใหญ่ (นาศิ) เป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่เปี่ยมไปด้วยอำนาจ แต่ไม่โอ้อวดแสดงตนในขณะที่แมลงปอง เป็นสัญลักษณ์แทนผู้มีอำนาจน้อย แต่ชอบแสดงฤทธิ์เดชอวดอ้างอำนาจอันน้อยนิดที่ตนมี

3) ค้นหาข้อคิดที่เป็นประโยชน์ เป็นการค้นหาข้อคิดเตือนใจที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ กวีมักสอดแทรกทัศนะ ข้อคิด คติสอนใจเรื่องต่าง ๆ ไว้ในเนื้อเรื่องของวรรณคดี ผู้อ่านควรอ่านอย่างพิจารณาเพื่อค้นหาคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ เช่น เรื่องนิราศภูเขาทอง ตอนที่กล่าวถึงองค์เจดีย์ที่ชำรุดทรุดโทรมมีรอยแตกกร้าว ดังความว่า

ทั้งองค์ฐานรานร้าวถึงเกล้าแกก	เผยอแยกยอดสุดก็หลุดหัก
ไอ้เจตีย์ที่สร้างยังร้างรัก	เสียดายนักนิกนำน้ำตากระเด็น
กระนั้นหรือชื่อเสียงเกียรติยศ	จะมีหมดล่วงหน้าหันตาเห็น
เป็นผู้ดีมีมากแล้วยากเย็น	คิดจะเป็นอนิจจังเสียทั้งนั้น
	(นิราศภูเขาทอง)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กวีได้เปรียบบรอยแตกร้าวขององค์เจตีย์ว่าเหมือนเกียรติยศชื่อเสียงที่เป็นของไม่จีรังยั่งยืนถาวร ข้อคิดที่ได้คือ ชีวิตคนเราต้องพบเจอการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นสัจธรรมของโลก คนที่เคยรวยก็อาจจะกลายเป็นจนได้ จากสุขอาจกลายเป็นทุกข์ได้ ทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งไม่แน่นอน

4) รับรู้อารมณ์ของบทประพันธ์ พยายามพิจารณาเมื่อรับรู้ความรู้สึกและอารมณ์ที่กวีสอดแทรกในบทประพันธ์ เช่นนิราศนรินทร์คำโคลง กวีกล่าวถึงยามที่ต้องจากคนรักได้พรรณนาถึงความอาลัยรักที่มีต่อนางผู้เป็นที่รักว่า เมื่อต้องแยกจากกันราวกับได้ปลิดหัวใจไปจากตัว หากแบ่งหัวใจออกเป็น 2 ซีกได้ ซีกแรกจะเอาติดตัวไปด้วย ส่วนอีกซีกจะฝากไว้กับนาง ดังความว่า

จำใจจากแม่เปลื้อง	ปลิดอก อรเอย
เยียวว่าแต่เดี๋ยวก	แยกได้
สองซีกแล่งทรวงตก	แตกภาค ออกแม่
ภาคพี่ไปหนึ่งไว้	แนบเนื้อนวลถนอม
	(นิราศนรินทร์)

5) พิจารณาการใช้กลวิธีในการแต่งคำประพันธ์ เป็นวิธีสร้างความรู้สึกนึกคิดของกวีช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจทัศนะ และนัยสรุปของกวีหรือเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าการบอกเล่าด้วยถ้อยคำ และวิธีการตรงไปตรงมาดังจะเห็นได้จากปมปัญหาของเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา เน้นเรื่องปมของความรักของหนึ่งหญิงสองชาย จนนำไปสู่โศกนาฏกรรมความรักด้วยการประหารชีวิตของนางวันทอง ซึ่งจุดจบค่อนข้างเศร้าและน่าสลดใจ แต่กลับสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านวรรณกรรมเรื่องนี้มาอย่างยาวนาน

6) ความงามความไพเราะของภาษา พิจารณาการสรรคำและการเรียงคำให้เป็นตามลำดับอย่างไพเราะเหมาะสมและการใช้โวหารก่อให้เกิดจินตภาพอารมณ์และความรู้สึก เช่นกวีเลือกใช้คำที่มีความหมายว่า งาม อย่างเหมาะสม จากบทละครพูดคำฉันท์ เรื่อง มีทนะพาธา

อ้าอรุณแอร่มระเรื่อรุจี	ประดุมมโนภิมรย์รตี	ณแรกรัก
แสงอรุณวิโรจน์นภาประจักษ์	แฉล้ม เฉลา และโสภี	นักกะฉั้นไค
หญิงและชาย ณ ยามระตืออุทัย	สว่าง ณ กลางกมลละไม	ก็ฉนั้น

(บทละครพูดคำฉันท์เรื่อง มีทนะพาธา)

ทั้งนี้กวีมักสอดแทรกแนวคิด คติสอนใจ และปรัชญาชีวิตไว้ ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ เกิดความรู้สึกประทับใจและมีอารมณ์ร่วมไปกับกวี ดังนั้นวรรณคดีจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีทั้งคุณค่าด้านเนื้อหา คุณค่าด้านวรรณศิลป์และคุณค่าด้านสังคม นอกจากนี้วรรณคดียังเป็นเครื่องเชิดชูอารยธรรมของชาติในการเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ทำให้คนในชาติสามารถรับรู้เรื่องราวในอดีต การอ่านวรรณคดีจึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้อ่านมีสุนทรียะทางอารมณ์เข้าใจความจริงของชีวิตมากยิ่งขึ้น และช่วยจรรโลงสังคมอีกด้วย

วรรณคดีจึงเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากอารมณ์และความคิดของมนุษย์ มิใช่เรื่องของรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนสามารถกำหนดเป็นข้อความรู้ตายตัวได้ การศึกษาวรรณคดีจึงมิใช่เพียงแต่เรียนให้รู้ว่ามีอะไรบ้างแล้วจำไว้บอกให้ได้ต่อ ๆ ไปเท่านั้น การศึกษาวรรณคดีเป็นการพยายามเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น คือ กวี โดยใช้ความรู้สึกนึกคิดของเราคือผู้อ่าน ดังนั้นการวิเคราะห์ตีความ ประเมินค่าจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น (วรรณคดีวิจักษ์ ม.6, 2561: 11)

ในการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรมนั้นจะต้องมีเนื้อหาวรรณคดี วรรณกรรมตามที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศ อ้างถึงประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องวรรณคดีสำหรับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ความเป็น

“ตามที่ได้ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง วรรณคดีสำหรับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ลงวันที่ 18 ตุลาคม 2545 เป็นแนวปฏิบัติในการนำวรรณคดี วรรณกรรมปัจจุบัน และวรรณกรรมท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้กำหนดวรรณคดีที่ใช้เรียนและที่เสนอให้เลือกเรียนแต่ละช่วงชั้นท้ายประกาศนั้นด้วย

บัดนี้กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งที่ สพฐ 293/2551 เรื่องให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ลงวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 ดังนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ มีความเป็นเอกภาพและอนุรักษ์วรรณกรรมและวรรณคดีไทยอันเป็นสมบัติของชาติ กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดรายชื่อวรรณคดีและแนวทางการเรียนการสอนวรรณคดีวรรณกรรมไทยอนุโลมตามประกาศเรื่องวรรณคดีสำหรับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานลงวันที่ 18 ตุลาคม 2545 ดังนี้

1. ในแต่ละช่วงชั้นให้เรียนวรรณคดีที่กำหนดรวม 6 เรื่องดังรายชื่อข้างท้ายประกาศนี้โดยเลือกเรียนปีละ 2 เรื่องให้มีความหลากหลายของเนื้อหาและความยากง่ายของเรื่องอย่างเหมาะสมในแต่ละชั้นปีในกรณีที่มีวรรณคดีเรื่องยาวอาจเลือกตอนที่เสนอไว้เป็นตัวอย่างหรือตอนอื่นๆ ที่มีคุณค่าและเหมาะสมพิจารณาเทียบเคียงให้อยู่ระดับเดียวกันกับตอนที่เสนอไว้อาจเรียนตอนใดตอนหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งตอนก็ได้ ในกรณีที่ไม่มีบทสั้น ๆ ควรเลือกจำนวนบทให้มากพอและเหมาะสมตามศักยภาพของผู้เรียน

2. นอกจากวรรณคดี 6 เรื่องที่กำหนดให้เรียนแต่ละช่วงชั้นแล้ว ให้เลือกเรียนวรรณคดีจากตัวอย่าง รายชื่อที่เสนอไว้หรือวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะในระดับใกล้เคียงกัน รวมทั้งเลือกเรียนวรรณกรรมปัจจุบัน และวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่าเหมาะสมแก่วัยและศักยภาพของผู้เรียนด้วย

ทั้งนี้ควรจะให้ผู้เรียนเรียนวรรณคดีวรรณกรรมปัจจุบัน และวรรณกรรมท้องถิ่นจำนวนเรื่องและจำนวนตอนที่เหมาะสมแก่เวลา

3. วรรณคดีวรรณกรรมปัจจุบันและวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนภาพชีวิตและสังคมสามารถเรียนรู้ได้หลายแง่มุมในเชิงสหวิทยาการผู้สอนจึงควรจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมทางด้านเนื้อหา และรูปแบบเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตและบูรณาการกับความรู้ด้านอื่น ๆ การเรียนการสอนวรรณคดีจึงจะเกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย

4. สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดซื้อจัดหาหนังสือวรรณคดีวรรณกรรมไทยที่กำหนดให้เรียนและเรื่องอื่น ๆ ที่มีคุณค่าสำหรับศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดหรือแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ในสถานศึกษาและสำหรับใช้ในการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

2.3.2 รายชื่อวรรณคดีแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศรายชื่อวรรณคดีวรรณกรรมที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งแบ่งตามช่วงชั้นออกเป็น 4 ช่วงชั้นดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 รายชื่อวรรณคดีแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

ช่วงชั้นที่ 1 ประถมศึกษาปีที่ 1-3

1. วรรณคดีที่กำหนดให้เรียน	
ดอกสร้อยสุภาวดี	เช่น เด็กน้อย ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง นกเอี้ยงเลี้ยงควายเฒ่า ของนายแก้ว กาดำ ของนายแก้ว มดแดง ของ นายทวด เปรียญ แมวเหมียว แยกเขี้ยวยิงฟัน ของนายทวด เปรียญ เป็นต้น
เพลงกล่อมเด็ก	เจ้าทองดี ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เจ้าทองคำ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เจ้าเนื้อเย็น ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เดือนหงาย ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง นกคาเหว่า ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เป็นต้น
ประณมกกา	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เลือกอ่านบางตอน เช่น ก ข ก กา แมกก แมกก แมกค แมกบ เป็นต้น
บทร้องเล่นของเด็ก	เช่น กุกกุกไก่ ภูกินหาง จิงโจ้ ริริข้าวสาร เป็นต้น

ตารางที่ 2 รายชื่อวรรณคดีแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

1. วรรณคดีที่กำหนดให้เรียน	
นิทานอีสป	ของมหาอำมาตย์โท พระยาเมธาธิบดี เลือกอ่านบางเรื่อง เช่นเรื่องกระต่ายกับเต่า เรื่องราชสีห์กับหนู เรื่องอึ่งอ่างกับวัว เรื่องหมาป่ากับลูกแกะ เป็นต้น
บทละครนอก	เรื่องไชยเชษฐา พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เช่น ตอนนารายณ์อิเบศร์พบพ่อ เป็นต้น
2. วรรณคดีที่เสนอให้เรียน	
บทสักวา	เช่น สักวาหวานอื่นมีหมื่นแสน พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงบดินทรไพศาล โสภณ สักवादาวจระเข้ก็เหตก ของเก่า เป็นต้น
นิทานชาดก	ฉบับกรมวิชาการ เช่น เรื่องนกกระจาบ 2 คู่ เรื่องกระต่ายตื่นตูม เรื่องกวางสามพี่น้อง เรื่องหน้ากับสุนัขจิ้งจอก เรื่องผู้ปรารถนาดีด้วยความโง่

ช่วงชั้นที่ 2 ประถมศึกษาปีที่ 4-6

1. วรรณคดีที่กำหนดให้เรียน	
บทละครเรื่องเงาะป่า	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนคนิง และไม้ไผ่ไปเที่ยวป่า เป็นต้น
บทละครเรื่องสังข์ทอง	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอน กำเนิดพระสังข์ เป็นต้น
นิทานทองอิน	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น เรื่องนากพระโขนงที่สอง เป็นต้น
นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี	ของสุนทรภู่ เช่น ตอนพระอภัยมณีศรีสุวรรณเรียนวิชา กำเนิดสุดสาคร
บทละครเรื่องรามเกียรติ์	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช ตอน สุครีพหักฉัตร คีกไมยราพ

ตารางที่ 2 รายชื่อวรรณคดีแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

1. วรรณคดีที่กำหนดให้เรียน	
ราชาธิราช	ฉบับเจ้าพระยาพระคลังหน ตอนกำเนิดมะกะโท
2. วรรณคดีที่เสนอให้เรียน	
บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เช่นตอนกำเนิดพลายงาม
บทละครเรื่องพระร่วง	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
บทเห่กล่อมพระบรรทม ของสุนทรภู่	เช่นตอนเห่เรื่องจ้บระบำ
โคลงโลกนิติ	บทพระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ให้เลือกบางบท
สุภาษิต	เช่น สุภาษิตสอนหญิง
นิทานเทียบสุภาษิต	เช่น นิทานของพระยาสีหราช (ฤทธิไกร รทองคำ)
นิทานสำหรับเด็ก	ของนาคะประทีป (พระसारประเสริฐ) เช่นเรื่อง กระเช้าสีดา
นิราศเดือน	ของนายมี (หมื่นพรหมสมพัตร)

ช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3

วรรณคดีที่กำหนดให้เรียน	
นิราศของสุนทรภู่	เช่น นิราศภูเขาทอง นิราศพระบาท
โคลงโลกนิติ	พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร ให้เลือกบางบท
กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง	พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร เช่นตอนพรรณนาสัตว์ในป่า
บทพากย์โขนเรื่องรามเกียรติ์	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เช่นบทพากย์เอราวัณ
ศิลาจารึกหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง	เช่น ด้านที่ 1
พระบรมราชาชาวา	พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2428 พระราชทานแก่ พระเจ้าลูกยาเธอที่เสด็จไปศึกษาในทวีป ยุโรป

ตารางที่ 2 รายชื่อวรรณคดีแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

วรรณคดีที่เสนอให้เลือกเรียน	
สุภาสิตพระร่วง	ฉบับกรมวิชาการในหนังสือประชุมสุภาสิตพระร่วงสุภาสิต
อิศรญาณอิศรญาณภาษิต	พระนิพนธ์หม่อมเจ้าอิศรญาณ
กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า	ของพระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)
โคลงสุภาสิต	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นสุภาสิตนฤทมนการ
ภาพย์เรื่องพระไชยสุริยา	ของสุนทรภู่
บทละครเรื่องรามเกียรติ์	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ตอนนารายณ์ปราบนก
ราชาธิราช	ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตอน พลายประกายมาศ สมิิงพระรามอาสา
นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี	ของสุนทรภู่ ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4-6

วรรณคดีที่กำหนดให้เรียน	
นมัสการมาตาปิตุคุณและนมัสการอาจารย์คุณ	ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)
บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	ตอนขุนช้างถวายฎีกา
บทละครเรื่องอิเหนา	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอน ศีกะหมิงกุหนิง
สามก๊ก	ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ
ลิลิตตะเลงพ่าย	พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ตอนกระทำยุทธหัตถี
ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก	ฉบับกรมวิชาการ เช่นกัณฑ์มัทรีของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)
วรรณคดีที่เสนอให้เลือกเรียน	
ภาพย์เห่เรือ	พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรเจ้าฟ้ากุ้ง
สามัคคีเภทคำฉันท์	ของนายชิต บุรทัต
นิทานเวตาล	พระนิพนธ์พระราชวรรังษีเธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส)

ตารางที่ 2 รายชื่อวรรณคดีแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

หัวใจชายหนุ่ม	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไตรภูมิพระร่วง	พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชาลิไทเช่น ตอนอุตรกฐทวีป
นิราศนรินทร์	ของนายนรินทร์เบศรี
แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์	ฉบับกรมวิชาการ เช่น คัมภีร์ฉันทศาสตร์
โคลนติดล้อ	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (อัครวาท) เช่น เรื่องความนิยมเป็นเสมียน
บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา	พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น องค์กรที่ 1

(ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ : 2551)

2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ 1. พุทธจริยศาสตร์ 2. หนังสือเรียนภาษาไทยวรรณคดีวรรณกรรมวรรณคดีวิจิตร 3. ตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรม ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

2.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ในวรรณคดีวรรณกรรม

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ในวรรณคดีวรรณกรรมนั้น ทำให้พบว่างานวิจัยที่ผ่านมาเน้นการศึกษางานวิจัยในเชิงพุทธจริยศาสตร์ หรือจริยศาสตร์ในวรรณคดีวรรณกรรมค่อนข้างน้อย และส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาในเชิงวรรณกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะของภาคอีสานจากคำภีร์ใบลาน และมีส่วนหนึ่งที่ศึกษาวรรณกรรมราชสำนัก แต่ไม่ปรากฏวรรณคดีหรือวรรณกรรมในแบบเรียนเลย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เหรียญทอง สมศักดิ์ (2529) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิจารณ์แนวความคิดทางจริยศาสตร์ในวรรณกรรมของสุนทรภู่” ซึ่งได้ศึกษาไว้ในปี 2529 เป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดจริยศาสตร์ในวรรณกรรมบางเรื่องของสุนทรภู่ เป็นหลักจริยธรรมที่สามารถนำไปใช้ตัดสินในการทำความดี ความชั่วของคนทั่วไปได้ เพราะเป็นจริยธรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์สุขทั้งส่วนที่เป็นปัจเจกชนและสังคม ดังนั้น “การศึกษาเชิงวิจารณ์แนวจริยศาสตร์ในวรรณกรรมบางเรื่องของสุนทรภู่” นี้ ทำให้ทราบแนวคิดที่เป็นจริยปรัชญาแบบมนุษยนิยม ซึ่งจะเกิดคุณประโยชน์แก่คนไทยและชาติไทยอย่างยิ่ง ผลการศึกษาพบว่า สุนทรภู่มีทรรศนะที่เน้นให้มนุษย์มีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดในโลก และให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง สุนทรภู่สอนให้มนุษย์คิดและกระทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดทางจริยศาสตร์ในวรรณกรรมของสุนทรภู่มีลักษณะสอดคล้องกับจริยปรัชญาแบบมนุษยนิยมอย่างแท้จริง จึงเห็นว่า ควรนำแนวความคิดทางจริยศาสตร์

ในวรรณกรรมของสุนทรภู่มาใช้ในการพัฒนาส่งเสริมจริยธรรมในสังคมไทย และควรยกย่องจินตกวี สุนทรภู่ว่าเป็นนักปรัชญาฝ่ายมนุษยนิยมที่สำคัญคนหนึ่งของโลก

พิชญา เฟื่องศรี (2548) ได้นำเสนอบทความเรื่อง “การศึกษาแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ใน วรรณกรรมเรื่องท้าวหัวข้อยหล่อ” ได้ศึกษาจากคัมภีร์ไบเบิลที่จารด้วยอักษรธรรม จำนวน 4 ผูก 96 หน้าลาน อายุประมาณ 116 ปี ผลจากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะเป็นชาดกนอก นิบาต ขนบการประพันธ์เป็นร้อยแก้ว โดยยกคำบาลีสัน ๆ แล้วแปลความเป็นภาษาไทย มีจุดมุ่งหมายในการแต่งสั่งสอนศีลธรรม จริยธรรม ผลการศึกษาวิเคราะห์เชิงจริยธรรมพบว่าเนื้อหาใน วรรณกรรมตรงกับหลักมงคลชีวิตหลายประการ เช่น บำรุงบิดา มารดา การสงเคราะห์บุตร การให้ ทาน เป็นต้น วรรณกรรมเรื่องท้าวหัวข้อยหล่อ ผู้แต่งได้สอดแทรกคติธรรมโดยแสดงผ่านตัวละครว่า เมื่อตัวละครประพฤติดี ก็ย่อมได้รับผลกระทบดีตอบแทน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดแรงบันดาลใจที่จะกระทำ ความดี และดำเนินชีวิตอย่างเป็นมงคลต่อไป

พระมหาสร้อย แก้วทรวงศ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมคำ สอนของสุนทรภู่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และพระยาอนุমানราชชน” ผลการศึกษาพบว่า (1) พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของนักประพันธ์ทั้ง 3 ท่าน แบ่งออกเป็น 2 หมวด ประกอบด้วยหมวดที่ 1 ศีลธรรม ซึ่งประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ ระดับ เบื้องต้น คือเบญจศีล ระดับกลางคือ กุศลกรรมบถ 10 และ ระดับสูงคือ มรรคมงคล 8 และหมวดที่ 2 จริยธรรม ซึ่งประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 การพัฒนาตน คือ ธรรมอันทำให้งาม 2 บุคคล หาได้ยาก 2 ธรรมมีอุปการมาก 2 พระรัตนตรัย 3 ไตรลักษณ์ 3 อิทธิบาท 4 อริยทรัพย์ 7 โลกธรรม 8 ระดับที่ 2 การพัฒนาครอบครัว คือฆราวาสธรรม 4 สุขของคฤหัสถ์ 4 ระดับที่ 3 การพัฒนาสังคม คือ ธรรมคุ้มครองโลก 2 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ทศ 6 ทศพิธราชธรรม 10 (2) การศึกษาเปรียบเทียบ พุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของนักประพันธ์ทั้ง 3 ท่าน โดยภาพรวมมีระดับความถี่ ที่แตกต่างกัน ในหมวดศีลธรรม คือของสุนทรภู่กับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มีระดับความถี่น้อยกว่าของพระยาอนุমানราชชน นักประพันธ์ทั้ง 3 ท่าน ให้ความสำคัญกับพุทธจริยศาสตร์ ระดับพัฒนาตนและพัฒนาสังคมมากที่สุด ส่วนการเปรียบเทียบหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามหลัก พุทธจริยศาสตร์ พบว่า พุทธจริยศาสตร์ระดับเบื้องต้นของพระยาอนุमानราชชน มีความถี่สูงกว่าของ สุนทรภู่และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พุทธจริยศาสตร์ระดับกลางของสุนทร ภู่กับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มีความถี่มากกว่าของพระยาอนุमानราชชน พุทธจริยศาสตร์ระดับสูงปรากฏเฉพาะของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ใน พุทธจริยศาสตร์ระดับพัฒนาตน ระดับพัฒนาครอบครัว และระดับพัฒนาสังคม ของนักประพันธ์ทั้ง 3 ปรากฏในความถี่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน

พระวิริยะศักดิ์ สมจิตโต, จรัส ลีภา และ จ้านงค์ กมลศิลป์ (2560) นำเสนอบทความ เรื่อง “แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องตักแตนคำ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ ความเป็นมาของวรรณกรรมอีสานเรื่องตักแตนคำ และเพื่อศึกษา วิเคราะห์แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องตักแตนคำ เป็นงานวิจัยเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า

1. หลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นหลักความประพฤติของมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขและเอื้อประโยชน์สูงสุดให้กับผู้ประพฤติชอบตามกรอบของจริยศาสตร์ และพุทธจริยศาสตร์ยังเป็นบ่อให้เกิดความดีงามต่าง ๆ ทั้งแก่ตนและสังคม โดยสรุปพุทธจริยศาสตร์ได้แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต้นมีเบญจศีลเบญจธรรมเป็นกรอบพื้นฐาน พุทธจริยศาสตร์ระดับกลางเป็นการพัฒนากายและจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นความประพฤติส่วนบุคคลมีกุศลกรรมบถ 10 และพุทธจริยศาสตร์ในระดับสูงเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ธรรมดาสู่ความเป็นอภิมนุษย์ โดยมีเป้าเพื่อการเข้าถึงจุดหมายสูงสุดคือนิพพานโดยนำมรรคมีองค์ 8 เป็นกรอบในการพัฒนา

2. วรรณกรรมเรื่องตักแตนคำ เป็นคัมภีร์ไบลานจารด้วยอักษรธรรมอีสาน เมื่อ พ.ศ. 2462 มีจำนวน 5 ผูก 95 ลาน 186 หน้าลาน ส่วนโครงเรื่องนั้นกล่าวถึงปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งปมปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมหรือแม้กระทั่งปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเองของเรื่องกับตัวละครอื่น ๆ

3. ในวรรณกรรมเรื่องตักแตนคำได้กล่าวถึงปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาในการขัดแย้งของการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยมีการระงับข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้ด้วยการใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ประกอบด้วยศีล 5 กุศลกรรมบถ 10 และ มรรคมีองค์ 8 เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาและขัดเกลาลักษณะนิสัยของคนในสังคมให้ละเอียดอ่อนโดยอยู่ในสังคมนั้นร่วมกันได้อย่างสงบสุขจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน

โสวิทย์ บำรุงภักดี (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ” ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อ ศึกษาปัญหาจริยธรรมและการประพฤติปฏิบัติในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามในวรรณกรรมสินไซ เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์วินิจฉัยและเป้าหมายจริยธรรมของวรรณกรรมสินไซ และเป็นการวิจัยเอกสารด้วยการศึกษาหนังสือสินไซในไบลาน เมืองขอนแก่น ปี 2559 คัดลอกโดยบุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล และคณะ เป็นหนังสือเล่มหลัก ส่วนหนังสือสินไซฉบับอื่น ๆ เป็นหนังสือรอง และใช้การศึกษาด้วยการตีความวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลและให้เหตุผล และสังเคราะห์ข้อมูลออกเป็นความรู้ความเข้าใจใหม่ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในวรรณกรรมสินไซ เป็นปัญหาเกี่ยวกับการลักขโมย การมีภรรยาหลายคน การใช้คุณไสย การผิดประเวณี ส่วนการประพฤติปฏิบัติต่อกันในเชิงความสัมพันธ์อันดีงามมี 2 ระดับ คือ ระดับครอบครัวและระดับเครือญาติ การอธิบายปัญหาจริยธรรมดังกล่าวใช้ศาสตร์ที่ชื่อว่า พุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นระบบความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติโดยอยู่ภายใต้กรอบศีลธรรมได้บอกกล่าว (ไขความ) ถึงศีลห้า ธรรมขั้นศีลหรือธรรมคือศีล และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่องทุกข์ กาม ตัณหา กรรมเก่า ภายใต้กรอบคุณธรรมได้บอกกล่าวถึงทศพิธราชธรรม มรรคมีองค์แปด และคติธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง และภายใต้กรอบจริยธรรมได้บอกกล่าวถึงจริยธรรมที่พึงประสงค์และจริยธรรมที่ไม่พึงประสงค์

เกณฑ์การวินิจฉัยจริยธรรมที่ 2 ประการ คือ (1) เกณฑ์หลักเป็นเกณฑ์ที่ถือเอาตามหลักการในพระพุทธศาสนา คือ เจตนาซึ่งเป็นความตั้งใจ ตั้งใจและมุ่งหมายในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลคือ ความดีหรือสิ่งดีงาม และที่เป็นอกุศลคือความไม่ดีหรือความชั่ว หรือเรียกว่าเกณฑ์ตามหลักกรรมนิยาม (2) เกณฑ์ร่วมหรือเกณฑ์รองเป็นเกณฑ์ที่ถือเอาหลักมโนธรรม ซึ่งเป็นความรู้สึกผิด

ชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ และมติของท่านผู้รู้หมายเอาคนมีปัญญาที่เฝ้าคอยกำกับควบคุมการกระทำการแสดงออกของคนในชุมชน ส่วนเป้าหมายของการกระทำในวรรณกรรมสินไซ คือ การปิดป้องช่องว่างระหว่างตนเองกับบุคคลผู้เกี่ยวข้องและเป็นที่ยกมีมารดา บิดา บุตร ธิดา เป็นต้น

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานที่ผ่านมา มีผู้สนใจประเด็นเรื่องพุทธจริยศาสตร์ผ่านวรรณกรรมหลายเรื่อง แต่ส่วนมากเป็นศึกษาพุทธจริยศาสตร์ผ่านวรรณกรรมท้องถิ่น หรือการศึกษาผ่านวรรณกรรมเป็นเรื่อง ๆ อาทิ วรรณคดีวรรณกรรมของสุนทรภู่ แต่ยังไม่ปรากฏการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ผ่านวรรณคดีวรรณกรรมในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและสืบค้นแนวทาง แนวความคิดที่จะใช้ประกอบการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6

2.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนภาษาไทย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนหรือแบบเรียนภาษาไทย มีการศึกษาค้นคว้าหลากหลายทั้งหนังสือเรียนประเภทวรรณคดีวรรณกรรม และประเภทหลักภาษา การสื่อสาร ซึ่งถูกแยกเป็นระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยทั้งหมดใช้หนังสือเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ คือในระดับประถมศึกษาจะเป็น ภาษาพาที และวรรณคดีลำนำ ในส่วนมัธยมศึกษาจะเป็นหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ที่ถูกนำมาศึกษาอย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังต่อไปนี้

กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์ (2554) นำเสนอบทความทางวิชาการเรื่อง “การเปรียบเทียบการดัดแปลงด้านเนื้อหาและตัวละครของวรรณคดีฉบับการ์ตูนกับวรรณคดีแบบฉบับในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์” บทความนี้ได้แสดงการเปรียบเทียบการดัดแปลงเนื้อหาและตัวละครในวรรณคดีฉบับการ์ตูนหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ช่วงชั้นที่ 3 และ 4 จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่บทละครในเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบบนทก นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร บทละครเรื่องอิเหนา ตอนศึกกะหมังกูหนิง ลิลิตตะเลงพ่าย บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา บทเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา และสามก๊ก ตอนกวนอูไปราชการกับโจโฉ ผลการศึกษาปรากฏว่าการดัดแปลงด้านเนื้อหา บทละครในเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบบนทก ลิลิตตะเลงพ่าย บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา และขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา มีลักษณะการดัดแปลง 3 ลักษณะที่กำหนดไว้ ส่วนนิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร บทละครเรื่องอิเหนา ตอนศึกกะหมังกูหนิง และสามก๊ก ตอนกวนอูไปราชการกับโจโฉ มีการดัดแปลง 2 ลักษณะ ประกอบด้วย เนื้อหาที่ปรากฏตรงกันทั้งในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์และฉบับการ์ตูน แต่เปลี่ยนแปลงรายละเอียดบางส่วน และเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์แต่ในฉบับการ์ตูนไม่ได้กล่าวถึง

จิรัชยาณี ปกรณ์คุณารักษ์ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” เป็นการศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อการวิเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาต้น ผลของการวิเคราะห์นั้นพบว่า หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้น

มัธยมศึกษาตอนต้นให้ความสำคัญกับลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ด้าน ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดยได้เรียงตามลำดับความถี่ 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านความรัก ชาติศาสน์กษัตริย์คิดเป็นร้อยละ 22.75 ด้านการรักความเป็นไทย คิดเป็นร้อยละ 19.77 และด้าน ความซื่อสัตย์สุจริตคิดเป็นร้อยละ 13.37 ส่วนด้านอื่น ๆ จำนวน 14 ด้าน โดยเรียงตามลำดับความถี่ 3 ลำดับแรกได้แก่ ด้านความไม่ประมาท 25.33 ด้านการเลือกคบคน 10.39 และด้านการใช้ถ้อยคำที่ ดี ร้อยละ 9.09

ธารทอง แจ่มไพบูลย์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง พัฒนาการของคำศัพท์ที่มีความถี่ในการ ปรากฏสูงในหนังสือเรียนภาษาไทย : การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ คลังข้อมูลเป็นงานวิจัยที่ศึกษา พัฒนาการของคำศัพท์ที่มีความถี่ในการปรากฏสูงในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย โดยมีการเปรียบเทียบ การขยายวงคำศัพท์ รวมถึงการขยายขอบเขตทางความหมายและหน้าที่ในสองมิติ คือเปรียบเทียบ ระหว่างช่วงชั้น และเปรียบเทียบระหว่างหลักสูตร โดยมีสมมติฐานว่าช่วงชั้นที่สูงขึ้นจะมีวงศัพท์ มากกว่าและครอบคลุมช่วงชั้นที่ต่ำกว่า ในเชิงหลักสูตรมีสมมติฐานว่า แต่ละหลักสูตรมีวงศัพท์ร่วมกัน ร้อยละ 90 ขึ้นไป รวมทั้งมีความหมายและหน้าที่เหมือนกันทุกหลักสูตร งานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาตาม แนวทางภาษาศาสตร์คลังข้อมูล จากคลังข้อมูลหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย (TTC) ขนาด 3,037,772 คำที่สร้างขึ้น ซึ่งมีจำนวนศัพท์รวมทั้งสิ้น 19,494 รูปศัพท์ ผู้วิจัยพบว่า คลังข้อมูลมีขนาดใหญ่ขึ้นตาม ช่วงชั้นที่สูงขึ้นทั้งในเชิงรูปศัพท์และจำนวนคำในการปรากฏ อย่างไรก็ตาม รูปศัพท์ในช่วงชั้นที่สูงกว่า ไม่ได้ครอบคลุมทุกรูปศัพท์ในช่วงชั้นที่ต่ำกว่า นอกจากนั้นวงศัพท์ไม่ได้เพิ่มสูงขึ้นแบบก้าวกระโดดในทุก ๆ ช่วงชั้น แต่จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนในระหว่างชั้นประถมต้นส่งต่อไปยังชั้นประถมปลาย และ จำนวนวงศัพท์ค่อนข้างคงที่ในช่วงชั้นต่อจากนั้น แสดงให้เห็นว่าช่วงชั้นประถมปลายเป็นช่วงชั้นที่มี การเติบโตในเชิงวงศัพท์สูงที่สุด วงศัพท์ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นคำเนื้อหา จึงไม่สามารถตัดสินความยาก ง่ายที่เกิดขึ้นได้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาความยากง่ายของคำศัพท์และของตัวบทในเชิงจำนวนพยางค์ การสร้างคำ รูปเขียนกับความเป็นไปได้ในการออกเสียง และความทึบใสทางความหมายของคำ พบว่า ทั้งวงศัพท์และตัวบทมีความยากง่ายที่แตกต่างกันจริงในระหว่างช่วงชั้น ส่วนการขยายขอบเขต ความหมาย และหน้าที่พบว่าคำศัพท์ที่มีความถี่ในการปรากฏสูงนั้นมีความหมายและหน้าที่คล้ายคลึง กันทุกช่วงชั้น แสดงว่าความหมายรวมถึงหน้าที่แบบต่าง ๆ ของคำศัพท์เหล่านี้ถูกสอนไว้ตั้งแต่วัย การศึกษาขั้นต้นแล้ว ผลการศึกษาเปรียบเทียบในมิติทางหลักสูตรพบว่า แต่ละหลักสูตรมีจำนวนคำ และจำนวนรูปศัพท์ใกล้เคียงกัน รูปศัพท์ที่เกิดร่วมกันในแต่ละหลักสูตรเกินกว่าร้อยละ 90 จริง และ ผู้วิจัยไม่พบว่าการขยายขอบเขตทางความหมายและหน้าที่ นั้นคือแม้เวลาจะเปลี่ยนไป แต่รูปแบบ และวิธีการใช้คำต่าง ๆ ยังเหมือนเดิม

สุจิตระ สมนาม และจินตนา จานันท์ (2560) นำเสนอบทความทางวิชาการ เรื่อง มโนทัศน์หลักสูตรและหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กข้ามชาติไทใหญ่ใน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาการรับรู้คุณค่าของหลักสูตรและมวลประสบการณ์ ผ่านหนังสือเรียน วิชาภาษาไทยและเชื่อมโยงความรู้ในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยกับประสบการณ์ในวิถีชีวิตประจำวัน ของผู้เรียนข้ามชาติไทใหญ่ใช้ผู้เรียนข้ามชาติไทใหญ่ในอำเภอดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 คน เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยการใช้กระบวนการวิจัยคือ วิเคราะห์เนื้อหาและการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้คุณค่าของหลักสูตร และมวลประสบการณ์ผ่านหนังสือเรียนภาษาไทยยังมี

จำกัด การเชื่อมโยงความรู้ในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนข้ามชาติที่ใหญ่ยังมีน้อย และผู้สอนต้องปรับเนื้อหาหนังสือเรียนให้เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ใหญ่ เพื่อช่วยให้สามารถเรียนรู้เนื้อหาการเรียนโดยใช้ภาษาไทยได้อย่างเต็มศักยภาพ

รังรอง เจียมวิจักขณ์ (2561) นำเสนอบทความทางวิชาการ เรื่อง “การศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทย ภาษาพาที : ความสอดคล้องยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12” เป็นการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกิจกรรม ในหนังสือเรียนภาษาไทย ภาษาพาทีในด้านความสอดคล้องกับการนำมาใช้สอนผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาและกิจกรรมในหนังสือเรียนภาษาไทยภาษาพาทีที่มีความสอดคล้อง ครอบคลุมทั้ง 4 ข้อ คือ (1) มีพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม (2) มีทักษะการดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 (3) มีสุขภาพที่ดี (4) มีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง นอกจากนี้หนังสือเรียนภาษาไทยภาษาพาทีจึงต้องดีทั้งเนื้อหาและความเหมาะสม กิจกรรมการนำเสนอตลอดจนผู้สอนต้องมีกลวิธีการถ่ายทอดที่น่าสนใจ ทั้งหมดนี้จะต้องดำเนินไปอย่างเหมาะสมกลมกลืนจึงจะช่วยปรับพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นคนมีคุณภาพอย่างได้ผล สามารถพัฒนาสังคมได้สมดังจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง

วรกมล สีหานาวี และมณฑา ชุ่มสุนทร (2563) นำเสนอบทความทางวิชาการเรื่อง “การวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตอนปลาย” เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้หนังสือเรียนภาษาไทยชุด ภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที และวรรณคดีลำนํ้า ผลการศึกษาพบว่า หนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายมีความสอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ ได้แก่ สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ ได้แก่ สอดคล้องกับเกณฑ์จุดประสงค์การเรียนรู้โดยเฉพาะด้านความรู้หรือพุทธิพิสัย สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านใฝ่เรียนรู้สอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ด้านความสามารถในการคิด สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการเรียนรู้เนื้อหาสาระวิชา ด้านการอ่าน และการเขียน เมื่อจัดเรียงลำดับตามข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ พบว่าหนังสือเรียนภาษาไทยชุด ภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาที และวรรณคดีลำนํ้าทั้ง 3 ระดับชั้น มีเนื้อหาตรงกับเกณฑ์จุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านความรู้หรือด้านพุทธิพิสัยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.66 ลักษณะหนังสือเรียนภาษาไทย ตามเกณฑ์การวิเคราะห์จึงเป็นหนังสือเรียนที่เน้นความรู้ มุ่งพัฒนาด้านพุทธิพิสัย

พิทวัส จำปา และ สมัย วรรณอดร (2564) ได้นำเสนอบทความเรื่อง “กลวิธีการนำเสนอคำสอนในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยวรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6” โดยได้ศึกษาวิธีการนำเสนอคำสอนในหนังสือเรียนภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 34 เรื่อง โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอและแนวคิดองค์ประกอบของวรรณคดีและวรรณกรรม ผลการศึกษาพบว่า คำสอนในหนังสือเรียนภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์มีการใช้กลวิธีการนำเสนอคำสอนผ่านกลวิธีทางศัพท์และศิลปะทาง

ภาษาโดยใช้โวหารภาพพจน์ กลวิธีการนำเสนอผ่านกลวิธีทางศัพท์พบมากที่สุด คือ คำแสดงทัศนภาวะ การใช้ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบมีเงื่อนไข คำถามเชิงวาทศิลป์ และการใช้เสียงที่หลากหลาย ส่วนกลวิธีการนำเสนอผ่านงานศิลปะทางภาษาโดยใช้โวหารภาพพจน์มากที่สุดคือ คำอุปมา อุปลักษณ์ อติพจน์ และนามนัย ส่วนการใช้กลวิธีการนำเสนอด้านองค์ประกอบของวรรณคดีและวรรณกรรม มีจำนวนทั้งหมด 4 องค์ประกอบหลักที่พบมากที่สุดคือ กลวิธีการนำเสนอผ่านแก่นเรื่อง กลวิธีการนำเสนอผ่านตัวละคร กลวิธีการนำเสนอผ่านบทสนทนา และกลวิธีการนำเสนอผ่านฉากหรือสถานที่

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นนั้น งานวิจัยเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาและวิธีการสอนวรรณคดีไทยในหนังสือ "วรรณคดีวิจักษ์" และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและ ระดับมัธยมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในส่วนของพุทธจริยศาสตร์ โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบ และศึกษาถึงแนวทางการศึกษาหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์อย่างรอบด้าน ทำให้พบว่า หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์มีประเด็นแนวทางการศึกษาอย่างหลากหลาย ทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา หลักสูตร ตลอดจนการศึกษากลวิธีทางภาษา ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาในบทที่ 4 ต่อไป

2.4.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในวรรณคดี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในวรรณคดีทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีการศึกษาไว้อย่างหลากหลาย ผ่านตัวละครในวรรณคดี ทั้งศึกษาผ่านลักษณะทางกายภาพของตัวละคร และศึกษาผ่านคุณธรรมจริยธรรม พฤติกรรมของตัวละครที่ถูกถ่ายทอดออกมา พร้อมทั้งมีการศึกษาในรูปแบบของวรรณคดีกับวรรณกรรมเพลงปัจจุบัน ที่ตัวละครในวรรณคดีถูกนำมาประกอบสร้างผ่านบทเพลง ซึ่งผู้วิจัยสามารถศึกษาและรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังต่อไปนี้

สายชล ไทยสมบูรณ์ (2542) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์การสื่อสารของตัวละครในวรรณคดีเรื่อง "พระอภัยมณี" ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครมีพฤติกรรมการสื่อสารหลายรูปแบบในแต่ละสถานการณ์การสื่อสาร ตัวละครเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม การสื่อสารเพื่อให้การสื่อสารที่สื่อไปนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสื่อสารได้แก่ เพื่อแจ้งให้ทราบ เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ เพื่อสร้างความพอใจหรือความบันเทิง และเพื่อสอนหรือให้การศึกษา การสื่อสารในวรรณคดีเรื่อง "พระอภัยมณี" ตัวละครผู้ส่งสารมักจะใช้ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาร่วมกัน เพื่อให้ได้รับผลตอบสนองตามวัตถุประสงค์ให้มากที่สุด ในด้านการสื่อสารของตัวละคร จะมีทั้งประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จซึ่งขึ้นอยู่กับคุณสมบัติและปัจจัยย่อยขององค์ประกอบการสื่อสาร ตลอดจนสภาพแวดล้อมการสื่อสาร

วิกรานดา โชติช่วงรัมย์ (2548) ได้ศึกษาการวิเคราะห์จริยธรรมของตัวละครในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี จากการศึกษาพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงออกทางจริยธรรม จำนวน 16 ตัว ได้แก่ พระอภัยมณี ศรีสุวรรณ สินสมุทร สุตสาคร นางสุวรรณมาลี นางละเวงวันหา นางวาลี นางเกษรา อุตเรน พรหมณีวีเชียร พรหมณีโมรา พรหมณีसानน โยคี นางรำภาสะหรี นางยุพาพกา และนางสุลาลีวัน พบว่ามีจริยธรรม 8 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์และจงรักภักดี ความมีสติปัญญา ความเมตตา

กรุณา ความไม่ประมาท ความกตัญญูทเวที ความพากเพียรและอดทน ความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยว และความอ่อนน้อมถ่อมตน จริยธรรมที่ปรากฏในพฤติกรรมของตัวละครมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดี และจริยธรรมที่พบน้อยที่สุด คือ ความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยจริยธรรมดังกล่าว มีความสัมพันธ์กับสถานภาพและบทบาทของตัวละคร

วรรณวิไล ชุ่มใจ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในวรรณคดีมรดก ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดีมรดกจำนวน 2 เรื่อง ประกอบด้วยขุนช้าง ขุนแผน และพระอภัยมณี ฉบับหอสมุดแห่งชาติ พบว่า ตัวละครจากวรรณคดีทั้ง 2 เรื่องได้ปรากฏคุณลักษณะความฉลาดทางอารมณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละด้านมากน้อยแตกต่างกันออกไป ซึ่งตัวละครมีความฉลาดทางอารมณ์ทั้ง 5 ด้าน ด้านการตระหนักรู้ตนเอง ด้านการควบคุมตนเอง ด้านทักษะทางสังคม ด้านการสร้างแรงจูงใจ และด้านการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งการที่ตัวละครจะมีความฉลาดทางอารมณ์ที่โดดเด่นในด้านใดด้านหนึ่งนั้น เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครได้รับในวัยเด็กซึ่งจะส่งผลถึงความฉลาดทางอารมณ์ เมื่อตัวละครได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างตามรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของแต่ละครอบครัวจะส่งผลให้ตัวละครมีความฉลาดทางอารมณ์ในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไป ตามรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครได้รับ ดังนั้นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครได้รับจึงมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละคร

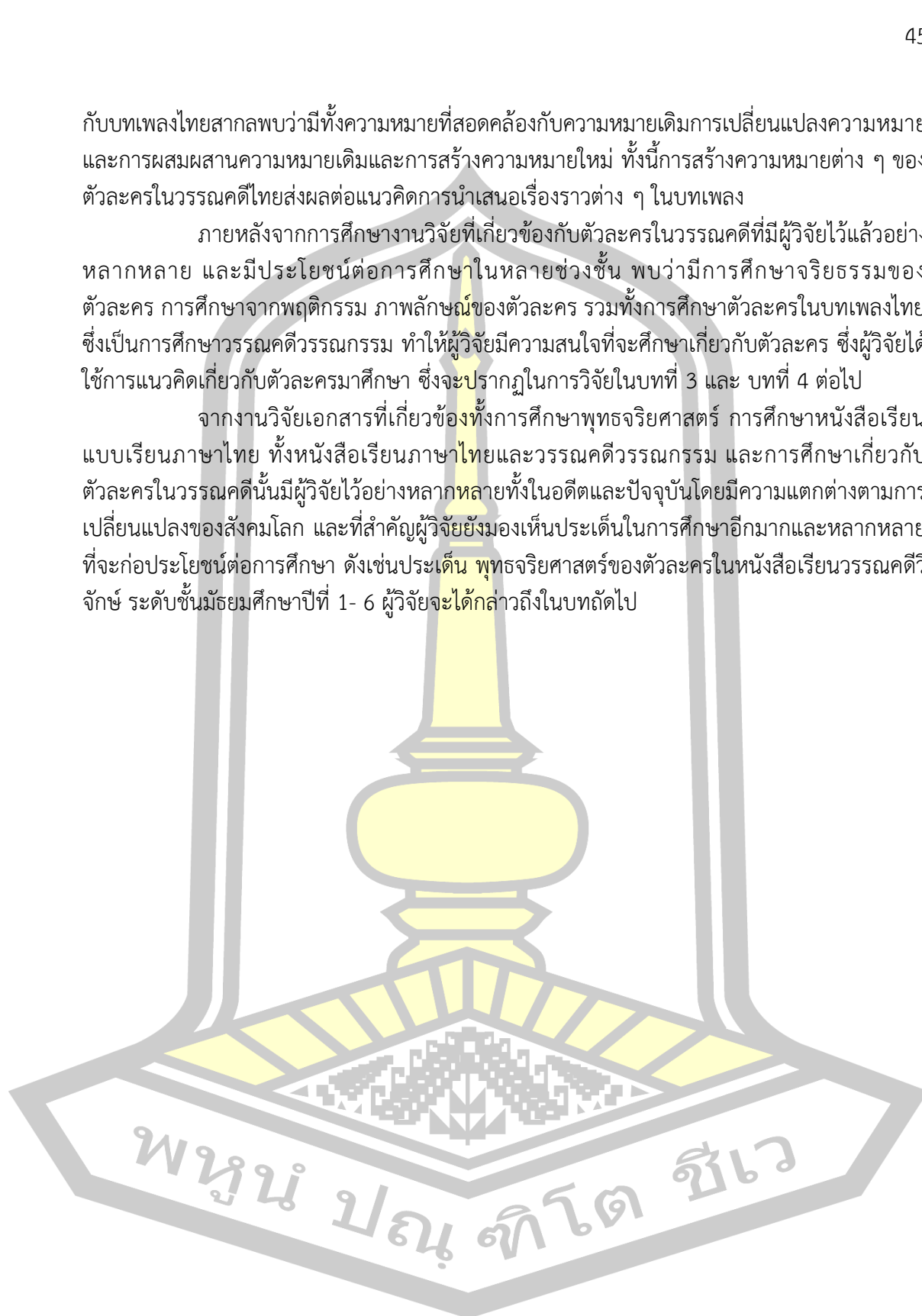
อาภากร หนักไหล่ (2559) ได้ศึกษาเรื่องตัวละครอภลักษณ์ในวรรณคดีไทย โดยศึกษาในด้านรูปลักษณ์นิสัยและพฤติกรรม กลวิธีการสร้างและบทบาทของตัวละครอภลักษณ์ในวรรณคดี ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตัวละครอภลักษณ์มีจำนวน 18 ตัวละคร ได้แก่ ชูชก พรานบุญ เจ้าเงาะ นางค่อมกุงจี นางสาวนันทกา ขุนช้าง หมื่นหาญ จรกา ท้าวสันนุราช นางคันธมาลี นางผีเสื้อสมุทร ซิเปลือย นางวาสิ เจ้าละมาน ย่องตอด นางแก้วหน้าม้า นางประแดะ และนางศรี สาห ผลการศึกษาพบว่าตัวละครอภลักษณ์ปรากฏลักษณะทางกายภาพที่สะท้อนถึงความอภลักษณ์จำนวน 12 ลักษณะ ได้แก่ อวัยวะผิดรูป อวัยวะพิการ อวัยวะไม่สะอาด อวัยวะมีขนาดใหญ่ ร่างกายมีขนาดใหญ่ เส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ เส้นผมและขนยาวกว่าปกติ ผมน้อย ผิวดำคล้ำ ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา หน้าอกหย่อนยาน และเล็บกุด ในด้านนิสัยและพฤติกรรมพบ 2 ลักษณะคือ นิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี ปรากฏ 14 ลักษณะ ได้แก่ หมกมุ่นกามตัณหา เจ้าเล่ห์เพทุบาย กล่าวเท็จ ซ้ำฉลาด ไม่มีความเฉลียวฉลาด ด้อยความสามารถในการรบ ไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสีสตรี โลก กล่าวแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน ซี้หึง เจ้ามารยา ไม่ซื่อสัตย์กับสามี พฤติกรรมหยาบคาย และพฤติกรรมบ้าใบ้ และนิสัยพฤติกรรมที่ดี ปรากฏ 6 ลักษณะ ได้แก่ มีวิชาความรู้ มีปัญญาและความเฉลียวฉลาด มีความกล้าหาญ มีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ และมีอำนาจ

วรรณวิภา วงษ์เดือน (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ตัวละครจากวรรณคดีไทยในบทเพลงไทยสากล ผู้วิจัยได้ศึกษาจากวรรณคดีจำนวน 16 เรื่อง ปรากฏตัวละครจำนวน 60 ตัว จากวรรณคดีไทย เรื่องที่นิยมนำตัวละครมาสร้างสรรคเป็นบทเพลงไทยสากลและมีความหลากหลายมากที่สุดได้แก่ เรื่อง รามเกียรติ์ โดยการนำตัวละครจากวรรณคดีไทยมาใช้ในการเล่าเรื่องราวของตัวละคร ได้แก่ การเล่าอารมณ์ความรู้สึกเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญ เรื่องราวความเป็นมารวมไปถึงลักษณะต่าง ๆ ของตัวละคร และการกล่าวอ้างถึงหรือเพื่อเปรียบเทียบระหว่างตัวละครจากวรรณคดีไทยกับบุคคลในสังคม ด้านการสื่อความหมายของตัวละครจากวรรณคดีไทยผู้วิจัยเปรียบเทียบระหว่างตัวบทวรรณคดีไทย

กับบทเพลงไทยสากลพบว่ามีทั้งความหมายที่สอดคล้องกับความหมายเดิมการเปลี่ยนแปลงความหมาย และการผสมผสานความหมายเดิมและการสร้างความหมายใหม่ ทั้งนี้การสร้างความหมายต่าง ๆ ของตัวละครในวรรณคดีไทยส่งผลต่อแนวทางการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ในบทเพลง

ภายหลังจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในวรรณคดีที่มีผู้วิจัยไว้แล้วอย่างหลากหลาย และมีประโยชน์ต่อการศึกษาในหลายช่วงชั้น พบว่ามีการศึกษาจริยธรรมของตัวละคร การศึกษาจากพฤติกรรม ภาพลักษณ์ของตัวละคร รวมทั้งการศึกษาตัวละครในบทเพลงไทย ซึ่งเป็นการศึกษาวรรณคดีวรรณกรรม ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับตัวละคร ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การแนวคิดเกี่ยวกับตัวละครมาศึกษา ซึ่งจะปรากฏในการวิจัยในบทที่ 3 และ บทที่ 4 ต่อไป

จากงานวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ การศึกษาหนังสือเรียนแบบเรียนภาษาไทย ทั้งหนังสือเรียนภาษาไทยและวรรณคดีวรรณกรรม และการศึกษาเกี่ยวกับตัวละครในวรรณคดีนั้นมีผู้วิจัยไว้อย่างหลากหลายทั้งในอดีตและปัจจุบันโดยมีความแตกต่างตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และที่สำคัญผู้วิจัยยังมองเห็นประเด็นในการศึกษาอีกมากและหลากหลายที่จะก่อประโยชน์ต่อการศึกษา ดังเช่นประเด็น พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในบทถัดไป

บทที่ 3

พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6

ในบทนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 โดยใช้แนวคิดพุทธจริยศาสตร์ และการคัดเลือกตัวละครออกจากหนังสือเรียน ตอนที่ปรากฏในหนังสือเรียน อ้างอิงตามกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 โดยวิเคราะห์จากตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมผ่าน ความประพฤติ พฤติกรรม และมโนธรรม โดยผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

- 3.1 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
- 3.2 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
- 3.3 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- 3.4 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
- 3.5 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
- 3.6 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

3.1 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้นำวรรณคดีวรรณกรรมจำนวน 2 เรื่องมาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ 1) กาพย์พระไชยสุริยา วิเคราะห์ 2 ตัวละคร ประกอบด้วย พระไชยสุริยาและนางสุมาลี และ 2) ราชชาธิราช ตอน สมิงพระรามอาสา วิเคราะห์ 2 ตัวละคร ประกอบด้วย สมิงพระราม พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องหรือพระเจ้ามณฑิยรทองและพระเจ้ากรุงจีนหรือพระเจ้ากรุงต้าฉิง มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 กาพย์พระไชยสุริยา

กาพย์พระไชยสุริยา มีเนื้อหาเป็นนิทานขนาดสั้น มีความยาวเพียง 1 เล่มสมุดไทย สุนทรภู่ได้แต่งขึ้นขณะจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี ราว พ.ศ. 2368 หรืออาจแต่งขึ้นเมื่อครั้งบวชอยู่ที่วัดเทพธิดาราม ราว พ.ศ. 2382 – 2385 สุนทรภู่แต่งเรื่องนี้ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแบบสอนอ่านและเขียนสะกดคำในมาตราต่าง ๆ โดยผูกเป็นเรื่องราวโดยกล่าวถึงพระไชยสุริยาครองเมืองสาวัตถี มีพระมเหสีนามว่า สุมาลี พระไชยสุริยาทรงครองเมืองด้วยความผาสุก แต่ต่อมาบรรดาข้าราชการประพฤติดันไม่ดี ไม่อยู่ในศีลธรรม ทำให้เกิดอาเพศ น้ำป่าไหลหลากท่วมบ้านเมือง พระไชยสุริยาจึงพานางสุมาลีลงเรือสำเภา เรือถูกพายุพัดอัปปาง พระไชยสุริยาและมเหสีขึ้นฝั่งได้ ก็เดินทางรอนแรมกลางป่าได้รับความทุกข์ ต่อมาได้พบกับพระอินทร์ได้มาสอนธรรมะ พระไชยสุริยา พร้อมพระมเหสีจึงเสด็จออกผนวชบำเพ็ญพรต ตลอดพระชนม์ชีพ (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2529)

3.1.1.1 พระไชยสุริยา เป็นตัวละครในเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา เป็นกษัตริย์ครองเมืองสาวัตถี มีมเหสีชื่อสุมาลีชาวเมืองสาวัตถีอยู่กันอย่างสุขสบาย พระไชยสุริยาเป็นกษัตริย์ที่ดีแต่ไว้ใจเหล่าขุนนางมากเกินไป จนทำให้เกิดอาเพศต่าง ๆ มากมายในเรื่อง ซึ่งพระไชยสุริยา พบพุทธจริยศาสตร์ในตัวละคร ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งพระไชยสุริยามีพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

คำเข้าเอากราดกวาดเตียน
เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่งครัน
สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์
นานนับกับกลับพุทธานดร

เหน้อยยากพาเพียร
เสวยสุขทุกวัน

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 91)

จากบทประพันธ์ข้างต้น ตัวละครพระไชยสุริยา มีศีลธรรมระดับ สูง มรรคมืองค์ 8 คือ **สัมมาวายามะ** หมายถึง ความเพียรชอบ ตัวละครมีความเพียร ความพยายามเรียนธรรมะที่พระอินทร์ได้เสด็จมาสอนธรรมะ และได้บำเพ็ญพรตเพื่อจะได้ไปสวรรค์หลังจากสิ้นพระชนม์ นอกจากนี้ยังพบอีกว่าพระไชยสุริยามีศีลธรรมระดับสูงอีกคือ **สัมมาสติ** ดังนี้

ราชาคว้ามืออรไท
ต่อไว้ไม่ไกลกายา

เอาผ้าสไบ

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 86)

สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ รู้สึกรู้สิดำเนินเป็นนิจว่าต้องดูแลภรรยาของตนคือนางสุมาลี โดยคว้านางเอาผ้าสไบมัดไว้ไม่ให้ห่างตนในขณะที่สำเภากำลังจะอัปปาง ซึ่งเป็นพุทธจริยศาสตร์ในหมวดหมูศีลธรรมที่ปรากฏในตัวละครพระไชยสุริยา

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติร่วมกันในสังคมโดยที่พระไชยสุริยา ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

พระไชยสุริยาภูมิ
มาทีในลำสำเภา

พาพระมะเหสี

ข้าวปลาหาไปไม่เบา

นารีที่เยาว์

ก็เอาไปในเกตรา

เต่าแก่ชาวแม่แซมมา

เสนีเสนา

ก็มาในลำสำเภา

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 :83)

จากบทประพันธ์ข้างต้น เป็นตอนที่พระไชยสุริยา ได้พาพระมเหสีนางสุมาลี ลงเรือสำเภาก็เพื่อเอาตัวรอดหลังจากเมืองสาวตถิเกิดอาเพศน้ำป่าไหลหลากท่วมเมือง สื่ให้เห็นว่าตัวละครพระไชยสุริยามิ พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม คือ

จริยธรรมระดับพัฒนาตน คือธรรมมีอุปการะมาก ได้แก่

สติ คือ ความระลึกได้นึกได้สำนึกอยู่ไม่ปล่อย

สัมปชัญญะ คือ ความรู้ชัดสิ่งที่นึกได้ขณะได้เข้าใจชัดเจนตามความเป็นจริง

ตัวละครมีความระลึกได้อยู่เสมอว่าควรทำอะไร และตัวละครมีสัมปชัญญะครบ คือความรู้ชัดขณะขึ้นว่ากำลังทำอะไร หรือควรทำอะไร โดยตัวละครไม่ลืมที่จะนำภรรยาคู่ชีวิตขึ้นสำเภากับด้วย ไม่คิดที่จะทอดทิ้งภรรยาของตน

ราชาคว้ามืออรไท
ต่อไว้ไม่ไกลกายา

เอาผ้าสไบ

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 86)

นอกจากนี้ พระไชยสุริยายังมี **พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาสังคม** คือหลักธรรม **สังคหัตถุ 4** ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี **อตถจริยา** ประพฤติสิ่งที่ประโยชน์ **ทิต 6** คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ **ปัจฉิมทิต** ทิตเบื้องหลัง คือบุตร ภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุน **เหตุฐิมทิต** ทิตเบื้องหลัง คือ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่าง ๆ เป็นฐานกำลังให้

คำเข้าเอากราดกวาดเตียน   เหนื่อยยากพาเพียร

เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่งครัน

สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์   เสวยสุขทุกวัน

นานนับกัปกัลป์พุทธันดร

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 91)

จากบทประพันธ์ข้างต้นพบว่าพระไชยสุริยามิพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรม ดังนี้ จริยธรรมระดับพัฒนาตน คือ **อิทธิบาท 4** ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต **วิริยะ** คือ ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญพรตจะได้ไปสวรรค์เมื่อสิ้นพระชนม์ชีพ

3.1.1.2 นางสุมาลี เป็นตัวละครในเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา เป็นมเหสีของพระไชยสุริยาเจ้าเมืองสาวตถิเมื่อเกิดอุทกภัยน้ำป่าไหลท่วมเมืองสาวตถิ พระนางตามเสด็จพระไชยสุริยามาในเรือสำเภาด้วย เมื่อเรือสำเภากฎพายุ่พุดจนเรือแตก พระนางสุมาลีและพระไชยสุริยาพลัดเข้าฝั่งได้เพียงสององค์ นางสุมาลีเป็นภรรยาที่เข้าร่วมสุขร่วมทุกข์กับสามีในทุกสถานการณ์ เมื่ออยู่ในเวียงวังนางก็อยู่ด้วยอย่างมีความสุข และเมื่อพลัดจากเมืองมาอยู่ป่านางก็ร่วมทุกข์กับสามี และปรนนิบัติสามีอย่างดีเหมือนเคย เมื่อพระดาบสมาโปรดพระไชยสุริยาให้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรม ก็ได้เทศน์โปรดพระนาง

ด้วย พระนางสุมาลีปฏิบัติธรรมอย่างไม่ย่อท้อ ในที่สุดก็บรรลุความสำเร็จในการปฏิบัติธรรม ได้ขึ้นสวรรค์ไปเช่นเดียวกับพระไชยสุริยา ซึ่งตัวละครนางสุมาลี พบพุทธจริยศาสตร์ในตัวละครดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งนางสุมาลีมีพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ส่วนสุมาลี วันทาสามี เทวียูงาน
เฝ้าแต่ดูแล เหมือนแต่ก่อนกาล ให้พระภูบาล สำราญวิญญา ”

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 86)

จากบทประพันธ์ข้างต้นพบว่านางสุมาลีมีพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรม ดังนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ เบญจศีล กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณี การงดเว้นจากการประพฤตินิดในกาม

ศีลธรรมระดับกลาง คือ มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้นเป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ได้แก่

กายกรรม 3 กาเมสมิจฉาจาร หมายถึง เว้นการประพฤตินิดในกาม เว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น “ส่วนสุมาลี วันทาสามี” แสดงให้เห็นว่านางสุมาลีมีความนอบน้อม และอ่อนหวานต่อสามีผู้เป็นกษัตริย์ รวมทั้งนางสุมาลีปฏิบัติหน้าที่ภรรยาที่ดี และพึงมีต่อสามีอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง โดยไม่ประพฤตินิดในกามตัณหา

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม โดยที่นางสุมาลี ปรากฏพฤติกรรมการที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ส่วนสุมาลี วันทาสามี เทวียูงาน
เฝ้าแต่ดูแล เหมือนแต่ก่อนกาล ให้พระภูบาล สำราญวิญญา ”

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 86)

จากบทประพันธ์ข้างต้น นอกจากจะพบพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมแล้วนั้น ยังปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรมดังนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คือ ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน **สัจจะ** หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคมถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ คือหลักธรรม ทิศทั้ง 6 อันได้แก่ **ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง** ได้แก่ บุตร ภรรยา สามี ซึ่งนางสุมาลี เป็นตัวละครที่เป็นภาพแทนของสตรี และภรรยาในชนบทของไทยผ่าน

วรรณคดีวรรณกรรม คือเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมที่ดี คือดูแลสามีอย่างดี รวมทั้งมีกิริยามารยาทที่อ่อนน้อมต่อสามีที่เป็นกษัตริย์ แม้ในสถานการณ์ที่ลำบาก นางสุมาลียังอยู่ข้างสามีตลอดเวลา แสดงให้เห็นว่าเป็นตัวละครที่มีหลักธรรมตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ทั้งหมดศีลธรรม และจริยธรรมตามที่ได้กล่าวมาในข้างต้น

3.1.2 ราชาริราช ตอนสมิงพระรามอาสา เป็นเรื่องของการทำศึกสงครามระหว่างพม่าและมอญ โดยกษัตริย์ฝ่ายมอญคือพระเจ้าราชาริราช แห่งกรุงหงสาวดี และกษัตริย์ฝ่ายพม่า คือพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง หรือพระเจ้ามณฑลเศียรทองแห่งกรุงอังวะ และมีสมิงพระรามเป็นทหารเอกของฝ่ายมอญ ที่มีความสามารถเก่งกล้ามาก ต่อมาสมิงพระรามพลาดทำชู้ข้างตกล่ม จึงถูกจับตัวไปขังที่กรุงอังวะมาเป็นเชลยอยู่หลายปี จนมีเหตุให้ต้องออกรบแทนทหารของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จนเป็นที่มาของตอน สมิงพระรามอาสา

3.1.2.1 สมิงพระราม เป็นตัวละครในเรื่องราชาริราช และเป็นตัวละครเอกในตอนสมิงพระรามอาสา โดยสมิงพระรามนั้นเป็นทหารเอกของราชาริราชกษัตริย์มอญแห่งหงสาวดี มีฝีมือการรบเก่งกาจจนเป็นที่เลื่องลือ นอกจากจะชำนาญเรื่องการรบแล้วนั้นยังเปี่ยมไปด้วยไหวพริบสติปัญญา รู้จักกลอุบายศึกจนมีชัยชนะเหนือกามะนีทหารฝีมือเก่งของพระเจ้ากรุงจีน ซึ่งตัวละครสมิงพระรามนั้น ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งสมิงพระรามปรากฏพฤติกรรม การกระทำที่สื่อแสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

เมื่อครั้งพระเจ้ากรุงจีนมีความประสงค์จะหาทหารขี้นำร่าทวนแข่งกับกามะนี และยกทัพทหารมายังกรุงอังวะ ของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง หากกรุงอังวะแพ้ ให้ยกเมืองให้กับพระเจ้ากรุงจีน แต่ถ้ากรุงอังวะชนะ พระเจ้ากรุงจีนจะยกทัพกลับไปโดยไม่ทำร้ายประชาชนแม้แต่คนเดียว พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงตามหาทหารที่สามารถนำร่าทวนสู้กับกามะนีได้ แม้ใครชนะจะมอบรางวัลบำเหน็จให้อย่างใหญ่หลวง เรื่องทราบถึงสมิงพระราม ที่เป็นเชลยของกรุงอังวะ จึงมีความคิดว่า

“เราต้องพันการตรากตรำอยู่นานแล้ว มิได้ชู้ข้าง ขี้นำเหยียดมือเหยียดเท้า เยื้องแขนซ้าย ย้ายแขนขวาเล่นบ้างเลยรำคาญใจนัก เรากลัวอะไรกับกามะนีทหารจีน .... ครั้นจะรับอาสาบัดนี้เล่าก็เหมือนหาบสองป่าอาสาสองเจ้าหารควรไม่คิดแล้วก็นิ่งอยู่

...สมิงพระรามคิดว่า กรุงอังวะนี้เป็นต้นทาง อุปมาตั้งหน้าด่านกรุงหงสาวดีพระเจ้ากรุงจีนยกมาครั้งนี้ก็มีความปรารถนาจะใคร่ดูทแกล้วทหารอันมีฝีมือขี้นำร่าเพลงทวนสู้กันตัวต่อตัว ถ้าไม่มีผู้ใดสู้รบ ถึงจะได้เมืองอังวะแล้วก็ไม่สิ้นความปรารถนาแต่เพียงนี้ เห็นศึกจีนจะกำเริบยกล่วงเลยลงไปกรุงหงสาวดีเป็นมั่นคง ”

(ราชาริราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 111)

จากข้อความข้างต้นนั้นสื่อให้เห็นพฤติกรรมของสมิงพระรามในหมวดศีลธรรมคือ **ศีลธรรมระดับกลาง** กุศลกรรมบถ 10 เป็นหลักธรรมที่ประกอบการปฏิบัติที่เป็นทาง กุศลเป็นหลักธรรมให้มีความเจริญ เกิดขึ้นพร้อมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ได้แก่

มิจฉาทิฎฐิ หมายถึง เว้นความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เว้นความเห็นผิดเป็นชอบ สมิงพระรามมีความคิดที่ดี และมีการวิเคราะห์เหตุการณ์อย่างรอบคอบ ดังข้อความที่ว่า

“... ครั้นจะรับอาสาบัตินี้เล่าก็เหมือนหาบสองป่าอาสาสองเจ้าหารควรไม่คิดแล้วก็นิ่งอยู่” หรือในตอนที่สมิงพระรามมีความเป็นห่วงต่อบ้านเมืองของตน แม้จะถูกจับเป็นเชลยอยู่ยังเมืองอังวะ “ถึงจะได้เมืองอังวะแล้วก็ไม่สิ้นความปรารถนาแต่เพียงนี้ เห็นศึกจีนจะกำเรียบกล่วงเลยลงไปกรุงหงสาวดีเป็นมั่นคง”

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 111)

ปิสฺสูววาจา หมายถึง เว้นการพูดส่อเสียด เว้นการเหยียดหยามดูแคลนคนอื่น

ผรุสฺววาจา หมายถึง การเว้นจากการพูดคำหยาบคาย

สัมผฺปิลาปะ หมายถึง เว้นการพูดเพ้อเจ้อ เว้นการพูดโอ้อวด เว้นการพูดไม่มีสาระ สื่อให้เห็นว่าตัวละครสมิงพระรามนั้นมีความสามารถด้านการสื่อสาร มีวาทศิลป์ที่ดี จนทำให้พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ยอมรับเงื่อนไขข้อต่าง ๆ ของสมิงพระรามทุกข้อ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ครั้นข้าพเจ้าไม่รับบำเหน็จรางวัลเล่า ก็เสียดราชประเพณีของพระองค์ไป ข้าพเจ้าจะยอมเป็นทหารอยู่กับพระองค์แต่จะขอพระราชทานความอนุญาตอยู่ 2 ประการ ประการหนึ่งห้ามมิให้คนทั้งปวงเรียกว่าเชลย ถ้าผู้ใดมีฟังขัดขึ้นเรียกข้าพเจ้าได้ยินแล้วก็จะถวายบังคมลากลับหงสาวดี ประการหนึ่งถ้ามีสงครามสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชมาเมื่อใด ข้าพเจ้ามิขอเข้าสงครามด้วยทั้งสองฝ่าย แม้นมีสงครามจากกษัตริย์อื่นมา ข้าพเจ้าจะขอรับอาสาสู้รบจนกว่าจะสิ้นชีวิต”

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 122)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพจน์ร่วมกันในสังคมโดยที่สมิงพระรามปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นพุทธจริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่

อิทธิบาท 4 คือ **วิมังสา** ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลด้วยปัญญา มีการวิเคราะห์ และไตร่ตรองโดยละเอียด

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน คือการมี **สัจจะ** ยึดหลักความจริง และถือความสัตย์หากได้ลั่นวาจาไปแล้วต้องรักษาวาจาที่เคยพูดหรือให้ไว้เสมอ เช่น ตอนที่

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องประธานพระราชธิดาให้ พร้อมทั้งตำแหน่งมหาอุปราช ซึ่งสมิงพระรามมิได้ปรารถนาในตำแหน่ง หรือเครื่องบำเหน็จเกตุ แต่สมิงพระรามปรารถนาจะกลับกรุงหงสาวดี แต่ก็มีอาจตัดทานพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวละครสมิงพระรามมีความซื่อสัตย์ต่อพระราชธิดาแห่งกรุงหงสาวดี และมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...เรารับอาสาทำความชอบครั้งนี้คิดจะแก้ตัวกลับไปเมือง”

“...ครั้นเราจะหนีไปก็จะเสียสัตย์หาควรไม่ ทั้งนี้ก็ตามแต่वासนา ถ้าแม่บุญยังจะกลับไปหงสาวดีให้ได้โดยสัตย์”

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 122)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่

พรหมวิหาร 4 ธรรมประจำใจอันประเสริฐ คือ **อุเบกขา** ตัวละครมีการวางใจเป็นกลาง ดังจะเห็นได้จาก “ถ้ามีสงครามสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชมาเมื่อใด ข้าพเจ้ามิขอเข้าสงครามด้วยทั้งสองฝ่าย” ซึ่งเป็นการวางเงื่อนไขที่ชาญฉลาดของสมิงพระรามในการเจรจากับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

สังคหัตถุ 4 คือ **ปิยวาจา** ซึ่งจะเห็นว่าตัวละครมีการเจรจาที่อ่อนหวาน และพูดด้วยเหตุผลมากกว่าการใช้ความรู้สึกส่วนตัว

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา ซึ่งสมิงพระรามนั้นมีหลักธรรมนี้ คือ อาชวะ ความซื่อตรง มัทวะ ความอ่อนโยน จะเห็นได้จากบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...ครั้นข้าพเจ้าไม่รับบำเหน็จรางวัลเล่า ก็เสียราชประเพณีของพระองค์ไป ข้าพเจ้าจะยอมเป็นทหารอยู่กับพระองค์แต่จะขอพระราชทานความอนุญาตอยู่ 2 ประการ ประการหนึ่งห้ามมิให้คนทั้งปวงเรียกว่าเชลย ถ้าผู้ใดมิฟังขัดขืนเรียกข้าพเจ้าได้ยินแล้วก็จะถวายบังคมลากลับหงสาวดี ประการหนึ่งถ้ามีสงครามสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชมาเมื่อใด ข้าพเจ้ามิขอเข้าสงครามด้วยทั้งสองฝ่าย แม้นมีสงครามจากกษัตริย์อื่นมา ข้าพเจ้าจะขอรับอาสาสู้รบจนกว่าจะสิ้นชีวิต”

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 122)

3.1.2.2 พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง หรือพระเจ้ามณฑิยรทอง กษัตริย์พม่าผู้ครองกรุงรัตนบุรีอังวะ ได้ชุบเลี้ยงสมิงพระรามจากเหตุการณ์ที่สมิงพระรามอาสารบกับกามะนีจนได้รับชัยชนะ ทรงชื่นชมในความสามารถของสมิงพระรามจึงพระราชทานรางวัลเพื่อเหนี่ยวยังสมิงพระรามเอาไว้ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเป็นตัวละครที่มีความซื่อสัตย์ มุ่งมั่นในการรักษาบ้านเมือง ซึ่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งพระเจ้าผู้สร้างมนุษย์หรือพระเจ้ามณเฑียรทองปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังบทเหตุการณ์ต่อไปนี้

หลังจากที่สมิงพระรามออกขี่ม้าแทงทวนกับทหารของพระเจ้ากรุงจีนอย่างกามะณี จนสมิงพระรามได้รับชัยชนะ นำมาซึ่งความสุข ความยินดีของพระเจ้ามณเฑียรทอง ซึ่งพระเจ้ามณเฑียรทองเคยให้วาจาไว้ว่า จะโปรดให้เป็นมหาอุปราช และจะยกธิดาให้เป็นบาทบริจาริกาปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ครั้งนี้สมิงพระราม รับอาสากู้เมืองเราไว้ได้ชัยชนะแล้วศึกจีนยกทัพเล็กกลับไปแล้ว สมิงพระรามมีความชอบมาก บัดนี้เราควรจะให้สมิงพระรามเป็นมหาอุปราช และราชธิดาเราจะประทานให้เป็นบาทบริจาริกา ด้วยตามสัญญา จึงจะชอบ”

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 120)

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ เบญจศีล มุสาวาทา เวมณี หมายถึง เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ

ศีลธรรมระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 วชิกรรม การกระทำชั่วทางวาจา หมายถึง มุสาวาท หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นการโกหก

ศีลธรรมระดับสูง คือ มรรคมืองค์ 8 สัมมาวาจา หมายถึง วาจาชอบ

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพจน์ร่วมกันในสังคมโดยที่พระเจ้าผู้สร้างมนุษย์หรือพระเจ้ามณเฑียรทอง ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ครั้งนี้สมิงพระราม รับอาสากู้เมืองเราไว้ได้ชัยชนะแล้วศึกจีนยกทัพเล็กกลับไปแล้ว สมิงพระรามมีความชอบมาก บัดนี้เราควรจะให้สมิงพระรามเป็นมหาอุปราช และราชธิดาเราจะประทานให้เป็นบาทบริจาริกา ด้วยตามสัญญา จึงจะชอบ”

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 120)

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ ได้แก่

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ได้แก่ สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา ได้แก่ อาชวะ ความซื่อตรง ที่เป็นลักษณะเด่นของตัวละครอย่าง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

3.1.2.3 พระเจ้ากรุงจีน หรือ พระเจ้ากรุงต้าฉิง กษัตริย์ผู้เสวยราชสมบัติอยู่ที่กรุงจีน เป็นกษัตริย์ที่มีความซื่อสัตย์สูงอีกคนหนึ่ง เพราะพระเจ้ากรุงจีนได้ยกทัพมาที่กรุงอังวะของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้นไม่ได้หมายที่จะตีกรุงอังวะ แต่มีวัตถุประสงค์คือ “เรายกพยุหเสนามาครั้งนี้ ด้วยมีความปรารถนาสองประการ ประการหนึ่งจะให้พระเจ้าอังวะอยู่ในอำนาจออกมาถวายบังคมเรา ประการหนึ่งจะใคร่ดูทหารขี้ม้ารำทวนสู้กันตัวต่อตัวชมเล่นเป็นขวัญตา แม้นทหารกรุงอังวะแพ้กี้ให้ยอมถวายเมืองแก่เราโดยดี อย่าให้สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ได้รับความเดือดร้อนเลย ถ้าทหารฝ่ายเราแพ้กี้จะเลิกทัพกลับไปยังพระนคร แลราษฎรในกรุงรัตนบรูสะอังวะนั้นโดยต่ำลงไปแต่กระหม่อมน้อยหลังหนึ่ง ก็มีให้เป็นอันตรายพระเจ้าอังวะจะคิดประการใดก็เร่งออกมา”

เมื่อกामะนีได้รำทวนกับสมิงพระราม กามะนีเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำและพ่ายไป นายทหารของพระเจ้ากรุงจีน จึงขออาสาตีกรุงอังวะเอง แต่พระเจ้ากรุงจีนได้ตรัสห้ามว่า

“เราเป็นกษัตริย์ผู้ใหญ่อันประเสริฐ ได้ให้คำมั่นสัญญาให้แก่เขาแล้ว จะกลับคำดั่งนั้นหาควรไม่ พม่าทั้งปวงจะชวนกันดูหมิ่นได้ว่าจีนพูดไม่จริง เรารักสัตย์ยิ่งกว่าทรัพย์ อย่าว่าแต่สมบัติมนุษย์นี้เลย ถึงท่านจะเอาทิพย์สมบัติของสมเด็จพระอมรินทรมาให้เรา เราก้ไม่ได้ปรารถนา ตรัสดั่งนั้นแล้วก็สั่งให้เลิกทัพเสด็จกลับไปยังกรุงจีน”

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 120)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าพระเจ้ากรุงจีนนั้นรักษาคำพูด และยึดความสัตย์มากกว่าแก้วแหวนเงินทองของมีค่า ซึ่งสอดคล้องกับพุทธจริยศาสตร์ ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งพระเจ้ากรุงจีน หรือพระเจ้ากรุงต้าฉิง มีพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ

ศีลธรรมระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 วชิกรรม การกระทำชั่วทางวาจา หมายถึง มุสาวาท หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นการโกหก

ศีลธรรมระดับสูง คือ มรรคมืองค์ 8 สัมมาวาจา หมายถึง วาจาชอบ

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติดังร่วมกันในสังคม โดยที่พระเจ้ากรุงจีนหรือพระเจ้ากรุงต้าฉิง ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว คือ **ฆราวาสธรรม 4** คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ได้แก่ สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์

จริยธรรมระดับพัฒนาลังคม คือ ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา ได้แก่ อาชวะ ความซื่อตรงที่เป็นลักษณะเด่นของตัวละคร

3.2 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้นำวรรณคดีวรรณกรรมจำนวน 1 เรื่องมาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ คือ รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก โดยคัดเลือกจากวรรณคดี วรรณกรรมที่ปรากฏตัวละคร และมีพฤติกรรมของตัวละครนำมาวิเคราะห์ประกอบด้วย 1) พระนารายณ์ และ 2) นนทก

3.2.1 รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนนทก มีเนื้อหากล่าวถึงอดีตชาติของพระรามและทศกัณฐ์ โดยที่ทศกัณฐ์เคยเกิดเป็นยักษ์ชั้นต่ำหรือยักษ์ที่มีบุญน้อยชื่อ นนทก ทำหน้าที่ล้างเท้าให้เหล่าเทวดาที่เข้ามาเข้าเฝ้าพระอิศวรอยู่ที่เขาไกรลาส และพระรามเป็นพระนารายณ์

3.2.1.1 พระนารายณ์ เป็นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งของศาสนาพราหมณ์ พระนารายณ์มีกายสีนิล มี 4 กร ทรงเทพอาวุธต่างๆ ได้แก่ สังข์ จักร คทา ตรี มีครุฑเป็นเทพพาหนะ มีพยานันตนาคราช พระนารายณ์ได้รับบัญชาจากพระอิศวรให้ไปปราบยักษ์นนทก ซึ่งตัวละครพระนารายณ์นั้น ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติกรรมร่วมกันในสังคม ซึ่งพระนารายณ์ประกฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

ตรัสแล้วจึงมีบัญชา	ดูราพระนายรายณ์เรื่องศรี
ตัวเจ้าผู้มีฤทธิ	เป็นที่พึ่งแก่หมู่เทวัญ
จงช่วยระงับดับเข็ญ	ให้เย็นทั่วพิภพสรวงสวรรค์
เชิญไปสังหารอ้ายอาชรรม์	ให้มันสิ้นชีพชีวา

ฯ ๔ คำ ฯ

เมื่อนั้น	พระนารายณ์นาถา
รับสั่งถวายบังคมลา	ออกมาแปลงกายด้วยฤทธิ

ฯ ๒ คำ ฯ ตรี

เป็นโฉมนางเทพอัปสร	อันแอนนอร์ชรเฉลิมศรี
กรายกรอย่างเอื้องจรัส	ไปอยู่ที่นนทกจะเดินมา

(รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 67)

เอ็งฆ่าเทवासुरารักษ์	โทษหนักถึงที่บรรลัย
ตัวกูก็คิดเมตตา	แต่จะไว้ชีวมึงไม่ได้
ตรัวแล้วก็แกว่งตรีเกรียงไกร	แสงกระจายพรายไปตั้งไฟกาล

(รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 67)

จริยธรรมระดับพัฒนาตน ได้แก่ **อริยทรัพย์ 7** คือทรัพย์อันประเสริฐอยู่ภายในจิตใจ ดีกว่าทรัพย์ภายนอกเพราะไม่มีผู้ใดแย่งชิง ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งพระนารายณ์นั้น มี ปัญญา เป็นทรัพย์ภายในตัว สามารถปราบยักษ์ไม่ได้หลายรอบ ด้วยปัญญาและความสามารถของตนเอง

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม ได้แก่

สังคหวัตถุ 4 คือ อตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ประพฤติปฏิบัติตนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา คือความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข แต่ก็ต้องสังหารนันท เพราะความผิดของนันทนั้นใหญ่หลวงเกินจะได้รับการยกโทษ และ กรุณา หมายถึงความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

3.2.1.2 นนท เป็นตัวละครจากวรรณคดีเรื่อง “รามเกียรติ์” เป็นยักษ์ซึ่งมีหน้าที่เฝ้าเชิงบันไดไกรลาสอันเป็นที่ประทับของ “พระอิศวร” มีหน้าที่ล้างเท้าเทวดาที่ไปเข้าเฝ้าพระอิศวร เทวดาเหล่านี้ก็ชอบกลั่นแกล้งนันท โดยการเชกศิระชะบ่าง ดึงผมบ่าง จนกระทั่งนันทหัวล้าน เจ็บช้ำน้ำใจเป็นอันมาก ด้วยเหตุนี้ จึงไปขอพรให้ตนมี “นิ้วเพชร” ทำเอานนทหลงใหลใน “อำนาจ” ของตนที่สามารถกำหนดความเป็นความตายของใครได้ตามใจชอบ จนพระนารายณ์ต้องมาปราบนันทในที่สุด ซึ่งตัวละครนันทนั้นปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งนันทปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังนี้

ศีลธรรมระดับสูง เป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน คือมรรคมืองค์ 8 หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง ประกอบด้วย **สัมมาอาชีวะ** หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ และ**สัมมาวายามะ** หมายถึง ความเพียรชอบ เพราะนันท ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ และตั้งใจเป็นเวลายาวนาน จึงนับว่าเป็นตัวละครที่มีศีลธรรมระดับสูง ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

มาจะกล่าวบทไป	ถึงนันทน้ำใจกล้าหาญ
ตั้งแต่พระสยมภูญาณ	ประทานให้ล้างเท้าเทวดา
อยู่บันไดไกรลาสเป็นนิจ	สุราฤทธิ์ดับหัวแล้วลูบหน้า
บ่างให้ตักน้ำล้างบาท	บ่างถอนเส้นเกศาขุ่นไป
ผู้ใดทำชอบต่อเบื้องบาท	ก็ประสาททั้งพรแลยศศักดิ์
ตัวข้าก็มีชอบนัก	ล้างเท้าสุรารักษ์ถึงโกฏิปี

(รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนันท, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 64)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติร่วมกันในสังคม โดยนันท ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่

จิตตะ ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบ จากการที่นันทกเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่นับโกฏิปี ที่ทำคอยล้างเท้าให้แก่หมู่เทวดาก่อนเข้าเฝ้าพระอิศวร ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

มาจะกล่าวบทไป	ถึงนทกน้ำใจกล้าหาญ
ตั้งแต่พระสยามภูญาณ	ประทานให้ล้างเท้าเทวดา
อยู่บันไดไกรลาสเป็นนิจ	สุราฤทธิ์ดับหัวแล้วลูบหน้า
บ้างให้ตักน้ำล้างบาทา	บ้างถอนเส้นเกศาขุ่นไป

(รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 64)

โลกธรรม 8 ธรรมดาของโลก ธรรมชาติของโลก ซึ่งมี 8 ประการ คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ การที่นทกมีอำนาจเหนือเทวดาองค์อื่น ๆ จนได้ทำร้ายเทวดาตามรณาไปเคลื่อนสวรรค์นั้นเหมือนการมีลาภมียศ แต่ถูกปราบโดยพระนารายณ์ เหมือนการเสื่อมลาภและเสื่อมยศ จึงสื่อให้เห็นว่านทกนั้นมีหลักธรรม โลกธรรม 8 ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

บัดนั้น	นทกผู้มีอหังการ
น้อมเศียรบังคมแล้วทูลไป	จะขอพรเจ้าไตรโลกา
ให้น้ำเพชรฤทธิ์	จะชี้ใครจงม้วยสังขาร
จะได้รองเบี่ยงบาทา	ไปจนกว่าจะสิ้นชีวิ

(รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 65)

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ๆ ได้แก่ ขันติ ความอดทน สิ่งที่นทกถ่ายทอดออกมาผ่านตัวละครที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือความอดทนอดกลั้น ที่ถูกเหล่าเทวดาตบหัว ลูบหน้า หรือ ถอนเส้นผมจนศรีษะโล้นโกรนเป็นเวลานานนับโกฏิปี

สุราฤทธิ์ดับหัวแล้วลูบหน้า	บ้างถอนเส้นเกศาขุ่นไป
บ้างให้ตักน้ำล้างบาทา	บ้างถอนเส้นเกศาขุ่นไป

(รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 64)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ได้แก่

สังคหัตถ์ 4 ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี **อัตถจริยา** ประพฤติสิ่งที่ประโยชน์ และ

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ **ขันติ** ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ หรือนทกมีความอดทนต่อการถูกกลั่นแกล้งมาอย่างยาวนานดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

มาจะกล่าวบทไป	ถึงนทกน้ำใจล้ำหาญ
ตั้งแต่พระสยามภูญาณ	ประทานให้ล้ำเท่าเทวดา
อยู่บันไดไกรลาสเป็นนิจ	สุราฤทธิ์ดับหัวแล้วลูบหน้า
บ้างให้ตักน้ำล้างบาทา	บ้างถอนเส้นเกศาขุ่นไป
ผู้ใดทำชอบต่อเบื้องบาท	ก็ประสาททั้งพรแลยศศักดิ์
ตัวข้าก็มีขอบนัก	ล้ำเท่าสุรารักษ์ถึงโกฏิปี

(รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบหนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 64)

3.3 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้นำวรรณคดีวรรณกรรม จำนวน 2 เรื่องมาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ คือ พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ประกอบด้วยตัวละครดังนี้ 1) พระอภัยมณี 2) นางผีเสื้อสมุทร 3) สินสมุทร และ 4) พระโยคี และบทละครพูดเรื่อง เห็นแก่ลูก ประกอบด้วยตัวละครดังนี้ 1) พระยาภักดีนฤนาถ 2) นายล้ำ 3) แม่ลออ ซึ่งตัวละครจากวรรณคดีทั้ง 2 เรื่องปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

3.3.1 พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

นิทานคำกลอนพระอภัยมณีเป็นผลงานชิ้นสำคัญของสุนทรภู่ โดยเฉพาะ ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร เป็นตอนที่เนื้อหากล่าวถึงตัวละครหลักอย่างพระอภัยมณีที่คิดจะหนีนางผีเสื้อสมุทร พร้อมด้วยบุตรชายอย่างสินสมุทร โดยเนื้อเรื่องในตอนนี้ถูกจัดอยู่ในแบบเรียนภาษาไทยวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งตัวละครในเรื่องพระอภัยมณี ที่ปรากฏในตอนนี้เป็น 1) พระอภัยมณี 2) นางผีเสื้อสมุทร 3) สินสมุทร และ 4) พระโยคี

3.3.1.1 พระอภัยมณี เป็นตัวละครเอกของเรื่อง พระอภัยมณีถูกนางผีเสื้อสมุทรลักพาตัวไปอยู่กับนางในถ้ำจนมีลูกชายด้วยกันชื่อสินสมุทร ต่อมาพระอภัยมณีก็พาสินสมุทรหนีไปอยู่กับโยคีที่เกาะแก้วพิสดาร ซึ่งตัวละครพระอภัยมณี ในตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทรปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งพระอภัยมณีเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมแสดงออกที่เป็นสามัญชนทั่วไป และมีความเป็นลูกของหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์อยู่ โดยพระอภัยมณีปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังคมให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ซึ่งพระอภัยมณีปรากฏหลักธรรมคือ ศีล 5

กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณิ คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดีกาม สามารถยับยั้งชั่งใจไม่ประพฤติดีกาม เมื่อได้ใกล้ชิดต่อนางเงือกในระหว่างเดินทางหนีนางผีเสื้อสมุทร

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์

กายกรรม 3 หมายถึง การกระทำชั่วทางกาย ได้แก่

กาเมสุมิฉาจาร หมายถึง เว้นการประพฤตินอกกาม เว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“พงศ์กัษัตริย์ที่ศานางเงือกน้อย	ดูเข้มซ้อยโฉมเฉลาทั้งเฝ้าผม
ประไพพักตร์ลักษณะล้ำลวนขำคม	ทั้งเนื่อนมนวลเปล่งออกแต่งทรง
ขนงเนตรเกศกรอ่อนสะอาด	ตั้งสุรางค์นางนาฏในวังหลวง
พระเพลินพิศคิดหมายเสียดายดวง	แล้วหนักหน่วงนึกที่จะหนีไป”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 61)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติร่วมกันในสังคมโดยพระอภัยมณี ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นพุทธจริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ที่สอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่

ธรรมอันทำให้งาม คือ **ขันติ** ความอดทน ที่พระอภัยมณีใช้ความอดทนอดกลั้นอยู่กับนางผีเสื้อสมุทรหลายปี จำเป็นต้องรักใคร่ไปตามกาลเวลาเพื่อเอาตัวรอดของตน

อิทธิบาท 4 หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิตคือ **วิริยะ** หมายถึง ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง **จิตตะ** หมายถึง ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบ ตัวละครอย่างพระอภัยมณีต้องใช้ทั้งความอดทน ตลอดจนใช้ความพากเพียร ความเอาใจใส่ จะเห็นได้จากการที่พระอภัยมณีเป็นผู้อนุบาลดูแลสินสมุทรอย่างดี เช่น “**เฝ้าเลี้ยงลูกผูกเปลแล้วแห่เข้าจนใหญ่กล้าอายุได้แปดปี**” ซึ่งสื่อให้เห็นว่าพระอภัยมณีเป็นตัวละครที่มีหลักอิทธิบาท 4 อย่างชัดเจน ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

จะกล่าวกลับจับความไปตามเรื่อง	ถึงบาทเป็องปรเมศพระเชษฐา
องค์อภัยมณีศรีโสภะ	ตักยาอยู่คูหามาช้านาน
กับด้วยนางอสุรีนิรมิต	เป็นคู่ชีวิตเขยชมสมสมาน
ต้องรักใคร่ไปตามยามกันดาร	จนนางมารมีบุตรบุรุษชาย
พระปิตุรงค์ทรงศักดิ์ก็รักใคร่	ด้วยเนื้อไขมิได้คิดริษยา
เฝ้าเลี้ยงลูกผูกเปลแล้วแห่เข้า	จนใหญ่กล้าอายุได้แปดปี

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 56)

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว ครอบครัว เป็นหลักธรรมที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ ซึ่งพระอภัยมณีเป็นตัวละครที่มีจริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว คือ

ขรवासธรรม 4 ธรรมสำหรับขรवासในการครองเรือน ได้แก่ **ทมะ** หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ **ขันติ** หมายถึง ความอดทน ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

จะกล่าวกลับจับความไปตามเรื่อง	ถึงบาทเบื่องปรเมศพระเชษฐา
องค์อภัยมณีศรีโสภณ	ตกยากอยู่คูหามาช้านาน
กับด้วยนางอสุรีนรีมิต	เป็นคู่ชิตเซยชมสมสมาน
ต้องรักใคร่ไปตามยามกันดาร	จนนางมารมีบุตรบุรุษชาย

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 56)

“พงศ์กษัตริย์ที่ศานนางเงือกน้อย	ดูเข้มข้อยโถมเฉลาทั้งเฝ้าผม
ประไพพิศตรลักษณ์ล้ำล้วนคำคม	ทั้งเนื่อนมवलเปล่งออกเต่งทรวง
ขนงเนตรเกศกรอ่อนสะอาด	ตั้งสุรางค์นางนาฏในวังหลวง
พระเพลิงพิศคิดหมายเสียดายดวง	แล้วหนักหน่วงนึกที่จะหนีไป”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 61)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ซึ่งพระอภัยมณีปรากฏหลักธรรมดังนี้

พรหมวิหาร 4 ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักการปฏิบัติอันประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักเพื่อกำกับการปฏิบัติ คือ **เมตตา** คือ ความรักใคร่ ปราบปรามดี อยากให้เขามีความสุข เมื่อพระอภัยมณีได้เลี้ยงสินสมุทรแล้วก็เกิดเป็นความรัก ความเมตตาต่อบุตร

ทิต 6 คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม คือ **ปัจฉิมทิต** ทิตเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา โดยพระอภัยมณีได้ดูแลภรรยา และบุตรเป็นอย่างดี ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

พระบิดุรงค์ทรงศักดิ์ก็รักใคร่	ด้วยเนื้อไขมิได้คิดริษยา
เฝ้าเลี้ยงลูกผูกเปลแล้วห่มผ้า	จนใหญ่กล้าอายุได้แปดปี

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 56)

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชอา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ ได้แก่ **มัททวะ** ความอ่อนโยน เพราะพระอภัยมณี เป็นตัวละครที่เกิดจากหน่อเนื้อเชื้อ กษัตริย์ จึงมีทศพิธราชธรรมตามมาด้วย คือมีทั้งความอ่อนน้อมถ่อมตน เมื่อครั้งที่สินสมุทรไปจับเงือก มา แล้วได้ทำล่วงเกินต่อเงือกพ่อเงือกแม่ จึงได้อบรมสั่งสอนให้สินสมุทรรู้จักเคารพผู้ใหญ่ ขอโทษหาก ได้ล่วงเกินท่านไป ดังบทประพันธ์

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์

กาเมสุมิจจาจาร หมายถึง เว้นการประพฤตินิดในกาม เว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น และ **พรุสวาจา** หมายถึง การเว้นจากการพูดคำหยาบคาย นางผีเสื้อสมุทรเป็นตัวละครที่สามารถเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับตัวบุคคล และมีวาทีศิลป์ในการเจรจา ต่อรองกับพระอภัยมณี สามารถใช้คำที่สุภาพและอ่อนโยน แสดงให้สื่อถึงความเห็นใจที่ต้องเสียทั้งสามีและบุตรอันเป็นที่รัก และให้พระอภัยมณีได้เห็นถึงความจริงใจของนางผีเสื้อสมุทร ที่มีต่อพระอภัยมณี ดังบทประพันธ์

“ผีเสื้อน้ำข้าวอนด้วยอ่อนหวาน	ไม่โปรดปรานอนุกุลเลยทูนหัว
ถ้าทิ้งไว้เหนื่องจะครองตัว	ทิ้งจากผัวจากบุตรสุดอาลัย
มิขอยู่ผู้ตายวายชีวิต	ไม่เห็นจิตน้องรักจะดักขัย
เชิญพระองค์ลงมาชลาสัย	เมียมจะให้มนต์เวทวิเศษครัน”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีเห็นนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตินี้ร่วมกันในสังคมโดยนางผีเสื้อสมุทร ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นพุทธจริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเอง สำหรับการใช้ชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งนางผีเสื้อสมุทรปรากฏจริยธรรมระดับพัฒนาตน ดังนี้

อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่

จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบ การที่นางผีเสื้อสมุทรได้เที่ยวออกไปหาอาหารทุกวันนั้นไม่ได้เพียงแค่ว่าให้ตนเองกินเท่านั้น แต่นางผีเสื้อสมุทรได้ทำหน้าที่ของภรรยาและมารดาที่ดี คือ การดูแลเอาใจใส่สามีและบุตรอย่างดี ด้วยการหาอาหารมาให้กินในทุกวันดังบทประพันธ์

“ฝ่ายผีเสื้อเมื่อขึ้นจากฝั่งน้ำ	จะมาถ้าเที่ยวหาพฤษหาร
เก็บลูกไม้ใส่ห่อเห็นพอการ	ทั้งเปรี้ยวหวานสารพัดแล้วลัดมา”
“วางลูกไม้ในห่อให้ลูกผัว	ท้องของตัวเต็มท้องไม่ต้องประสงค์
พระทรงเลือกลูกมะขางปรางมะยง	ประทานองค์โอรสสู้อดออม”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีเห็นนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 59)

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งนางผีเสื้อสมุทรปรากฏจริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัวคือ

ขรราวาสธรรม 4 คือ ธรรมสำหรับขรราวาสในการครองเรือน ได้แก่

สังจาจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์ ซึ่งนางผีเสื้อสมุทรนอกจากจะปรากฏศีลธรรมระดับเบื้องต้นอย่างเบญจศีล หรือศีล 5 แล้วนั้น นางผีเสื้อสมุทรมีขรราวาสธรรม 4 คือ การมีสังจาจะ คือมีความซื่อสัตย์ และมีความจริง กล่าวคือนางผีเสื้อสมุทรเป็นตัวละครที่รักเดียวใจเดียว ไม่เคยมีความสัมพันธ์หรือมีพฤติกรรมที่ประพฤติดิฉิดในกามันนับว่าเป็นตัวละครที่ซื่อสัตย์และจริงใจต่อผู้เป็นสามีในเรื่องของความรัก ดังบทประพันธ์

“นิจจาเอ้ยเคยอยู่เป็นคู่ซิ่น	ทุกวันคืนค่ำเช้าไม่เคยรำหอง
จนมีลูกปลุกเลี้ยงเคียงประคอง	มิให้ช่องเคืองขัดพระอัชฌา
อยู่ดีดีหนีเมียมาเสียได้	เสียน้ำใจน้องรักเป็นหนังกนา
จึงอุตส่าห์พยายามสู้ตามมา	ขอเป็นข้าบาททงส์พระทรงธรรม์”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71)

จาคะ หมายถึง ความเสียสละ จะเห็นว่านางผีเสื้อสมุทรเป็นบุคคลที่เสียสละออกไปหาอาหารผลไม้มาให้สามีและบุตร แม้ว่านางจะไปเพียงเพราะกลัวว่าพระอภัยมณีจะหนีนางไป แต่นางก็ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่เสียสละ เพื่อครอบครัว ดังบทประพันธ์

“ฝ่ายผีเสื้อเมื่อขึ้นจากฝั่งน้ำ	จะมาถ้าเที่ยวหาพฤษหาร
เก็บลูกไม้ใส่ห่อเห็นพอกการ	ทั้งเปรี้ยวหวานสารพัดแล้วลัดมา”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 59)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักธรรมที่เน้นการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นอย่างไรให้มีความสุข เกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งนางผีเสื้อสมุทรปรากฏหลักธรรมจริยธรรมระดับพัฒนาสังคมดังนี้

สังคหัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่ **ปิยวาจา** คือการเจรจาที่อ่อนหวาน จะเห็นได้จากตอนที่นางผีเสื้อสมุทรอ่อนวอน ร้องขอให้พระอภัยมณีกลับไปกับนางนั้นสื่อให้เห็นว่านางผีเสื้อสมุทรเป็นตัวละครที่สามารถใช้การเจรจาที่อ่อนหวาน และอ่อนน้อมได้เป็นอย่างดี ดังบทประพันธ์

“อยู่ดีดีหนีเมียมาเสียได้	เสียน้ำใจน้องรักเป็นหนังกนา
จึงอุตส่าห์พยายามสู้ตามมา	ขอเป็นข้าบาททงส์พระทรงธรรม์”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71)

ทิต 6 คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่

ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร สามี ภรรยา ซึ่งนางมีเสื่อสมุทรมเป็นตัวละครที่ปรนนิบัติ ดูแลสามีและบุตรได้อย่างดี จากการที่คอยเที่ยวออกหาอาหารมาให้สามีและบุตรกินในทุกวัน ดังบทประพันธ์

“ฝ่ายผีเสื้อเมื่อขึ้นจากฝั่งน้ำ เก็บลูกไม้ใส่ห่อเห็นพอกการ “วางลูกไม้ในห่อให้ลูกผัว พระทรงเลือกลูกมะขางปรางมะยง	จะมาถ้าเที่ยวหาพฤษหาร ทั้งเปรี้ยวหวานสารพัดแล้วลัดมา” ห้องของตัวเต็มห้องไม่ต้องประสงค์ ประธานองค์ไอรสสู้อดอม”
--	--

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 59)

3.3.1.3 สีนสมุทร ลูกครึ่งมนุษย์และยักษ์ บุตรของพระอภัยมณีกับนางผีเสื้อสมุทร อายุ 8 ปี แต่มีพลังมาก เพราะเป็นบุตรของนางผีเสื้อสมุทร เป็นตัวละครที่มีความสำคัญอย่างมาก และเป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้พระอภัยมณีได้ออกมาจากการจำมนได้ลักลอบหนีนางผีเสื้อสมุทรได้สำเร็จ ซึ่งสินสมุทรมันปรากฏหลักพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ พฤติกรรมของสินสมุทรมันปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้นเป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ด้วยความที่สินสมุทรเป็นตัวละครเด็กถึงแม้ว่าจะร่างกายที่ใหญ่โตเพราะมีเลือดเนื้อเชื้อยักษ์ แต่อายุเพียงแค่ 8 ปี จึงทำให้เป็นตัวละครที่แสดงออกทางความรู้สึก หรืออารมณ์ค่อนข้างตรงไปตรงมาอย่างโผงผาง แต่ก็พบว่าสินสมุทรมันกลับมีส่วนที่แสดงออกด้านการสื่อสารคำพูดที่ค่อนข้างดี และสุภาพซึ่งปรากฏหลักธรรมต่าง ๆ ดังนี้

ปิสุณาวาจา หมายถึง เว้นการพูดส่อเสียด เว้นการเหยียดหยามดูแคลนคนอื่น

ผรุสวาจา หมายถึง การเว้นจากการพูดคำหยาบคาย

สัมผัปปลาปะ หมายถึง เว้นการพูดเพ้อเจ้อ เว้นการพูดไม่มีสาระ

ซึ่งจากหลักธรรมข้างต้นนั้นจะสื่อให้เห็นว่าสินสมุทรเป็นตัวละครที่มีวาทศิลป์ในการสื่อสาร สามารถเจรจาและสื่อสารได้อย่างเป็นปกติ จนผู้ฟังอาจเชื่อ หรือเอนเอียงไปยังสิ่งที่สินสมุทรมันได้พูดไป ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ประธานโทษโปรดปล่อยไปหน่อยเถิด ลูกขอลาฝ่าพิรุณสักปีเดียว แม้พบอย่าป้ออยู่เป็นสุข จึงชวนบิดุเรศเสด็จจร	ที่ละเมิดแม่คุณอย่าฉุนเฉียว ไปห้องเที่ยวหาประเทศเขตนคร บรรเทาทุกข์ภัยโยสโมสร มาสถานมารดรไม่อนใจ”
--	---

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 67)

ศีลธรรมระดับกลาง คือการขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้นเป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ โดยพระโยคีปรากฏศีลธรรมระดับกลางคือ

ปาณาติบาต หมายถึง เว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เว้นการทำร้ายหรือการเบียดเบียนผู้อื่น เพราะพระโยคีถือเพทไสย งดเว้นการกินเนื้อสัตว์

ศีลธรรมระดับสูง มุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน คือมรรคมีองค์ 8 หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่

สัมมาทิฐิ หมายถึง **ความเห็นชอบ** ซึ่งพระโยคีเป็นตัวละครที่มีความคิดดี มีเจตนาที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ คอยช่วยเหลือผู้คนที่ได้รับความลำบาก จึงทำให้บนเกาะแก้วพิสดารนั้นมีผู้คนหลายชาติหลายภาษาอาศัยอยู่บนเกาะนั้น ดังบทประพันธ์

“พวกเรือแตกแขกฝรั่งแลอังกฤษ ขึ้นเป็นศิษย์อยู่สำนักนั้นหนักหนา”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.3 : 58)

“ฝ่ายโยคีที่อยู่บนภูเขา กับเหล่าคนเหลือนายหลายภาษา
ทั้งจีนจามพราหมณ์แขกไทยชวา วิลันดาฝรั่งพร้อมกัน”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.3 : 70)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิตร่วมกันในสังคมโดยพระโยคี ปรากฏพุทธธรรมที่แสดงให้ เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ซึ่งพระโยคินับได้ว่าเป็นตัวละครที่ช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก จึงทำให้เป็นที่พึ่งของผู้คนโดยทั่วไป ตัวละครพระโยคี ปรากฏหลักจริยธรรมระดับพัฒนาสังคมดังนี้

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักการปฏิบัติอันประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักเพื่อกำกับความปลอดภัย คือ

เมตตา คือความรักใคร่ ปราบปรามดี อยากให้เขามีความสุข ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“พระโยคีมีมนต์อยู่ตนหนึ่ง	อายุถึงพันเศษถือเพทไสย
อยู่เกาะแก้วพิสดารสำราญใจ	กินผลไม้เผือกมันเป็นพรณผลา
พวกเรือแตกแขกฝรั่งแลอังกฤษ	ขึ้นเป็นศิษย์อยู่สำนักนั้นหนักหนา
ด้วยโยคีมีมนต์ดลวิชา	ปราบบรรดาภูตพราลัยไม่กรายไป”

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.3 : 58)

นอกจากพระโยคีจะเมตตาให้กับผู้คนมาพึ่งไบบุญแล้วนั้น พระโยคียังมีจิตเมตตาต่อนางผีเสื้อสมุทร ปราบปรามจะให้นางผีเสื้อสมุทรรู้จักปล่อยวาง มีจิตคิดเมตตา ดังบทประพันธ์

“ฝ่ายโยคีมีศัพจนารถ
 จงตัดบ่วงห้วงโยอาลัยลาญ
 ทั้งนี้เพราะเคราะห์กรรมทำให้วุ่น
 เห็นมิได้ไปอยู่เป็นคู่เซย
 อย่าควรคิดติดตามด้วยความโกรธ
 จงยับยั้งฟังคำรूपราพัน
 (พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 72)

ให้อิวาหนางยักษ์ไม่หักหาญ
 อย่าปองผลาญลูกผิวของตัวเลย
 จึงสิ้นบุญวาสนาสীগาเอ้ย
 ด้วยสองเคยปลุกเลี้ยงกันเพียงนั้น
 จะเป็นโทษกับสีกาเมื่ออาสัญ
 ไปสวรรคณฤพานสำราญใจ”

กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นจากทุกข์ พระโยคีปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ จนทำให้บนเกาะแห่งนี้มีผู้คนหลายชาติหลายภาษา ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“พระโยคีมีจิตคิดสงสาร
 เราลงมาคอยช่วยด้วยเมตตา
 (พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 70)

จึงว่าท่านหนีตายหมายมาหา
 แต่กิจจาไม่กระจ่างยังคงกลางแคลง”

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ เป็นคุณธรรมของผู้ครองบ้านเรือน ซึ่งพระโยคี เป็นตัวละครที่เป็นพระฤาษีนักบวช จึงทำให้มีทศพิธราชธรรม ได้แก่

ศีล หมายถึง การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ

ตบะ ความทรงเดช คือแผดเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำ
 ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“พระโยคีมีมนต์อยู่ตนหนึ่ง
 อยู่เกาะแก้วพิสดารสำราญใจ
 พวกเขาเรือแตกแซกฝรั่งแลอังกฤษ
 ด้วยโยคีมีมนต์ดลวิชา
 (พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 58)

อายุถึงพันเศษถือเพทไสย
 กินผลไม้เผือกมันเป็นพรพรรณผลา
 ขึ้นเป็นศิษย์อยู่สำนักนั้นหนักหนา
 ปราบบรรดาภูตพรายไม่กราบไป”

3.3.2 บทละครพูดเรื่อง เห็นแก่ลูก

บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไข่เป็นบทสำหรับแสดงละครและใช้สำหรับอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน โดยเนื้อเรื่องเป็นการกล่าวถึงพระยาภักตินฤนาถ และ นายลำ ที่เคยเป็นเกลอเก่ากัน แต่นายลำต้องคดีจึงได้ติดคุกไป และได้นำบุตรสาวมาฝากพระยาภักตินฤนาถเลี้ยงดู จนนายลำพ้นโทษออกจากคุกจึงคิดที่จะกลับมาหาบุตรสาว และคิดจะฝากชีวิตให้บุตรสาวได้เลี้ยงดู แต่พระยาภักตินฤนาถได้ห้ามไว้ ซึ่งตัวละครในบทละครพูดเรื่อง เห็นแก่ลูก ประกอบด้วย พระยาภักตินฤนาถ นายลำ และ แม่ล่อ

3.3.2.1 พระยาภักตินิถนาถ ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ อายุราว 40 ปี เป็นผู้อุปการะแม่ล่อ ตั้งแต่ยังเด็ก เพราะนายลำต้องโทษติดคุก ซึ่งแม่ล่อเป็นบุตรของนายลำกับแม่นวล พระยาภักดีและนายลำเป็นเพื่อนเก่ากันและตกหลุมรักแม่นวลด้วยกันทั้งคู่ และแม่นวลได้เลือกนายลำเป็นสามี จนสุดท้ายนายลำติดคุก ก่อนแม่นวลจะสิ้นใจจึงได้นำแม่ล่อมาฝากให้พระยาภักตินิถนาถเป็นผู้ดูแลแทนตน ซึ่งพระยาภักตินิถนาถปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งพระยาภักตินิถนาถปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังคมให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน เพราะเมื่อคนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า แล้วขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามใจตนเองก็อาจเกิดความขัดแย้ง ศีลจึงมีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคน ลักษณะศีล 5 จึงเป็นการประพฤติดชอบที่เป็นกุศลโดยไม่ล่วงละเมิดทางกายและวาจา ซึ่งพระยาภักตินิถนาถนั้นมีศีล ข้อ 5 คือ

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากของมีนเมา เพราะเมื่อครั้งที่พระยาภักดี ได้พูดคุยกับนายลำในช่วงต้น แล้วนายลำเกิดกระหายคอแห้งอยากจิบดื่มเครื่องดื่มมีนเมา ดังบทละคร

นายลำ : แหม วันนี้อร่อยเสียจริง ทำให้ระหายน้ำพิลึก
 พระยาภักดี : (เรียก) อ้ายคำ ไปหาไซดามาถ้วย
 นายลำ : ไชดาเปล่าหรือครับ
 พระยาภักดี : จะเอาครีมีไซดาก็ได้ หรือน้ำแดง
 นายลำ : น้ำเหลือง ๆ ไม่มีหรือครับ มันค่อยชื่นนอกชื่นใจหน่อยหนึ่ง?
 พระยาภักดี : ไม่มี ถึงมีฉันก็ไม่เห็นควรจะกินเวลาร้อน ๆ ยังงี้

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 28)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคมโดยพระยาภักตินิถนาถ ปรากฏพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน พระยาภักดี เป็นตัวละครที่มีความเป็นพ่อโดยแท้ แม้จะไม่ได้เป็นพ่อของแม่ล่อจริง ๆ แต่ก็ได้เลี้ยงดู และอบรมสั่งสอนแม่ล่อออกมาอย่างดี จนได้รับการศึกษาและเป็นสตรีที่มีความงามพร้อม และได้รับการหมั้นหมายกับชายผู้ที่มีความเหมาะสมกัน ทั้งหมดนี้เกิดจากพระยาภักดีที่ดูแล และเอาใจใส่ต่อแม่ล่อเสมือนลูกแท้ ๆ ของตน ซึ่งตรงกับหลักธรรม คือ

อิทธิบาท 4 หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่

จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบ ดังบทละคร

นายล้า : จริงซี ! นี่เจ้าคุณคงคิดละชีว่า ถ้าแม่นวลนะได้กะเจ้าคุณเสียจะดีกว่า.
 พระยาภักดี : ก็หรือมันไม่จริงเช่นนั้นละ แม่นวลเลือกผัวผิดแท้ที่เดียว เมื่อจะตายหลอน
 ก็รู้สึก จิงได้มอบแม่ล่อไว้ให้เป็นลูกฉัน ขอให้ฉันเลี้ยงดูเสมอว่าเป็นลูกใน
 ไส้ฉันเอง ฉันก็ได้ตั้งใจทะนุถนอมแม่ล่อเหมือนลูกในอกฉัน ฉันได้กระทำ
 หน้าที่พ่อตลอดด้วยความเต็มใจจริง ๆ, แม่ล่อเองคงจะเป็นพยานว่าฉัน
 ไม่ได้กระทำให้เสียจากที่ฉันให้ไว้แก่แม่นวลเลย

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 31)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้อง
 ปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งพระยาภักดีนฤนาถ
 มีหลักธรรมในหมวดจริยธรรมดังนี้

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสาน
 หมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย

ทาน การให้ โดยที่พระยาภักดีนฤนาถนั้นได้มอบเงินจำนวนหนึ่งให้กับนายล้า เพื่อให้
 นำไปใช้ในภายภาคหน้า นับได้ว่าพระยาภักดีนฤนาถมีการให้ทานกับเพื่อนเก่าของตน ดังบทละครพูด

นายล้า : ผมลาที พุ่งนี้เช้าผมจะกลับไปพิษณุโลก
 พระยาภักดี : เอาเงินไปใช้มั่งซี (ไปไขกุญแจ เปิดลิ้นชักโต๊ะหยิบบัตรออกมาป็นหนึ่ง)
 เอ้า! นี่แน่ะ มีสักสามสี่ร้อยบาทได้อยู่ เอาไปใช้ก่อนเถอะ ต้องการอีกถึง
 ค่อยบอกมาให้ฉันทราบ

นายล้า : (เสียงครี้อ) เจ้าคุณ ผม... ผม.... (เช็ดน้ำตา)
 พระยาภักดี : อ้าย! ไม่รับไม่ได้ ไม่รับโกรธกันเทียว (ยัดธนบัตรใส่มือนายล้า)

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 37)

ปิยวาจา คือ การเจรจาที่อ่อนหวาน พระยาภักดี เป็นตัวละครที่มีวาจาที่อ่อนหวาน
 แม้ว่าจะอยู่ในบรรยากาศที่สามารถใช้วาจาที่หยาบคายได้ แต่ด้วยความที่เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ จึงข่มใจ
 และใช้ภาษาที่สุภาพต่อนายล้าเสมอ ดังบทละครพูด

นายล้า : คนซี้คู้ซี้ตะรางอย่างผม ยังงั้นหรือ ?

พระยาภักดี : ฉันเสียใจที่แกมาบังคับให้ฉันต้องพูดให้ระคายหูแกเช่นนี้

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 29)

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ
 หลักการปฏิบัติอันประเสริฐบริสุทธิ์ ได้แก่

เมตตา คือความรักใคร่ ปราบปรามติ ออยากให้เขามีความสุข และ

กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นจากทุกข์ ซึ่งพระยาภักดีมีทั้งความเมตตา และความกรุณา ที่มีต่อนายล้า และแม่ล่อ จึงได้กระทำการต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น

ทิต 6 คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม อุตตรทิต ทิตเบื่องซ่าย ได้แก่ มิตรสหาย ซึ่งพระยาภักดีตินฤนาถปฏิบัติต่อนายล้า เกลือกอย่างดี แม้ในความ เป็นจริงพระยาภักดีตินฤนาถไม่ใคร่จะพอใจนายล้าเท่าไรนัก เมื่อครั้งที่ตกหลุมรักผู้หญิงคนเดียวกัน แต่แม่वलกลับเลือกนายล้า แต่พระยาภักดีกลับไม่นำเหตุการณ์ในอดีตมาคิด ซ้ำยังได้ดูแลลูกของทั้งคู่ เสมอเหมือนลูกของตนเอง ดังบทละครพูด

นายล้า : จริงซี ! นี่เจ้าคุณคงคิดละซีว่า ถ้าแม่वलนะได้กะเจ้าคุณเสียจะดีกว่า.
พระยาภักดี : ก็หรือมันไม่จริงเช่นนั้นละ แม่वलเลือกผัวผิดแท้ทีเดียว เมื่อจะตายหล่อน ก็รู้สึกจึงได้มอบแม่ล่อไว้ให้เป็นลูกฉัน ขอให้ฉันเลี้ยงดูเสมอว่าเป็นลูกใน ไล่ฉันเอง ฉันก็ได้ตั้งใจทะนุถนอมแม่ล่อเหมือนลูกในอกฉัน ฉันได้กระทำ หน้าที่พ่อตลอดด้วยความเต็มใจจริง ๆ, แม่ล่อเองคงจะเป็นพยานว่าฉัน ไม่ได้กระทำให้เสียจากที่ฉันให้ไว้แก่แม่वलเลย

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 31)

3.3.2.2 นายล้า (ทิพเดชะ) อดีตเคยรับราชการ จนได้ตำแหน่งทิพเดชะ นายล้าได้ แต่งงานกับแม่वल มีบุตรด้วยกันคือแม่ล่อ แต่นายล้าต้องโทษจำคุก 10 ปี ฐานประพฤติดุจริต แม่वलจึงได้นำบุตรสาวมาฝากไว้กับพระยาภักดีตินฤนาถ ก่อนแม่वलจะเสียชีวิตในเวลาต่อมา หลังจากนายล้าพ้นโทษจึงหวังจะมาให้บุตรสาวได้ดูแล ในช่วงบั้นปลายของชีวิต แต่พระยาภักดีตินฤนาถได้ห้ามไว้ ซึ่งนายล้า (ทิพเดชะ) เป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุ จุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งนายล้า (ทิพเดชะ) ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรม ดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ เบญจศีล (Morality) ศีล 5 หมายถึง ความสำรวมทาง กายวาจา หรือแปลว่า ลักษณะของความเป็นปกติ คือไม่ประพฤติดุจริตทางกาย และวาจา สอดคล้อง กับนายล้า เป็นตัวละครที่มีลักษณะเหมือนปุถุชนคนทั่วไป ที่ปรากฏรัก โลภ โกรธ และหลง จึงเป็นตัว ละครที่มีมิติทางสังคมแบบเห็นได้ง่ายในสังคมทั่วไป และปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม โดย เป็นศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือศีล 5 ได้แก่

อทินนาทานทานา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ จะเห็นได้จาก บทสนทนาในเรื่อง บทละครพูด เรื่อง เห็นแก่ลูก ดังนี้

นายล้า : ฮะ ๆ ฮะ ๆ แกเห็นท่าทางฉันไม่ได้การกระมัง แต่ที่จริงฉันเป็นผู้ดีเหมือนกัน มีตระกูลไม่ต่ำ ไม่เลวไปกว่าเจ้าคุณภักดีเลย
อ้ายคำ : (ออกไม่เชื่อ) ครับ

นายล้ำ : อ้อ! แกไม่เชื่อ ที่จริงแกก็ไม่น่าเชื่อ รูปร่างฉันมันดูโถมเต็มที เครื่องแต่งตัวหรือ ก็ปอนเต็มที่ยังงี้ แต่ฉันสาบานได้เทียวว่า **ฉันจะไม่แตะต้องสิ่งของอะไรของ เจ้าคุณภักดีเลย ก่อนที่จะได้รับอนุญาต เข้าใจไหม?**

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 25)

นอกจากบทละครพูดข้างต้นจะปรากฏหลักพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมระดับ เบื้องต้นแล้วนั้น ยังนับว่าเป็น **ศีลธรรมระดับกลาง**ด้วย เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มี จิตใจที่สูงขึ้นเป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ซึ่งพบหลักศีลธรรม ระดับกลางคือ **กายกรรม** ได้แก่**อกินนาทาน** หมายถึง การเว้นจากการขโมยของ ลักทรัพย์ เว้นการ ถู้อาของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่ได้อนุญาต

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิร่วมกันในสังคมจาก การที่นายล้ำ (ทิพเดชะ) ได้พ้นโทษออกมานั้น แล้วไม่ได้ประกอบอาชีพใดเลย ด้วยหมายจะมาให้แม่ ลอที่ เป็นบุตรสาวนั้นเลี้ยงดู ด้วยการจะมาแสดงตัวว่าตนเป็นบิดาของแม่ลออ แต่ถูกพระยาภักดีตินฤ นาดห้ามไว้ นั้น จนพระยาภักดีและนายล้ำเกือบได้ลงไม้ลงมือกันนั้น แต่สุดท้ายนายล้ำได้หยุดความคิด นั้นเพราะได้เห็นแก่นาคตลูกบุตรสาว หากแสดงตัวว่าตนเป็นบิดานั้น คนจะครหาได้ว่าแม่ลออ มีบิดา เป็นคนซึ่คอกอย่างี่ปรากฏในบทสนทนา ของบทละครพูด เรื่องเห็นแก่ลูก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวละคร นายล้ำ (ทิพเดชะ) เป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่

ธรรมมีอุปการะมาก 2 คือ

1. สติ คือความระลึกได้นึกได้สำนึกอยู่ไม่เผลอ
2. สัมปชัญญะ คือความรู้ชัดรู้ชัดสิ่งที่นึกได้ขณะได้เข้าใจชัดเจน

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัว จะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน จาคะ หมายถึง ความ เสียสละ ความสละกิเลส

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้อง ปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่ ทาน คือ การให้ โดยนายล้ำได้ให้อนาคตแก่บุตรของตน ดังบทละครดังต่อไปนี้

นายล้ำ : (นั่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วพูดออกเสียงเครือ ๆ) เจ้าคุณขอรับ ใต้เท้าพุดูก, เด็กคนนี้ดีเกินที่จะเป็นลูกผม ผมมันเลวทรามเกินที่จะเป็นลูกผม ผมพึงรู้สึกความจริงเดี๋ยวนี้เอง

พระยาภักดี : (ตบ่านายล้ำ) พ่อล้ำ !

นายล้ำ : หล่อนได้เขียนรูปพ่อของหล่อนไว้ในใจเป็นคนดีไม่มีที่ติ ผมไม่ต้องการจะ

ลรูปนั้นเสียเลย. (ถอดแหวนวงหนึ่งจากนิ้ว.) นี่แน่ครับ แหวนนี้เป็นของ
แม่ovol ผมได้ติดไปด้วยแต่สิ่งเดียวเท่านั้นแหละ เจ้าคุณได้โปรดเมตตาผม
สักทีพอถึงวันแต่งงานแม่ล่อ เจ้าคุณได้โปรดมอบแหวนนี้แก่เขา บอกว่า
เป็นของรับไหว้ของผม ส่งมาแทนตัว

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 35)

3.3.2.3 แม่ล่อ บุตรสาวของนายล้ำ (ทิพเดชะ) และแม่ovol เมื่อครั้งนายล้ำติดคุก
เพราะคดีทุจริต แม่ovolจึงนำแม่ล่อไปฝากให้พระยาภักดีได้ดูแล แล้วต่อมาแม่ovolก็เสียชีวิต พระยา
ภักดีจึงเลี้ยงแม่ล่อมาโดยตลอด แม่ล่อมีอายุ 17 ปี กำลังจะแต่งงานกับชายมีฐานะดีคนหนึ่ง
แม่ล่อไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับบิดาเลย ทราบแต่เพียงว่าบิดาได้เสียชีวิตไปแล้ว จากการบอกเล่าของ
พระยาภักดีดินถนาล ซึ่งแม่ล่อเป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุ
จุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งแม่ล่อ ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับสูง ศีลธรรมระดับสูงเป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน
คือมรรคมืองค์ 8 หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง เป็นสิ่งที่คือปฏิบัติแล้ว
สามารถทำให้เกิดการดับทุกข์ได้ ซึ่งแม่ล่อปรากฏศีลธรรมระดับสูง คือ

สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นชอบ

สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบ

สัมมาวาจา หมายถึง วาจาชอบ

จะเห็นได้จากบทละครดังต่อไปนี้

แม่ล่อ : ถ้ายังงั้นดิฉันก็ยิ่งดีใจมากขึ้นที่ได้พบคุณ ก็คุณพ่อของดิฉันที่ตายละคะ
รู้จักไหม (นายล้ำพยักหน้า) ถ้ายังงั้นคุณก็ดีกว่าดิฉัน ดิฉันไม่รู้จักเลย เคยเห็น
แต่ในรูปที่ในห้องคุณแม่ รูปร่างสูง ๆ หน้าอกกว้าง ดิฉันช่างชอบหน้าเสีย
จริงๆ หน้าตาเป็นคนซื่อ ใจคอกว้างขวาง ถ้าใครบอกดิฉันว่าเป็นคนไม่ดี ดิฉัน
ไม่ยอมเชื่อเป็นอันขาดเทียว แต่ท่านก็เป็นคนดีจริง ๆ อย่างที่ดิฉันนึกเอา
ในใจ คุณพ่อนี้ก็ได้บอกดิฉันว่างั้น จริงไม่คะคุณพ่อ? (พระยาภักดีพยักหน้า)

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 34)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติดร่วมกันในสังคม ซึ่งแม่
ล่อปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต
ได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่
เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่

ธรรมอันทำให้งาม ได้แก่ โสรัจจะ คือ ความเสียมอัธยาศัยงาม ซึ่งแม่ล่อเป็นตัวละครที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน จากกริยา มารยาทที่ปรากฏในบทละครนั้นสื่อให้เห็นว่าได้รับการดูแลเลี้ยงดูมาอย่างดี และหญิงงามพร้อมคนหนึ่ง

บุคคลหาได้ยาก ได้แก่ กตัญญูกตเวที ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทนผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่ **ปิยวาจา** คือ การเจรจาที่อ่อนหวาน แม่ล่อเป็นตัวละครที่เป็นเด็กสาว 17 ปี ที่มีทักษะการสื่อสารที่ดี และพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพและอ่อนน้อม จนทำให้นายล้า ไม่กล้าเผยความจริงต่อแม่ล่อว่าตนคือบิดาของแม่ล่อ อย่างที่เคยหมายใจไว้ในตอนต้น จะเห็นได้จากบทละครต่อไปนี้

แม่ล่อ : แหม คุณพ่อวันนี้กลับบ้านวันจริง ฉันทายจะกลับมาให้ทันคุณพ่อกลับที่เดียว.

พระยาภักดี : (ยิ้ม) พ่อได้เลิกงานเร็วหน่อยก็รีบกลับมา

แม่ล่อ : (มองคุณนายล้า แล้วหันไปพูดกับพระยาภักดี) นั่นใครคะ?

นายล้า : ฉันทนเป็นเกลอเก่าของคุณ ท่านนับถือฉันเหมือนน้องยังงัยขอรับ ?
(พระยาภักดีพยักหน้า)

แม่ล่อ : อ้อ ! (นั่งลงไหว้) ถ้ายังงั้นดิฉันก็ต้องนับถือคุณเหมือนอาของดิฉันเหมือนกัน
ทำไมดิฉันยังไม่รู้จักคุณอาเลย

นายล้า : ฉันทนอยู่หัวเมือง เพิ่งเข้ามา แต่ฉันทนเคยเห็นหล่อนแล้ว

แม่ล่อ : เมื่อไหร่คะ? ทำไมดิฉันจำไม่ได้ ดิฉันเป็นคนจำคนแน่นัก

นายล้า : (ยิ้ม) หล่อนเห็นจะจำฉันไม่ได้ เมื่อฉันทนได้เห็นหล่อนครั้งก่อนนี้นะ
อายุหล่อนได้สองปีเท่านั้น

แม่ล่อ : แหม! ถ้ายังงั้น คุณคงรู้จักคุณแม่ดิฉันละสิคะ

นายล้า : (แลดูตาพระยาภักดีแล้วจึงพูด เสียงออกเครือ ๆ) ฉันทนรู้จักแม่ของหล่อนดี

แม่ล่อ : ถ้ายังงั้นดิฉันก็ยิ่งดีใจมากขึ้นที่ได้พบคุณ ก็คุณพ่อของดิฉันที่ตายละคะ รู้จักไหม (นายล้าพยักหน้า) ถ้ายังงั้นคุณก็ดีกว่าดิฉัน ดิฉันไม่รู้จักเลย เคยเห็นแต่ในรูปที่ในห้องคุณแม่ รูปร่างสูง ๆ หน้าอกกว้าง ดิฉันช่างชอบหน้าเสียจริงๆ หน้าตาเป็นคนซื่อ ใจคอกว้างขวาง ถ้าใครบอกดิฉันว่าเป็นคนไม่ดี ดิฉันไม่ยอมเชื่อเป็นอันขาดเทียว แต่ท่านก็เป็นคนดีจริง ๆ อย่างที่ดิฉันนึกเตาเอาในใจ คุณพ่อนี้ก็ได้บอกดิฉันว่างั้น จริงไม่คะคุณพ่อ? (พระยาภักดีพยักหน้า)

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 34)

3.4 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากวรรณคดีวรรณกรรมที่ปรากฏตัวละคร และมีพฤติกรรมของตัวละครจำนวน 3 เรื่องมาเพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง ประกอบด้วยตัวละคร 1) ท้าวกูเรปัน 2) ท้าวดาหา 3) อิเหนา 4) จินตะหราวาตี 5) ท้าวกะหมังกุหนิง 6) วิหยาสะก่า นิทานเวตาล ประกอบด้วยตัวละคร 1) ท้าวมหาพล 2) ท้าวจันทรเสน 3) พระราชบุตรท้าวจันทรเสน และหัวใจชายหนุ่ม ซึ่งมีตัวละครเพียงประพันธ์เท่านั้น

3.4.1 อิเหนา ตอน ศึกกะหมังกุหนิง

อิเหนา ตอน ศึกกะหมังกุหนิง บทพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เป็นบทละครที่วรรณคดีสโมสรยกย่องให้เป็นยอดของบทละครรำ ซึ่งวรรณคดีเรื่องอิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิงนั้น เป็นตอนที่กล่าวถึงตอนที่ท้าวกะหมังกุหนิงส่งทูตไปสู่อนางบุษบา แต่ได้รับการปฏิเสธจากท้าวดาหา จึงจัดทัพยกไปตีเมืองดาหาเพื่อช่วงชิงนางบุษบามาให้ลูกชายตน คือวิหยาสะก่า ท้าวดาหาจึงได้ขอความช่วยเหลือจากพี่ชายกูเรปัน ท้าวกาหลัง และท้าวสิงห์หัดสำหรับ เพื่อให้มาช่วยปกป้องเมืองดาหาที่เป็นวงศ์อสุญแดหว่า หรือ วงศ์เทวา จนทำให้ท้าวกูเรปันได้ส่งสารไปยังระตุหมันหย่า เพื่อให้ส่งอิเหนามาช่วยรบในครั้งนี้ จนเกิดเป็นที่มาของอิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง ซึ่งปรากฏตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์ คือ ท้าวกูเรปัน ท้าวดาหา อิเหนา จินตะหราวาตี ท้าวกะหมังกุหนิง วิหยาสะก่า

3.4.1.1 ท้าวกูเรปัน เป็นกษัตริย์แห่งวงศ์อสุญแดหว่าผู้ยิ่งใหญ่ มีโอรสและธิดากับประไพไหมสุหรี คือ อิเหนา กับ วิยะดา ท้าวกูเรปันนั้นเป็นตัวละครที่ถือยศศักดิ์ของตัวเองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับวงศ์อสุญแดหว่า รักเกียรติรักวงศ์ตระกูล และเป็นตัวละครที่เข้มแข็งและเด็ดขาดอย่างมาก จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ท้าวกูเรปันปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดหมายหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งท้าวกูเรปันปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับสูง เป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน คือมรรคมีองค์ 8 หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง ซึ่งท้าวกูเรปัน เป็นตัวละครที่มีความคิดที่ดีคือ

สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบ มีความคิดที่เป็นห่วงอนุชอย่างท้าวดาหาที่ต้องต่อสู้โดยลำพัง ทั้งที่สงครามครั้งนี้ไม่ควรจะเกิดขึ้น ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

เมื่อนั้น	องค์ท้าวกูเรปันเป็นใหญ่
ครั้นตะหมังเสนาพุลลาไป	พระตรีกไตรในคดีด้วยปรีชา
แล้วตรัสแก่กะหรัตตะปาตี	อันสงครามครั้งนี้เห็นหนักหนา
จะเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจในอนุชา	ไม่มีที่จะปรึกษาหารือใคร

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 35)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติร่วมกันในสังคม ซึ่งทำวาทกรรมปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่ **อริยทรัพย์ 7** คือทรัพย์อันประเสริฐอยู่ภายในจิตใจ ได้แก่ ปัญญาธรรมาสังขาร ทรัพย์ คือ ปัญญา

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่ **ทศพิธราชธรรม 10** ธรรมของพระราชา ได้แก่ ตปะ ความทรงเดช คือแผดเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำ ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

เมื่อนั้น	องค์ทำวาทกรรมเป็นใหญ่
ครั้นตะหมิงเสนาทูลลาไป	พระตรีกัทรในคดีด้วยปริชา
แล้วตรัสแก่กะหรัตตะปาตี	อันสงครามครั้งนี้เห็นหนักหนา
จะเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจในอนุชา	ไม่มีที่จะปรึกษาหารือใคร

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุกุหนิง, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.4 : 35)

3.4.1.2 ท้าวดาห เป็นตัวละครในบทละครเรื่องอิเหนา เป็นกษัตริย์ครองกรุงดาห เป็นอนุชาองค์ที่ 2 ของกษัตริย์วงศ์เทวา มีธิดาและโอรสกับประไหมสุหรีคือบุษบา และสียะตรา เมื่ออิเหนาไปติดพันนางจินตหราและบอกเลิกหมั้นกับนางบุษบาทำให้ท้าวดาหกริ้ว จึงประกาศด้วยความแค้นเคืองว่า

“แม้ใครมาขอก็จะให้	ไม่อาลัยที่ระคนปนศักดิ์
ถึงไพร่ประชาชาติทรลักษณ์	จะแต่งให้งามพักตร์พงศ์พันธุ์”

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุกุหนิง, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.4 : 35)

การตัดสินใจของท้าวดาหทำให้บุษบาต้องเป็นคู่ตนาหงษ์ของระตุจระกา ผู้อัปลักษณ์และต่ำศักดิ์ เมื่อท้าวกะหมิงกุกุหนิงส่งสารมาขอบุษบาให้วิหยาสะก่า ท้าวดาหได้ปฏิเสธและยังคงยืนยันที่จะจัดงานวิวาห์ให้จระกาและบุษบาจึงทำให้เกิดศึกกะหมิงกุกุหนิงขึ้น ซึ่งท้าวดาหปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งท้าวดาหปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ เบญจศีล (Morality) ศีล 5 หมายถึง ความสำรวมทางกายวาจา หรือแปลว่า ลักษณะของความเป็นปกติ คือไม่ประพฤติผิดทางกาย และวาจา ได้แก่ **มุสาวาหา เวรมณี** คือ เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ได้แก่ **วชิกรรม 4** หมายถึงถึง

การกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่ มุสาวาท หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นการโกหก ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

“แม้ใครมาขอก็จะให้
ถึงไพร่ประดาชาติทรลักษณ์
ไม่อาลัยที่ระคนปนศักดิ์
จะแต่งให้งามพัศตร์พงศ์พันธุ์”

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 35)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤติร่วมกันในสังคม ซึ่งท้าวดาหาปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ประกอบด้วย สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ เป็นคุณธรรมของผู้ครองบ้านเรือน เป็นธรรมของนักปกครอง คือ อาชชวะ ความซื่อตรง

จากพุทธจริยศาสตร์ข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่าท้าวดาหา เป็นตัวละครที่ถือเรื่องของความสัตย์ ที่นับได้ว่าเป็นหลักธรรมที่ควรมี ไม่เฉพาะในตัวละครที่เป็นกษัตริย์ แต่ควรเกิดขึ้นกับทุกคน ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

เมื่อนั้น	องค์ศรีปัททราเป็นใหญ่
ฟังสารทราบอรรถแล้วตรัสไป	แก่เสนาในทั้งสองนั้น
อันอะหนะบุษบาบังอร	ครั้งก่อนจรกาตุนาหงัน
ได้ปลดปลงลงใจให้ป็น	นัดกันจะแต่งการวิวาห์
ซึ่งจะนับของสู่นะตูนี้	เห็นผิดประเพณีหนักหนา
ฝูงคนทั้งแผ่นดินจะนิินทา	สิ่งของที่เอามาจงดินไป

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 33)

3.4.1.3 อิเหนา หรือ ระเด่นมนตรี เป็นโอรสของท้าวกูเรป็นและประไหมสุหรี อิเหนาเป็นชายรูปงามมีเสน่ห์ ท้าวกูเรป็นได้สู้ขอบุษบาของท้าวดาหาเป็นคู่ตุนาหงันของอิเหนาตั้งแต่เด็ก ครั้นอิเหนาโตเป็นหนุ่มได้พบ จินตะหราวาตีและหลงใหลนางมาก จึงปฏิเสธไม่ยอมแต่งงานกับบุษบา แต่พอได้พบกับบุษบาก็หลงรักนาง ซึ่งอิเหนาในตอนศึกกะหมังกุหนิง ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งอิเหนา ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับสูง ศีลธรรมระดับสูงเป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน ได้แก่ **สัมมาสังกัปปะ** หมายถึง ความดำริชอบ เป็นตัวละครที่มีความคิดดี ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไป

ใช้นางเกิดในปทุมมา   สूरियวงศ์พงศานันหาไม
จะมาช่วงชิงกันดังผลไม้   อันจะได้นางไปอย่าสงกา”

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 61)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดร่วมกันในสังคม ซึ่งอิเหนาปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่

บุคคลหาได้ยาก 2 ได้แก่

บุพการี ผู้ทำอุปกัระก่อนผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แต่ต้นโดยไม่ต้องคอยคิดถึงผลตอบแทน

กตัญญูกตเวทิต ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทนผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

“แม่นเสียดาหากเสียวงศ์   อภัยถึงองค์คือสัญญา
เจ้ากับพี่ก็จะมีแต่นินทา   แก้วตาจงดำริตรตรง”

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 49)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม จริยธรรมระดับพัฒนาสังคมเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ได้แก่

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักการปฏิบัติอันประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักเพื่อกำกับการปฏิบัติ ประกอบด้วย

เมตตา คือความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข

กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นจากทุกข์

ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

“ถึงมาตรแม่นจรกามีมาแล้ว   ตัวเราจำช่วยด้วยเป็นพี่
เมตตาว่าน้องเป็นสตรี   จะทอดทิ้งมารศรีเสียอย่างไร
ใช้นางเกิดในปทุมมา   สूरियวงศ์พงศานันหาไม
จะมาช่วงชิงกันดังผลไม้   อันจะได้นางไปอย่าสงกา”

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 61)

ซึ่งท่านมาอ่อนข้อโทษ	เราจะถือโกรธนั้นหาไม่
อันเชษฐานัดดาซึ่งบรรลัย	เพราะใจโง่โง่งกำลังพาล
ท่านจงรับศพทั้งสองนั้น	พากันกลับไปยังถิ่นฐาน
บูชาเพลิงปลงส่งสการ	ให้พร้อมพวงศวงวานในธานี

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุกุหนิง, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.4 : 69)

3.4.1.4 จินตะหราวาตี หรือจินตะหระ เป็นตัวละครในบทละครเรื่องอิเหนา เป็นธิดาระตูหมันหยากกับประไพหมสุหรี อยู่ในวงศ์ระตูซึ่งต่ำศักดิ์แม้จะมีศักดิ์เป็นน้องของอิเหนา มารดาของนางจินตะหระเป็นขนิษฐาของประไพหมสุหรีกูเรปันและประไพหมสุหรีดาหา นางจินตะหระมีรูปโฉมงดงามยิ่งกว่าหญิงใดในเมืองหมันหยาก เมื่ออิเหนาคุมเครื่องสักการะไปคำนับศพพระอัยกีที่เมืองหมันหยาก และได้พบนางจินตะหระ อิเหนาหลงรักนาง นางจินตะหระจึงเป็นหญิงคนแรกที่อิเหนารัก ต่อมาอิเหนาต้องไปทำศึกกะหมิงกุกุหนิงช่วยเมืองดาหานางจินตะหระกลัวอิเหนาทอดทิ้งนางกลับไปหา นางบุษบาจึงแสดงความหึงหวงและตัดพ้อต่อว่าอิเหนา ซึ่งตัวละคร จินตะหราวาตี ในเรื่องอิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุกุหนิง ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งจินตะหราวาตี ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น ศีลธรรมระดับเบื้องต้นหรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5

กาเมสุ มิจฉาจารา เวรณณิ คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม

ศีลธรรมระดับกลาง มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้นเป็นการเว้น

อกุศลกรรมบถ 10

กาเมสุมิจฉาจาร หมายถึง เว้นการประพฤติดีกในกาม เว้นการล่วงละเมิด

ทางเพศต่อบุคคลอื่น ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

แล้วว่าอนิจจาความรัก	ฟังประจักษ์ตั้งสายน้ำไหล
ตั้งแต่จะเชี่ยวชาญเป็นเกลียวไป	ที่ไหนเลยจะไหลคืนมา
สตรีใดในพิภพจบแดน	ไม่มีใครได้แค้นเหมือนอกข้า
ด้วยไฟรักให้เกินพักตรา	จะมีแต่เวทนาเป็นเนืองนิตย์
โอ้อ่านาเสียดายตัวนัก	เพราะเชื่อลั่นหลงรักจึงซ้ำจิต
จะออกชื่อลือชู้ไปทั่วทิศ	เมื่อปลั่งคิดผิดแล้วจะโทษใคร

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุกุหนิง, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.4 : 48)

จากบทพระราชนิพนธ์ข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่านางจินตะหราวาตีเป็นตัวละครที่มีศีลธรรมในเรื่องของการไม่ประพฤติดีกในกาม รักเดียวใจเดียวต่ออิเหนาผู้เป็นสามีของนาง เมื่อครั้งที่อิเหนาต้องไปช่วยรบที่กรุงดาหา นางจินตะหราวาตีมีการตัดพ้อในความรู้สึกในเรื่องความรักเพราะเกรงว่าอิเหนาจะกลับไปหาคู่หมั้นเก่าอย่างนางบุษบา

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤดิร่วมกันในสังคม ซึ่งจินตะหราวาตีปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว จริยธรรมระดับครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ประกอบด้วย

1. สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์
2. ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ
3. ขันติ หมายถึง ความอดทน
4. จาคะ หมายถึง ความเสียสละ ความสละกิเลส

ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

เมื่อนั้น	จินตหราหาชาติโฉมเฉลา
ได้เห็นสารทราบความตามสำเนา	ค่อยบรรเทาเบาทุกข์แคลงใจ
จึงเคลื่อนองค์ลงจากพระเพลาพลาง	นวลนางบังคมแกลงไข
ซึ่งพระจะเสด็จไปชิงชัย	ก็ตามใจไม่ขัดอธยา
มั่นสำเร็จราชการงานศึก	แล้วล่ำรักอย่าลืมหันทยา
จงเร่งรีบยกทัพกลับมา	น้องจะนับวันทำภูวนาย

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 49)

จากบทพระราชนิพนธ์ข้างต้นนี้นางจินตหราหาชาติเป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมอย่างเด่นชัด ในระดับจริยธรรมระดับครอบครัว คือฆราวาสธรรม หรือธรรมในการครองเรือน ทั้งความซื่อสัตย์ต่อสามี ความอดทน ความข่มใจ และความเสียสละที่ยอมให้สามีไปช่วยรบทั้ง ๆ ที่ในใจเกรงว่าสามีจะกลับไปหาคู่หมั้นเก่าอย่างนางบุษบา

3.4.1.5 ท้าวกะหมังกุหนิง เป็นกษัตริย์ครองเมืองกะหมังกุหนิง มีโอรสคือวิหยาสะก้า ซึ่งท้าวกะหมังกุหนิงรักและตามใจมาก เมื่อรู้ว่าวิหยาสะก้าเป็นไข้ใจเพราะหลงรักบุษบาธิดาของท้าวดาหา ซึ่งเป็นคู่ตุนาหงันเดิมของอิเหนา ท้าวกะหมังกุหนิงจึงส่งสารไปขออนางบุษบาทั้งที่รู้ว่าท้าวดาหายกบุษบาให้จรรกาไปแล้ว โดยขู่ว่าถ้าไม่ให้ก็จะยกทัพไปชิงนาง เมื่อท้าวดาหาปฏิเสธ ท้าวกะหมังกุหนิงจึงตัดสินใจทำศึกเพื่อชิงนาง จึงเกิดเป็น อิเหนา ตอน ศีกกะหมังกุหนิง ซึ่งปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งท้าวกะหมังกุหนิงปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น เบญจศีล (Morality) ศีล 5 หมายถึง ความสำรวมทางกายวาจา หรือแปลว่า ลักษณะของความเป็นปกติ คือไม่ประพฤติผิดทางกาย และวาจา ได้แก่ **มุสาวาทา เวมณี** คือ เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ได้แก่ **มุสาวาท** หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นการโกหก ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

เมื่อเราบัญชาการกำหนดทัพ	แล้วจะกลับต้อยอยู่อย่างไรได้
อายุแก่ไพร่ฟ้าเสนาใน	จะว่ากลัวฤทธิไกรไพริน
จำจะไปต้านต่อรอรฤทธิ	ถึงม้วยมิตมิให้ใครดูหมิ่น
เกียรติยศจะไว้ในธรณินทร์	จนสุดสิ้นดินแดนแผ่นดินฟ้า

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 39)

จากบทพระราชนิพนธ์ข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครท้าวกะหมังกุหนิงมีความรักชาติสูงจะ คำพูด ตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว แม้ว่าการทำสงครามในครั้งนี้จะถูกห้ามปรามจากเหล่าคนใกล้ชิด แต่ท้าวกะหมังกุหนิงมิได้หวั่นต่อภัยสงคราม โดยยึดเอาคำบัญชาทัพไว้ในตอนแรกนั้น

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งท้าวกะหมังกุหนิงปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ได้แก่

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ เป็นคุณธรรมของผู้ครองบ้านเรือน เป็นธรรมของนักปกครอง คือ **มัททวะ** ดังบทพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้

ชะรอยเป็นบุพเพนิวาสา	เทวอารักษ์มาชักให้
มีความเสนาหาอาลัย	แต่หลงไหลใฝ่ฝันรินท
หวังเป็นเกือกทองรองบาท	พระผู้วงศ์เทวาอันปรากฏ
จะขอพระบุตรมียศ	ให้โอรสช้าน้อยดังจินดา
อันกรุงไกรไอรู้อยู่ทั้งสอง	จะเป็นทองแผ่นเดียวไปวันหน้า
ขอพำนักพักพิงพระเดชา	ไปกว่าชีวิตจะบรลลัย

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 33)

จากบทพระราชนิพนธ์ข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าท้าวกะหมังกุหนิงเป็นตัวละครที่ความอ่อนโยนหรือมีความนอบน้อม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ท้าวกะหมังกุหนิงได้ส่งสารไปสู่นางบุษบาจากท้าวดาหานั้น ในสารที่ส่งไปสื่อให้เห็นว่าท้าวกะหมังกุหนิงมีความอ่อนน้อมถ่อมตน และให้ความเคารพต่อท้าวดาหา และวงศ์สี่ยุคแต่หาเป็นอย่างมาก

3.4.1.6 วิหยาสะก่า เป็นโอรสของท้าวกะหมังกุหนิง เมื่อวิหยาสะก่าประพาสป่าได้พบภาพวาดนางบุษบา และหลงรักนางในภาพจนล้มป่วย ท้าวกะหมังกุหนิงส่งสารไปขออนางบุษบาให้โอรส แต่ท้าวดาหาปฏิเสธ ท้าวกะหมังกุหนิงจึงตัดสินใจทำศึกชิงนางบุษบา โดยมีวิหยาสะก่าเป็นแม่ทัพ ในศึกครั้งนี้วิหยาสะก่าต่อสู้กับสังคามาระตา วิหยาสะก่าพ่ายแพ้เสียชีวิต ความงามของวิหยาสะก่าทำให้อิเหนาซึ่งแม้จะเป็นศัตรูก็ยังรำพึงว่า

หนุ่มน้อยโสภาน่าเสียดาย	ควรจะนับว่าชายโฉมยง
ทนต์แดงดั่งแสงทับทิม	เพริศพริ้มเพรารับกับขง
เกศปลายงอนงามทรง	เอวองค์สารพัดไม่ขัดตา
กระนั้นหรือบิดามิพิศवास	จนพินาศด้วยไอรสา

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 69)

ซึ่งตัวละครวิหยาสะก่า ปราภภูพุทธจริยศาสตร์ต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิตร่วมกันในสังคม ซึ่งวิหยาสะก่าปราภภูพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่บุคคลหาได้ยาก 2 ได้แก่

1. บุพการี ผู้ทำอุปกัระก่อนผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แต่ต้นโดยไม่ต้องคอยคิดถึงผลตอบแทน

2. กตัญญูกตเวที ผู้รู้อุปกัระที่เขาทำแล้วและตอบแทนผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ได้แก่ ทิศ 6 คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ปุรัตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า ประกอบด้วย มารดา บิดา จะเห็นได้จากบทกวีที่ปราภภูบทเจรจาของวิหยาสะก่าดังนี้

“เมื่อนั้น	วิหยาสะก่าใจกล้า
ได้ฟังคั่งแค้นแทนบิดา	จึงร้องตอบวาทาไป
ดูก่อนอรไราไฟรี	อย่าลบลู่ท่านผู้ใหญ่
โอหังบังอาจประมาทใคร	จะนบนอบยอบไหวอย่าฟังนีก
มิเราก้เจ้าจะตาลง	อย่าหมายจิตคิดทะนงในการศึก
ยังมีทันพันตุมาชูศึก	จะรับแพ้แลเลิกไม่มีลาย”

(อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 62)

จากบทเจรจาข้างต้น สื่อให้เห็นได้ชัดว่าวิหยาสะก่าเป็นตัวละครที่มีความกล้าหาญ ไม่กลัวต่อศัตรูหรือข้าศึก และที่ปราภภูชัดเจนนคือ ความรักที่มีต่อพ่อ คือ ท้าวกะหมิงกุหนิง โดยได้เจรจาทอโต้อิเหนาที่ถูกอิเหนาดูถูกไป นับว่าเป็นตัวละครที่แสดงออกทางด้านพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมทั้งระดับพัฒนาตน และพัฒนาสังคมอย่างชัดเจน

3.4.2 นิทานเวตาล เรื่องที่ 10 เป็นนิทานเรื่องหนึ่งในนิทานเวตาลพระนิพนธ์ของ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ซึ่งพระนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2461 ใช้พระนามแฝงว่า น.ม.ส. โดยทรงแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษชื่อ “Vikram and the Vampire or Tales of Hindu Devilry” ของริชาร์ด เอฟ เบอร์ดัน โดยในวรรณกรรมเรื่องนิทานเวตาล เรื่องที่ 10 นี้ เป็นเพียงหนึ่ง ตอนที่ปรากฏในบทเรียน ซึ่งปรากฏตัวละครคือ ท้าวมหาพล ท้าวจันทรเสน และพระราชาบุตรของ ท้าวจันทรเสน ซึ่งนิทานเวตาลจะเป็นนิทานซ้อนนิทานที่แฝงเขาปัญญาให้ผู้อ่านได้ขบคิดอย่างดี และเรื่องนิทานเวตาลนั้นปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในตัวละครดังนี้

3.4.2.1 ท้าวมหาพล เป็นราชาผู้ครองกรุงธรรมปุระ มีมเหสีและธิดาที่สวยงามและสาวจนไม่สามารถระบุได้ว่าใครเป็นแม่ ใครเป็นลูก เพราะพระมเหสีมีรูปที่งามและไม่แก่ไปตามอายุของตน ท้าวมหาพลเป็นเป็นพระราชามีความเป็นพระราช หรือเป็นกษัตริย์ที่มีคุณธรรมสูง ยอมสละชีพเพื่อให้ภรรยาและบุตรของตนเองมีชีวิตรอด ซึ่งท้าวมหาพลปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งท้าวมหาพลปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับสูง เป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน คือมรรคมืองค์ 8 หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง เป็นสิ่งที่คือปฏิบัติแล้วสามารถทำให้เกิดการดับทุกข์ได้ ได้แก่

สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ

สัมมาสมาธิ หมายถึง ความตั้งใจมั่นชอบ ตั้งจิตชอบ

ท้าวมหาพล เป็นตัวละครที่มีสติ ระลึกอยู่เสมอ และ สมาธิ มีความตั้งใจมั่น ตั้งจิตชอบ จะเห็นได้จากการที่ท้าวมหาพลได้พาพระมเหสีและพระราชธิดาหนีเอาตัวรอดจากข้าศึก จะเห็นได้จากบทประพันธ์ต่อไปนี้

“เมื่อท้าวมหาพลจะสิ้นบุญนั้น เกิดศึกขึ้นที่กรุงธรรมปุระ ข้าศึกมีกำลังมากแลชำนาญการศึก ใช้ทั้งทองคำแลเหล็กเป็นอาวุธ คือใช้ทองคำซื้อน้ำใจนายทหารและไพร่พลของพระราชินีให้เอาใจออกห่างจากพระองค์ แลใช้เหล็กเป็นอาวุธฆ่าฟันคนที่ซื้อน้ำใจไม่ได้ ข้าศึกใช้ทองคำบ้างเหล็กบ้างเป็นอาวุธดังนี้ จนในที่สุดรู้พลของท้าวมหาพลก็ย่อยยับไป ท้าวมหาพลเห็นจะรักษาชีวิตพระองค์ไว้ไม่ได้ด้วยวิธีรบ ก็คิดจะรักษาด้วยวิธีหนี จึงพาพระมเหสีและพระราชธิดาออกจากกรุงไปในเวลาเที่ยงคืนจำเพาะสามพระองค์ พระราชาทรงพานางทั้งสองเสด็จรอดพ้นแนวทัพข้าศึกไป แล้วตั้งพระพักตร์มุ่งไปเมืองซึ่งเป็นเมืองเดิมของพระมเหสี”

(เวตาล เรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 85)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพடுத்தร่วมกันในสังคม ซึ่งท้าวมหาพลปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับสังคม จริยธรรมระดับพัฒนาสังคมเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ได้แก่

ทิต 6 คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม

ปัจฉิมทิต ทิตเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา จะเห็นได้จากการที่ท้าวมหาพลได้ดูแลพระมเหสีและพระราชธิดาอย่างดี แม้แต่ชีวิตของพระองค์ก็ยอมสละได้เพื่อให้พระมเหสีและพระราชธิดามีชีวิตรอดต่อไป จะเห็นได้จากบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ท้าวมหาพลเห็นจะรักษาชีวิตพระองค์ไว้ไม่ได้ด้วยวิธีรบ ก็คิดจะรักษาด้วยวิธีหนี จึงพาพระมเหสีและพระราชธิดาออกจากกรุงไปในเวลาเที่ยงคืนจำเพาะสามพระองค์ พระราชาทรงพานางทั้งสองเสด็จรอดพ้นแนวทัพข้าศึกไป แล้วตั้งพระพักตร์มุ่งไปเมืองซึ่งเป็นเมืองเดิมของพระมเหสี”

(เวตาล เรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 85)

“พระราชาทรงนำนางทั้งสองเดินไปจนสาย ถึงสองทุ่งเห็นหมู่บ้านหมู่หนึ่งแต่ไกล ไม่ทรงทราบว่าเป็นหมู่บ้านโจร แต่ทรงสงสัยไม่วางพระอุทัย จึงตรัสให้พระมเหสีและพระราชธิดาหยุดนั่งกำบังอยู่ในแนวไม้ พระองค์ทรงถืออาวุธเดินเข้าไปสู่หมู่บ้าน เพื่อจะหาอาหารเสวยแลสุนัขทั้งสองพระองค์”

(เวตาล เรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 85)

3.4.2.2 ท้าวจันทรเสน พระราชาที่ออกยิงสัตว์ป่า พร้อมพระราชบุตรแต่ต้องสะดุดกับรอยเท้าของหญิงสาวทั้งสองนาง จนทำให้ท้าวจันทรเสนพร้อมพระราชบุตรต้องวิวาทะกับทั้งสองนาง ซึ่งท้าวจันทรเสนปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพจน์ร่วมกันในสังคม ซึ่งท้าวจันทรเสนปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเพราะสมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรม ได้แก่

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน

สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์
ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“พระราชาตรัสว่า เจ้าของรอยเท้าเหล่านี้เป็นหญิงจริงอย่างที่เจ้าว่าแลน่าประหลาดที่มีหญิงเดินอยู่ในป่า แต่ถ้าจะพูดตามเรื่องในหนังสือ หญิงที่พระราชาพบในป่ามักจะงามกว่าหญิงที่จะหาได้ในกรุง เหมือนดอกไม้ป่าที่งามกว่าดอกไม้ในสวน มาเราจะตามหานางทั้งสอง ถ้าพบนางงามจริงดังว่า เจ้าจงเลือกเอาเป็นเมียคนหนึ่ง”

(เวตาล เรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 86)

“ท้าวจันทเรศทรงนั่งตรองอยู่ครู่หนึ่ง แล้วตรัสตอบพระราชบุตรว่า ถ้านาง
เท้าเชื่อมมีลักษณะเป็นที่พึงใจ ข้าจะทำตามเจ้าว่า”

(เวตาล เรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 87)

จากบทประพันธ์ทั้งสองจะเห็นได้ว่าการที่ท้าวจันทเรศยอมรับข้อเสนอของพระราชบุตรที่
ได้กล่าวหลังจากพบรอยเท้าของหญิงสาวทั้งสองในป่าว่า หญิงที่มีรอยเท้าใหญ่ ให้เป็นภรรยาของท้าว
จันทเรศ หญิงที่มีรอยเท้าเล็ก ให้เป็นภรรยาของพระราชบุตร ซึ่งท้าวจันทเรศได้ยอมรับเงื่อนไข และ
ได้วิวาทะแต่งงานกับหญิงสาวอย่างที่ได้กล่าวไว้ ถือว่าท้าวจันทเรศเป็นตัวละครที่มีสัจจะ ความ
ซื่อสัตย์ดังที่เคยกล่าวมาจำไว้แม้ในความเป็นจริงนั้นจะเกิดการสลับกันระหว่างพระมเหสีและพระธิดา
เพียงเพราะการคาดคะเนขนาดเท้าที่ผิดไป

3.4.2.3 พระราชบุตรท้าวจันทเรศ เป็นตัวละครที่ไม่ปรากฏชื่อในตัวละครในนิทาน
เวตาลเรื่องที่ 10 ปรากฏเพียงบุคลิกของตัวละคร พระราชบุตรเป็นตัวละครที่เป็นลูกที่ท้ออย่างเพื่อพ่อ
และปฏิบัติตามสิ่งที่พ่อต้องการ พรารถนาให้พ่ออย่างท้าวจันทเรศมีความสุข จะเห็นได้จากตอนที่
พระราชบุตรประสงค์อยากให้ท้าวจันทเรศมีภรรยาใหม่ ดังบทประพันธ์

“รอยเท้าทั้งสองมีขนาดไม่เท่ากัน แม้เท้ามีขนาดย่อมทั้งสองนางก็
ยังใหญ่กว่ากันอยู่คนหนึ่ง ข้าพเจ้าจะเลือกนางเท้าเล็กเป็นภรรยาข้าพเจ้า
เพราะคงจะเป็นสาวน้อยตามขนาดแห่งเท้า ส่วนนางเท้าเขื่องนั้นคงจะเป็น
สาวใหญ่ ขอพระองค์จงรับไว้เป็นพระราชชายา”

(เวตาล เรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 86)

ซึ่งพระราชบุตรท้าวจันทเรศปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพจน์ร่วมกันในสังคม ซึ่ง
พระราชบุตรท้าวจันทเรศ ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม จริยธรรมระดับพัฒนาสังคมเป็นหลักคำสอนทาง
พระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะ
สมาชิกของสังคม ถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อมวลมนุษยชาติ ได้แก่

สังคหัตถ์ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสาน
หมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่ **ปิยวาจา** คือ การเจรจาที่อ่อนหวาน จากการหวานล่อมให้
ท้าวจันทเรศ ยอมรับเงื่อนไขของตนต้องใช้ปิยวาจา หรือการเจรจา หวานล่อมดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ท้าวจันทเรศตรัสว่าสวส เหตุไฉนจึงกล่าวดังนี้ พระราชมารดาของเจ้า
สิ้นพระชนม์ไปไม่กี่วัน เจ้าจะอยากมีแม่เลี้ยงเร็วเท่านี้เจียวหรือพระราชบุตรตอบว่า
ขอพระองค์อย่ารับสั่งเช่นนั้น เพราะบ้านของผู้เป็นใหญ่ในครอบครัวนั้น ถ้าไม่มี
แม่เรือนก็เป็นบ้านที่ว่าง อนึ่งพระองค์ย่อมจะทรงทราบคาถามูลทเวะบัณฑิตแต่งไว้

มีความว่า ชายผู้ไม่ใช่คนโง่ไม่ยอมคืนสู่เรือนซึ่งไม่มีนางที่รักผู้มีรูปงามคอยรับรอง ในขณะที่กลับถึงเรือนนั้น แม้เรียกว่าเรือนก็ไม่ใช่อื่น คือคุกซึ่งไม่มีโซ่เทานั้นเอง พระองค์ย่อมทราบด้วยพระองค์เองว่า ความสุขแห่งพ่อบ้านซึ่งอยู่เดี่ยวโดดนั้นมี ไม่ได้ในบ้าน แลมิไม่ได้นอกบ้านเพราะไม่มีหวังจะได้ความสุขเมื่อกลับมาสู่เรือน แห่งตน”

(เวตาล เรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 87)

จากบทประพันธ์ที่ได้ยกมาในข้างต้นนั้นสื่อให้เห็นว่าพระราชบุตรของท้าวจันทเรศนเป็นตัวละครที่วาทะที่อ่อนหวาน รู้จักเจรจาอย่างสุภาพเพื่อให้บิดาของตนยอมรับการมีภรรยาใหม่ โดยเลือกใช้ถ้อยคำ ภาษาที่ทำให้ตัวละครอย่างท้าวจันทเรศนคล้อยตามนั่นเอง

3.4.3 หัวใจชายหนุ่ม เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้พระนามแฝงว่า “รามจิตติ” หัวใจชายหนุ่มมีลักษณะเป็นนวนิยาย พระราชนิพนธ์เรื่องหัวใจชายหนุ่ม เล่าเรื่องราวชีวิตของชายหนุ่มนักเรียนนอกอย่าง “ประพันธ์” ซึ่งประพันธ์ได้เล่าเรื่องราวของตนผ่านจดหมายถึงเพื่อนคนสนิทอย่างประเสริฐ ซึ่งในนวนิยายเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม ปรากฏตัวละครที่มีพฤติกรรมแสดงออกถึง พุทธจริยศาสตร์คือ ประพันธ์ ประยูรสิริ

3.4.3.1 ประพันธ์ ประยูรสิริ เป็นผู้นิยมวัฒนธรรมตะวันตกอย่างผิด ๆ ในช่วงแรก ซึ่งบางสิ่งไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมของไทย อันเปรียบเหมือนการดูถูกบ้านเกิดเมืองนอน เช่น คำกล่าวที่ว่า “อีกอย่างหนึ่งในเมืองไทยยังมีคนครีอยู่มาก ที่ชอบเก็บลูกสาวไม่ให้เห็นผู้ชาย” ซึ่งที่จริงแล้วเป็นธรรมเนียมที่ดีของไทย ที่กุลสตรีที่ดิงามมักจะเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน เพื่อฝึกการบ้านการเรือน อีกประการก็มีจิตใจที่อ่อนไหวครั้งเมื่อเห็นจดหมายที่ส่งให้แก่แม่ไรรั้น ถูกฉีกเป็นเศษเล็กเศษน้อย ร่วงออกมา “ฉันเทออกแล้วจึงจำได้ว่าเป็นจดหมายที่ฉันมีไปถึงแม่ไรรั้นเอง ขอให้นึกเถิดว่าฉันสะดุ้งปานใด” ตั้งแต่ครั้งนั้นเองทำให้ประพันธ์เปลี่ยนทัศนคติใหม่ ๆ ที่มีต่อสตรีไทย ทั้งยังเป็นห่วงเป็นใยเสียด้วยซ้ำ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ดังที่กล่าวว่า “ถ้าเมื่อไรผู้หญิงไทยที่ดี ๆ พร้อมใจกันตั้งกติกาไม่ยอมเป็นเมียคนที่เลี้ยงผู้หญิงไว้อย่างเลี้ยงไก่เป็นฝูงๆ เท่านั้นแหละ ผู้ชายที่มีมากจักต้องเปลี่ยนความคิดและความประพฤติ” ซึ่งประพันธ์ ประยูรสิริ ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งประพันธ์ ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังคมให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน ได้แก่

มฺสาวาทา เวมณี คือ เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้นเป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ได้แก่ วจีกรรม 4 หมายถึง การกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่

มฺสาวาท หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นการโกหก

ประพันธ์ ประยูรสิริ ปราภภูพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“มีบางคนออกความเห็นว่าคุณไม่ควรจะหย่าให้ชายหน้าเขา, เมื่อไม่พอใจเมียที่แต่งงานแล้วก็ควรหาเมียอีกคนหนึ่งที่พอใจอยู่กับด้วยกัน หากความสุขเสียก็แล้วกัน แต่ฉันเถียงว่าทำเช่นนั้นก็เท่ากับลวงโลก, กลับได้รับคำตอบว่าคนอื่น ๆ เขาทำกันลงไป”

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 130)

จากบทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าประพันธ์ ประยูรสิริ เป็นตัวละครที่เว้นจากการพูดโกหก จะสื่อสารด้วยความจริงเท่านั้น ซึ่งสื่อให้เห็นว่าเป็นตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม ทั้งระดับเบื้องต้น และระดับกลางในมิติของการไม่พูดคำโกหก

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิร่วมกันในสังคม ซึ่งประพันธ์ ประยูรสิริ ปราภภูพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ คือ ธรรมอันทำให้งาม ประกอบด้วย

ขันติ คือความอดทน ประพันธ์ ใช้ความอดทนอดกลั้นต่อการประคับประคองชีวิตคู่ของตนกับแม่อยู่ไร ที่ชีวิตหลังแต่งงานของทั้งคู่ไม่เป็นเหมือนที่คาดคิดเอาไว้ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“เดือนก่อนนี้ฉันกับแม่อยู่ไรได้กลับจากเพชรบุรี, และการที่กลับนั้น ไม่เร็วเกินไปเลย, เพราะถ้าชินอยู่ที่เพชรบุรีต่อไปอีกสักสองหรือสามวันก็คงต้องขอยหน้าเขาเปนนแน่, และชาวเพชรบุรีคงได้เห็นฉันกับเมียวิวาทกันกลางเมือง! พ่อประเสริฐก็รู้อยู่แล้วว่าฉันเป็นคนพยายามอดกลั้นโทโสมากที่สุด, เพราะฉันเคยรู้สึกที่อยู่ยาวนานแล้วว่าการมีโทโสไม่เป็นประโยชน์แก่ตัว. และถึงจะไม่มีผลร้ายอย่างอื่นก็ทำให้หน้าตาของเราบังอวด ไม่เป็นที่เจริญตาแก่ผู้อื่นเลยเป็นแน่นอน. ฉะนั้นถึงแม้ใครจะทำให้ฉันมีเหตุควรโกรธฉันก็มักเหนียวใจรอไว้จนไปถึงที่ลับ ๆ ตาคคนมาก จึงจะยอมตัวให้โกรธ. แต่แม่อยู่ไร, เมียรักของฉัน เขาดูเหมือนจะถือคติตรงกันข้าม, คือเห็นว่าถ้าโกรธตัวได้ต่อหน้าคนเป็นเกียรติยศดี, อาจจะทำให้คนนับถือว่าเขาเป็นผู้หญิงแห่งสมัยใหม่ไม่ต้องยำเกรงกลัวเสียเลย. ฉะนั้นฉันพูดจากับเขาที่ไรเขาจึงต้องขู่ ๆ รวากับแม่วที่ดูเสมอ ๆ, จนฉันไม่ใคร่กล้าพูดกับเขาต่อหน้าคน. ฉันเข้าใจเสียว่าการที่แม่อยู่ไรพื้นเสียอยู่เสมอ ๆ เช่นนั้นคงจะเป็นเพราะเป็นการอยู่หัวเมือง, ฉะนั้นจึงชวนกลับกรุงเทพฯ ๆ”

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 125)

“หล่อนตอบเสียงกระซางว่า: “ดิฉันไม่ใช่ป่าวจะได้แบกหามเครื่องเรือนให้คุณ!” ฉันทักพูดไปอย่างยิ้ม ๆ ว่า; “ฉันทักไม่เห็นหล่อนเป็นป่าวเลย. ฉันทักชวนหล่อนให้ช่วยกันจัดบ้าน, อย่างผัวหนุ่มเมียสาวที่ได้กันใหม่ ๆ. การจัดบ้านเป็นของสนุกเพลิดเพลินอย่างหนึ่งทีเดียวนะหล่อน.” หล่อนตอบกระซางมาอีกว่า: “ดิฉันเสียใจที่ความเห็นไม่ตรงกับคุณ. ดิฉันเป็นลูกผู้ดีไม่เคยต้องยกต้องขนของอะไรเอง!” ฉันทักอกรู้สึกเลือดขึ้นหน้า, จึงงัดไม่ตอบว่ากระไร, เปนแต่ลุกไปดูห้องอื่น ๆ ในเรือน, และเรียกคนใช้ให้ช่วยจัดวางเครื่องแต่งให้พออยู่ได้”

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 126)

อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่ **วิริยะ** หมายถึง ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเห็นได้จากประพันธ์ต่อไปนี้

“ฉันทักได้เข้าไปประจำอยู่กรมม้าหลวงสมปรารถนาหลายเดือนมาแล้ว, และการที่ฉันทักได้เคยเข้าไปฝึกหัดอยู่ในกองฝึกหัดนายทหารที่ออกซ์ฟอร์ดนั้น เป็นผลดีแก่ฉันทักมากทีเดียว. ตั้งแต่ฉันทักได้เข้าไปประจำในกรมม้าหลวงแล้วฉันทักไม่ได้ขาดฝึกหัดเลย, และฉันทักได้ตั้งใจฝึกหัดและฟังคำสั่งสอนจริง ๆ มาถึงเวลานี้เขากำลังบรรจุตำแหน่งผู้บังคับบัญชา, เตรียมสำหรับไปซ้อมรบในปลายปีนี้, ฉันทักได้เป็นผู้รั้งผู้บังคับหมวดผู้ ๑ และได้เลื่อนยศเป็นนายหมู่เอก,”

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 132)

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว จริยธรรมระดับครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ประกอบด้วย

1. **สัจจะ** หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์
2. **ทมะ** หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ
3. **ขันติ** หมายถึง ความอดทน

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักการปฏิบัติอันประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักเพื่อกำกับการปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. **เมตตา** คือความรักใคร่ ประรณาคี อยากให้เขามีความสุข
2. **กรุณา** คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นจากทุกข์

ดังจะเห็นได้จากบทประพันธ์ที่ประพันธ์ ได้แสดงความรู้สึกเป็นห่วงแม่อยู่ ผ่านจดหมายให้ประเสริฐได้รับรู้เรื่องราวของตน

“นี่ก็ ๑ ก็ออกจะน่าสงสารแม่อยู่, ที่ต้องรู้สึกตัวเร็วเช่นนี้, และคนอย่างแม่
 อยู่วางจะต้องรู้สึกเข้าใจมากที่สุด, เพราะเขาถือตัวว่าเป็นหญิงงามและยั่ววนมาก
 ที่สุดในเมืองไทย, และเชื่อตัวของเขาว่าจะผูกใจอันรวนเรของพระยาตระเวนไว้ได้
 ชั่วกาลนาน; เมื่อมาต้องแพ้เด็กนักเรียนอายุยังไม่เต็ม 15 ปีเช่นนี้คงต้องเสียใจมาก
 เป็นแน่”

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 133)

นอกจากนี้ยังพบว่าประพันธ์ ประยูรสิริ มีพุทธจริยศาสตร์ ในหมวดจริยธรรมระดับ
 พัฒนาสังคม ใน **พรหมวิหาร 4 คือ มุทิตา** หมายถึง ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ดังบทประพันธ์

“ฉันต้องรีบบอกข่าวดีมาให้ทราบ. แม่อยู่ไรได้ตกลงแต่งงานแล้วกับหลวง
 พิเศษผลพานิช, พ่อค้ามั่งมี, ซึ่งนับว่าเป็นโชคดีสำหรับหล่อน. เพราะอาจจะหวังได้
 ว่าจะได้มีความสุขต่อไปในชีวิต จริงอยู่หลวงพิเศษนั้น รูปร่างไม่ใช่เทวดาถอรูป,
 แต่หวังใจว่าคงจะเข้าลักษณะขุนช้าง, คือ “ถึงรูปชั่วใจช่วงเหมือนดวงเดือน” แต่ถึง
 ใจจะไม่ช่วงเขาก็มีเงิน พอที่จะซื้อความสุขให้แม่อยู่ไรได้.”

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 136)

จากบทประพันธ์ข้างต้นและพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมข้างต้น สื่อให้เห็นได้ว่า
 ประพันธ์ ประยูรสิริ เป็นตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรมอย่างครบถ้วนทั้ง 3 ระดับ
 แม้ว่าประพันธ์ จะเป็นหนุ่มนักเรียนนอกตามที่ได้ปรากฏในตอนต้นของเรื่อง เมื่อประพันธ์ได้มี
 ครอบครัว กลับปรากฏพุทธจริยศาสตร์ด้านความอดทน อดกลั้นทั้งต่อครอบครัว และมีความเพียร
 พยายามด้านการทำงาน จนทำให้ประพันธ์ได้ก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การรับราชการของตน และใน
 ตอนท้ายของเรื่อง แม้ว่าประพันธ์ จะได้หย่าร้างกับแม่อยู่ไร แต่กลับมีความเมตตา และกรุณาต่อแม่อยู่ไร
 ประรณาให้แม่อยู่ไรได้พบกับคนรักและมีความสุขในชีวิตรักเหมือนเดิม

3.5 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้นำวรรณคดีวรรณกรรม
 จำนวน 3 เรื่องที่ปรากฏตัวละคร และมีพฤติกรรมของตัวละครมาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ ได้แก่
 มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ประกอบด้วยตัวละคร 1) พระเวสสันดร 2) นางมัทรี บทละครพูดคำ
 ฉันทน์ เรื่องมัทนะพาธา ประกอบด้วยตัวละคร 1) สุเทษณ์ 2) มัทนา และ ลิลิตตะเลงพ่าย ประกอบด้วย
 ตัวละคร 1) สมเด็จพระนเรศวร 2) พระมหาอุปราชา โดยวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรม
 เรื่องต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.5.1 มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี มหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณคดีเกี่ยวกับ
 พระพุทธศาสนา กัณฑ์มัทรีเป็นกัณฑ์ที่ 9 จากเรื่องมหาเวสสันดรชาดก เริ่มตั้งแต่ทเวบุตรทั้ง 3 องค์
 แปลงกายมาเป็นสัตว์ร้ายขวางทางพระนางมัทรี เกิดกลางกัณฑ์มัทรี พระนางจึงทรงวิงวอนขอทางต่อ

สัตว์ร้ายทั้ง 3 เมื่อเสด็จกลับมาถึงอาศรมพระนางทูลถามพระเวสสันดรถึงพระกุมารทั้ง 2 พระเวสสันดร จึงตัดพ้อว่าต่อว่านางถึงเรื่องที่ถูกบิดาตีเวลา พระนางมีทรีรำพึงรำพันถึงลูกทั้งสอง พนางเที่ยวตามหา จนสลบหมดสติไป ครั้นพระนางฟื้น พระเวสสันดรจึงได้เล่าความจริงให้พระนางฟังว่าตนได้ พระราชทานสองกุมารนั้นให้กับชูชก พระนางมีทรีจึงอนุโมทนาสาธุบุตรทานบารมีในครั้งนี้ ซึ่งเรื่อง พระเวสสันดร กัณฑ์มีทรี ปรากฏตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์ ดังนี้ พระเวสสันดร และ พระนางมีทรี

3.5.1.1 พระเวสสันดร พระเวสสันดรเป็นพระโอรสของพระเจ้ากรุงสยชัยและ พระนางผุสดีแห่งเมืองสีพี มีอุปนิสัยและพฤติกรรมที่สำคัญ คือ การบริจาคทานบุตรของตน คือ พระชालี และพระกัณหาซึ่งเปรียบเสมือนแก้วตาดวงใจของพ่อแม่ให้เป็นทานแก่ชูชก พระเวสสันดร ทรงบริจาคทานตั้งแต่เกิด เป็นตัวละครที่มีคุณธรรมสูงกว่ามนุษย์ทั่วไป ยากที่มนุษย์ทั่วไปจะทำได้ ซึ่งพระ เวสสันดรแสดงพฤติกรรมที่มีพุทธจริยศาสตร์ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิร่วมกันในสังคม ซึ่งพระเวสสันดร ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และ บรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถ เห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่ ธรรมอันทำให้งาม คือ **ขันติ** หมายถึง ความอดทน

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว จริยธรรมระดับครอบครัว เป็นหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่ **ขรวาจาธรรม 4** คือธรรมสำหรับขรวาจาในการครองเรือน **ทมะ** หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ และ **ขันติ** หมายถึง ความอดทน

ซึ่งพระเวสสันดรใช้การบำเพ็ญเพียรภาวนาบวชเป็นพระฤาษี ต้องใช้ความอดทน และอดกลั้นอยู่แล้วนั้น แต่พระเวสสันดรยังใช้ความอดทนและการข่มใจ จากการที่ตนได้บริจาคทาน บุตรของตนให้กับผู้อื่น ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...สมเด็จพระราชสมภพเมื่อได้สดับสารพระมีทรีเธอแสนวิโยคโศกศัลย์
สุดกำลัง ถึงแม่นจะมีตรัสแกนางมิ่งจะมีเป็นการ จำจะเอาโหวตการหึงเข้ามาหัก
โศกให้เสื่อมลง...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มีทรี, วรรณคดีวิจักขณ์ ม.5 : 28)

จะเห็นว่าพระเวสสันดรนั้นได้ใช้ความอดทนที่จะไม่แสดงอาการหรืออารมณ์ความรู้สึก ต่อพระนางมีทรี มีการข่มใจ และบ้ายเบี่ยงเลียงประเด็นนำเรื่องความหึงหวงมาตัดบทให้พระนางมีทรี ลืมความโศกเศร้าที่พระกุมารทั้งสองหายไป

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม จริยธรรมระดับพัฒนาสังคมเป็นหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะ สมาชิกของสังคม โดยพระเวสสันดรเป็นตัวละครที่ปรากฏจริยธรรมระดับพัฒนาสังคมคือ

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชน ไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย

1. ทาน คือ การให้
2. ปิยวาจา คือ การเจรจาที่อ่อนหวาน
3. อุตถจริยา คือ ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์
4. สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้มีตนเสมอ

ทศพิธราชธรรม 10 ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ

1. ทาน คือ การให้
2. ศील หมายถึง การปฏิบัติดี
3. ปริจจาคะ คือ การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ
4. อาชชวะ คือ ความซื่อตรง
5. มัททวะ คือ ความอ่อนโยน
6. ตปะ ความทรงเดช คือ แผลดเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำ
7. อักโกธะ ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ
8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบบังคับกดขี่เก็บภาษี
9. ชันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ
10. อวิโรธนะ คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียง

ซึ่งพระเวสสันดรเป็นกษัตริย์ที่ยึดหลักทศพิธราชธรรม แม้จะบำเพ็ญทานบารมีแต่ก็ปรากฏทศพิธราชธรรม ธรรมของกษัตริย์ และมีสังคหวัตถุ 4 ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...พระมัทรีจึงทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า พระลูกรักทั้งสองราไปอยู่ไหนฝ่าพระบาท ท้าวเธोजึงตรัสประภาษว่า ดูกรเจ้ามัทรี อันสองกุมารนี้พี่ให้เป็นทานแก่พราหมณ์แต่วันวานนี้แล้ว พระน้องแก้วเจ้าอย่าโศกศัลย์ จงตั้งจิตของเจ้านั้นให้โสมนัสศรัทธา ในทางอันก่อกฤดาภินิหารทานบารมี ถ้าเราทั้งสองนี้ยังมีชีวิตสืบไปอันสองกุมารนี้ไซร์ก็คงจะได้พบกันเป็นมั่นแมน ถึงแสนสัตพิธรัตน์เครื่องอลงการซึ่งพระราชทานไปนั้นเราก็จะได้ด้วยพระทัยหวัง ...”

“... ถ้าเห็นยากเข้ามาใกล้ไหววอนขอไม่ย่อท้อในทางทาน จนแต่ชั้นลูกรักยอดสงสารเพียงยกให้เป็นทานได้อันสองกุมารนี้ไซร์ เป็นแต่ทานพาหิระภายนอกไม่อิ่มหน้า พี่จะใครให้อัชฌติกทานอีกนะเจ้ามัทรี ถ้าแม้นมีบุคคลผู้ใดปรารถนาเนื้อหนังมังสาโลหิตดวงหทัยนัยเนตรทั้งซ้ายขวา พี่จะแหวะผ่าให้เป็นทานไม่ย่อท้อถึงเพียงนี้ มัทรีเอ๋ย จงศรัทธาด้วยช่วยอนุโมทนาทานในกาลบัดนี้เทอญ...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 33-34)

3.5.1.2 พระนางมัทรี ธิดาแห่งกษัตริย์มัทราช อภิเชกสมรสกับพระเวสสันดร มีพระโอรสชื่อพระชาลีและมีพระธิดาชื่อพระกัณหา พระนางตามเสด็จพระเวสสันดรไปยังเขาวงกตด้วยความจงรักภักดีต่อพระสวามี พระนางได้ปฏิบัติต่อพระสวามีและสองกุมาร พระนางได้ปรนนิบัติรับใช้และทำตามหน้าที่อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง พระนางมัทรีเป็นแบบฉบับของนางในวรรณคดีที่

เพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ ทั้งการเป็นแม่ที่ประเสริฐของลูก และการเป็นภรรยาที่ดีของสามี เป็นแบบอย่างของการเป็นภรรยาและแม่ที่ดี ซึ่งพระนางมัทรีปรากฏพุทธจริยศาสตร์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งพระนางมัทรีปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังคมให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน ได้แก่ **กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณี** คือ เว้นจากการประพฤตินิโคต

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ได้แก่ **กาเมสุมิจฉาจาร** หมายถึง เว้นการประพฤตินิโคต เว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น

พระนางมัทรีเป็นภรรยาของพระเวสสันดร แต่ด้วยความที่พระเวสสันดรบวชเป็นพระฤาษี แต่พระนางมัทรียังปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลความเป็นอยู่ของพระเวสสันดรอย่างดีเท่าที่ภรรยาคนหนึ่งจะดูแลสามี และบุตรธิดาได้ และไม่เสพสมกามตัณหา แม้สามีมักจะบวชอยู่ พระนางก็มีได้ปรารถนาจะมีสามีคนใหม่ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“... พระคุณเอ๋ย เมื่อมาจากไอศวรรย์มาอยู่ดงก็ปลงจิตมิได้คิดเป็นจิตสองหวังจะเป็นเกือกทองฉลองพระบาททุกคู่ทั้งคู่แห่งพระคุณผัวก็จะสิ้นบุญตัวตายตามไปเมืองผี อนิจจาเอ๋ย วาสนามัทรีไม่สมคะเนแล้ว พระทูลกระหม่อมแก้วจะชิงชิงไม่พุดจา ทั้งลูกรักดั่งแก้วตาก็หายไป ออกเอ๋ยจะอยู่ไปโยให้เวทนา...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจิตร ม.5 : 28)

ศีลธรรมระดับสูง ศีลธรรมระดับสูงเป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชนคือมรรคมงคล 8 ได้แก่ **สัมมาสติ** หมายถึง ระลึกรู้ชอบ พระนางมัทรีเป็นตัวละครที่เป็นสตรีในขนบของวรรณกรรมในหลายมิติ เช่น การดูแลสามีและลูก การมีวาจาที่อ่อนหวาน รวมทั้งเป็นตัวละครที่มีสติอยู่ตลอดเวลา ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“... ตั้งแต่กระหม่อมฉันตกมาเป็นข้าน้อย พระองค์เห็นพิรุณร้องรอยร้าวรานที่ตรงไหน ทอดพระเนตรสังเกตุไว้แต่ปางก่อนจึงเคืองค่อนด้วยคำหยาบยอกใจเจ็บจิตเหลือกำลัง...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจิตร ม.5 : 29)

พระนางมัทรีมี **สัมมาวาจา** หมายถึง วาจาชอบ การเจรจาที่อ่อนหวาน และมีวาทศิลป์ในการพูดอย่างดี มีทักษะเรื่องการสื่อสารอย่างดี จากการที่นางถูกพระเวสสันดรเปลี่ยนประเด็นกล่าวหาว่านางกลับบ้านผิดเวลา นางก็ได้อธิบายด้วยภาษาที่สุภาพ

“...เมื่อสมเด็จพระมัทรีเธอได้สมปฤติคืนมา นางพระยาเจ้าละอายแก่เทพดานัก ด้วยตัวมานอนบนตักพระราชสามีมิบังควร จึงอุทฺธการโดยเคลื่อนพระองค์ลงจากตักพระราชสามี”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 33)

สื่อความให้เห็นว่าพระนางมัทรีมีสติและระลึกอยู่เสมอว่าตนไม่สามารถเข้าใกล้พระเวสสันดรได้ แม้จะเสียใจเพียงใด ก็ต้องตั้งสติของพระนางให้ได้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิร่วมกันในสังคม ซึ่งพระนางมัทรี ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ได้แก่

บุคคลหาได้ยาก บุพการีผู้ทำอุปการะก่อนผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แต่ต้น โดยไม่ต้องคอยคิดถึงผลตอบแทน โดยพระนางมัทรีเฝ้าดูแลพระกุมารทั้งสองด้วยความเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา เช่นตอนที่พระนางเข้าป่าเพื่อหาผลไม้มาให้พระสวามีและลูกรักทั้งสอง แต่กลับมีสัตว์ร้ายมาขวางทางไว้ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“... กรอมพระทัยเป็นทุกข์ถึงพระลูกรักทั้งสองคน เดินพลางนางก็รีบเก็บผลาผลแต่ตามได้ ใส่กระเช้าสาวพระบาทจรดุม เดินมาโดยด่วนพอประจวบจวนพญาพามฤคธาฯ สะดุ้งพระทัยไหวหวาดระหิววิงวอน แวะเข้าข้างทาง พระทรงนางสิ้นระริกเต็นตั้งตีปลา ทรงพระกรรแสงโศกาให้พิไรร่ำว่ากรรมเอ๋ยกรรม กรรมของมัทรี โอเวลาปานฉะนี้ พระลูกน้อยจะคอยหา...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 25)

อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต ประกอบด้วย

1. ฉันทะ หมายถึง ความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่ทำ
2. วิริยะ หมายถึง ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง
3. จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบ
4. วิมังสา หมายถึง ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลด้วย

ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้ ที่สื่อให้เห็นว่าพระนางมัทรีมีอิทธิบาท 4

“...อุตสาหะตระตรากตระตราเตรีตเตร้าผลาผลไม้ ถึงที่ไหนจะรกเรื้อวกก็ชอกซอนอุตสำห้เทียว ไม่ถอยหลังจนเนื้อหนังช่วนขาดเป็นริ้วรอย โลहितไหลย่อยทุกหย่อมหนามอารามจะใคร่ได้ผลาผลไม้มาปฏิบัติบำรุงลูก บำรุงผิว...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 31)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักธรรมที่ใช้ยึดในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ซึ่งพระนางมัทรี เป็นตัวละครที่มีจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม คือ

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสาน หมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่

1. ทาน คือ การให้
2. ปิยวาจา คือ การเจรจาให้อ่อนหวาน
3. อุตถจริยา คือ ประพฤติสิ่งที่ประโยชน์
4. สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้มีตนเสมอ

จะเห็นได้จากตอนที่พระนางมัทรีฟื้นคืนสติแล้ว เมื่อทราบว่าพระสวามีได้ทานบุตรให้กับ พราหมณ์ชุกไปนั้น พระนางมัทรีก็ได้กล่าวอนุโมทนาสาธุ ในการทำทานบารมีในครั้งนี้จึงนับได้ว่า พระนางมัทรีมี สังคหวัตถุ 4 ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...พระพุทธเจ้าข้าอันสองกุมารนี้ เกล้ากระหม่อมฉานได้อุตสาหะถนอมยอม พยาบาลบำรุงมา ขออนุโมทนาด้วยปิยบุตรทานบารมี ขอให้ข้าพระพุทธภัยพระองค์ จงผ่อนแผ้วอย่ามีมัจฉริยธรรมอกุศล อายามาปะปนในน้ำพระทัยของพระองค์เลย...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 34)

ทิต 6 คือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งพระนางมัทรี เป็นตัวละครที่อุทิศตนเองเพื่อการดูแลปรนนิบัติสามีอย่างพระเวสสันดรอย่างดี และดูแลบุตรทั้งสอง เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการที่พระนางเทียวหาเก็บผลไม้มาให้สามีและลูกของตน จึงนับได้ว่า พระนางมัทรีมีจริยธรรมระดับพัฒนาสังคมคือ ทิต 6 ได้แก่ **ปัจฉิมทิต** ทิตเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา สามี ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

บุตร “ปางนั้นส่วนสมเด็จพระมัทรีศรีสุนทรเทพกัญญา จำเดิมแต่พระนาง เธอลีลาล่วงลับพระอาวาส พระทัยนางให้หวนหวาดพะวงหลังตั้งพระทัยเป็นทุกข์ถึง พระลูกเจ้าลูกมีสี่มดเลย เดินพลางทางเสวยพระโคกพลาง พระนัยเนตรทั้งสองข้างไม่ ขาดสายพระอัสน์สุล พलगพิศดูผลาผลในกลางไพรที่นางเคยได้อาศัยสอยอยู่เป็น นิติยผิตสังเกต เหตุไฉนไม้ที่มีผลเป็นพุ่มพวงก็กลับกลายเป็นดอกดวงเดียวรดาษ อนาคต”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 25)

สามี “... เมื่อได้สดับคำพระราชสามีปรึกษาณาง ที่ความโศกก็เสื่อมสร้างสงบ จิตเพราะเจ็บใจ จึงก้มพระเศียรลงกราบไหว้แล้ววันทนาพलग นางจึงทูลสนอง พระราชบัญชาว่า พระพุทธเจ้าข้า ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดที่ โทษานุโทษเป็นล้นเกล้า ด้วยข้าพระพุทธเจ้ากลับมาเวลาค่ำทั้งนี้เพราะเป็นกระสิ ขึ้นในไพรวัน พกษาทุกสิ่งสารพันก็แปรปรวนทุกประการ....”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 29)

บุตร และ สามี “...อุตสาหะตระตราทระตราเตร็ดเตร่หาผลาผลไม้ ถึงที่
ไหนจะรกเรี่ยก็ชอกซอนอุตสาห์เที่ยว ไม่ถอยหลังจนเนื้อหนังข่วนขาดเป็นริ้วรอย
โลหิตไหลย่อยทุกหย่อมหนามอารามจะใครได้ผลาผลไม้มาปฏิบัติบำรุงลูก บำรุงผิว
...”

(พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 31)

จากตัวอย่างข้างต้นที่ได้วิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครพระนางมัทรีทำให้เห็นว่าพระนางมัทรีเป็นตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์ที่หลากหลาย ทั้งหมดศีลธรรมครบทั้ง 3 ระดับสื่อให้เห็นว่าพระนางมัทรีเป็นตัวละครที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามระเบียบทางสังคม หรือตามค่านิยมของสตรีในวรรณกรรมอย่างครบถ้วน อีกทั้งพระนางมัทรีปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรมในระดับพัฒนาตนและพัฒนาสังคมในแง่ของความอดทน และความมีสติสมาธิระลึกอยู่ มีทั้งความเป็นมารดา และความเป็นภรรยาที่พระนางมัทรีปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้พระนางมัทรีปรากฏพุทธจริยศาสตร์อย่างรอบด้าน

3.5.2 บทละครพูดคำฉันท์ เรื่องมัทนะพาธา เป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 มัทนะพาธา แปลว่าความเจ็บปวดหรือความเดือดร้อนเพราะความรัก บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา หรือตำนานรักแห่งดอกกุหลาบ เป็นเรื่องราวของความรักที่ไม่สมหวัง กล่าวถึงสุเทษณ์เทพบุตรผู้หลงรักเทพธิดา นางมัทนา แต่มัทนาไม่รักตอบ สุเทษณ์โกรธมากเลยสาปให้นางมัทนาไปเกิดยังโลกมนุษย์ ให้เกิดเป็น กุพชกะ หรือกุหลาบสามารถกลายเป็นมนุษย์ได้เฉพาะวันเพ็ญ ต่อเมื่อนางมีความรักจึงจะพ้นคำสาปไม่ต้องกลับไปเป็นดอกกุหลาบอีก ซึ่งในเรื่องมัทนะพานั้นในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ปรากฏเฉพาะองค์ที่ 1 ซึ่งปรากฏตัวละครคือ สุเทษณ์เทพบุตร และ เทพธิดามัทนา ซึ่งตัวละครทั้งสอง ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.5.2.1 สุเทษณ์ เทพบุตรผู้หมกมุ่นในตัณหาราคะ เป็นต้นเหตุของเรื่องมัทนะพาธา เพราะเป็นคนสาปนางมัทนาเพียงเพราะนางไม่รับรักตน เจ้าอารมณ์ ไม่ค่อยคำนึงถึงความรู้สึกของคนอื่น ซึ่งสุเทษณ์นั้นปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งสุเทษณ์ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังคมให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน ได้แก่ **กาเมสุ มิจฉาจา รา เวรมณี** คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกใจ

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ได้แก่ **กาเมสุมิจฉาจา** หมายถึง เว้นการประพฤตินอกใจ

ดังบทละครพูดคำฉันท์ต่อไปนี้

สุเทษณ์ : “อ๊ะ! เราไม่ขอ	ได้นางละหนอ	โดยวิธีนั้น
เสียแรงเรารัก	สมัครใจครั้น	อยากให้นางนั้น

สมัครรักตอบ

ผูกจิตด้วยมนตร์ แล้วตามใจตน ฝ่ายเดียวมิชอบ
เราไฝละโบม ประโลมใจพลอบ ให้นางนีกชอบ
นีกรักจริงใจ”

(บทละครพูดคำฉันท์ มัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 81)

จากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาข้างต้น กล่าวถึงสุเทพณ์เทพบุตรผู้ลุ่มหลงในนางมัทนา จึงได้ให้มายาวินสะกดจิตให้นางมาหาตน แต่ก็ไม่สามารถบังคับให้นางนั้นตอบรับรักตนเองได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสุเทพณ์นั้นมีพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม คือ ไม่ฝืนใจรักต่อนางมัทนา ปราปรณาให้นางมัทนารักตนด้วยความเสน่หา ไม่ปราปรณาให้นางรักด้วยมนเสน่ห์ของมายาวิน สื่อให้เห็นว่าสุเทพณ์เป็นตัวละครที่มีศีลธรรมระดับเบื้องต้น และระดับกลางด้านการไม่ประพฤตผิดในกาม ไม่ขึ้นในผู้อื่น

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งสุเทพณ์ ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่ **ฆราวาสธรรม 4** คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ได้แก่ **ทมะ** หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ จะเห็นได้จากการที่สุเทพณ์นั้นพยายามข่มใจตัวเอง เพราะอยากให้นางมัทนานั้นรักตนจริง ๆ ไม่อยากให้นางมาอยู่กับตนเพียงเพราะมนต์สะกดเท่านั้น ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

สุเทพณ์ : “ฉะนั้นท่านครู คลายเวทมนตร์ดู อย่าซำร่ำไร
หากเราโชคดี ครั้งนี้คงได้ สิทธิสมตั้งใจ รับคลายมนตรา”

(บทละครพูดคำฉันท์ มัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 81)

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักธรรมที่ใช้ยึดในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ซึ่งสุเทพณ์เทพบุตร เป็นตัวละครที่มีจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม คือ

สังคหัตถ์ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่ **ปิยวาจา** คือ การเจรจาที่อ่อนหวาน จะเห็นได้จากตอนที่สุเทพณ์ได้พูดจาเกี่ยวพาราสินางมัทนา มีการใช้ปิยวาจา คือการใช้วาจาที่สุภาพอ่อนหวาน เพื่อให้นางมัทนานั้นตอบรับรักตน ดังบทประพันธ์

“อ้ายอดสินเหา มะทะนาวิสุทธีศรี
อย่าทรงพระโคกั วรพักตร์จะหม่นหมอง
พี่น้องรักเจ้า และจะเฝ้าประคับประคอง
คู่ชิดสนิทน้อง บ่ มีให้ระคายระคาย
พี่รักวะธุนวล บ่ มีควรระอาละอาย

อन्नาริกบชาย

ถ กัควรจะร่วมจะรัก”

(บทละครพูดคำฉันท์ มัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 82)

จากตัวอย่างที่ได้ยกมาในข้างต้นนั้น ส่อให้เห็นว่าสุเทษณ์เป็นตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมในด้านการอดทน ช่มใจตนเอง ไม่ฝืนจิตใจของนางมัทนา และสุเทษณ์เป็นตัวละครที่มีวาทะที่สุภาพ มีวาทศิลป์ในการสื่อสาร

3.5.2.2 มัทนา เทพธิดาที่หมายตาของสุเทษณ์ ถูกมายาวิเศษกดจิตให้มาหาสุเทษณ์ เป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาให้บุคลิกลักษณะเป็นคนซื่อตรง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่พูดจาไปปิดปากกับใจตรงกัน คิดเห็นอย่างไรก็พูดไปอย่างนั้น แต่ในบางครั้งความจริงกลับทำให้นางได้รับความลำบาก ซึ่งนางมัทนาจากเรื่อง มัทนะพาธานั้นมีพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งนางมัทนาปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังคมให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน ได้แก่ **มุสาวาทา เวมณี** คือ เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ ได้แก่ **วจีกรรม 4** หมายถึง การกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่

1. มุสาวาท หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ เว้นการโกหก
2. ปิสฺณวาทา หมายถึง เว้นการพูดส่อเสียด เว้นการหยาบคายดูแคลนคนอื่น
3. ผรุสฺวาทา หมายถึง การเว้นจากการพูดคำหยาบคาย
4. สัมผัปปลาปะ หมายถึง เว้นการพูดเพื่อแฉ้อ เว้นการพูดโอ้อวด เว้นการพูด

ไม่มีสาระ ดังบทละครพูดคำฉันท์ต่อไปนี้

“ฟังถ้อยคำรัสมะธรรวอน ดนุนี้ผิเอออวย

จักเป็นมุสาวะจะนะด้วย บ มิตรงกะความจริง

อันชายประกาศวะระประทาน ประดิพัทธะแต่หญิง

หญิงควรจะเปรมกะมะละยั้ง ผิจะจิตตะตอบรัก

แต่หากถุติ บ อภิรมย์ จะเฉลยฉะนั้นจัก

เป็นปดและลงบุรุษะรัก ก็ะหลงละเลิงไป

ตุข้าพระบาทสิสุจิริต บ มิควรจะปดใคร

จึงหวังและมุ่งมะนะสะไน วรเมตตะธรรมา”

(บทละครพูดคำฉันท์ มัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 83)

จากบทละครพูดคำฉันท์ข้างต้นนั้น สื่ให้เห็นว่านางมัทนาเป็นตัวละครที่ซื่อตรงและไม่ยอมโกหกตัวเอง และไม่โกหกคนอื่น หลังจากทีสุเทษณ์ได้พยายามที่จะขอรักนาง แต่นางก็มีอาจที่จะรับรักนั้นได้ เพราะนางไม่ได้มีใจเสนาหาต่อสุเทษณ์ นางจึงได้พูดความจริง ความรู้สึกของตนเองออกไปด้วยความสัตย์จริง

3.5.3 ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของสมเด็จพระนเรศวร ผู้แต่งเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เรื่อง ลิลิตตะเลงพ่ายนั้นเป็นวรรณคดีประวัติศาสตร์ จึงปรากฏตัวละครตามวรรณคดี และตามประวัติศาสตร์คือ สมเด็จพระนเรศวร และพระมหาอุปราช

3.5.3.1 สมเด็จพระนเรศวร มีความเป็นนักปกครองที่ดี เป็นผู้นำสามารถเลือกใช้คนจากคุณวุฒิ รวมถึงได้ปรับปรุงตำราพิชัยสงครามจากของเดิมให้มีความเหมาะสมและรัดกุมมากยิ่งขึ้น เป็นตัวละครที่ชาญฉลาดในหลายเรื่อง ทั้งเรื่องการบริหารสงคราม และการปกครอง สมเด็จพระนเรศวรปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งสมเด็จพระนเรศวร ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับกลาง เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตัวเองให้มีจิตใจที่สูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ คือ วชิรกรรม 4 การกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่ **ปิสฺสูวาวาจา** หมายถึง เว้นการพูดส่อเสียด ดังบทประพันธ์

“นถุบาลบพิตรเฝ้า	ภูวนา ยกแฮ
ฉายสีนทาทกธา	ท่านพร้อง
ไพเราะราชสุภา-	ชิตสื่อ สารนา
เสนอบมีข้อข้อง	ขุนค้ำค้ำไ
อ้าไทภูธรเศหล้า	แหล่งตะเลง โลกฤ
เผยพระยศยินเียง	ย่านแก้ว
สืบทิศท้าวลือละเวง	หวั่นเดช ท่านนา
ไปเริ่มรอรุทธิเฝ้า	เผือดกล้ากลนหนี”

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 60)

สมเด็จพระนเรศวร เป็นตัวละครที่มีอยู่จริงตามประวัติศาสตร์ของไทย และมีความเป็นกษัตริย์ ฉะนั้นพฤติกรรมของสมเด็จพระนเรศวรที่ปรากฏในหมวดศีลธรรมคือ ปิสฺสูวาวาจา คือการไม่พูดจาส่อเสียด แม้ครั้งที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชขออภัยยังใช้วาจาที่สุภาพไม่ส่อเสียดศัตรู

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งสมเด็จพระนเรศวร ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ คือ **ธรรมมีอุปการะมาก 2** ได้แก่

1. สติ คือความระลึกได้นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ
2. สัมปชัญญะ คือความรู้ชัดรู้ชัด สิ่งที่น่าได้ขณะได้เข้าใจชัดเจน

ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...เจ้าพระยาไชยานุภาพ เจ้าพระยาปราบไตรจักร ตรับตระหนักสำเนียงเสียงฆ้องกลองปี่พาทย์ อึกเอือกก้องกาหลง เร่งคำรณเรียกมัน ชันหูชูหางแล่น แปรันแปรแลคะไขว่ บาทย่างใหญ่คุ่มดวน ป่วนกิริยาร่าเริง บำเทิงมันครั้นครึก เข้าสู่ศึกโรมราญ ความยุติทัยบมิอยู่ วู่วางวังฉับฉิว ปลิวประเล่ห์สมพาน ส่ำสะสารแสนยา ขวาซ้ายแซงหน้าหลัง ทั้งทวยพลตุนขุน ถ้วนทุกมูลมวลมาตย์ ยাত্রบพันโทท้าว ต้าวศึกสู้สองสาร ราษฎร์สู้สองไท่ ไร่พิริยะแห่งห้อม พร้อมแต่กลางความคช กำหนดสี่โดยเสด็จ เห็จเข้าใกล้กองหน้า ข้าศึกดูดาษเดียว ธ ระเบียรหมู่ด้สกร มอญพม่าดาตั้น เดินดูจกลั่นคลาฟอง นองน่านในอรรณเวศ...”

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 58)

สมเด็จพระนเรศวร เป็นตัวละครที่มีความสามารถในการศึก มีความเป็นนักรบ รอบรู้เรื่องการรบ การจัดทัพ การเคลื่อนทัพ นอกจากความสามารถด้านการรบของพระนเรศวรที่ถูกถ่ายทอดออกมาแล้วนั้น พระนเรศวรยังเป็นตัวละครที่มี**สติ สัมปชัญญะ** อยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้จากการออกรบระหว่างพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชา แล้วช้างทรงของพระนเรศวรตกมันแล้วไม่สามารถควบคุมได้แล้วหลุดเข้าไปในวงของพระมหาอุปราชา แต่พระนเรศวรสามารถควบคุมสถานการณ์เอาไว้ได้อย่างดี

อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต ประกอบด้วย

ฉันทะ หมายถึง ความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่ทำ

วิริยะ หมายถึง ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง

จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบ

วิมังสา หมายถึง ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลด้วยปัญญา

ดังบทประพันธ์

“ภูธรเมโลมิตรให้	ธำรง สารแฮ
ครบสืบทกฉัตรทรง	เทริดเกล้า
บ่จวนบ่จวบองค์	อุปราชา แลฤ
พลางเร่งขับคชเต้า	แต่ตั้งตาแสวง
โดนแขวงขวาทิศท้าว	ทฤษฎี แลนา
บัด ธ เห็นขุนกริ	หนึ่งไสร้

เถลิงฉัตรจักรพรรดิ	เรียงคั่ง ชูเฮย
หนแห่งฉายาไม้	ข่อยชี้เอนอนาม
ป็นสยามยลแท้ท่าน	คะเนนึก อยู่นา
ถวิลว่าขุนศึกสำ-	นักโน้น
ทวยทัพเทียบพันลึก	แลหลาก หลายแฮ
ครบเครื่องอุบโภาคโพ้น	เพ่งเพียงพิศวง”

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 59)

นอกจากที่พระนเรศวรจะปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม โดยมี สติ และ สัมปชัญญะแล้วนั้น พระนเรศวรยังเป็นตัวละครที่มีความพยายาม **วิริยะ** ในการรบ ในการออกศึกแต่ละครั้ง เพราะพระนเรศวรต้องใช้ความรู้ความสามารถอีกทั้งต้องควบคุมไพร่พลทหาร เพื่อให้ได้รับชัยชนะกลับมา

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักธรรมที่ใช้ยึดในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม

ซึ่งสุเทษณ์เทพบุตร เป็นตัวละครที่มีจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม คือ

สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ปิยวาจา จะเห็นได้จากพระนเรศวรสนทนากับพระมหาอุปราชา ตอนยุทธหัตถี และชัยชนะของไทย มีการเจรจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพไม่หยาบคาย ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“นฤบาลบพิตรเฝ้า	ภูวนา ยกแฮ
ฉายสีหนาทกถา	ท่านพร้อง
ไพเราะราชสุภา-	चितสี่ สารา
เสนอบมีข้อข้อง	ขุนค้ำคำไซ
อ้าไทรูเรศหล้า	แหล่งตะเลง โลกฤ
เผยพระยศยืนยง	ย่านแก้ว
สิบทิศทั่วลือละเวง	ห้วนเดช ท่านนา
ไปเริ่มรอรุทธิแผ้ว	เผือกกล้าเกลนหนี”

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 60)

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นกษัตริย์ที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ของชาติไทย โดยเฉพาะการออกรบศึกสงคราม จึงทำให้ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมทั้งระดับพัฒนาตน และพัฒนาสังคม คือเป็นตัวละครที่มีสติ สัมปชัญญะ มีความเพียรพยายามในการสู้ศึกสงคราม และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนได้ในเรื่องของวาจา เป็นตัวละครที่มีการเจรจาด้วยวาจาที่สุภาพ แม้ในขณะที่กำลังจะสู้รบ

3.5.3.2 พระมหาอุปราชา เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าหน่พู่เรง เป็นตัวละครที่มีความเป็นผู้นำสูง มีความกตัญญูกตเวทีต่อพระบิดา และเป็นคนที่มิพระทัยอ่อนไหว เมื่อพระเจ้านันทบุเรงทราบข่าวการผลัดแผ่นดินของอยุธยาจึงมีรับสั่งให้พระมหาอุปราชายกทัพไปตีกรุงศรีอยุธยา

แต่พระมหาอุปราชาใจไม่ค่อยสู้ดีนัก เพราะถูกทำนายทายทักว่าชีวิตจะถึงชาติ พระเจ้านันทบุเรง จึงตำหนิไป ทำให้พระมหาอุปราชาต้องจำใจไปรบ จากพฤติกรรมของพระมหาอุปราชาที่นั่นสื่อให้เห็นว่าเป็นตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งพระมหาอุปราชา ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ คือ

บุคคลหาได้ยาก ได้แก่ **กตัญญูกตเวที** ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น จะเห็นได้จากตอนที่พระมหาอุปราชาเกรงสมเด็จพระนเรศวรในเรื่องผีมีออรบ แต่จำเป็นต้องยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา เพราะขัดพระบรมราชโองการไม่ได้ ในระหว่างเคลื่อนทัพมานั้น พระมหาอุปราชาได้เศร้าโศกและเสียใจ และยังเป็นห่วงพระราชบิดา ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“พระเนนาคเรศอ้า	เอองค์
ฤบมีใครคง	คูร้อน
จักริจักเริ่มรงค์	ฤล แล้วแฮ
พระจักขุนจักซ้อน	จักแค้นคับทรวง
พระคุณดวงเพียบพื่น	ภูวดล
เต็มตรลอดแหล่งบน	บ่อนใต้
พระเกิดพระก่อชนม์	ชูปชีพ มานา
เกรงบ่ทันลูกได้	กลับเต้าตอบสนอง”

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 55)

นอกจากที่พระมหาอุปราชาจะปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรม ข้างต้นแล้วนั้น พระมหาอุปราชายังมีความเพียรพยายามที่จะออกรบในครั้งนี้ แม้ว่าพระมหาอุปราชาจะไม่ใคร่จะยินดีเท่าไรนัก แต่ด้วยความเป็นพระราชโองการ จำเป็นต้องไป สื่อให้เห็นว่า พระมหาอุปราชา มี อธิบาท 4

อธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ ว่าด้วยเรื่องหนทางสู่ความสำเร็จในชีวิตได้แก่ วิริยะหมายถึงความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่องดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ดำเนินพจน์พากย์พร้อง	พรรณนา
องค์อัครอุปราชา	ท่านแจ้ง
กอบเกิดขัดตียมา-	นะนิก หาญเฮย
ขับคชเข้ายุทธ์แย้ง	คว่นด้วยโดยถวิล”

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5: 61)

พระมหากุปราชชา เป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรม คือ ระดับพัฒนาตนเอง โดยพระมหากุปราชชาเป็นตัวละครที่มีทั้งความเข้มแข็ง และความอ่อนแอในตัวเอง กล่าวคือ เมื่อครั้งต้องออกรบก็เกรงว่าจะเสียชีวิตในสงคราม แต่เมื่อจำเป็นต้องสู้ก็สู้อย่างเต็มกำลัง จึงสามารถสรุปได้ว่าพระมหากุปราชชาเปรียบเสมือนตัวละครที่มีความเป็นมนุษย์ปุถุชนคนทั่วไปที่มีทั้งความกล้าและความกลัวในเวลาเดียวกัน แต่สิ่งที่ทำให้พระมหากุปราชชาแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นออกมา เพราะว่าพระมหากุปราชชา มีความกตัญญู กตเวทิต่อพระบิดานั่นเอง

3.6 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครหนังสือในเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้นำวรรณคดีวรรณกรรมจำนวน 2 เรื่อง โดยคัดเลือกจากวรรณคดี วรรณกรรมที่ปรากฏตัวละคร และมีพฤติกรรมของตัวละครนำมาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา ประกอบด้วยตัวละคร 1) ขุนช้าง 2) ขุนแผน 3) นางวันทอง 4) พลายงาม 5) พระพันวษา และ สามก๊ก ตอนกวนไปรับราชการกับโจโฉ ประกอบด้วยตัวละคร 1) กวนอู 2) โจโฉ 3) เตียวเลี้ยว

3.6.1 เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็น “ยอดของกลอนเสภา” เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนยังสะท้อนให้เห็นภาพของคนไทยในสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้นอย่างเด่นชัด เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 คือ ตอนขุนช้างถวายฎีกา ซึ่งมีตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้ ขุนช้าง ขุนแผน นางวันทอง พลายงาม พระพันวษา

3.6.1.1 ขุนช้าง ตัวละครที่ถูกกล่าวถึงในเรื่องของรูปลักษณะมากกว่านิสัย หรือพฤติกรรม เพราะขุนช้างเป็นตัวละครที่มีรูปร่างหน้าตาไม่เป็นที่น่าพึงใจแก่ผู้พบเห็นแล้วจิตใจยังโหดร้าย คับแคบ สิ่งที่ขุนช้างมีดีอยู่บ้างคือ ความรักเดียวใจเดียวที่มีให้นางวัน ซึ่งตัวละครขุนช้าง ตอนขุนช้างถวายฎีกา ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งขุนช้าง ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่ **ฆราวาสธรรม 4** คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ประกอบด้วย

ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ครานั้นขุนช้างได้ฟังว่า	แต่คนตั้งเลือดตาจะหลังไหล
ดับโมโหโกรธาทำว่าไป	เราก็ไม่ว่าไรสุดแต่ดี
การใช้เจ็บล้มตายไม่วายเว้น	ประจวบอันเป็นทั้งกรุงศรี
ถ้าขัดสนสิ่งไรที่ไม่มี	ก็มาเอาที่นี่ย่าเกรงใจ”

(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 29)

ขุนช้างเป็นตัวละครที่จัดให้อยู่ในกลุ่มตัวละครฝ่ายร้าย ด้วยพฤติกรรมและรูปลักษณ์ แต่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาครอบครัว คือ ทมะ เห็นได้จากตอนที่ขุนช้างได้ทราบความจากหมื่นวิเศษผล คนรับใช้จากเรือนจมีนไวยวรรณาท ที่ได้นำความมาแจ้งตนเรื่องแม่วันทอง ขุนช้างทั้งที่รู้ว่าโกหก ก็ดับโกรธด้วยการพูดจาอย่างสุภาพออกไป

3.6.1.2 ขุนแผน หรือชื่อเดิมว่าพลายแก้ว เป็นตัวละครที่มีความรู้ความสามารถ เก่งกล้าในวิชาอาคม มีความกล้าหาญชาญชัยในการศึก จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ แต่เป็นตัวละครที่มีความเจ้าชู้ มีภรรยาหลายคน ดังจะเห็นได้จากตอน ขุนช้างถวายฎีกา ขุนแผนมีภรรยาทั้งแก้วกิริยา และนางลาวทอง

“จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสนิท
อยู่บ้านสุขเกษมเปรมใจ

เรื่องฤทธิ์ลือจบพิภพไหว
สมสนิทพิสมัยด้วยสองนาง”

(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 31)

ขุนแผนยังลอบเข้าหานางวันทอง เมื่อทราบว่าวันทองมาอยู่เรือนกับจมีนไวย ซึ่งพฤติกรรมของขุนแผน ในตอนขุนช้างถวายฎีกานั้นไม่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์มากนัก ปรากฏเพียงพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพจน์ร่วมกันในสังคม ซึ่งขุนแผน ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม คือ พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ ได้แก่

เมตตา คือความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข และกรุณา

กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นจากทุกข์

ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ครานั้นขุนแผนแสนสนิท

ครั้งนี้ น่าจะมีอันตราย

พิเคราะห์ดูทั้งยามอัฐกาล

มิรู้ที่จะแถลงแจ้งกิจจา

จึงแก่งเพทุบายทำนายนไป

เพราะวิตกหมกไหม้จึงได้เป็น

ฟังความตามนิมิตก็ใจหาย

ฝันร้ายสาหัสตัดตำรา

ก็บันดาลฤกษ์แรงเป็นหนักหนา

กอดเมียเมินหน้าน้ำตากระเด็น

ฝันอย่างนี้มีไซ้จะเกิดเชื้อญ

เนื้อเย็นอยู่กับผัวอย่ากลัวทุกข์”

(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 34)

จากบทประพันธ์ข้างต้น เป็นตอนที่นางวันทองฝันร้ายเป็นรางบอกเหตุ ขุนแผนจึงทำนายความฝันให้นางวันทอง แต่มิได้เล่าความจริง เพราะเจตนาให้นางวันทองสบายใจ แม้จะเป็นการผิดหลักพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม ในเบญจศีล แต่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ซึ่ง

ขุนแผนมีความจำเป็นต้องโกหกนางวันทอง เพื่อให้นางสบายใจ พ้นจากทุกข์ที่นางกำลังวิตกอยู่นอกจากบทประพันธ์ข้างต้นแล้ว ยังปรากฏในตอนนี้นางวันทอง จมื่นไวย และวันทองถูกสมเด็จพระพันวษาเรียกตัวเข้าพบ ขุนแผนจึงลงวิชาอาคมป้องกันตัวให้นางวันทอง ซึ่งปรากฏพุทธจริยศาสตร์เดียวกันกับบทประพันธ์ข้างต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ครานี้วันทองเจ้าพลายงาม	ได้ฟังความคร้ามครั่นหวั่นไหว
ขุนแผนเรียกวันทองเข้าห้องใน	ไม่ไว้ใจจึงเสกด้วยเวทมนตร์
สีซึ้งีปากกินหมากเวทย์	ซึ่งวิเศษสารพัดแก้ขัดสน
น้ำมันพรายน้ำมันจันทน์สรเสกปน	เคยคุ้มซึ่งบังตนแต่ไรมา
แล้วทำผงอธิเจเข้าเจิมพักตร์	คนเห็นคนทักกรักทุกหน้า
เสกกระแจะจวงจันทน์น้ำมันทา	เสร็จแล้วก็พาวันทองไป”

(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 35)

นับว่าขุนแผน เป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมทั้งด้านดี และไม่ดีสลับกันไปในเรื่องอย่างหลากหลาย โดยถูกประกอบสร้างให้มีพฤติกรรมแบบมนุษย์สามัญชนทั่วไป ที่ปรากฏทั้งด้านดีและไม่ดีตลอดทั้งเรื่อง แต่สิ่งที่ปรากฏอย่างชัดเจนของขุนแผนคือพรหมวิหาร 4 ได้แก่ มีความเมตตา และกรุณาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์โดยเฉพาะนางวันทอง นางอันเป็นที่รักของขุนแผน

3.6.1.3 นางวันทอง หรือชื่อเดิม พิมพิลาไล เดิมเป็นเด็กสาวไร้เดียงสา ไม่ค่อยมีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ที่ผ่านความทุกข์มามากมาย นางวันทองมีความสุขรอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ คิดก่อนทำเสมอ เช่นตอนที่ขุนแผนลอบเข้าวันทอง แต่วันทองก็ได้ยินยอมที่จะมีสัมพันธ์ฉันสามีภรรยากับขุนแผน นอกจากนั้นนางยังได้กล่าวเตือนสติขุนแผน สามีรักของตนให้กระทำให้ถูกให้ควร ซึ่งนางวันทองนั้นเป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ดังต่อไปนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งนางวันทองปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

นางวันทองเป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมทั้งระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูง ซึ่งในบางบทประพันธ์ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมหลายระดับต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือ กาเมสุ มิฉฉารา เวมณี คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม โดยนางวันทองไม่ยอมมีความสัมพันธ์ฉันสามีกับขุนแผน เพราะในขณะนี้ตนยังได้ชื่อว่าเป็นภรรยาของขุนช้างอยู่

ศีลธรรมระดับกลาง คือ กาเมสุมิฉฉารา หมายถึง เว้นการประพฤตินอกใจในกาม เว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่นไม่หลับนอนกับคนที่ไม่ใช่สามีหรือภรรยาของตน

ศีลธรรมระดับสูง คือ เป็นการมุ่งพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยชน ได้แก่ สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ใจน้องมิหมองอารมณ์หม่อม ไม่ตัดใจให้ตรอมเสนาหา
 ถ้าตัดรักหักใจแล้วไม่มา หม่อมอย่าว่าเลยฉันไม่คิดคิด
 ถึงตัวไปใจยังนับอยู่ว่าผัว น้องนักรักบาบัพทับเมื่อดับจิต
 หลิงเดียวชายครองเป็นสองมิตร ถ้ามิปลิดเสียให้เปลืองไม่ตามใจ”

(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 33)

นางวันทองเป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างให้เป็นสตรีตามขนบของวรรณคดีวรรณกรรมไทยในอดีต คือไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ หรือมีหน้าที่เพียงแคเป็นภรรยา หรือเป็นมารดาเท่านั้น แต่พฤติกรรมของนางวันทองในตอน ขุนช้างถวายฎีกานั้นปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมทั้ง 3 ระดับ คือ ไม่ประพฤตินอกใจสามีเมื่อครั้งขุนแผนจะร่วมประเวณีด้วย เพราะตระหนักได้เสมอว่าตนเป็นภรรยาของขุนช้างอยู่ ที่หนีมาเพราะพลาญงามไปลักพาตัวมา นับว่าเป็นตัวละครที่มีศีลธรรมอย่างรอบด้าน

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งนางวันทอง ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม คือ ธรรมคัมครองโลก ได้แก่ หิริ คือ ความละอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ถึงตัวไปใจยังนับอยู่ว่าผัว น้องนักรักบาบัพทับเมื่อดับจิต
 หลิงเดียวชายครองเป็นสองมิตร ถ้ามิปลิดเสียให้เปลืองไม่ตามใจ”

(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 33)

นอกจากบทประพันธ์ข้างต้นจะสะท้อนให้เห็นว่านางวันทองมีพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่านางวันทองมีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาสังคม คือ ธรรมคัมครองโลก ได้แก่ หิริ คือมีความความละอายต่อบาปที่จะเกิดขึ้น “หลิงเดียวชายครองเป็นสองมิตร” นับว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นให้เห็นได้บ่อยนัก นางวันทองจึงได้ยับยั้งพฤติกรรมนั้นของขุนแผน ที่พยายามจะร่วมประเวณีกับตน

3.6.1.4 พลาญงาม เป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ขุนช้างถวายฎีกาซึ่งผลให้นางวันทองถูกประหารชีวิตในที่สุด พลาญงามเป็นผู้ที่ใช้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล กระทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสม แต่ภายใต้ความไม่มีเหตุผล กลับมีพฤติกรรมที่สื่อออกมาว่าพลาญงามเป็นตัวละครที่ถูกอบรมเลี้ยงดูมาอย่างดี โดยมีผู้เลี้ยงดูพลาญงามคือนางทองประศรี ผู้เป็นมารดาของขุนแผน ซึ่งปรากฏพุทธจริยศาสตร์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งพลาญงาม ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาตน เป็นหลักธรรมคำสอนให้พุทธสาวก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และสามารถเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์กับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ คือบุคคลหาได้ยาก 2 ได้แก่

กตัญญูทเวที ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทนผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“พร้อมญาติขาดอยู่แต่มารดา   นิกนิกตรีกตราละห้อยหวน
โอร่าแม่วันทองช่างหมองนวล   ไม่สมควรเคียงคู่กับขุนช้าง”
(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 23)

“จะใคร่สืบขุนช้างที่กลางตัว   นิกกลัวจะถูกแม่วันทองนั้น
พลางนั่งลงนอนบอภิวันท์   สะอื้นอื้นอกแค้นน้ำตาคลอ
โอร่าแม่เจ้าประคุณของลูกเอ๋ย   ไม่ควรเลยจะพราวจากคุณพ่อ
เวรกรรมนำไปไม่รังรอ   มิพที่พราวก็พราวมา”
(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 24)

จากบทประพันธ์ข้างต้นสื่อให้เห็นได้ว่า พลายงามนั้นเป็นตัวละครที่มีความกตัญญูต่อบุพการีเป็นอย่างดี เมื่อชีวิตมีความพร้อมสมบูรณ์แล้ว จึงอยากให้มารดามายู่กับตน จนได้กระทำการที่ไม่เหมาะสม และเป็นต้นเหตุของตอน ขุนช้างถวายฎีกานั้นเอง

3.6.1.5 สมเด็จพระพันวษา เป็นพระมหากษัตริย์ในบทประพันธ์ปกครองประชาชนอย่างยุติธรรมมาโดยตลอด เป็นผู้มีบทบาทอย่างมากต่อชีวิตของตัวละครในเรื่องขุนช้างขุนแผน บทบาทที่เด่นชัดที่สุดของสมเด็จพระพันวษาคือ เป็นผู้ชี้ชะตาชีวิตให้กับตัวละครทุกตัว โดยเฉพาะนางวันทองที่ถูกตัดสินประหารชีวิต ซึ่งสมเด็จพระพันวษาปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิร่วมกันในสังคม ซึ่งสมเด็จพระพันวษา ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติร่วมกันทำให้สังคมเกิดความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่

พรหมวิหาร 4 ได้แก่ อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง โดยที่สมเด็จพระพันวษาต้องตัดสินคดีความต้องวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ครั้นพระองค์พระทรงเดช   ปีนป้อนครเศรเรื่องศรี
เห็นสามราเข้ามาอัญชลี   พระปรานีเหมือนลูกในอุทร
ด้วยเดชพระเวทพิเศษประสิทธิ์   เผอิญคิดรักใคร่พระทัยอ่อน
ตรัสถามความอย่างราชฎูร   ฮ้าเฮ้ยดูก่อนอิวันทอง”
(ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 36)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระพันวษา เป็นตัวละครที่มีพรหมวิหาร 4 คือ อุเบกขา ความเป็นกลางจากตอนที่สมเด็จพระพันวษามีรับสั่งให้ ขุนช้าง ขุนแผน นางวันทอง และ พลายงามเข้าเฝ้า มีการสอบสวนอย่างเป็นธรรม โดยไม่เอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แม้ว่าขุนช้างจะได้กระทำการที่ไม่เหมาะสมในการถวายฎีกา

3.6.2 สามก๊ก ตอนกวนไประบราชาการกับโจโฉ เป็นวรรณกรรมแปล ผู้แต่งฉบับภาษาไทยคือเจ้าพระยาพระคลัง (หน) อำนวยการแปลโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ได้รับความยกย่องจากวรรณคดีสโมสรในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้สามก๊กเป็นยอดของความเรียงเรื่องนิทาน ซึ่งสามก๊กที่ถูกนำมาใช้ในหนังสือเรียนเป็นตอนกวนอูไประบราชาการกับโจโฉ โดยจะเล่าเรื่องผ่านความกตัญญูของตัวละคร ซึ่งประกอบด้วยตัวละครต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ กวนอู โจโฉ และเตียวเลี้ยว ที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในตัวละคร

3.6.2.1 กวนอู เป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างให้เป็นตัวละครที่มีความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ของกวนอูถูกแสดงออกอย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิร่วมกันในสังคม ซึ่งกวนอู ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว จริยธรรมระดับครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งกวนอู เป็นตัวละครที่มีจริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัวคือ

ขรवासธรรม 4 คือธรรมสำหรับขรवासในการครองเรือน ได้แก่

สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์

ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...ซึ่งมหาอุปราชมีคุณแก่เราก็จริง แต่จะเปรียบเล่าปียังไม่ได้ ด้วยเล่าปีมีคุณแก่เราก่อน ประการหนึ่งก็ได้สาบานไว้ต่อกันว่าเป็นพี่น้อง เราจึงได้ตั้งใจรักซื่อสัตย์อยู่ ทุกวันนี้เราก็คิดถึงคุณมหาอุปราชอยู่มิได้ขาด ถึงมาตราว่าเราจะจากไปก็ขอทดแทนคุณเสียก่อนให้มีชื่อปรากฏไว้เราจึงจะไป...”

(สามก๊ก ตอนกวนอูไประบราชาการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 72)

“...ครั้นถึงสามวันกวนอูจึงไปเยี่ยมพี่สะใภ้ครั้งหนึ่ง นั่งอยู่แต่นอกประตู แล้วถามว่า พี่อยู่ปกติอยู่หรือ หรือป่วยไข้ประการใดบ้าง พี่สะใภ้จึงตอบว่าปกติอยู่ มิได้ป่วยไข้ประการใด เจ้ารู้ข่าวเล่าปีบ้างหรือไม่ กวนอูว่าไม่แจ้ง แล้วคำนับพี่สะใภ้ลากลับมา โจโฉรู้กตัตศัพทว่ากวนอูปฏิบัติต่อพี่สะใภ้ โดยสุจริต ดังนั้น ก็สรรเสริญกวนอูว่ามีความสัตย์หาผู้ใดเสมอมิได้.”

(สามก๊ก ตอนกวนอูไประบราชาการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 69-70)

จากบทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวนอูเป็นตัวละครที่มีความซื่อสัตย์ คือมีสัจจะ จากเหตุการณ์ที่กวนอูได้สาบานกับ เล่าปี เตียวหุย และกวนอู ว่าทั้งสามจะเป็นพี่น้องกันตลอดไป แม้มิได้มีวันเกิดวันเดียวกัน แต่ขอมีวันตายวันเดียวกัน กวนอูยึดคำสาบานในครั้งนั้นเสมอ และปฏิบัติต่อ เล่าปี และพี่สะใภ้ ภรรยาของเล่าปีอย่างดีเหมือนที่เคยได้ให้คำมั่นสัญญาไว้

3.6.2.2 โจโฉ เป็นตัวละครที่มีความฉลาดมีภาวะผู้นำสูง อยู่ในตระกูลขุนนางมาก่อน โจโฉเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด แต่ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้มีเล่ห์เหลี่ยมกลอุบาย โดยตอนกวนอูไประบราชาการกับโจโฉ ได้แสดงพุทธจริยศาสตร์ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม เป็นหลักธรรมที่จะต้องทำให้มีอยู่ในตน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายชีวิตความเป็นมนุษย์ ซึ่งใจโณปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมดังต่อไปนี้

ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล เป็นการควบคุมความประพฤติทางกาย และวาจาของคนในสังคมคือ **กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี** คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติดินในกาม

ศีลธรรมระดับกลาง กายกรรม 3 หมายถึง การกระทำชั่วทางกาย ได้แก่

กาเมสุมิจฉาจาร หมายถึง เว้นการประพฤติดินในกาม เว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น ซึ่งตัวละครโจโฉ เป็นตัวละครที่รักษาศีลธรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการประพฤติดินในกาม ไม่รังแกสตรี หรือภรรยาของคนอื่น ถือได้ว่าโจโฉ เป็นตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรม ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...กวนอูว่าจะปฏิบัติรักษาที่สะใภ้ทั้งสองมิให้ผู้ใดแปลกปลอมเข้าไปถึงประตูที่อยู่นั้น เราก็ยอม ทุกวันนี้อย่าว่าแต่ภรรยาเล่าปีเลย ถึงภรรยาผู้น้อยลงไป เราก็มิได้ทำให้หยาบซ้ำ...”

(สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 66)

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพฤตร่วมกันในสังคม ซึ่งใจโณ ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว นอกจากพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมแล้วนั้น โจโฉยังปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัวเช่นเดียวกับกวนอู คือ โจโฉ เป็นอีกตัวละครที่มีความซื่อสัตย์ รักษาสัจจะของตนอยู่เสมอ

ฆราวาสธรรม 4 คือธรรมสำหรับฆราวาสในการครองเรือน ได้แก่

สัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์

ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...กวนอูตอบว่าเตียวเลี้ยวไปบอกข้าพเจ้าว่า มหาอุปราชรับปฏิญาณทั้งสามประการแล้ว ข้าพเจ้าก็มีความยินดี เห็นว่าถึงนานไปเมื่อน้ำมหาอุปราชก็จะไม่คืนคำ โจโฉจึงว่า ซึ่งปฏิญาณของท่านนั้น เราได้ออกปากรับแล้ว ถึงจะเป็นประการใด เราก็มิให้เสียวาจา...”

(สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 68)

จากบทประพันธ์ข้างต้น เป็นตอนที่โจโฉได้พยายามโน้มน้าวให้กวนอูยอมไปรับราชการกับตน เมื่อโจโฉได้รับปากเรื่องใดแล้วก็ได้คืนคำ ดังคำที่โจโฉเคยสัญญา 3 ข้อ เพื่อให้กวนอูยินยอมมาอยู่กับโจโฉ ซึ่งโจโฉก็รักษาคำสัตย์นั้นเป็นอย่างดีตามที่เคยให้ไว้กับกวนอู

3.6.2.3 เตียวเลี้ยว เป็นตัวละครที่มีปัญญาใจเย็นและมีวาทศิลป์ จนสามารถเกลี้ยกล่อมให้กวนอูยอมมาอยู่กับโจโฉได้ และสามารถโน้มน้าวให้โจโฉยอมรับข้อตกลง สัญญาทั้ง 3 ประการของกวนอู ซึ่งเตียวเลี้ยวเป็นตัวละครที่มีความสำคัญอย่างมากในเรื่อง และปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดต่าง ๆ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรใช้ประพุดิร่วมกันในสังคม ซึ่งเตียวเลี้ยวปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมดังต่อไปนี้

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่ **ปิยวาจา** คือ การเจรจาที่อ่อนหวาน จาก การหวานล่อมให้กวนอู และโจโฉต่างยอมรับเงื่อนไขของแต่ละฝ่ายต้องใช้ปิยวาจา หรือการเจรจาวานล่อมที่อ่อนหวานดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“...เตียวเลี้ยวจึงว่า ข้าพเจ้ากับกวนอูได้รู้จักกันมา ครั้นนี้ข้าพเจ้าจะขออาสาไปเกลี้ยกล่อมกวนอูให้ได้...”

(สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 63)

“ซึ่งท่านว่าทั้งนี้โทษจะมีอยู่กับตัวท่านถึงสามประการ คนทั้งปวงจะล่วงครหานินทาท่านได้ ...ซึ่งท่านมีโทษสามประการนั้นด้วยเหตุสิ่งใดบ้าง เตียวเลี้ยวจึงตอบว่า เดิมท่านกับเล่าปี่ เตียวหุยได้สาบานไว้ต่อกันว่า เป็นพี่น้องร่วมทุกข์แลสุข เป็นชีวิตอันเดียวกัน ถ้าผู้ใดตายก็จะตายด้วย ครั้นนี้เล่าปี่กับเตียวหุยแตกไป ท่านก็ไม่ว่าเป็นหรือตาย แลบัดนี้ทหารก็น้อย ซึ่งจะยกลงไปรบนั้น ถ้าท่านเป็นอันตรายถึงสิ้นชีวิต ฝ่ายเล่าปี่เตียวหุยยังมีชีวิตอยู่จะเที่ยวตามหาท่าน หวังจะช่วยคิดการต่อไป เมื่อท่านตายเสียแล้ว เล่าปี่ เตียวหุยก็จะตายด้วย ซึ่งท่านสาบานต่อหน้ากันก็จะมิเสียความสัตย์ไปหรือ คนทั้งปวงก็จะล่วงนินทาว่าความคิดท่านน้อย”

(สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 65)

จากบทประพันธ์ต้นนั้นสื่อให้เห็นว่าเตียวเลี้ยวมีลักษณะเด่นที่สุดคือ ความสามารถด้านการสื่อสารและการเจรจา มีวาทศิลป์สามารถหวานล่อมให้กวนอูยอมไปอยู่กับโจโฉ หรือยอมให้โจโฉยอมรับในเงื่อนไข 3 ข้อของกวนอู

จากการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยศึกษาจากตัวละครผ่าน ความประพุดิ เป็นพุดิกรรมที่มีมโนธรรมเข้าแทรกเมื่อมีมโนธรรมเกิดขึ้น ก็ย่อมจะต้องมีการตัดสินใจอย่างเสรีตามมา

พุดิกรรม เป็นการกระทำทุกอย่างของมนุษย์และสัตว์ ถ้ามีมโนธรรมเข้า แทรกแซงเรียกว่า ความประพุดิ ถ้าไม่มีมโนธรรม เข้าแทรกแซงเรียกว่า พุดิกรรมที่ไร้ศีลธรรม ปราศจากศีลธรรม ถ้าประพุดิผิดศีลธรรม คือความประพุดิฝ่ายมโนธรรม

มโนธรรม คือความสำนึกที่ทุกคนมีโดยธรรมชาติในฐานะเป็นมนุษย์ ความสำนึกอันนี้เป็นแว่วเสียงภายในจิตใจที่ทำให้มนุษย์ตัดสินอะไรได้ว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิดอย่างไร เช่นความสำนึกในเรื่องความดี ความชั่วไม่จำเป็นต้องอธิบายเหตุผล เรารู้ว่าสิ่งนั้นผิด เพราะมันผิดไม่ตีในตัว ของมันเอง จึงไม่ควรทำ ดังนั้นมโนธรรมก็คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าจะอะไรควรทำ และอะไรไม่ควรทำ โดยตัวละครแต่ละตัวละครมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวิถีได้ประกอบสร้างตัวละครนั้น ๆ ให้มีจุดเด่น ลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป บางตัวละครปรากฏพุทธจริยศาสตร์อย่างรอบด้าน และบางตัวละครปรากฏพุทธจริยศาสตร์เพียงเล็กน้อย ซึ่งสามารถสรุปพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ผ่านตารางวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ได้ดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พฤติกรรมการพัฒนาตัวละครของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ระบุชั้น ม.1-6

ระดับชั้น	พฤติกรรมศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6																					
	พฤติกรรม	ตัวละคร	ระดับเบื้องต้น ¹					ระดับกลาง ²														
			1	2	3	4	5	กายกรรม		วิธีการ			มโนกรรม									
ม.1	1. กายพระไชยสุริยา	1. พระไชยสุริยา 2. นางสุมาลี			✓																	
			2. รามเกียรติ์ ตอนสังฆะพระรามอาสา	1. สมิงพระราม 2. พระเจ้าผู้ร่ำมั่งชั่ง 3. พระเจ้ากรุงจีน				✓					✓									
					3. รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนทก	1. พระนารายณ์ 2. นนทก					✓											
ม.3	4. พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร	1. พระอภัยมณี 2. นางผีเสื้อสมุทร					✓									✓						

¹ ความหมายของตัวละครที่มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต เวมณี, 2 หมายถึง อทินนาทานทานา เวมณี, 3 หมายถึง กามสุ มิจฉาจารา เวมณี, 4 หมายถึง มุสาวาทา เวมณี และ 5 หมายถึง สุราเมระยะมชชะปะมาทัฎฐานา เวมณี

² ความหมายของตัวละครที่มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต, 2 หมายถึง อทินนาทาน, 3 หมายถึง กามสุ มิจฉาจารา, 4 หมายถึง มุสาวาทา, 5 หมายถึง บิณฑาจา, 6 หมายถึง ผรุสวาจา, 7 หมายถึง สัมผัสปะลาปะ, 8 หมายถึง อภิขณา, 9 หมายถึง พยาบาท และ 10 หมายถึง มิจฉาทกฏี

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ระดับชั้น ม.1-6																				
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	ระดับเบื้องต้น ⁵					ระดับกลาง ⁶													
			1	2	3	4	5	กายกรรม		วจีกรรม			มโนกรรม								
		5. ท้าวละหมังกุหนึ่ง				✓															
		6. วิหยาสะก้า																			
		7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10																			
		8. หัวใจชายหนุ่ม																			
		9. มหากเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี																			
		10. มัทนะพาธา																			
ม.5		1. พระเวสสันดร																			
		2. นางมัทรี				✓															
		1. สุเทษณ์				✓															

⁵ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต เวรมณี, 2 หมายถึง อทินนาทานทานา เวรมณี, 3 หมายถึง กามสุ มิจฉาจารา เวรมณี, 4 หมายถึง มุสาวาทา เวรมณี และ 5 หมายถึง สุราเมรยะมัชชปะปะมาทัญญานา เวรมณี

⁶ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต, 2 หมายถึง อทินนาทาน, 3 หมายถึง กามสุมิจฉาจา, 4 หมายถึง มุสาวาท, 5 หมายถึง บิสุณาวาจา, 6 หมายถึง ผรุสวาจา, 7 หมายถึง สัมผัสป์ปลาปะ, 8 หมายถึง อภิขณา, 9 หมายถึง พยาบาท และ 10 หมายถึง มิจฉาทัญญานา

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พฤศจิกายนศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ระดับชั้น ม.1-6																					
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	ระดับเบื้องต้น					ระดับกลาง ^๘														
			1	2	3	4	5	กายกรรม		วิธีการม			มโนกรรม									
ม.6	11. ถิติตะเลงพ่าย	2. มัทนา				✓					✓	✓	✓									
		1. สมเด็จพระนเรศวร 2. พระมหากอปราชา												✓								
ม.6	12. ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา	1. ขุนช้าง																				
		2. ขุนแผน																				
		3. นางวันทอง			✓									✓								
		4. พลายงาม																				
		5. พระพันวษา																				

⁷ ความหมายของตัวเลขอาหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต เวรมณี, 2 หมายถึง อทินนาทานทานา เวรมณี, 3 หมายถึง กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี, 4 หมายถึง มุสาวาทา เวรมณี และ 5 หมายถึง สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฎฐานา เวรมณี

⁸ ความหมายของตัวเลขอาหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต, 2 หมายถึง อทินนาทาน, 3 หมายถึง กาเมสุมิจฉาจารา, 4 หมายถึง มุสาวาทา, 5 หมายถึง บิสุณาวาจา, 6 หมายถึง ผรุสวาจา, 7 หมายถึง สัมผัสป์ปลาปะ, 8 หมายถึง อภิขณา, 9 หมายถึง พยาบาท และ 10 หมายถึง มิจฉาทฎิถิ

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พฤติกรรมการพัฒนาตัวละครของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พฤติกรรมศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6																				
	พฤติกรรม	ตัวละคร			ระดับเบื้องต้น ⁹					ระดับกลาง ¹⁰											
		1	2	3	4	5	กายกรรม			วิธีการ			มโนกรรม								
13. สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการ กับโจโฉ	1. กวนอู																				
	2. โจโฉ		✓																		
	3. เตียวเลี้ยว																				
	รวม	1	1	8	6	1	1	1	8	7	4	4	3	0	0	0	0	0	0	0	1

⁹ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต เวรมณี, 2 หมายถึง อทินนาทานานา เวรมณี, 3 หมายถึง กามสุ มิจฉาจารา เวรมณี, 4 หมายถึง มุสาวาทา เวรมณี และ 5 หมายถึง สุราเมรยะมัชชปะมาทัฏฐานา เวรมณี

¹⁰ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปาณาติบาต, 2 หมายถึง อทินนาทาน, 3 หมายถึง กามสุ มิจฉาจารา, 4 หมายถึง มุสาวาท, 5 หมายถึง บิสุณาวาจา, 6 หมายถึง ผรุสวาจา, 7 หมายถึง สัมผัสปะลาปะ, 8 หมายถึง อภิฆาปะ, 9 หมายถึง พยาบาท และ 10 หมายถึง มิจฉาทักขณ

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พฤติกรรมการศึกษาคณะครูที่เข้าร่วมโครงการในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

พฤติกรรมการศึกษาคณะครูที่เข้าร่วมโครงการในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6		ระดับสูง ¹¹								
ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	1	2	3	4	5	6	7	8
ม.1	1. กาพย์พระไชยสุริยา 2. รามเกียรติ์ ตอนสมเด็จพระรามอาสา	1. พระไชยสุริยา						✓		
		2. นางสุมาลี								
		1. สมิงพระราม 2. พระเจ้าฟ้างุ้มชอง 3. พระเจ้ากรุงจีน			✓					
ม. 2	3. รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนทก	1. พระนารายณ์								
		2. นนทก						✓		
ม. 3	4. พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีหาง ผีเสื้อสมุทร	1. พระอภัยมณี								
		2. นางผีเสื้อสมุทร								

¹¹ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัมมาทิฐิ, 2 หมายถึง สัมมาสังกัปปะ, 3 หมายถึง สัมมาวาจา, 4 หมายถึง สัมมากรรม, 5 หมายถึง สัมมาชีวะ, 6 หมายถึง สัมมาวายามะ, 7 หมายถึง สัมมาสติ และ 8 หมายถึง สัมมาสมาธิ

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พฤติกรรมการศึกษาศาสตร์ที่ควรนำมาพิจารณาของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

พฤติกรรมการศึกษาศาสตร์ที่ควรนำมาพิจารณาของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6		ระดับสูง ¹²								
ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร								
		1	2	3	4	5	6	7	8	
ม. 4	5. บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก	3. สินสมุทร			✓					
		4. พระโอรส	✓							
		1. พระยาไภคิน								
		2. นายล่า								
		3. แม่ล่อ	✓	✓	✓					
ม. 4	6. อิเหนาตอนตีเกาะหมังกุหนิง	1. ท้าวเรubin	✓							
		2. ท้าวดาหา								
		3. อิเหนา		✓						
		4. จินตหราวาท								
		5. ท้าวกะหมังกุหนิง								

¹² ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัมมาทิฐิ, 2 หมายถึง สัมมาสังกัปปะ, 3 หมายถึง สัมมาวาจา, 4 หมายถึง สัมมาชีวะ, 5 หมายถึง สัมมาอาชีวะ, 6 หมายถึง สัมมาวายามะ, 7 หมายถึง สัมมาสติ และ 8 หมายถึง สัมมาสมาธิ

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พฤติกรรมการศึกษาศาสตร์หมวดศิลปกรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรศิลป์ ม.1-6 (ต่อ)

พฤติกรรมการศึกษาศาสตร์หมวดศิลปกรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรศิลป์ ม.1-6		ระดับสูง ¹³								
ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	1	2	3	4	5	6	7	8
ม.5	7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10	6. วิหยาสะก้า							✓	
		1. ท้าวมหาพล							✓	
		2. ท้าวจันทระเสน								
		3. พระราชาบุตร								
		1. ประพันธ์								
		1. พระเวสสันดร								
		2. นางมัทรี			✓					
		1. สุเทษณ์								
		2. มัทนา								
		1. สมเด็จพระนเรศวร								
		11. ลิลิตตะเลงพ่าย								

¹³ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัมมาทิฐิ, 2 หมายถึง สัมมาสังกัปปะ, 3 หมายถึง สัมมาวาจา, 4 หมายถึง สัมมากรรม, 5 หมายถึง สัมมาชีวะ, 6 หมายถึง สัมมาวายามะ, 7 หมายถึง สัมมาสติ และ 8 หมายถึง สัมมาสมาธิ

ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์พฤติกรรมการศึกษาศาสตร์ที่เหมาะสมต่อวัฒนธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

พฤติกรรมการศึกษาศาสตร์ที่เหมาะสมต่อวัฒนธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6		ระดับสูง ¹⁴									
ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	1	2	3	4	5	6	7	8	
ม.6	12. ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา	2. พระมหาอุปราชา									
		1. ขุนช้าง									
		2. ขุนแผน									
		3. นางวันทอง							✓		
		4. พลายงาม									
	13. สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ	5. พระพันวษา									
		1. กวนอู									
		2. โจโฉ									
		3. เตียวเลี้ยว									
		รวม		2	3	5	0	1	2	4	1

¹⁴ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัมมาทิฐิ, 2 หมายถึง สัมมาสังกัปปะ, 3 หมายถึง สัมมาจจา, 4 หมายถึง สัมมาวิจยะ, 5 หมายถึง สัมมาอาชีวะ, 6 หมายถึง สัมมาวาจา, 7 หมายถึง สัมมาสติ และ 8 หมายถึง สัมมาสมาธิ

จากตารางที่ 3 พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้น ม.1 - 6 จะเห็นได้ว่า ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครที่หลากหลาย หรือมีพุทธจริยศาสตร์ที่คล้ายกัน ด้วยพฤติกรรมของตัวละคร หรือบทบาทของตัวละครที่คล้ายคลึงกัน เช่นตัวละครที่เป็นกษัตริย์ จะมีพุทธจริยศาสตร์ที่คล้ายคลึงกัน เช่น พระเจ้ากรุงจีน พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง พระอภัยมณี สมเด็จพระนเรศวร พระเวสสันดร ท้าวดาห และท้าวกระป็น ซึ่งเป็นตัวละครที่เป็นกษัตริย์ และปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรมทุกตัวละคร โดยเฉพาะพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม ที่กษัตริย์ต้องมีคือ ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ เป็นคุณธรรมของผู้ครองบ้านเรือน เป็นธรรมของนักปกครอง เช่น

อาชวาระ ความซื่อตรง คือซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยาปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตมีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

มัททวะ ความอ่อนโยน คือมีอัธยาศัยไมเย่อหยิ่งหยาบคาย

อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือไม่บีบบังคับกดขี่เก็บภาษี ชูตรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจขาดความกรุณา

ขันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากก็น่าเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจไม่ยอมละทิ้งภารกิจที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรม ในระดับเบื้องต้น และระดับกลางที่พบมากที่สุดคือ กามเมสุ มิฉฉาจารย์ เวมณี ในเบญจศีล และ กามเมสุมิฉฉาจารย์ ในกุศลกรรมบถ 10 หรือ กายกรรม ซึ่งตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรมระดับดังกล่าว นั้นเป็น ตัวละครที่มีสถานภาพทางครอบครัว เป็นสามี ภรรยา และมีความเป็นภาวะผู้นำในการดำเนินเรื่อง เช่น พระอภัยมณี นางสุมาลี นางวันทอง โจโฉ สุเทษณ์ และนางจันทะหราวาตี เป็นต้น ซึ่งเป็นเสมือนสื่อสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครเหล่านี้ สามารถนำมาเป็นแบบอย่าง หรือยกตัวอย่างในการเรียน การสอนรายวิชาภาษาไทย ในการบูรณาการเนื้อหาภาษาไทย กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6

พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6																						
ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาตน																			
			ธรรมอันทำ ให้งาม ¹⁵		บุคคลหาได้ ยาก ¹⁶		ธรรมมี อุปการะ มาก ¹⁷		พระรัตนตรัย ¹⁸			ไตรลักษณ์ ¹⁹			อิทธิบาท 4 ²⁰							
			1	2	1	2	1	2	1	2	3	1	2	3	1	2	3	4				
ม.1	1. กาย์พระไชยสุริยา	1. พระไชยสุริยา 2. นางสุมาลี																				
					✓																	
	2. ราชอิริราช ดอนสมิงพระรามอาสา	1. สมิงพระราม 2. พระเจ้าฟ้างุ้มชอง 3. พระเจ้ากรุงจีน																				
																						✓

¹⁵ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ขันติ และ 2 หมายถึง โสรัจจะ

¹⁶ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง บุพการี และ 2 กตัญญูทดแทน

¹⁷ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สติ และ 2 หมายถึง สัมปชัญญะ

¹⁸ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง พระพุทธเจ้า, 2 หมายถึง พระธรรม และ 3 พระสงฆ์

¹⁹ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อนิจจา, 2 หมายถึง ทุกขตา และ 3 หมายถึง อนัตตา

²⁰ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ฉันทะ, 2 หมายถึง วิริยะ, 3 หมายถึง จิตตะ และ 4 หมายถึง วิมังสา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6												
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาต้น				จริยธรรมระดับพัฒนามาต้น						
			ธรรมอันทำ ให้งาม ³³	บุคคลหาได้ ยาก ³⁴	ธรรมมี อุปการะ มาก ³⁵	พระรัตนตรัย ³⁶	ไตรลักษณ์ ³⁷	อิทธิบาท 4 ³⁸					
			1	2	1	2	1	2	3	1	2	3	4
		4. จินตหราวาที											
		5. ท้าวละหมิงกษัตริย์											
		6. วิหยาสะกั		✓									
	7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10	1. ท้าวมหาพล											
		2. ท้าวจันทราเสนา											
		3. พระราชาบุตร											

³³ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ขันติ และ 2 หมายถึง ไสร้จี้จะ

³⁴ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง บุพการี และ 2 กตัญญูทุกเวที

³⁵ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สติ และ 2 หมายถึง สัมปชัญญะ

³⁶ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง พระพุทธเจ้า, 2 หมายถึง พระธรรม และ 3 พระสงฆ์

³⁷ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อนิจจา, 2 หมายถึง ทุกขตา และ 3 หมายถึง อนัตตา

³⁸ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ฉันทะ, 2 หมายถึง วิริยะ, 3 หมายถึง จิตตะ และ 4 หมายถึง วิมังสา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6																			
	วรรณคดีวรรณกรรม		ตัวละคร		จริยธรรมระดับพัฒนาตน															
					ธรรมอันทำ ให้งาม ³⁹	บุคคลหาได้ ยาก ⁴⁰	ธรรมมี อุปการะ มาก ⁴¹	พระรัตนตรัย ⁴²			ไตรลักษณ์ ⁴³			อิทธิบาท 4 ⁴⁴						
ม.5	8. หัวใจชายหนุ่ม		1. ประพนธ์		1	2	1	2	1	2	1	2	3	1	2	3	1	2	3	4
					✓											✓				
	9. มหากเวสสันดรชาดก กัณฐมัทรี		1. พระเวสสันดร 2. นางมัทรี		✓															✓
	10. มัทนะพาธา		1. สุเทษณ์ 2. มัทนา																	
11. ลิลิตตะเลงพ่าย		1. สมเด็จพระนเรศวร		✓																✓

³⁹ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ขันติ และ 2 หมายถึง โสรัจจะ

⁴⁰ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง บุพการี และ 2 กตัญญูกตเวที

⁴¹ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สติ และ 2 หมายถึง สัมปชัญญะ

⁴² ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง พระพุทธเจ้า, 2 หมายถึง พระธรรม และ 3 พระสงฆ์

⁴³ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อนิจจา, 2 หมายถึง ทุกขตา และ 3 หมายถึง อนัตตา

⁴⁴ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ฉันทะ, 2 หมายถึง วิริยะ, 3 หมายถึง จิตตะ และ 4 หมายถึง วิมังสา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6																
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาตน						อิทธิบาท 4 ⁵⁶								
			ธรรมอันทำ ให้งาม ⁵¹	บุคคลหาได้ ยาก ⁵²	ธรรมมี อุปการะ มาก ⁵³	พระรัตนตรัย ⁵⁴	ไตรลักษณ์ ⁵⁵										
	13. สำนึก ตอมนกานอู่ไปรับราชการ กับโจโฉ	1. กานอู 2. โจโฉ 3. เตียวเลี้ยว	1	2	1	2	1	2	3	1	2	3	1	2	3	4	
	รวม		4	2	3	6	2	2	0	0	0	0	0	2	5	6	3

⁵¹ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ขันติ และ 2 หมายถึง ไสร้จี้จะ

⁵² ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง บุพการี และ 2 กตัญญูกตเวทิต

⁵³ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สติ และ 2 หมายถึง สัมปชัญญะ

⁵⁴ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง พระพุทธเจ้า, 2 หมายถึง พระธรรม และ 3 พระสงฆ์

⁵⁵ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อนิจจา, 2 หมายถึง ทุกขตา และ 3 หมายถึง อนัตตา

⁵⁶ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ฉันทะ, 2 หมายถึง วิริยะ, 3 หมายถึง จิตตะ และ 4 หมายถึง วิมังสา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)																	
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาตน															
			อริยทรัพย์ 7 ⁵⁷							โลกธรรม 8 ⁵⁸								
			1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	8	
ม.1	1. กาพย์พระไชยสุริยา	1. พระไชยสุริยา																
		2. นางสุมาลี																
		2.ราชาธิราช																
ม.2	3. รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนทก	1. สมิิงพระราม																
		2. พระเจ้าฟ้างุ้มมั่งคั่ง																
		3. พระเจ้ากรุงจีน																
ม.3	4. พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร	1. พระนารายณ์								✓								
		2. นนทก									✓							
		1. พระอภัยมณี																
		2. นางผีเสื้อสมุทร																

⁵⁷ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัทธาธมฺง, 2 หมายถึง สีละธมฺง, 3 หมายถึง ทิริธมฺง, 4 หมายถึง โอตตปเบธมฺง, 5 หมายถึง สุทธธมฺง, 6 หมายถึง จาคะธมฺง และ 7 หมายถึง ปัญญาธมฺง

⁵⁸ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ลาภ, 2 หมายถึง ยศ, 3 หมายถึง สรรเสริญ, 4 หมายถึง สุข, 5 หมายถึง เสื่อมลาภ, 6 หมายถึง เสื่อมยศ, 7 หมายถึง นินทา และ 8 หมายถึง ทุกข์

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)																	
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาตน								โลกธรรม 8 ⁶⁰							
			อริยทรัพย์ 7 ⁵⁹								1	2	3	4	5	6	7	8
ม. 4	5. ปุทธศาสนิกชน เรื่องเห็นแก่ลูก	3. สิ้นสมุทร																
		4. พระโยคี																
		1. พระยาภักดี																
		2. นายดำ																
		3. แม่ล่อ																
		1. ท้าวกรุงบัน 2. ท้าวดาทา 3. อิเหนา 4. จินตหราวาทิต																

⁵⁹ ความหมายของตัวเลขอาหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัทธาธมฺ, 2 หมายถึง สีละธมฺ, 3 หมายถึง ทิริธมฺ, 4 หมายถึง โอตตปปะธมฺ, 5 หมายถึง สุตตะธมฺ, 6 หมายถึง จาคะธมฺ และ 7 หมายถึง ปัญญาธมฺ

⁶⁰ ความหมายของตัวเลขอาหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง โสภณ, 2 หมายถึง โสภณ, 3 หมายถึง สรรเสริญ, 4 หมายถึง สุข, 5 หมายถึง เสื่อมลาภ, 6 หมายถึง เสื่อมยศ, 7 หมายถึง นินทา และ 8 หมายถึง ทุกข์

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)																	
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาตน								โลกธรรม 8 ⁶²							
			อริยทรัพย์ 7 ⁶¹								1	2	3	4	5	6	7	8
ม.5	7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10	5. ท้ากษะหมิงกุกุหนึ่ง																
		6. วิหยาสะก้า																
	8. หัวใจชายหนุ่ม	1. ท้าวมหาพล																
		2. ท้าวจันทราเสนา																
		3. พระราชาบุตร																
	9. มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี	1. ประพันธ์																
		1. พระเวสสันดร																
	10. มัทนะพาธา	2. นางมัทรี																
		1. สุเทชนี																

⁶¹ ความหมายของตัวเลขอาหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัทธาธมฺง, 2 หมายถึง สีละธมฺง, 3 หมายถึง ทิริธมฺง, 4 หมายถึง โอตตปฺระธมฺง, 5 หมายถึง สุตฺธธมฺง, 6 หมายถึง จาคะธมฺง และ 7 หมายถึง ปญฺญาธมฺง

⁶² ความหมายของตัวเลขอาหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ลาภ, 2 หมายถึง ยศ, 3 หมายถึง สรรเสริญ, 4 หมายถึง สุข, 5 หมายถึง เสื่อมลาภ, 6 หมายถึง เสื่อมยศ, 7 หมายถึง นินทา และ 8 หมายถึง ทุกข์

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)																	
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาตน								โลกธรรม 8 ⁶⁴							
			อริยทรัพย์ 7 ⁶³								1	2	3	4	5	6	7	8
ม.6	11. ลิลิตตะเลงพ่าย	2. มีทนา 1. สมเด็จพระนเรศวร 2. พระมหาอุปราช	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	8	
ม.6	12. ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา	1. ขุนช้าง																
		2. ขุนแผน																
		3. นางวันทอง																
		4. พลายงาม																
		5. พระพันวา																

⁶³ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัทธาธมฺ, 2 หมายถึง สีละธมฺ, 3 หมายถึง ทิริธมฺ, 4 หมายถึง โอตตปเปธมฺ, 5 หมายถึง สุตธมฺ, 6 หมายถึง จาคะธมฺ และ 7 หมายถึง ปัญญาธมฺ

⁶⁴ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ยศ, 2 หมายถึง ลาภ, 3 หมายถึง สรรเสริญ, 4 หมายถึง สุข, 5 หมายถึง เสื่อมลาภ, 6 หมายถึง เสื่อมยศ, 7 หมายถึง นินทา และ 8 หมายถึง ทุกข์

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น		พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)																
		จริยธรรมระดับพัฒนาตน							โลกธรรม 8 ⁶⁶									
วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	อริยทรัพย์ 7 ⁶⁵																
		1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	8		
13. สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการ กับโจโฉ	1. กวนอู																	
	2. โจโฉ																	
	3. เตียวเลี้ยว																	
รวม		0	0	0	0	0	0	0	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0

⁶⁵ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัทธาธมฺง, 2 หมายถึง สีละธมฺง, 3 หมายถึง ทิริธมฺง, 4 หมายถึง โอตตปปะธมฺง, 5 หมายถึง สุตตะธมฺง, 6 หมายถึง จาคะธมฺง และ 7 หมายถึง ปัญญาธมฺง

⁶⁶ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ลภ, 2 หมายถึง ยศ, 3 หมายถึง สรรเสริญ, 4 หมายถึง สุข, 5 หมายถึง เสื่อมลาภ, 6 หมายถึง เสื่อมยศ, 7 หมายถึง นินทา และ 8 หมายถึง ทุกข์

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)		จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม				จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม												
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	ขรรษาธรรม 4 ⁶⁷				สุขของคฤหัสถ์ 4 ⁶⁸	ธรรมคัมภีร์ของโลก ⁶⁹	สังคหวัตถุ 4 ⁷⁰										
			1	2	3	4			1	2	3	4							
ม.1	1. กาพย์พระไชยสุริยา	1. พระไชยสุริยา 2. นางสมาลี																	
			✓																
			✓																
ม. 2	2. ราชธานีราช ตอนสมิงพระรามอาสา	1. สมิงพระราม 2. พระเจ้าพรหมมั่ง 3. พระเจ้ากรุงจีน																	
			✓																
			✓																
ม. 2	3. รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนก	1. พระนารายณ์ 2. นมทก																	
				✓															

⁶⁷ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัจจะ, 2 หมายถึง ทมะ, 3 หมายถึง ขันติ และ 4 หมายถึง จาคะ

⁶⁸ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อัถิสุข, 2 หมายถึง โภคสุข, 3 หมายถึง อนนสุข และ 4 หมายถึง อนวัชสุข

⁶⁹ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทิธี และ 2 หมายถึง โอตตัปะ

⁷⁰ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 ทาน, 2 หมายถึง ปิยวาจา, 3 หมายถึง อัถจริยา และ 4 หมายถึง สมานัตตตา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)																
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม				จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม				จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม						
			ขรวาจาธรรม 4 ⁷¹	สุของคฤหัสถ์ 4 ⁷²	ธรรม	คัมภีร์ครองโลก ⁷³	สังคหัตถ์ 4 ⁷⁴										
ม. 3	4. พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีทาง ผีเสื้อสมุทร	1. พระอภัยมณี	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4			
		2. นางผีเสื้อสมุทร															
		3. สินสมุทร															
		4. พระโยคี															
	5. บทละครพูด เรื่องเห็นแก่ลูก	1. พระยาภักดี															
		2. นายดำ															
		3. แม่ลออ															

⁷¹ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัจจะ, 2 หมายถึง ทมะ, 3 หมายถึง ขันติ และ 4 หมายถึง จาคะ

⁷² ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อติสุข, 2 หมายถึง โศกสุข, 3 หมายถึง อนนสุข และ 4 หมายถึง อนวิชชสุข

⁷³ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทิริ และ 2 หมายถึง โอตตัปะ

⁷⁴ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 ทาน, 2 หมายถึง ปิยวาจา, 3 หมายถึง อัถจริยา และ 4 หมายถึง สมานัตตตา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)		จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม				จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม													
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	ขรรษาธรรม 4 ⁷⁵				สุขของคฤหัสถ์ 4 ⁷⁶	ศรัทธา	สังคม	สังคมโลก ⁷⁷										
			1	2	3	4				1	2	3	4							
ม. 4	6. อิเหนา ตอนศึกกะหมังกูญพิง	1. ท้าวกรุงบัน																		
		2. ท้าวดาหา	✓																	
		3. อิเหนา																		
		4. จินตหราวาที	✓				✓													
		5. ท้าวกะหมังกูญพิง																		
		6. วิหยาสะก้า																		
		7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10																		
		2. ท้าวจันทระเสน	✓																	

⁷⁵ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัจจะ, 2 หมายถึง ทมะ, 3 หมายถึง ขันติ และ 4 หมายถึง จากะ

⁷⁶ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อติสุข, 2 หมายถึง โภคสุข, 3 หมายถึง อนนสุข และ 4 หมายถึง อนวัชสุข

⁷⁷ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทิธี และ 2 หมายถึง โอดตั้ปะ

⁷⁸ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 ทาน, 2 หมายถึง ปิยวาจา, 3 หมายถึง อัถจริยา และ 4 หมายถึง สมานัตตตา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)																
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม				จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม				จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม						
			ขรวาสธรรม 4 ⁷⁹				สุของคฤหัสถ์ 4 ⁸⁰				ธรรมคัมภีร์โลก ⁸¹						
1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4		
ม.5	3. พระราชนิพนธ์	3. พระราชนิพนธ์	✓														
			1. ประพันธ์	✓													
			1. พระเวสสันดร	✓													
	10. มีทนะพาทธ	10. มีทนะพาทธ	1. สุเทษณ์														
			2. มีทนะ														
	11. ลิลิตตะเลงพ่าย	11. ลิลิตตะเลงพ่าย	1. สมเด็จพระนเรศวร														
			2. พระมหาอุปราชา														

⁷⁹ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัจจะ, 2 หมายถึง ทมะ, 3 หมายถึง ขันติ และ 4 หมายถึง จาคะ
⁸⁰ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อัถติสุข, 2 หมายถึง โภคสุข, 3 หมายถึง อนนสุข และ 4 หมายถึง อนวัชสุข
⁸¹ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทิริ และ 2 หมายถึง โอตตัปะ
⁸² ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 ทาน, 2 หมายถึง ปิยวาจา, 3 หมายถึง อัถจริยา และ 4 หมายถึง สมานัตตตา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม						จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม												
			จรรยาธรรม 4 ⁸³						สุขของคฤหัสถ์ 4 ⁸⁴												
			1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4							
ม.6	12. ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา	1. ขุนช้าง		✓																	
		2. ขุนแผน																			
		3. นางวันทอง																			
		4. พลายงาม																			
		5. พระพันวษา																			
13. สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ	1. กวนอู																				
	2. โจโฉ																				
	3. เตียวเลี้ยว																				
	รวม		11	6	5	3	0	0	0	0	0	0	1	0	4	11	6	2			

⁸³ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง สัจจะ, 2 หมายถึง ทมะ, 3 หมายถึง ขันติ และ 4 หมายถึง จาคะ

⁸⁴ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง อัถติสุข, 2 หมายถึง โภคสุข, 3 หมายถึง อนนสุข และ 4 หมายถึง อนวัชสุข

⁸⁵ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทิริ และ 2 หมายถึง โอตตัปะ

⁸⁶ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 ทาน, 2 หมายถึง ปิยวาจา, 3 หมายถึง อัถจริยา และ 4 หมายถึง สมานัตตตา

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6														
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	พรหมวิหาร 4 ⁸⁷						จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)						
			1	2	3	4	1	2	3	4	5	6			
ม.1	1. กายพะยะสุริยา	1. พระไชยสุริยา										✓			
		2. นางสุมาลี										✓			
ม. 2	2.ราชาธิราช ตอนสมเด็จพระรามอาสา	1. สมิงพระราม					✓								
		2. พระเจ้าฟ้างุ้มชัง													
		3. พระเจ้ากรุงจีน													
ม. 3	3. รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบหนทก	1. พระนารายณ์													
		2. หนทก													
ม. 3	4. พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีเงาะ สมุทร	1. พระอภัยมณี													
		2. นางผีเสื้อสมุทร													
		3. ลินสมุทร		✓											

⁸⁷ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง เมตตา, 2 หมายถึง กรุณา, 3 หมายถึง มุทิตา และ 4 หมายถึง อุเบกขา

⁸⁸ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปุริตมิติต ทิตเบื้องหน้า, 2 ทักขิมิติต ทิตเบื้องขวา, 3 หมายถึง ปัจฉิมิติต ทิตเบื้องหลัง, 4 หมายถึง อุตตรทิต ทิตเบื้องซ้าย, 5 หมายถึง เหมภูมิทิต ทิตเบื้องล่าง และ 6 หมายถึง อุบริมทิต ทิตเบื้องบน

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)														
			พรหมวิหาร 4 ⁸⁹						ทศ 6 ⁹⁰								
			1	2	3	4	1	2	3	4	5	6					
ม. 4	5. บทละครพูด เรื่องเห็นแก่ลูก	4. พระโยคี	✓														
		1. พระยาภักดี	✓							✓							
		2. นายถ้ำ															
		3. แม่ล่อ															
		1. ท้าวเกรป็น															
		2. ท้าวดาทา															
ม. 4	6. อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง	3. อิเหนา	✓														
		4. จินตหราวดี															
		5. ท้าวกะหมิงกุหนิง															
		6. วิหยาสะก้า								✓							

⁸⁹ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง เมตตา, 2 หมายถึง กรุณา, 3 หมายถึง มุทิตา และ 4 หมายถึง อุเบกขา

⁹⁰ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปุริตมิติต ทิศเบื้องหน้า, 2 ทักขิมิติต ทิศเบื้องขวา, 3 หมายถึง ปัจฉิมิติต ทิศเบื้องหลัง, 4 หมายถึง อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย, 5 หมายถึง เหนือมิติต ทิศเบื้องล่าง และ 6 หมายถึง อุปริมิติต ทิศเบื้องบน

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ระดับชั้น ม.1-6	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)																		
			พรหมวิหาร ⁹¹																		
			1	2	3	4	1	2	3	4	5	6									
ม.5	วรรณคดีวรรณกรรม 7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10 8. หัวใจหายหนุ่ม 9. มเหศวรสันดรชาดก กัณท์มัทรี 10. มัทนะพาธา 11. ลิลิตตะเลงพ่าย	1. ท้าวมหาพล																			
		2. ท้าวจันทราเสนา																			
		3. พระราชนุบุตร																			
		1. ประพันธ์	✓		✓																
		1. พระเวสสันดร																			
		2. นางมัทรี																			
		1. สุเทษณ์																			
		2. มีทนา																			
		1. สมเด็จพระนเรศวร																			
		2. พระมหาอุปราชา																			

⁹¹ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง เมตตา, 2 หมายถึง กรุณา, 3 หมายถึง มุทิตา และ 4 หมายถึง อุเบกขา

⁹² ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปุริชฌิมทิศ ทิศเบื้องหน้า, 2 ทักษิณทิศ ทิศเบื้องหลัง, 3 หมายถึง อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย, 5 หมายถึง เหมภูมิทิศ ทิศเบื้องล่าง และ 6 หมายถึง อูรัมทิศ ทิศเบื้องบน

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตร ระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6																				
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)							จิต 6 ⁹⁴											
			พรหมวิหาร 4 ⁹³							1	2	3	4	1	2	3	4	5	6		
ม.6	12. ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา	1. ขุนช้าง																			
		2. ขุนแผน	✓																		
		3. นางวันทอง																			
		4. พลายงาม																			
		5. พระพันวษา													✓						
รวม	13. สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ	1. กวนอู																			
	2. โจโฉ																				
	3. เตียวเลี้ยว																				
			7	6	1	2	1	0	6	1	1	0	6	1	1	0					

⁹³ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง เมตตา, 2 หมายถึง กรุณา, 3 หมายถึง มุทิตา และ 4 หมายถึง อุเบกขา

⁹⁴ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ปุริตมมิตจิต ทิศเบื้องหน้า, 2 ทักขิมมิตจิต ทิศเบื้องขวา, 3 หมายถึง ปัจฉิมมิตจิต ทิศเบื้องหลัง, 4 หมายถึง อุตตรมิตจิต ทิศเบื้องซ้าย, 5 หมายถึง เหมภูมิทิตจิต ทิศเบื้องล่าง และ 6 หมายถึง อุปริมมิตจิต ทิศเบื้องบน

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)										
			ทศพิธราชธรรม ⁹⁵										
	วรรณคดีวรรณกรรม		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
ม.1	1. กายพระไชยสุริยา	1. พระไชยสุริยา											
		2. นางสุมาลี											
	2. ราชอิริยาช ดอนสมิงพระรามอาสา	1. สมิงพระราม				✓							
ม.2	3. รามเกียรติ์ ดอนนารายณ์ปราบนกทก	2. พระเจ้าฝรั่งมังช่อง				✓							
		3. พระเจ้ากรุงจีน				✓							
ม.3	4. พระอภัยมณี ดอนพระอภัยมณีหนีนาง ผีเสื้อสมุทร	1. พระนารายณ์											
		2. นนทก										✓	
		1. พระอภัยมณี										✓	
		2. นางผีเสื้อสมุทร											
		3. ตีนสมุทร											

⁹⁵ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทาน, 2 หมายถึง ศีล, 3 หมายถึง บริจาคะ, 4 หมายถึง อหิงสา, 5 หมายถึง มัทวะ, 6 หมายถึง ตบะ, 7 หมายถึง อักโกธะ, 8 หมายถึง อวิหิงสา, 9 หมายถึง ขันติ และ 10 อวิโรหณะ

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรระดับชั้น ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)									
			ทัศนพิราชาธรรม ⁹⁶									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	4. พระโยคี			✓				✓				
	5. บทละครพูด เรื่องเห็นแก่ลูก	1. พระยาภักดี										
		2. นายถ้ำ										
		3. แม่ดอ										
ม. 4	6. อิเหนา ตอนตีโกะหมังกุหนิง	1. ท้าวเรubin						✓				
		2. ท้าวดาทา				✓						
		3. อิเหนา										
		4. จินตหราวดี										
		5. ท้าวกะหมังกุหนิง						✓				
		6. วิหยาสะก้า										

⁹⁶ ความหมายของตัวละครสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทาน, 2 หมายถึง ศีล, 3 หมายถึง บริจาคะ, 4 หมายถึง อากษาระ, 5 หมายถึง ฌปะ, 6 หมายถึง มัทวะ, 7 หมายถึง อัคโกชะ, 8 หมายถึง อวิหิงสา, 9 หมายถึง ขันติ และ 10 อวิโรณะ

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรศิลป์ ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรศิลป์ ม.1-6												
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)										
			ทศพิธราชธรรม ⁹⁷										
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
ม.5	7. นิทานเวตาล เรื่องที่ 10	1. ท้าวมหาพล 2. ท้าวจันทระเสน 3. พระราชาบุตร											
	8. หัวใจหายหนุ่ม	1. ประพันธ์											
	9. มหาเวสสันดรชาดก กัณฐมัทรี	1. พระเวสสันดร 2. นางมัทรี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	10. มัทนะพาธา	1. สุเทษณ์ 2. มัทนา											
	11. ลิลิตตะเลงพ่าย	1. สมเด็จพระนเรศวร 2. พระมหาอุปราชา											

⁹⁷ ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทาน, 2 หมายถึง ศีล, 3 หมายถึง บริจาคะ, 4 หมายถึง อหิงสา, 5 หมายถึง มัทวะ, 6 หมายถึง ตบะ, 7 หมายถึง อักโกธะ, 8 หมายถึง อวิหิงสา, 9 หมายถึง ขันติ และ 10 อวิโรหณะ

ตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรศิลป์ ม.1-6 (ต่อ)

ระดับชั้น	พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจิตรศิลป์ ม.1-6												
	วรรณคดีวรรณกรรม	ตัวละคร	จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม (ต่อ)										
			ทศพิธราชธรรม ^{๑๘}										
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
ม.6	12. ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา	1. ขุนช้าง 2. ขุนแผน 3. นางวันทอง 4. พลายงาม 5. พระพันวษา											
	13. สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการ กับโจโฉ	1. กวนอู 2. โจโฉ 3. เตียวเลี้ยว											
	รวม		1	2	1	5	4	3	1	1	2	1	

^{๑๘} ความหมายของตัวเลขสำหรับ มีความหมายดังนี้ 1 หมายถึง ทาน, 2 หมายถึง ศีล, 3 หมายถึง บริจาคะ, 4 หมายถึง อหิงสา, 5 หมายถึง มัทวะ, 6 หมายถึง ตบะ, 7 หมายถึง อักโกธะ, 8 หมายถึง อวิหิงสา, 9 หมายถึง ขันติ และ 10 อวิโรหณะ

จากตารางที่ 4 พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้น ม.1 - 6 ทั้งระดับพัฒนาต้น พัฒนาครอบครัว และพัฒนาสังคมมีข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ตัวละครปรากฏพุทธศาสตร์หมวดจริยธรรมระดับพัฒนาต้นที่โดดเด่น คืออิทธิบาท 4 หมายถึงธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย โดยปรากฏตัวละครที่อยู่ในสภาวะการณ์เป็นผู้นำ หรือการเป็นหัวหน้าในดำเนินเรื่องต่าง ๆ เช่น นนทก นางผีเสื้อสมุทร พระยาภักดี หรือพบในตัวละครที่มีความเป็นหน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์ เช่น พระอภัยมณี นางมัทรี พระมหาอุปราชา และสมิงพระราม นอกจากนี้แล้วยังพบหลักธรรมที่ตัวละครที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในหลายตัวละคร คือ บุคคลหาได้ยาก 2 ได้แก่ กตัญญูกตเวที ซึ่งปรากฏตัวละครที่มีความกตัญญูในตัวละครที่มีสถานะเป็นลูกในวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ เช่น สินสมุทร แม่ล่อ อีเหนา วิหยาสะก่า พระมหาอุปราชา และพลายงาม ที่แสดงพฤติกรรมออกมาให้เห็นว่าเป็นตัวละครที่มีพุทธจริยศาสตร์ หมวดจริยธรรมระดับพัฒนาต้น ในหลักธรรม บุคคลหาได้ 2

ส่วนจริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่คนในครอบครัวจะต้องนำมาปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปรากฏหลักธรรมที่โดดเด่นคือ ขรवासธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ซึ่งปรากฏตัวละครที่มีสถานะทางครอบครัวแบบสามี ภรรยา เช่น พระนางสุมาลี พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง นางผีเสื้อสมุทร ท้าวดาหะ จินตหราวดี ประพันธ์ พระเวสสันดร และขุนช้าง มักพบหลักธรรมที่สำคัญคือ ทมะ หมายถึงความซื่อสัตย์ ตัวละครที่ปรากฏในพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว จะเป็นตัวละครที่มีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสามีภรรยา เป็นต้น

จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม เป็นหลักธรรมที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งปรากฏหลักธรรมอย่างหลากหลาย และตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรมระดับพัฒนาสังคมนั้นมีอย่างหลากหลาย แต่หลักธรรมที่โดดเด่นที่สุดคือ สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมที่ใช้ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา ซึ่งตัวละครที่ปรากฏหลักธรรมนี้เป็นตัวละครที่มีสถานะเป็นกษัตริย์ เช่น นางพระไชยสุริยา นางสุมาลี พระอภัยมณี นางผีเสื้อสมุทร พระเวสสันดร นางมัทรี หรือตัวละครที่เป็นข้าราชการ เช่น พระยาภักดี เตียวเลี้ยว เป็นต้น และนอกจากนี้ยังพบอีกว่า พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม ในหลักธรรมทศพิธราชธรรม ธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติ ปรากฏตัวละครที่มีสถานะเป็นกษัตริย์ เป็นข้าราชการ หรือเป็นตัวละครที่มีภาวะเป็นผู้นำ เช่น สมิงพระราม พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง พระเจ้ากรุงจีน พระอภัยมณี ท้าวทุเรป็น ท้าวกะหมังกุหนิง พระเวสสันดร นนทก และพระโยคี ที่มีพฤติกรรมสื่อสะท้อนให้เห็นทศพิธราชธรรมของตัวละคร

กล่าวสรุปได้ว่าตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ บางตัวละครเป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างให้มีพฤติกรรมเหมือนกับมนุษย์จริงในสังคมทั่วไปที่พบเห็นได้ทั่วไป หรือบางตัวละครแม้จะมีฤทธิ์เหนือธรรมชาติแต่ก็ยังปรากฏว่าการประพฤติ หรือพฤติกรรมเช่นเดียวกับมนุษย์ จึงอาจกล่าวได้ว่าการประพฤติ หรือพฤติกรรมของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 สามารถเป็นตัวอย่งที่ให้ข้อคิดคติธรรมกับนักเรียนได้อย่างน่าสนใจ

บทที่ 4

กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6

กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือวรรณคดีวิจักษ์ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ได้แก่ วรรณคดีและวรรณกรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 6 เล่ม โดยเนื้อหาแต่ละเรื่องจะต้องปรากฏตัวละครและมีพฤติกรรมความประพฤติของตัวละครอย่างชัดเจน จากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีวรรณคดีและวรรณกรรมที่อยู่ในขอบเขตที่กำหนดไว้ทั้งหมด 13 เรื่องและมีตัวละคร 39 ตัวละครที่กล่าวถึงพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปไว้ในบทที่ 3 เกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละครที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ โดยผ่านกลวิธีการนำเสนอที่มีศิลปะชั้นสูงทางวรรณคดีและวรรณกรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยมิได้ศึกษากลวิธีอย่างมีหลักเกณฑ์ ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่จำเป็นต้องวิเคราะห์เนื้อหาอย่างละเอียด ในการศึกษาครั้งนี้จะนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของการวิจัย ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละคร 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

- 4.1 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร
- 4.2 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร
- 4.3 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพรรณนาของตัวละคร
- 4.4 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร

4.1 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร

การนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร เป็นการนำเสนอในมุมมองของตัวละครที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ณ ขณะใดขณะหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบในการสื่อสารอย่างครบถ้วน ชัดเจน อันประกอบไปด้วยผู้พูด ผู้ฟัง หรือมีการกล่าวถึงบุคคลอื่นในบทสนทนาดังตัวอย่างต่อไปนี้

4.1.1 สมิงพระราม

สมิงพระรามได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า กรุงอังวะนี้เป็นต้นทาง อุปมาดังหน้าด่านกรุงหงสาวดี พระเจ้ากรุงจีนยกทัพมาครั้งนี้ก็มีความปรารถนาจะใคร่ดูทแก้วทหารอันมีฝีมือขี่ม้ารำเพลงทวนสู้กันตัวต่อตัว ถ้าไม่มีผู้ใดสู้รบ ถึงจะได้เมืองอังวะแล้วก็ไม่สิ้นความปรารถนาแต่เพียงเท่านั้น เห็นศึกจีนจะกำเริบยกถ่วงเลยลงไปติดกรุงหงสาวดีด้วยเป็นมั่นคง ตัวเราเล่าก็ต้องจงจําตราคราอยู่ ถ้าเสียกรุงอังวะแล้วจะหมายใจ

ว่าจะรอดคืนไปเมืองหงสาวดีได้ก็ใช่ที่ จำเราจะรับอาสาตัดศึกษาจึงจะชอบ อย่าให้
ศึกจีนยกกลงไปติดกรุงหงสาวดีได้

คิดแล้วจึงพูดกับผู้คุมว่าจะกลัวอะไรกับกามะนีทหารพระเจ้ากรุงจีนนั้น
จะมีฝีมือตีสักเพียงไหน เรากลัวแต่ทหารเพยดาที่เหาะได้ ซึ่งกามะนีกับเราก็เป็น
มนุษย์เดินดินเหมือนกันเราหากกลัวไม่ พอจะสู้รบเอาชัยชนะได้

นายผู้คุมได้ฟังก็ดีใจจึงตอบว่า ถ้าท่านรับอาสาได้แล้วก็ดียิ่งนัก เห็น
ท่านจะพันโทษ ได้ที่มหาอุปราชมียศศักดิ์ใหญ่เป็นมั่นคง ไปเบื้องหน้าเราจะขอ
พืงบุญท่าน

สมิงพระรามตอบว่า ซึ่งเรารับอาสานี้จะหวังยศถาบรรดาศักดิ์หามิได้
ประสงค์จะกู้พระนครให้เป็นเกียรติยศไว้และจะให้ราษฎรสมณชีพราหมณ์อยู่เย็น
เป็นสุขเท่านั้น

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 111 - 112)

จากคำประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาของสมิงพระรามและนายผู้คุมซึ่งมีหน้าที่ป่าวร้อง
หาทหารที่จะรับอาสาป้องกันพระนครจากการสู้ศึกกับทัพของพระเจ้ากรุงจีน ซึ่งราชาธิราชเป็น
วรรณคดีที่สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบสร้างเรื่องราวให้มีข้อคิด คติเตือนใจ เป็นประโยชน์สำหรับ
ผู้ที่จะเป็นหัวหน้าปกครองผู้คน จากบทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าวิถีได้ใช้กลวิธีการนำเสนอ
พุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความปรารถนาของตัว
ละครที่เป็นตัวดำเนินเรื่องหรือสร้างบทสนทนาเอง ที่สำคัญสะท้อนให้เห็นถึงข้อคิดของตัวละครที่เป็น
คติสอนใจ เพื่อให้ผู้อ่านได้นำข้อคิดจากเรื่องราวไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ดังนั้น
ผู้ประพันธ์จึงแฝงข้อคิดผ่านเรื่องราวภายในเรื่องซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ที่มีหน้าที่ปกป้องบ้านเมืองมัก
จะปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาสังคม คือ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ
ความซื่อสัตย์และความเมตตากรุณา

4.1.2 พระเจ้ากรุงจีน

...พระเจ้ากรุงจีนได้ฟังก็ตรัสห้ามนายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวงว่า เราเป็น
กษัตริย์ผู้ใหญ่อันประเสริฐ ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้แก่เขาแล้ว จะกลับคำไปตั้งนั้นหา
ควรไม่ พม่าทั้งปวงจะชวนกันดูหมิ่นได้ว่าจีนพูดมิจริง เรารักสัตย์ยิ่งกว่าทรัพย์ อย่าวว่า
แต่สมบัติมนุษย์นี้เลย ถึงท่านจะเอาทิพยสมบัติของสมเด็จพระอินทร์มายกให้เรา เราก็
มิได้ปรารถนา ตรัสดังนั้นแล้วก็สั่งให้เลิกทัพเสด็จกลับไปยังกรุงจีน...

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 120)

จากคำประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาของพระเจ้ากรุงจีนและนายทัพนายกองทหาร
ของพระองค์ทั้งปวง ซึ่งกล่าวถึงตนเองเป็นกษัตริย์ มีอำนาจเมื่อตรัสไปแล้วจะต้องไม่คืนคำ ต้องรักษา
คำพูดของตนเอง เมื่อพระเจ้ากรุงจีนได้ตรัสแก่พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องไปแล้วว่าหากกามะนีแพ้จะยกทัพ
กลับกรุงต้าฉิงโดยไม่ทำอันตรายแก่ไพร่ฟ้าประชาชนชาวรัตนบูรระอังวะแม้แต่คนเดียว ดังนั้นจึงแสดง

ให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ของพระเจ้ากรุงจีนที่มีต่อคำพูดของตนเอง ถึงแม้ว่ากองทัพของกรุงต้าฉิงจะสามารถสู้รบกับกองทัพของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้และมีโอกาสชนะ พระเจ้ากรุงจีนก็มีโอกาสที่จะตระบัดสัตย์ยกทัพไปตีกรุงรัตนบุระอังวะได้ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเด่นของกษัตริย์คือ มีทศพิธราชธรรมในการปกครองบ้านเมือง

จากบทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่ากวีได้ใช้กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร แสดงให้เห็นถึงซื่อสัตย์ ความเมตตา และทศพิธราชธรรมของตัวละครที่เป็นตัวดำเนินเรื่องหรือสร้างบทสนทนาเอง ที่สำคัญสะท้อนให้เห็นถึงข้อคิดของตัวละครที่เป็นคติสอนใจ เพื่อให้ผู้อ่านได้นำข้อคิดจากเรื่องราวไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงแฝงข้อคิดผ่านเรื่องราวภายในเรื่องซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ที่มีหน้าที่ปกป้องบ้านเมืองมักปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาสังคม ประกอบด้วยทศพิธราชธรรม 10 ประการ ความซื่อสัตย์และความเมตตากรุณา

4.1.3 พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

...แล้วตรัสว่าพระเจ้ากรุงจีนยกพลท้าวทหารมาเหยียบเมืองเราครั้งนี้ ประดุจดั่งแผ่นดินจะถล่มลงมาหาผู้ใดที่จะรับสู้ต้านทานไม่ ครั้นนี้สมิงพระรามรับอาสากู้เมืองเราไว้ได้ชัยชนะแล้ว ศักจิงยกทัพเลิกกลับไป สมิงพระรามมีความชอบมาก บัดนี้ควรเราจะให้สมิงพระรามเป็นมหาอุปราช และราชธิดาเราจะประทานให้เป็นบาทบริจาริกาด้วยตามสัญญาจึงจะชอบ...

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 120)

จากคำประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องและเหล่าข้าราชการของพระองค์ ซึ่งกล่าวถึงหลังจากสมิงพระรามได้อาสาออกรบจนมีชัยชนะเหนือกามะนี ก่อนที่จะมีการประลองระหว่างสมิงพระรามกับกามะนีนั้น พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องตรัสว่า หากสมิงพระรามสู้จนสามารถชนะกามะนีได้จะยกตำแหน่งมหาอุปราชและพระราชธิดาให้แก่สมิงพระราม ดังนั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงจะปฏิบัติตามคำพูดของตน จากบทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่ากวีได้ใช้กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ของตัวละครที่เป็นตัวดำเนินเรื่องหรือสร้างบทสนทนาเอง ที่สำคัญสะท้อนให้เห็นถึงข้อคิดของตัวละครที่เป็นคติสอนใจ เพื่อให้ผู้อ่านได้นำข้อคิดจากเรื่องราวไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงแฝงข้อคิดผ่านเรื่องราวภายในเรื่องซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ที่มีหน้าที่ปกป้องบ้านเมืองปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาสังคม มักประกอบด้วยทศพิธราชธรรม 10 ประการ ความซื่อสัตย์และความเมตตากรุณา ดังสอดคล้องกับบุคลิกลักษณะของพระเจ้ากรุงจีนและสมิงพระรามที่ยกตัวอย่างข้างต้นนี้

4.1.4 พระอภัยมณี

พื่อนุชย์สุดสวาทเป็นชาติยักษ์
กลับไปอยู่คูหาอย่าอาดูร

จงคิดหักความสวาทให้ขาดสูญ
จงเพิ่มพูนภาวนารักษาธรรม

อย่าฆ่าสัตว์ตัดชีวิตพิษฐาน

จะเกิดโทษขอให้พบประสบกัน

หมายวิมานเมืองแมนแดนสวรรค์

อย่าโศกศัลย์แคล้วคลาดเหมือนชาตินี้

(พระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71)

จากบทประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างพระอภัยมณีกับนางผีเสื้อสมุทร ในขณะที่พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทรไปยังเกาะแก้วพิสดาร พระอภัยมณีได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างตนที่เป็นมนุษย์กับนางผีเสื้อสมุทรที่เป็นยักษ์ ความแตกต่างระหว่างเผ่าพันธุ์ทำให้ต้องจากกันในชาตินี้ ซึ่งพระอภัยมณียังกล่าวสอนนางผีเสื้อสมุทรให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดี ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ให้มีความเมตตากรุณาและรักษาศีล เพื่อชาติหน้าฉันใดจะได้เกิดมาเป็นคู่กัน กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละครแสดงให้เห็นถึงความมีเมตตา พร้อมทั้งโน้มน้าวใจให้นางผีเสื้อสมุทรงดเว้นการทำชั่ว ตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์โดยให้อยู่ในศีลธรรมระดับเบื้องต้นหรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เบญจศีลคือการภาวนารักษาศีล ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต งดเว้นการทำชั่วทั้งปวงเพื่อที่ชาติหน้าฉันใดจะได้มีวาสนาต่อกันไม่อาภัพเหมือนชาตินี้ กวีสะท้อนให้เห็นถึงการประกอบสร้างตัวละครที่เป็นตัวร้ายผ่านการสนทนาแต่ยังต้องปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมการทำดี - ละเว้นความชั่ว

4.1.5 นางผีเสื้อสมุทร

นิจจาเอ๋ยเคยอยู่เป็นคู่ชู้

จนมีลูกปลุกเลี้ยงเคียงประคอง

อยู่ดีดีหนีเมียมาเสียได้

จึงอุตส่าห์พยายามสู้ตามมา

พระเสด็จไปไหนจะไปด้วย

ประทานโทษโปรดเลี้ยงแต่เพียงนั้น

ทุกวันคืนค่าเช่าไม่เศร้าหมอง

มิให้ช่องเคืองขัดพระอัชฌา

เสียน้ำใจน้องรักเป็นหนักหนา

ขอเป็นข้าบาททงสุ์พระทรงธรรม์

เป็นเพื่อนม้วยภักสตาจนอาสัญ

อย่าบากบั่นความรักน้องนักเลย

(พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71)

จากคำประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างนางผีเสื้อสมุทรกับพระอภัยมณี กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละครคือ คือ สะท้อนให้เห็นความซื่อสัตย์ต่อความรักหรือคู่ครองของตนเองในตัวละครที่เป็นตัวละครหญิง กล่าวคือ นางผีเสื้อสมุทรมีความรักและซื่อสัตย์ให้กับพระอภัยมณีเป็นอย่างมาก แต่ถึงแม้ผีเสื้อสมุทรจะรักพระอภัยมณีมากเพียงใดและยอมทำทุก อย่างเพื่อให้พระอภัยมณียอมใช้ชีวิตร่วมกับตน แต่ความรักของนางผีเสื้อสมุทรก็ไม่อาจมัดใจให้พระอภัยมณีอยู่กับตนเองได้พระอภัยมณีจึงหนีนางผีเสื้อสมุทรไปยังเกาะแก้วพิสดาร และเกิดความรักกับนางเงือกในที่สุด ซึ่งการกระทำของนางผีเสื้อสมุทรที่มีความซื่อสัตย์ต่อคนรักของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์เรื่องการไม่ประพฤติผิดในกาม

อย่างไรก็ตามจากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะสังเกตได้ว่ากล่าวถึงความซื่อสัตย์ของตัวละครที่เป็นผู้หญิงหรือ ตัวละครฝ่ายหญิง เช่น นางผีเสื้อสมุทร เป็นต้นนั้นสะท้อนให้เห็นทรรศนะทางสังคมสมัยก่อนได้อย่าง ชัดเจนว่าการที่ผู้หญิงมีคู่ครองเพียงคนเดียวเป็นเรื่องที่ถูกต้อง แต่หาก

ผู้หญิงมีคู่ครองหลายคนจะถูกสังคมมองว่า เป็นคนเลว หรือเป็นคนชั่วในทันที ซึ่งตรงข้ามกับตัวละครที่เป็นผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนและไม่เป็นสิ่งผิด วรรณคดีเหล่านี้เป็นตัวแทนของสังคมในสมัยก่อนที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนในยุคหนึ่ง ๆ และสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้หญิงสมัยก่อนอยู่ภายใต้สังคมแบบปิตาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังบทประพันธ์ดังต่อไปนี้

ทั้งลูกน้อยกลอยใจไปด้วยเล่า น้องร้อนรุ่มกลุ่มใจดังไฟเลีย ถึงแปดปีนี้แล้วไม่แคล้วคลาด ตั้งแต่นั้นน้องจะได้ผู้ใดเซย	เหมือนควักเอาดวงใจน้องไปเสีย ทูนหัวเมียช่างไม่ไว้อาลัยเลย เคยร่วมอาสน์นอกอุณพ้อคุณเอ๋ย เหมือนพระเคยคู่เคียงเมื่อเที่ยงคืน
--	--

(พระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 63)

จากบทประพันธ์ข้างต้น เป็นบทสนทนาระหว่างนางผีเสื้อสมุทรและพระอภัยมณี โดยอธิบายเรื่องราวของนางผีเสื้อสมุทรจากการที่พระอภัยมณีและสินสมุทรหนีออกจากถ้ำเพื่อไปยังเกาะแก้วพิสดาร นางผีเสื้อสมุทรตามมาจนทันและตัดพ้อกับพระอภัยมณีว่าอยู่กินฉันสามีภรรยา กับพระอภัยมณีถึงแปดปี นางไม่เคยสร้างความเดือดเนื้อร้อนใจและเฝ้ารักดูแลพระอภัยมณีด้วยความทะนุถนอม อีกทั้งยังมีสินสมุทรเป็นสร้อยทองคล้องใจเหตุใดพระอภัยมณีจึงใจร้ายกับนางเช่นนี้ ถึงแม้ นางผีเสื้อสมุทรจะถูกประกอบสร้างให้เป็นตัวร้ายในเรื่อง แต่สิ่งที่นางผีเสื้อสมุทรมีคือ ความรักเดียวใจเดียวไม่ผิดประเวณีกับผู้อื่นตามหลังศีลธรรม นางดำรงชีวิตโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครองไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเอง มีใจมั่นคงในคู่ครองของตนและสามารถควบคุมอารมณ์ เรื่องเพศได้ ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมระดับเบื้องต้นหรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 คือ กามเมสุ มิจฉาจารา เวมณี คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม และ ศีลธรรมระดับกลาง ภายกรรม 3 กามเมสุมิจฉาจารา หมายถึง เว้นการประพฤติผิดในกาม เว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น

4.1.6 สินสมุทร

สินสมุทรสุดแสนสงสารแม่ จึงกราบกรานมารดาแล้วว่าไป เมื่อวานนี้พี่ข้าน้อยไปหรือ ซึ่งรักลูกก็รู้ยู่ว้ารัก ถึงตัวไปใจลูกยังผูกคิด อย่างกริ้วโกรธโปรดปรานเถิดมารดา	ชำเลื่องแลดูหน้าน้ำตาไหล จะเข้าใกล้ทูนหัวลูกกลัวนัก ระบมมือเหมือนกระดุกลูกจะหัก มิใช่จักสืมคุณกรุณา พอปลดปลิดเรื่องธูระจะมาหา ไปไสยาอยู่ในถ้ำให้สำราญ
---	--

(พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71 – 72)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ในการนำเสนอตัวละครผ่านบทสนทนา ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างนางผีเสื้อสมุทรและสินสมุทร ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาตน คือ บุคคลหาได้ยาก 2 ได้แก่ความกตัญญูกตเวที

การตอบแทนบุญคุณของบุพการี เนื่องจากกวีมีความเชื่อว่าบุตรต้องทดแทนคุณบิดา – มารดา ตามความเชื่อใน พระพุทธศาสนา การทำความดีแก่บุพการี ปรากฏผ่านตัวละครในวรรณคดีหลายเรื่อง จะสังเกตเห็นได้ว่าตัวละครที่เป็นลูกในวรรณคดีไทย ตัวละครที่เป็นตัวเอกฝ่ายดีหรือตัวร้ายฝ่ายดี มักจะแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาเสมอ

4.1.7 พระโยคี

พระโยคีมีญาณว่าหลานรัก	จงสำนักอยู่ให้สมอารมณ์หมาย
อันยักษ์มีสีสาสมุทรพราย	มาถูกทรายชายหาดก็ขาดใจ
เราลงเลขเสกทำไว้สำเร็จ	ตั้งเขื่อนเพชรภูตปีศาจไม่อาจใกล้
มันอยู่แต่ห่างห่างช่างเป็นไร	ทำไมได้นัดดาเจ้าอย่ากลัว

(พระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 70)

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนา กล่าวคือพระโยคีได้สนทนากับพระอภัยมณี และชี้ให้เห็นถึงความยากลำบากที่นางผีเสื้อสมุทรจะย่างกรายเข้ามาในเขตเกาะแก้วพิสดาร เพราะพระโยคีได้เสกมนตร์เป็นเกราะป้องกันภูติผีปีศาจ แข็งแกร่ง กล่าวคือพระโยคีปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวด จริยธรรมระดับพัฒนาสังคม คือ พรหมวิหาร 4 มีความเมตตากรุณาต่อพระอภัยมณี สนิสมิตรและนางเงือกเมื่อมีความทุกข์ จึงปรารถนาให้พ้นจากทุกข์ มีใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนจึงรับเข้ามาในเกาะแก้วพิสดารและช่วยไล่ นางผีเสื้อสมุทรให้แก่อภัยมณี การประกอบสร้างพระโยคีซึ่งเป็นผู้ถือศีลจึงเป็นการประกอบสร้างตัวละครตามแนวพุทธจริยศาสตร์อันประกอบไปด้วยศีลธรรมและจริยธรรมที่ผู้ถือศีลพึงมี

4.1.8 พระยาภักตินฤนาถ

พระยาภักดี : อ้อ! แล้วก็ทำยังไงล่ะ ฉันหวังใจว่าการกระทำนั้นไม่เป็น
สิ่งที่มีผิดกฎหมาย, แต่ที่จริงนี่ก็ไม่ต้องกล่าวเพราะถ้าผิด
กฎหมายแกลงไม่มาเล่าให้ฉันฟัง

นายกล้า : อ้อ! เจ้าคุณนี่ก็ยังช่างพูดอยู่เหมือนหนูม ๆ นะเอง การที่
ผมทำนะ เป็นการค้าขายครับ

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 27)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร กล่าวถึงพระยาภักดีกับนายกล้า พระยาภักดีได้กล่าวกับนายกล้าถึงกิจการที่นายกล้ากระทำหลังจากออกมาจากคุก โดยคำนึงถึงการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือ พุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม ศีลธรรมระดับเบื้องต้น หรือเบญจศีล (Morality) หรือศีล 5 เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังคมให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกันการทำความดีละเว้นความชั่ว พระยาภักตินฤนาถซึ่งเป็นเพื่อนกับ นายลำ เมื่อนายลำได้มาหาพระยาภักติที่บ้านเพื่อจุดประสงค์คือการพบแม่ล่อ และจะขอไปอยู่กับ แม่ล่อด้วยเมื่อตอนออกเรือ อย่างไรก็ตาม พระยาภักตินฤนาถได้สอบถามถึงความเป็นอยู่ของ นายลำเมื่อพ้นโทษออกมาจากคุก เพื่อหวังว่านายลำจะไม่กลับไปประพฤตินิยมชอบด้วยการฉ้อฉล ดังเมื่อ ครั้งก่อน บทละครเรื่องเห็นแก่ลูกสะท้อนให้เห็นถึงผลจากการกระทำผิดประพฤตินิยมชอบส่งผลให้ชีวิต คนหนึ่งคนพลิกผันจากดีไปสู่จุดที่เลวร้ายเสียอาชีพและเสียครอบครัว พระยาภักตินฤนาถจึงเป็น ตัวอย่างของการประพฤตินิยม มีความเชื่อตรงต่อหน้าที่ของตนเองประกอบอาชีพชอบ เดินทางสายกลาง ตามมรรคมืองค์ 8 ไม่ประกอบอาชีพเพื่อให้ตนเองมีฐานะร่ำรวยและแสดงให้เห็นถึงความรักที่มีต่อลูก นั้นคือ แม่ล่อ เมื่อนายลำต้องการแสดงตนว่าเป็นพ่อของแม่ล่อ พระยาภักติได้ขัดขวางทุกทาง เพราะเกรงว่าบุตรสาวจะต้องอับอายขายหน้าและถูกสังคมนรังเกียจ เป็นสิ่งที่ทำลายความคิดของผู้อ่าน ได้เป็นอย่างดีว่าการที่บุคคลหนึ่งกระทำผิดพลาดแล้วจะสามารถกลับตัวและมีจุดยืนในสังคมได้หรือไม่ ผู้อ่านจะทราบจากการบรรยายในตอนเริ่มเรื่องว่าพระยาภักติมิได้มีฐานะร่ำรวย แต่พระยาภักติก็ยินดี ที่จะจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อ “ปิดปาก” นายลำ และเมื่อเห็นว่าใช้วิธีการนี้ไม่ได้ก็ยอมแม้กระทั่งจะ ต่อสู้ใช้กำลังกับนายลำ พฤติกรรมตอนนี้ยืนยันความ “เห็นแก่ลูก” ของพระยาภักติได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าบิดาบุญธรรมก็รักบุตรได้มากเท่ากับหรืออาจจะมากกว่าบิดาบังเกิดเกล้าได้

4.1.9 อีเหนา

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังระตูสองราพาที	ภูมิจึงตรัสตอบไป
ซึ่งท่านมาวอนง้อขอโทษ	เราจะถือโกรธนั้นหาไม่
อันเชษฐานัดดาซึ่งบรรลือ	เพราะใจโง่หังกำลังพาล
ท่านจงรับศพทั้งสองนั้น	พากันกลับไปยังถิ่นฐาน
บูชาเพลิงปลงส่งสการ	ให้พร้อมพวงศ่วงศวานในธานี

(อีเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 69)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอข้อคิดตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ ผ่านบทสนทนาของตัวละครเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าอีเหนามีพุทธจริยศาสตร์ หมวดจริยธรรมระดับ พัฒนาสังคม ได้แก่ พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา ซึ่งกล่าวถึงอีเหนา เมื่อระตูพาหยันกับ ระตูปะหมันซึ่งเป็นน้องชายของท้าวกะหมิงกุหนิง ที่มาร่วมรบกลัวความผิดหลังจากวิหยาสะก้าและ ท้าวกะหมิงกุหนิงเสียชีวิต จึงมาขอร้องให้อีเหนายกโทษให้อีเหนาจึงกล่าวกลับไปว่าการที่ ท้าวกะหมิงกุหนิงกับวิหยาสะก้าตายนั้น เป็นเพราะความโง่ที่ให้เกิดเพราะอารมณ์กำลังพาลและโกรธ ดังนั้นจึงให้ระตูทั้งสองรับศพของทั้งสองคนกลับไปประกอบพิธีที่บ้านเมืองของตน สะท้อนให้เห็นถึง ความเมตตาที่อีเหนามีต่อระตูทั้งสอง เมื่อต้นเหตุของการรบได้เสียชีวิตลงไปแล้วการที่จะรบราฆ่าฟัน กันต่อจึงไม่เป็นผลดี ดังนั้นจึงเลิกแล้วต่อกันและต่างกลับบ้านเมืองของตน นอกจากนี้อีเหนาจะมีจิตคิด เมตตาแล้ว กวียังสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยและแฝงข้อคิดเรื่องความซื่อสัตย์ต่อความรักของอีเหนา ผ่านบทสนทนาของตัวละคร ดังต่อไปนี้

พระจะไปตาทหาปราบข้าศึก	หรือรำลึกถึงคู่ตะนาหงัน
ด้วยสงครามในจิตยังติดพัน	จึงบิดผันพจนามาอาลัย
ไหนพระผ่านฟ้าสัญญาน้อง	จะปกป้องครองความพิสมัย
ไม่มีราศแรมร้างห่างไกล	จนบรรลัยมอดม้วยไปด้วยกัน

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 47)

อิเหนากล่าวแก้ในทันทีว่า

ซึ่งสัญญาว่าไว้กับवलน้อง	จะคงครองไมตรีไม่หนีหาย
มิได้แก้งกลอกกลับอภิปราย	อย่าสงกว่าจะวายคล้ายรัก

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 47)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครผ่านบทสนทนา โดยการให้ข้อคิดเรื่องความซื่อสัตย์และการรักษาคำพูด กล่าวคือในตอนนี้อิเหนาบอกนางจินตะหราว่า จะต้องไปศึกสงคราม นางจินตะหราก็ย้อนว่าคงจะเป็น “สงครามในจิต” เพราะอิเหนาคิดถึงนาง บุษบาและตัดพ้อว่าอิเหนาไม่รักษาสัญญาจะอยู่ด้วยกันตลอดไป ซึ่งอิเหนาก็กล่าวแก้ในทันทีว่าตนเอง นั้นให้คำมั่นสัญญากับนางจินตะหราว่าดี สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือกวีแฝงข้อคิดให้ ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างกันและกัน อีกทั้งยังต้องเสียสละผลประโยชน์ส่วนตน มากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

4.1.10 ท้าวกระหมังกุหนิง

เมื่อนั้น	ท้าวกระหมังกุหนิงเรื่องศรี
ได้ฟังโหราพาที	จึงมีพจนารถประภาษไป
เมื่อเราบัญชาการกำหนดทัพ	แล้วจะกลับดอยู่อย่างไรได้
อายุแก่ไพร่ฟ้าเสนาใน	จะว่ากลัวฤทธิ์ไทรไพริน
จำจะไปต้านต่ออรอุทธิ์	ถึงม้วยมิตมิให้ใครดูหมิ่น
เกียรติยศจะไว้ในธรณินทร์	จนสุดสิ้นดินแดนแผ่นดินฟ้า

(บทละครเรื่องอิเหนา ตอนศึกกระหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 38)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของ ตัวละคร กล่าวคือท้าวกระหมังกุหนิงได้กล่าวแก้เหล่าเสนาของตนเองว่าตนเองเป็นกษัตริย์ตรีสรแล้วไม่ คินคำ โดยกวีใช้คำที่แสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ชัดเจนว่า ถึงม้วยมิต จนสุดสิ้นดินแดนแผ่นดินฟ้า ก็จะไม่ให้ใครดูหมิ่นตนเองได้แม้ตายก็ไม่ยอม และจะรักษาเกียรติยศของตนเองไว้ จนสุดแผ่นดิน แผ่นฟ้า ซึ่งในความเป็นจริงไม่มีใครสามารถห้ามมิให้ผู้อื่นนินทาว่าร้ายได้ การรักษาสัจจะว่าจาของ ท้าวกระหมังกุหนิงสอดคล้องกับพุทธจริยศาสตร์ หมวดศีลธรรมระดับต้น และศีลธรรมระดับกลาง มุสาวาทา เว้นการพูดโกหก การรักษาสัจจะ เป็นศีลธรรมที่มนุษย์พึงประพฤติปฏิบัติ อีกทั้ง

ทำวกะหมังกุหนิงเป็นเจ้าเมืองการที่กล่าวอะไรไปแล้วจึงถือว่าเป็นวาจาสิทธิ์ กษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ แสดงให้เห็นว่าทำวกะหมังกุหนิงมีความรับผิดชอบต่อคำพูดของตนเองอย่างยิ่ง

4.1.11 ประพันธ์

ฉะนั้นจะมียังอยู่ที่แต่ที่ตัวผู้หญิงเองเท่านั้น ถ้าเมื่อไรผู้หญิงไทยที่ดี ๆ พร้อมใจกันตั้งกติกาไม่ยอมเป็นเมียคนที่เลี้ยงผู้หญิงไว้อย่างเลี้ยงไก่เป็นฝูง ๆ เท่านั้น แหละ ผู้ชายพวกมกมากในกามจึงจะต้องกลับความคิดและเปลี่ยนความประพฤติ

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 134)

จากคำประพันธ์ที่ยกมาข้างต้น เป็นบทสนทนาของประพันธ์ที่เขียนจดหมายถึงเพื่อน กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร โดยประพันธ์กล่าวถึงผู้หญิงที่ยอมเป็นภรรยาผู้ชายว่าเป็นไก่และผู้ชายที่มีภรรยามากเปรียบเหมือนคนที่เลี้ยงไก่ไว้เป็นฝูง สะท้อนให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่าหากยอมเป็นภรรยาของผู้ชายมกมากในกามารมณ์ก็เปรียบดั่งยอมเป็นไก่ในเล้าให้เขาเลี้ยง ประพันธ์ซึ่งถูกประกอบสร้างให้มีแนวคิดสามเเดียวภรรยาเดี่ยวจึงมีจิตต่อต้านผู้ชายที่มีภรรยามาก ตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรมระดับต้น และศีลธรรมระดับกลาง คือ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ซึ่งเป็นความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง สะท้อนให้เห็นถึงหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา มนุษย์ควรมีศีลธรรมเบื้องต้นคือ เบญจศีลหรือศีล 5 คือความสำรวมทางกาย วาจาหรือลักษณะของความเป็นปรกติไม่ประพฤติผิดทางกายและวาจาเป็นระเบียบข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน หากละเลยระเบียบแบบแผนก็จะนำไปสู่ความวุ่นวายกระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ไม่มีความสุข ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

...จริงอยู่การที่ฉันอย่างกับแม่ไอนั้น ได้ถูกคนบางคนนิทาติโทษ แต่ฉันถือคติว่าการแต่งงานเป็นกิจส่วนตัวของฉันโดยเฉพาะ ไม่มีผู้ใดจะมารับสุขรับทุกข์แทนฉันได้ มีคนบางคนออกความเห็นแก่ฉันว่าไม่ควรจะหย่าให้ชายหน้าเขา เมื่อไม่พอใจเมียที่แต่งงานแล้วก็ควรหาเมียอีกคนหนึ่งที่อยู่กินด้วยกันหาความสุขเสียก็แล้วกัน แต่ฉันเถียงว่าถ้าทำเช่นนั้นก็เท่ากับลงโลก กลับได้รับคำตอบว่าคนอื่น ๆ เขาก็ทำกันถมไป...

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 130)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร สะท้อนแนวคิดพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม ในศีลธรรมระดับต้น คือ ประพฤติตนอยู่ในศีล 5 ไม่ประพฤติผิดในกามและไม่พูดปดพูดเท็จ เจตนาของประพันธ์ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องและเป็นตัวดำเนินเรื่องราวทั้งหมด ถึงแม้ประพันธ์จะเป็นนักเรียน “นอก” ซึ่งหมายถึงนักเรียนที่จบการศึกษาจากประเทศยุโรป มีความคิดสมัยใหม่แต่ก็ยังมุ่งมั่นที่จะกระทำตนให้ถูกครรลองคลองธรรมไม่เอนเอียงไปตามกระแสสังคม คือ ไม่ประพฤติผิดในกาม ปฏิบัติตนตามศีลธรรมอันดี ประพฤติตนอย่าง

ถูกต้องตามกฎระเบียบของสังคมว่าด้วยการแต่งงานมีคู่ครองและเมื่อการแต่งงานไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการก็ทำการหย่าร้างให้เด็ดขาด อีกทั้งมีเจตนาถว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตัดรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริงคำมีประโยชน์ สมานฉันท์สามัคคี

ประพันธ์ถือเป็นตัวละครชายที่มีความแตกต่างจากตัวละครชายในวรรณคดีหลายเรื่อง เพราะประพันธ์มีจุดเด่นด้านความประพฤติที่อยู่ในศีลธรรม คือ ศีล 5 ไม่ประพฤติผิดในกามเว้นการล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น ซึ่งหาได้ยากในตัวละครชายจากวรรณคดี ซึ่งนอกจากนี้ประพันธ์ยังเป็นแบบอย่างในการประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจด้านการมีคู่ครอง เช่นเดียวกับพระนางมัทรีในวรรณคดีเรื่อง พระเวสสันดรชาดก ตอนกัณฑ์มัทรี ซึ่งถือเป็นแบบอย่างในการประพฤติตนในทางที่ดี คือ การประพฤติตนเป็นคนดี ละเว้นความชั่ว ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นทั้งยังมีจิตเมตตา

4.1.12 พระเวสสันดร

...มัทรีเอ๋ย อันอริยสัตบุรุษเห็นปานดั่งตัวที่ฉะนี้ ถึงจะมีข้าวสั๊กเท่าใดๆ *ทิสวา ยาจกมาคเต* ถ้าเห็นยากเข้ามาใกล้ ไหววอนขอไม่ย่อท้อในทางทาน จนแต่ชั้นลูกกรักยอดสงสารเพียงนกให้เป็นทานได้ อันสองกุมารนี้ไซ้รับเป็นทาน พาหิระกายนอกไม่อิมหน้า พี่จะใครให้อชฌตักทานอีกนะเจ้ามัทรี ถ้าแม้ไม่มีบุคคลผู้ใดปรารถนาเนื้อหนังมังสาสิ่งโลหิตดวงหทัยนัยน์เนตรทั้งซ้ายขวาพี่ก็จะแหวะผ่าให้เป็นทานไม่ย่อท้อถึงเพียงนี้ มัทรีเอ๋ย...จงศรัทธาด้วยช่วยอนุโมทนาทานในกาลบัดนี้เถิด...

(มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 33 - 34)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีการนำเสนอแนวพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละครคือ กล่าวคือพระเวสสันดรได้ตรัสกับนางมัทรีเรื่องการยกบุตรทั้งสองให้เป็นทานแก่ผู้อื่นสะท้อนให้เห็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในราชวงศ์มักมีพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาสังคม ได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ กล่าวคือ พระเวสสันดรที่สละราชสมบัติออกผนวชเพื่อบำเพ็ญภาวนาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบำเพ็ญบุญบารมีในการเป็นพระพุทธเจ้า พระเวสสันดรได้บำเพ็ญบุตรทานบารมีเป็นสิ่งที่ยากที่จะกระทำได้ แต่พระองค์มีน้ำพระทัยอันแน่วแน่ที่จะกระทำเป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างให้เห็นผู้มีทศพิธราชธรรม มีความเมตตากรุณาและประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี โดยการกระทำของพระเวสสันดรได้รับการสนับสนุนอันดีจากนางมัทรีซึ่งเป็นภรรยา

4.1.13 นางมัทรี

มัทรีสัตยาสวามีภักดี รักผัวเพียงบิดากี่ว่าได้ ถึงจะยากเข็ญใจก็ตามกรรม วณมูลผลหาริยา อุตสาหะตระตราภะตระตราตรีตรัตระหาผลาผลไม้ม

(มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 29)

จากบทประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างนางมัทรีกับพระเวสสันดร กวีใช้กลวิธี นำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร สะท้อนให้เห็นความรักในบทสนทนาของมัทรีต่อพระเวสสันดร ยิ่งใหญ่เท่ากับความรักที่มีต่อบิดา กล่าวคือ มัทรียอมตกระกำลำบากติดตามพระเวสสันดรเข้ามาในป่าถ้ำศิลาภวานาในสมณฤๅษีเพื่อบำเพ็ญทานภวานา ต้องจากบิดา – มารดามาอยู่ในป่า ดูแลพระเวสสันดรและกัณหา ซาลิผู้ซึ่งเป็นบุตรของนางกับพระเวสสันดร ในพุทธจริยศาสตร์ มัทรีเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดศีลธรรม ระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูง มีศีลธรรมสำนึกในความดี – ความชั่วไม่ต้องอธิบายเหตุผลก็รู้แจ้งแห่งเหตุและความเป็นไป แม้พระเวสสันดรจะยกลูกให้เป็นทานแก่ผู้อื่น นางก็ยังยินดีที่จะส่งเสริมให้การบำเพ็ญทานภวานาของพระเวสสันดรบรรลุผล

4.1.14 สุเทษณ์

อ้าช่วยระงับดับ	ทุชะพีระคายระคาง
พี่รักองค์นาง	ผิมสมถดีถวิล
เหมือนพมิได้คง	วรชีวะชีวิติน –
ทริยไชรั บ ฝ่ฉิน -	ตะนะห้วงและท่อนนิยม
ชีพอยู่ก็เหมือนตาย	เพราะมิวายระทวยระทม
ทุกขียากและกรากกรม	อูระชำระกำทวิ

(บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 83)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร ผ่านการเล่าเรื่องความรักของสุเทษณ์ที่มีต่อนางมัทนา ซึ่งสุเทษณ์กล่าวกับนางมัทนาว่า โปรดจงช่วยดับทุกข์ของพี่ พี่รักเจ้า หากได้เจ้าสมใจ พี่คงมีความสุขมากแต่หากไม่เป็นเช่นนี้ พี่ก็คงไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ มีชีวิตอยู่ก็เหมือนตายเพราะมีแต่ความทุกข์ยากชอกช้ำระกำใจ กวีเลือกใช้คำว่า “เหมือน” เปรียบความรักที่ไม่สมหวังหากไม่ได้นางมัทนามาครอบครองก็เสมือนดังตนเองนั้นตายทั้งเป็นทำให้อารมณ์ความรู้สึกในบทสนทนาให้ความรู้สึกรุนแรง ซึ่งสุเทษณ์เป็นภาพสะท้อนของวรรณคดีที่ตัวละครชายมีความรักและซื่อตรงต่อผู้หญิงเพียงคนเดียวจนก่อเกิดเป็นที่มาของดอกกุหลาบขึ้นในทางพุทธจริยศาสตร์สุเทษณ์เป็นเพียงผู้ที่มีความซื่อสัตย์และรักภรรยาจากเท่านั้น แต่สุเทษณ์ไม่ถือว่าเป็นผู้มีศีลธรรมและจริยธรรมอันดีเนื่องจากเบียดเบียนผู้อื่นจนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

4.1.15 นางมัทนา

ฟังถ้อยคำรัสมะธูระวอน	ตนุนี้ผิเอออวย
จักเป็นมุสาวะจะนะด้วย	บ มิตรงกะความจริง
อันชายประกาศวะระประทาน	ประดีพิพธแดหญิง
หญิงควรจะเปรมกะมะละยั้ง	ผิวะจิตตะตอบรัก
แต่หากถตี บ อะภิรมย์	จะเฉลยฉะนั้จัก
เป็นปดและลงบุรุษรัก	ก็จะหลงละเลิงไป

(บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 83)

จากคำประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาของนางมัทนาและสุเทษณ์ ซึ่งวรรณคดีบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา เป็นวรรณคดีประเภทบทละครพูดการสนทนาของตัวละครภายในเรื่องจึงเป็นการดำเนินเรื่องหลัก กล่าวถึงสุเทษณ์ที่หลงรักนางมัทนาและพยายามที่จะโน้มน้าวใจนางมัทนาให้รับรักตนให้ได้ แม้กระนั้นนางมัทนาก็ไม่เอนเอียงใจไปหาสุเทษณ์ จากบทสนทนานี้แสดงให้เห็นถึงตัวตนของนางมัทนาอย่างชัดเจน คือ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ กล่าวคือการไม่พูดปด ไม่โกหกตนเอง และผู้อื่นจนก่อให้เกิดความเดือดร้อนอย่างที่นางมัทนาได้ตอบแก่ สุเทษณ์อย่างจริงใจว่า ตนเองนั้นไม่ได้มีจิตปฏิพัทธ์ต่อสุเทษณ์เลยแม้แต่น้อย จึงเลือกที่จะกล่าวปฏิเสธสุเทษณ์ไปตามตรงและยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นตามมาอย่างไม่เกรงกลัว กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละครได้อย่างชัดเจน แฝงข้อคิดแก่ผู้อ่านผ่านบทสนทนาของตัวละคร ให้ตระหนักถึงการใช้สติในความรักซึ่งเป็นข้อคิดเตือนใจแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดีและตรงตามวัตถุประสงค์ในการประพันธ์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือชี้ให้เห็นโทษของความรัก

4.1.16 สมเด็จพระนเรศวร

ผิวหลายพยุหุทธิ์ร่า
ชนะอมิตรมวลมอญ
พระเดช บ่ ดาลขจร
ไปทั่วเรศออกอ้าง

โรมรอน
ม่วมล้าง
เจริญฤทธิ์ พระนา
เอิกฟ้า ดินไหว

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 63)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร ซึ่งเป็นการสนทนายาระหว่างพระนเรศวรมหาราชกับเหล่าข้าราชการบริพาร เมื่อการศึกษาพุทธหัตถ์ถิติของพระนเรศวรมหาราชที่มีชัยชนะเหนือกองทัพพระมหาอุปราช กวีจึงใจให้ผู้อ่านจินตนาการความยิ่งใหญ่ของพระนเรศวรมหาราชเท่ากับพระพุทธเจ้าที่เป็นศาสดาแห่งศาสนาพุทธที่มีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความเมตตากรุณาที่ทรงพระราชทานอภัยโทษแก่เหล่าทหารที่ต้องโทษประหารชีวิตตามกฎพระอัยการศึกเนื่องจากสาเหตุตามเสด็จพระองค์กับพระอนุชาไปไม่ทันพระนเรศวรมหาราชจึงเป็นกษัตริย์ที่มีทศพิศราชธรรม 10 อันเป็นกัจจัตริที่พระเจ้าแผ่นดินควรปฏิบัติเป็นคุณธรรมของผู้ครองบ้านเรือนเป็นธรรมของนักปกครอง คือ การบำรุงบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำศึกปกป้องบ้านเมือง ประกอบแต่การสุจริตรักษาเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์มีความเมตตากรุณาแก่ผู้กระทำผิดและให้โอกาสในการสร้างคุณงามความดี เสียสละความสุขสำราญตลอดจนสละชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองแผดเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำย่ำยีจิตใจ ระงับยับยั้งขมใจได้ ลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้นิฉัยความและการกระทำต่าง ๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองขุ่น นิฉัยความและการกระทำด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรมคองที่ไม่เอนเอียง สถิตมั่นในธรรมปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามไม่ปฏิบัติคลาดเคลื่อนวิบัติไป

4.1.17 พระมหาอุปราชา

พระคุณดวงเพียบพื้น	ภูวดล
เต็มตรลอดแหล่งบน	บ่อนใต้
พระเกิดพระก่อชนม์	ชูปชีพ มาณา
เกรงปัทนลูกได้	กลับเต้าตอบสนอง

(ลิลิตตะเลงพ่าย, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 54)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร ได้อธิบายความหวาดหวั่นในจิตใจของพระมหาอุปราชาที่เกรงว่าตนจะไม่สามารถกลับมาตอบแทนพระคุณบิดาได้ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของพระมหาอุปราชาตามแนวคิดพุทธ จริยศาสตร์ คือ ความกตัญญูทศเวทิต่อพระบิดา ประพฤติตนตามหลักจริยธรรมบุคคลหาได้ยาก 2 ได้แก่บุพการีและกตัญญู ทศเวทิต่อพระบิดา 2 กตัญญูทศเวทิต่อบุพการีผู้ทำอุปการะก่อนผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แต่ต้นโดยไม่ต้องคอยคิดถึง ผลตอบแทน เป็นจริยธรรมระดับพัฒนาตนเพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองสำหรับการมีชีวิตอยู่ บ่งบอกถึงความรู้สึกผิดชอบ - ชั่วดีมีจริยธรรม - ศีลธรรมที่ประกอบสร้างตัวละครที่มีความสำคัญและจะเป็นพระราชานในอนาคตเช่นเดียวกับสมเด็จพระวันรัตและพระราชาคณะสตุติสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ทรงพระราชทานอภัยโทษแก่แม่ทัพนายกองที่ตามเสด็จพระองค์และพระอนุชาไม่ทันในการทำศึกยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา

4.1.18 นางวันทอง

ขอบผิตพ่องจิตคะนึ่งตรง	อันตัวน้องมลทินหาสิ้นไม่
ประหนึ่งว่าวันทองนี้สองใจ	พบไหนก็เป็นแต่เช่นนั้น
ที่จริงใจถึงไปอยู่เรือนอื่น	คงคิดคืนที่หม่อมเป็นแม่มนั้น
ด้วยรักลูกรักผัวยังพั่วพัน	ครารวนนั้นก็ไปอยู่เพราะจำใจ

(เสภาเรื่องขุนช้าง - ขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 32)

จากคำประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนายระหว่างนางวันทองและขุนแผนในตอนที่มีนไวไปลักพาตัวนางวันทองจากเรือนขุนช้างมาอยู่ที่เรือนของตน จากบทสนทนานี้สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนที่ซื่อสัตย์ของนางวันทองอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นความรู้สึก ความคับข้องใจและความน้อยเนื้อต่ำใจที่ตนได้ประสบพบเจอในชีวิตจนเกิดความวุ่นวายไม่จบสิ้น ซึ่งจากบทสนทนานี้สะท้อนให้เห็นว่านางวันทองเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันควรประพฤติปฏิบัติคือ ศีล 5

4.1.19 พลายงาม

จมีนไวสารภาพกราบบาทา	ลูกมาผิตจริงหาเถียงไม่
รักตัวกลัวผิตแต่คิดไป	ก็หักใจเพราะรักแม่วันทอง

ทุกวันนี้ลูกชายสบายยศ	พร้อมหมดเมียมิ่งก็มีสอง
มีบ่าวไพร่ใช้สอยทั้งเงินทอง	พี่น้องข้างพ่อก็บริบูรณ์
ยังขาดแต่แม่คุณไม่แลเห็น	เป็นอยู่ที่เหมือนตายไปหายสูญ
ข้อนี้ที่ทุกข์ยังเพิ่มพูน	ถ้าพร้อมมูลแม่ด้วยจะสำราญ
ลูกมาหมายว่าจะมารับ	เชิญแม่วันทองกลับไปคืนบ้าน
แม้จะบังเกิดเหตุเภทพาล	ประการใดก็ตามแต่เวรา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 25)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร กล่าวถึงจมีนไวยสนทนากับนางวันทองผู้เป็นแม่ การตัดพ้อต่อว่าโชคชะตาที่ทำให้ตนเองนั้นไม่ได้อยู่กับมารดาผู้ให้กำเนิด กล่าวคือ จมีนไวยซึ่งเป็นบุตรของนางวันทองกับขุนแผนแอบขึ้นเรือนขุนช้างเพื่อพาแม่กลับมาอยู่กับตนเอง จนก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือขุนช้างถวายฎีกาต่อพระพันวษา จมีนไวยได้กล่าวกับแม่วันทองอย่างไม่เกรงกลัวความผิดว่าตนเองนั้นตอนนี้มียศถาบรรดาศักดิ์ มีชีวิตที่ดีและมีภรรยาสองคน ส่วนขุนแผนผู้เป็นพ่อก็อยู่ด้วยกันมีความสุขดีขาดเพียงแต่วันทองผู้เป็นแม่เท่านั้น จึงมารับกลับไปอยู่ด้วยถึงแม่จะเกิดเหตุใดก็ตามมาภายหลังจมีนไวยก็ไม่คิดเกรงกลัว สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบสร้างตัวละครตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือความกตัญญูทวดเวที่ต่อผู้มีพระคุณ

4.1.20 กวนอู

ซึ่งมหาอุปราชมีคุณแก่เราก็จริงอยู่ แต่จะเปรียบกับเล่าปี่นั้นยังมีได้ ด้วยเล่าปี่นั้นมีคุณแก่เราก่อน ประการหนึ่งก็ได้สาบานไว้ต่อกันว่าเป็นพี่น้องเราจึงได้ตั้งใจรักษาสัตย์อยู่

(สามก๊ก ตอนกวนอูไปรับราชการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 72)

จากบทประพันธ์ข้างต้นเป็นการสนทนาของกวนอูกับเตียวเลี้ยว ซึ่งกวีใช้กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร กล่าวถึงกวนอูบอกแก่เตียวเลี้ยวไปตามความสัตย์จริงที่ตนเองมีความจงรักภักดีต่อ เล่าปี่ เพื่อมิให้โจโฉเกิดความเข้าใจผิดคิดว่ากวนอูมีใจออกห่างจากเล่าปี่ ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่านอกจากนี้กวนอูและสมิงพระรามยังเป็นผู้ที่มีความกตัญญูทวดเวที่ ตอบแทนผู้มีพระคุณและรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่น ซึ่งนักเรียนสามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตเพื่อส่งเสริมให้ตนเองเกิดความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตต่อไปได้

จากที่กล่าวถึงบทสนทนาของตัวละครที่นำเสนอมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดีและวรรณกรรมจำนวน 39 ตัวละคร ตัวละครที่ไม่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้นนี้ มีสาเหตุจากเนื้อหาในวรรณคดีและวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ มิได้เป็นบทสนทนาหรือเป็นเพียงบทสนทนาเพียงเล็กน้อยที่ไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ของตัวละคร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมิได้นำเสนอบทสนทนายระหว่างตัวละครบางตัวละคร

ผู้วิจัยพบว่า กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร สามารถแบ่งตัวละครออกเป็น ตัวละครที่เป็นพระมหากษัตริย์และวงศาคณาญาติ ทหารหรือผู้มีหน้าที่

ปกป้องบ้านเมือง ตัวละครที่เป็นคนธรรมดาทั้งชายและหญิง ตัวละครที่เป็นบุคคลที่มีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งจากการวิเคราะห์บทสนทนาจะเห็นได้ว่าตัวละครที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือวงศารณาญาติล้วนและผู้มีหน้าที่ปกป้องบ้านเมือง แล้วแต่มีแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ประจำตัวคือ 1. กษัตริย์มักมีความเมตตา ความกรุณา 2. ความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น 3. ทศพิธราชธรรม 4. ความกตัญญูกตเวทิต 5. เบญจศีล สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 มรรค 8 ทศพิธราชธรรม เช่น สมิงพระราม พระมหาอุปราชา จมื่นไวย อิเหนา พระเวสสันดร เป็นต้น ตัวละครที่เป็นคนธรรมดากวีสะท้อนให้เห็นพุทธจริยศาสตร์ประจำตัวคือ 1. ความกตัญญูกตเวทิต 2. ความซื่อสัตย์ 3. เบญจศีล 4. ความเมตตากรุณา สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 เช่น ประพันธ์ นางมัทนา นางวันทอง เป็นต้น ตัวละครที่เป็นบุคคลที่มีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ มักมีพุทธ จริยศาสตร์ประจำตัวคือ 1. ความเมตตากรุณา 2. ความซื่อสัตย์ 3. เบญจศีล สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4

4.2 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึก เพื่อตอบสนองสิ่งเร้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ดังนั้นการนำเสนอแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร คือ การที่ตัวละครในเรื่องกระทำหรือแสดงอาการออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึก เพื่อตอบสนองสิ่งเร้า โดยสะท้อนพฤติกรรมของตัวละครสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

4.2.1 พระไชยสุริยา

จํารําคําตอไป	พอลอจอกุมารา
ธรมมีราชา	เจ้าพาราสาละถิ
ชื่อพระไชยสุริยา	มีสุตามเทสิ
ชื่อว่าสุมาถิ	อยูบบุรีไมมีภัย
ข้าเฝ้าเหล่าเสนา	มีกิริยาอชฌาศัย
พอคํามาแต่ไกล	ได้อาศัยในพารา
ไพร่ฟ้าประชาชี	ชาวบุรีก็ปรีดา
ทำไร่ข้าวไถนา	ได้ข้าวปลาแลสาถิ

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 81)

จากคำประพันธ์ข้างต้นอธิบายถึงการดำรงตนและการประพฤติปฏิบัติตนของพระไชยสุริยา กวีใช้กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร โดยการเล่าถึงเมืองสาละถิ ซึ่งเป็นเมืองในจินตนาการของกวี โดยสอดแทรกแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือ ทศพิธราชธรรม 10 กล่าวคือ พระไชยสุริยาเป็นเจ้าเมืองสาละถิ ซึ่งปกครองบ้านเมืองอย่างสงบสุข ไพร่ฟ้าประชาน

อยู่อย่างมีความสุขไม่มีเภทภัยใด ๆ มาสร้างความเดือดร้อนแก่ชาวเมือง สะท้อนให้เห็นถึงการมีศีลธรรมอันดีของพระราชาเป็นสิ่งสำคัญ อันจะส่งผลให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข

4.2.2 สมิงพระราม

...แต่เราต้องพ้นจากการตรากตรำอยู่นานแล้ว มิได้ขี่ช้างขี่ม้าเหยียดมือเหยียดเท้า เยื้องแขนซ้ายย้ายแขนขวาเล่นบ้างเลยรำคาญใจนัก เราจะกลัวอะไรกับกามะนีทหารจีน อันจะเอาชัยชนะนั้นไม่สู้ยากนัก ครั้นจะอาสาบัดนี้เล่า ก็เหมือนหาบสองบ่าอาสาสองเจ้าหาครวไม่...

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีจักษ์ ม.1 : 111)

สมิงพระรามได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า กรุงอังวะนี้เป็นต้นทาง อุปมาดังหน้าด่านกรุงหงสาวดี พระเจ้ากรุงจีนยกทัพมาครั้งนี้ก็มีความปรารถนาจะใคร่ดูแก่ลัทธิทหารอันมีฝีมือขี่ม้าร่าทวนสู้กันตัวต่อตัว ถ้าไม่มีผู้ใดสู้รบถึงจะได้เมืองอังวะแล้วก็ไม่สิ้นความปรารถนาแต่เพียงนี้ เห็นศึกจีนจะกำเรียวกลงเลยลงไปติดกรุงหงสาวดีด้วยเป็นมั่งคั่ง ตัวเราเล่าก็ต้องจงจำจัตราคร่ำอยู่ ถ้าเสียกรุงอังวะแล้วจะหมายใจว่าจะรอดคืบไปเมืองหงสาวดีได้ก็ใช่ที่ จำเราจะรับอาสาตัดศึกเสียจึงจะชอบ อย่าให้ศึกจีนยกกลงไปติดกรุงหงสาวดีได้

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีจักษ์ ม.1 : 111 - 112)

จากบทประพันธ์ที่ยกมาข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร มาใช้อธิบายลักษณะนิสัยความเชื่อศรัทธาต่อบ้านเมืองและพระมหากษัตริย์ของสมิงพระราม ที่แม้ตนเองจะมีความสามารถมาก แต่ตนนั้นเป็นเชลยอาศัยอยู่ในกรุงรัตนบุรีอังวะเมื่อมีภัยมาถึงจึงเห็นหนทางที่จะทำให้ตนเองปลดพ้นจากการเป็นเชลยได้จากความสามารถของตนเอง ถึงกระนั้นก็ยังระลึกถึงพระเจ้ากรุงหงสาวดีหากตนเองอาสารบกับกามะนี ก็เหมือนว่าตนเป็นข้าของพระเจ้าราชาธิราชแต่มารับใช้พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงมีความกลางแคลงใจที่จะอาสารบกับกามะนี สมิงพระรามมีสติ สัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลาสามารถระลึกได้ว่าตนเองเป็นใครและมาจากไหน จึงดำรงตนและประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมพื้นฐานของมนุษย์

4.2.2 พระเจ้ากรุงจีน

... ผ่านพระเจ้ากรุงจีนจึงให้มีพระราชกำหนดประกาศแก่ทหารทั้งปวงว่า ถ้าผู้ใดไม่มีอาวุธสู้รบ อย่าได้ทำอันตรายเป็นอันขาด ถ้าผู้ใดมีฟังจะให้ตัดศีรษะเสียเสีย...

(ราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา, วรรณคดีจักษ์ ม.1 : 109)

เมื่อพิจารณาบทประพันธ์ข้างต้นพบว่า กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร มาใช้ในการสะท้อนภาพความเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความเมตตา กรุณาของพระเจ้ากรุงจีน เมื่อพระเจ้ากรุงจีนกองทัพมาประชิดเมืองรัตนบุรีอังวะแสดงให้เห็นถึงแสนยานุภาพ

ที่ยิ่งใหญ่ของพระเจ้ากรุงจีนที่เปรียบพร้อมทั้งไพร่พลและอาวุธยุทธปกรณ์ โดยเปรียบเทียบบองทหารที่ยิ่งใหญ่ กองทหารมากมายเหลือคณาดังกับฝนที่ตกลงมาอย่างหนักไม่สามารถหยุดยั้งได้ ถึงแม้จะมีกองทัพที่ยิ่งใหญ่น่าเกรงขามแต่กวีก็ได้ประกอบสร้างให้พระเจ้ากรุงจีนเป็นผู้ที่มีความเมตตาปราณี รู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่เอาชีวิตประชาชนผู้บริสุทธิ์ ถือเป็นทศพิธราชธรรมที่พระมหากษัตริย์ควรมี อันเป็นหลักธรรมในการบริหารบ้านเมืองเป็นคุณธรรมของผู้ครองบ้านเมือง ความไม่เบียดเบียนไม่บีบบังคับประชาชน ไม่หลงระเริงในอำนาจขาดความกรุณา

4.2.3 นนทก

มาจะกล่าวบทไป
ตั้งแต่พระสยามภูมญาณ
อยู่บันไดไกรลาสเป็นนิจ
บ้างให้ตักน้ำล้างบาป
จนผมโกรนเกลี้ยงถึงเพียงหู
ฮึดฮัดขัดแค้นแน่นใจ

ถึงนนทกน้ำใจล้ำหาญ
ประทานให้ล้างเท้าเทวดา
สุราฤทธิ์ดับหิวแล้วลูบหน้า
บ้างถอนเส้นเกศาขุ่นไป
ดูเงาในน้ำแล้วร้องให้
ตาแดงดั่งแสงไฟฟ้า

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก,วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 64)

เมื่อพิจารณาบทประพันธ์ข้างต้นพบว่า กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร โดยให้รายละเอียดถึงนนทกที่ทำหน้าที่ล้างเท้าเหล่าเทวดาอยู่บันไดเขาไกรลาส ซึ่งถูกเหล่าเทวดากลับแกลังเป็นเวลายาวนาน อาทิเช่น การตบหัว ลูบหน้า ให้ตักน้ำล้างเท้า และถอนเส้นผมของนนทกจนเกลี้ยง นนทกอดทนอดกลั้น และทำหน้าที่ของตนเองด้วยความขยันหมั่นเพียรได้แต่กตความโกรธไว้ เนื่องจากนนทกเป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างให้เป็นตัวร้ายในเรื่อง การข่มกลั่นอารมณ์ความคับข้องใจจึงแสดงออกได้เพียงสีหน้าท่าทางเท่านั้น แต่นนทกก็ยังเป็นผู้ถูกประกอบสร้างขึ้นมาตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์คือ ผู้ที่มีขันตินอกจากนั้นนนทกยังเป็นผู้ที่มีพุทธจริยศาสตร์คือ

ครั้งถึงจึงประณตบทงสุ
ว่าพระองค์เป็นหลักธาดรี
ผู้ใดทำขบต่อเบื่องบาท
ตัวซอกก็มีชอนันก
พระองค์ผู้ทรงศักดิ์ดาเดช
กรรมเวรสิ่งใดตั้งนี้

ทูลองค์พระอิศวรเรื่องศรี
ยอมเมตตาปราณีทั่วพัศตร์
ก็ประสาททั้งพรแลยศศักดิ์
ล้างเท้าสุรารักษ์ถึงโกฏิปี
ไม่โปรดเกษแก่ข้าบทศรี
ทูลพลางไศกีรำพัน

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก,วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 64)

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนนารายณ์ปราบนนทกข้างต้น กวีใช้กลวิธีการนำเสนอแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กล่าวถึงพระอิศวรซึ่งเป็นผู้ปกครองเทพทั้งปวง กวีใช้คำว่า เป็น กล่าวแทนพระอิศวรที่มีความเมตตากรุณาต่อเทวดาทั้งหลาย ประทานความชอบแก่

ผู้ที่เป็นข้ารับใช้และประทานพรแก่ผู้ที่สมควรประทานให้ ในที่นี้กล่าวถึงนททที่เล่าถึงความชอบของตนที่ทำหน้าที่ล้างเท้าแก่เทวดาเป็นเวลาช้านานทำคุณประโยชน์มากมามาก จึงขอพรจากพระอิศวรซึ่งเป็นผู้ปกครองเหล่าเทวดาจะขึ้นขึ้นตายแก่นนททก็ทำได้ ซึ่งพระอิศวรเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม มีศีลธรรมเป็นที่นับถือของเหล่าเทวดาจึงประทานพรแก่นนททด้วยความเที่ยงธรรม

4.2.4 พระอภัยมณี

พระแจ้งความตามคำเจื่อน้ำเล่า	ค่อยบรรเทาทุกข์สมอารมณ์หวัง
จึงว่าที่มีคุณน้องสักครั้ง	ให้ได้ดังถ้อยคำที่รำพัน
ซึ่งถูกรักหักหาญให้ท่านโกรธ	จงดโทษทำคุณอย่าหุนหัน
ช่วยไปปิดปากถ้าที่สำคัญ	จวนสายัณห์ยักษ์มาจะว่าเรา
จึงบัญชาว่าเจ้าสินสมุทร	ไปช่วยฉุดศิลาใหญ่ขึ้นให้เขา
ขอสมาปุตาอย่าดูเบา	ช่วยอุ้มเอาแก่ออกไปให้สบาย

(พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 59)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กล่าวคือ พระอภัยมณีเมื่อสินสมุทรได้ลากเงือกขึ้นมาจากน้ำและนำเงือกมาให้ตนดู หลังจากการสนทนาสิ้นสุดแล้วพระอภัยมณีจึงสั่งให้สินสมุทรขอสมาเจือกผู้เฒ่าและอุ้มไปส่งยังหน้าถ้าพฤติกรรมของพระอภัยมณีที่แสดงออกนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความมีเมตตากรุณา

4.2.5 สินสมุทร

สินสมุทรฟังเสียงสำเนียงแน่	รู้ว่าแม่มั่นคงไม่สงสัย
ดูรูปร่างอย่างเปรตสมเพชใจ	ช่างกระไรราศีไม่มีงาม
กระนั้นหรือพระบิดามิำหนึ	ทั้งท่วงที่ไม่สุภาพทำหยาบหยาบ
จำจะบอกหลอกหลวงห่วงเนื้อความ	อย่าให้ตามเข้าไปชิดพระบิดา

(พระอภัยมณี ตอนหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 67)

จากคำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากวีใช้กลวิธีนำเสนอแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร โดยชี้ให้เห็นว่านางผีเสื้อสมุทรมีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัวและน่าสมเพช ไม่เป็นที่น่าอภิรมย์แก่ผู้พบเห็น อีกทั้งนางผีเสื้อสมุทรมีกริยาทำทางหยาบคายทำให้สินสมุทรไม่ยินยอมที่จะช่วยนางตามหาพระอภัยมณี สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบสร้างตัวละครสินสมุทรที่มีความกตัญญูต่อบิดาเพราะให้เหตุผลว่าบิดาเป็นคนดีจึงเกิดความสงสาร และมารดาเป็นยักษ์ที่ถูกประกอบสร้างให้เห็นคนเลว ดังนั้นสินสมุทรจึงเป็นตัวละครที่พฤติกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์ คือบุตรต้องมีจริยธรรมอันดีกตัญญูต่อบิดา - มารดาผู้มีพระคุณ ส่งผลให้ช่วยพระอภัยมณีหนีไปถึงเกาะแก้วพิสดารได้อย่างปลอดภัย และนางยักษ์ผู้ซึ่งเป็นคนเลวถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปในเกาะแก้วพิสดารจากพระโยคีดังคำประพันธ์ว่า

4.2.6 พระโยคี

แต่มีโยคีมีมนตร์อยู่ตนหนึ่ง	อายุถึงพันเศษถือเพทไสย
อยู่เกาะแก้วพิสดารสำราญใจ	กินลูกไม้เผือกมันเป็นพรณผลา
พวกเรือแตกแขกฝรั่งแลอังกฤษ	ขึ้นเป็นศิษย์อยู่สำนักนั้นหนักหนา
ด้วยโยคีมีมนตร์ดลวิชา	ปราบบรรดาภูติพรายไม่กรายไป

(พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 58)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กล่าวถึงเกาะแก้วพิสดาร อันเป็นที่อยู่ของพระฤาษีที่เชี่ยวชาญเรื่องเวทมนตร์คาถา ซึ่งกวีกล่าวถึงความพิสดารของสถานที่นี้คือ เป็นสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่ที่สามารถหลบภัยได้ พร้อมทั้งมีฤาษีที่มีวิชาอาคมมีความประพตติที่ดี มีจิตเมตตา ถือสมณเพศโดยการทำมาค้าขายด้วยความซื่อ ช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก ดังคำประพันธ์ “พวกเรือแตกแขกฝรั่งแลอังกฤษ ขึ้นเป็นศิษย์อยู่สำนักนั้นหนักหนา” ซึ่งถือเป็นสถานที่สำคัญอันเป็นจุดจบของตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร สถานที่นี้ถือเป็นสถานที่ที่มีความพิสดารและเหนือจริงอยู่มาก เนื่องจากเป็นเกาะที่อยู่ห่างไกลจากแผ่นดินและเป็นสถานที่แห่งเดียวที่เรืออับปางอันประสบเคราะห์ร้ายจะสามารถขอความช่วยเหลือได้อาจอนุมานได้ว่าเป็นสวรรค์ของผู้ประสบภัยก็ว่าได้ ซึ่งกวีใช้กลวิธีในการนำเสนอสถานที่เพื่อให้ตัวละครได้แสดงอารมณ์ความรู้สึก พระฤาษีผู้ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นดังเทวดาบนดินจึงถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณา อันสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือ ความเมตตากรุณา

4.2.7 จินตหราวตี

เมื่อนั้น	โหมยงองค์ระเด่นจินตหรา
ค้อนให้ไม้แลตุสारा	กัลยาคั่งแค้นแน่นใจ
แล้วว่าอนิจจาความรัก	พิงประจักษ์ตั้งสายน้ำไหล
ตั้งแต่จะเชี่ยวชาญไป	ที่ไหนเลยจะไหลคืนมา
สตรีใดในพิภพจบนแดน	ไม่มีใครได้แค้นเหมือนอกข้า
ด้วยไฟรักให้เกิดพิศตรา	จะมีแต่เวทนาเป็นเนืองนิตย์
ไฉว์าน่าเสียดายตัวนัก	เพราะเชื่อลั่นหลงรักจึงซ้ำจิต
จะออกซื้อลือซัวไปทั่วทิศ	เมื่อปลั่งคิดผิดแล้วจะโทษใคร

(บทละครเรื่องอิเหนา ตอนศึกกระหมิงกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 48)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กล่าวคือจินตหราวตีเปรียบความรักของตนกับอิเหนาเหมือนดังสายน้ำพิงจะมีความรักแต่กำลังจะถูกพรากไปเพราะอิเหนาต้องยกทัพไปช่วยศึกกรุงดาหะ ได้เวทนาตนเองที่หลงเชื่อคำพูดของอิเหนาจึงได้แต่ซ้ำจิตแสนเวทนาตนเอง จึงได้แต่รำพันเป็นความผิดตนเองที่หุเบา สะท้อนให้เห็น

ว่าจินตราวาทิถูกประกอบสร้างให้สอดคล้องกับแนวพุทธจริยศาสตร์ให้เป็นผู้ที่มีความมั่นคงกับคู่ครองของตนไม่ละเมียดสิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น

4.2.8 พलयงาม

จมีนไวยสารภาพกราบบาท
รักตัวกลัวผิดแต่คิดไป

ลูกมาผิดจริงหาเถียงไม่
ก็หักใจเพราะรักแม่วันทอง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 25)

จากตัวอย่างข้างต้น กวีใช้กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กล่าวคือ จมีนไวยคิดถึงนางวันทองและสงสารนางที่ต้องอยู่กับขุนช้าง ด้วย จมีนไวยไม่ถูกกันเหตุ เพราะตอนเด็กถูกขุนช้างลงไปฆ่าอันเป็นที่มาของการที่จมีนไวยแค้นใจขุนช้าง ดังนั้นจึงหวังที่จะไปพานางวันทองมาอยู่ที่บ้านกับตนด้วย เมื่อจมีนไวยเจอนางวันทองก็แสดงความรักด้วยการกราบลงไปที่เท้าของนางวันทองด้วยความรัก พฤติกรรมของจมีนไวยจึงสะท้อนให้เห็นถึงความรัก ความหวังที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือ ความกตัญญูต่อบุพการี

4.2.9 พระพันวษา

ครั้นว่ารุ่งแสงสว่างฟ้า
จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงชัย
พร้อมด้วยพระกำนัลนักสนม
ประจำตั้งเครื่องอาณอยู่งานพัด
แสนถ้อยใครจะถ้อยเหมือนมันบ้าง
เวียนแต่เป็นถ้อยความไม่ข้ามคืน
คราวนั้นฟ้องกันด้วยวันทอง
ดำริปลางทางเสด็จยาตรา

สุรียาแยมเยียมเหลียมไศล
เนาในพระที่นั่งบัลลังก์รัตน
หมอบประนมเฝ้าแห่นั่นขนัด
ทรงเคืองขัดขุนช้างแต่กลางคืน
ทุกอย่างที่จะชั่วร้ายหัวสิ้น
น้ำเย็นหยั่งไม่ถึงยังตั้งมา
นี่มันฟ้องใครอีกอ้ายชาติหมา
อยากมาพระที่นั่งจักรพรรดิ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 34)

จากบทประพันธ์ข้างต้น เมื่อพิจารณาถึงอารมณ์ความรู้สึกของพระพันวษาแล้วจะเห็นว่าพระองค์ทรงกริ้วเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเมื่อวานขณะเสด็จกลับพระราชวังโดยทางเรือ ขุนช้างกระโดดลงน้ำมาถวายฎีกาในขณะที่เรือพระที่นั่งของพระพันวษากำลังเทียบท่า ทำให้มหาดเล็กตกเรือก่อความวุ่นวายโกลาหลส่งผลให้ตั้งกฎขู่อันตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปหากทหารและมหาดเล็กคนใดที่ทำหน้าที่ของตนเองได้ไม่ดี ปล่อยให้เหตุการณ์เช่นขุนช้างกระทำเกิดขึ้นอีกจะถูกประหารชีวิตเด็ดขาด โศครุ เข้าวันถัดมาเมื่อออกว่าราชการให้นึกถึงเหตุการณ์เมื่อวานนั้นก็ขุนเคือง ถึงกระนั้นพระพันวษาก็ยังหยิบยบฎีกาของขุนช้างขึ้นมาเพื่อว่าความให้ กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของพระพันวษาว่าเป็นผู้ที่มีความเที่ยงธรรมของพระมหากษัตริย์ที่ถึงแม้จะไม่พอใจอย่างไรก็ไม่มีความลำเอียงและไม่ละเลยราชฎาแม้แต่น้อย สอดคล้องกับพุทธจริยศาสตร์ธรรมอันพระมหากษัตริย์ควรมีคือ ทศพิธราชธรรม

4.2.10 กวนอู

โจโฉตั้งตัวเป็นมหาอุปราชสำเร็จราชการแผ่นดิน และคิดกำจัดเล่าปี่ซึ่งขณะนั้นครองเมืองซีจิ่วอยู่ เล่าปี่หนีไปพำนักลี้ภัยอยู่ที่เมืองกิ่วฝายโจโฉเข้ายึดเมืองซีจิ่วของเล่าปี่ได้ ก็ยกไปตีเมืองแห่ฝือ ของกวนอู โจโฉส่งทหารไปล่อให้กวนอูไล่ตามออกมานอกเมืองและล้อมจับตัวกวนอูไว้ เตียวเลี้ยว (ทหารฝ่ายโจโฉ) ซึ่งกวนอูเคยช่วยชีวิตไว้เป็นผู้เข้าไปเกลี้ยกล่อมกวนอูให้ไปอยู่กับโจโฉ กวนอูยอมจำนน แต่ขอเงื่อนไขเป็นสัญญา 3 ข้อจากโจโฉคือ ขอให้ได้เป็นข้าพระเจ้าเหี้ยนเต้ ขอให้ได้ปรนนิบัติและคุ้มครองพี่สะใภ้ทั้งสอง (คือนางกำสรวลและนางบิฮุย ภรรยาของเล่าปี่ซึ่งกวนอูนับถือเหมือนเป็นพี่สะใภ้) และขอไปหาเล่าปี่ทันทีเมื่อรู้ว่าอยู่ที่ใด แต่แรกโจโฉไม่ยอมรับเงื่อนไขข้อสุดท้าย เตียวเลี้ยวจึงยกนิทานเรื่องอียิปต์ผู้ก่อกบฏมาเล่าเพื่อชี้ให้เห็นว่ากวนอูนั้นเป็นคนกตัญญูมาก หากโจโฉเลี้ยงดูอย่างดีอาจผูกใจกวนอูไว้ได้ โจโฉจึงยอมรับเงื่อนไขของกวนอู....

(สามก๊ก ตอน กวนอูไปรับราชการกับโจโฉ, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 50)

จากบทสรุปที่ยกมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายที่ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงให้เห็นผ่านการกระทำของตัวละครในเรื่อง คือความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีของกวนอู ที่มีต่อเล่าปี่ สอดคล้องกับแนวคิดตามแนวพุทธจริยศาสตร์คือการมีจริยธรรมเรื่องของความกตัญญูทวนเวลาที่ต่อผู้มีพระคุณ กวีต้องการให้ผู้อ่านเห็นถึงความซื่อสัตย์และยึดมั่นถือมั่นในความซื่อสัตย์นั้น เมื่อยามมีภัยความดีงามที่เคยสร้างไว้จะกลับมาช่วยเหลือผู้กระทำความดีนั้น ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ผู้อ่านในฐานะนักเรียนควรนำไปใช้เป็นเยี่ยงอย่างในการดำเนินชีวิต

พฤติกรรมของตัวละครเป็นสิ่งสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและส่งผลต่อการกระทำของตัวละครโดยตรง ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมของตัวละครผ่านวรรณคดีดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครแต่ละตัวถูกประกอบสร้างให้มีความรัก โลภ โกรธ หลงและแสดงออกมาให้ผู้อื่นสัมผัสได้ทางอายตนะ แต่ทั้งนี้พฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครมักจะถูกควบคุมโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสตร์คือจริยธรรมและศีลธรรม

4.3 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านทรศนะของตัวละคร

ทรศนะคือ ความคิดเห็นที่ปรากฏในเรื่อง โดยความคิดเห็นในเรื่องที่ปรากฏย่อมมีความคิดเห็นของกวีเป็นหลัก เนื่องจากกวีแต่ละคนมักจะแทรกความคิดของตนอยู่ในเรื่องเสมอ เพียงแต่บางครั้งผู้อ่านอาจไม่ทราบ เพราะกวีอาจแทรกทรศนะของตนผ่านทรศนะของตัวละคร หรือผ่านทรศนะของสังคม (วิภา กงกะนันท์, 2556 : 104 – 105) ในการศึกษาเรื่องความคิดเห็นหรือปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีวิจักษ์ จำแนกได้ 3 ประการได้แก่ ทรศนะของผู้เขียน ทรศนะของตัวละคร หรือทรศนะของคนในวรรณคดี และทรศนะของสังคม ในวรรณคดีหลายเรื่องผู้อ่านและผู้เรียนจะ

สามารถทราบทรศนะของผู้เขียนหรือกวีได้ง่าย เพราะกวีใช้กลวิธีนำเสนอทรศนะผ่านเนื้อหาบ่งชี้
อย่างชัดเจน ทั้งนี้ปรากฏทรศนะตามแนวพุทธจริยศาสตร์ ดังนี้

4.3.1 จมื่นไวย

จมื่นไวยสารภาพราบบาฮา	ลูกมาผิดจริงหาเถียงไม่
รักตัวกลัวผิดแต่คิดไป	ก็หักใจเพราะรักแม่วันทอง
ทุกวันนี้ลูกชายสบายยศ	พร้อมหมดเมียมิ่งก็มีสอง
มีบ่าวไพร่ใช้สอยทั้งเงินทอง	พี่น้องข้างพ่อก็บริบูรณ์
ยังขาดแต่แม่คุณไม่เห็น	เป็นอยู่ก็เหมือนตายไปหายสูญ
ข้อนี้ทุกขัยยังเพิ่มพูน	ถ้าพร้อมมูลแม่ด้วยจะสำราญ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ : 25)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกวีนำเสนอกลวิธีการแสดงทรศนะ โดยแสดงให้เห็นทรศนะ
ของกวีผ่านการเล่าเรื่องราวจากตัวละคร คือ แสดงทรศนะความกตัญญูกตเวทีที่บุตรมีต่อมารดา
กล่าวคือ กวีมีทรศนะเกี่ยวกับการตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณ ซึ่งจมื่นไวยมีฐานะเป็นบุตรของ
นางวันทองได้อธิบายต่อนางวันทองว่า ตอนนี้นั้นตนเองมีครบทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นภรรยาถึงสองคน
พ่อซึ่งหมายถึงขุนแผนที่อาศัยอยู่ด้วยกันและญาติพี่น้องของขุนแผนที่อยู่ดีมีสุขกันถ้วนหน้า จมื่นไวย
มีความภาคภูมิใจในน้ำเสียงที่ได้กล่าวกับนางวันทอง อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่จมื่นไวยต้องการคือ
การพานางวันทองไปอยู่ด้วย ซึ่งทรศนะของความกตัญญูกตเวทีที่สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์
คือ จริยธรรมระดับพัฒนาตน ความกตัญญูบุคคลหาได้ยาก 2 นอกจากกวีแทรกทรศนะของตนเองผ่าน
ตัวละครจมื่นไวยแล้วยังปรากฏในเรื่องพระอภัยมณี ตอนหนึ่งนางผีเสื้อสมุทร ดังนี้

4.3.2 สิ้นสมุทร

สิ้นสมุทรสุดแสนสงสารแม่	ชำเลืองแลดูหน้าน้ำตาไหล
จึงกราบกรานมารดาแล้วว่าไป	จะเข้าไปใกล้ทูนหัวลูกกลัวนัก
เมื่อวานนี้ตีข้าน้อยไปหรือ	ระบมมือเหมือนกระดุกลูกจะหัก
ซึ่งรักลูกลูกก็รู้ยั่วรัก	มิใช่จักลืมนคุณกรุณา
ถึงตัวไปใจลูกยังผูกคิด	พอปลดปลิดเรื่องธุระจะมาหา
อย่างกริ้วโกรธโปรดปรานเถิดมารดา	ไปไสยาอยู่ในถ้ำให้สำราญ

(พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนึ่งนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71 – 72)

กวีใช้กลวิธีนำเสนอทรศนะของผู้เขียนผ่านตัวละคร โดยแสดงให้เห็นถึงทรศนะ
ของกวีเรื่องการตอบแทนบุญคุณของบุพการี เนื่องจากกวีมีความเชื่อว่าบุตรต้องทดแทนคุณบิดา –
มารดา ตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา การทำความดีแก่บุพการี ปรากฏผ่านตัวละครในวรรณคดี
หลายเรื่อง จะเห็นได้ว่าตัวละครที่เป็นลูกในวรรณคดีไทยไม่ว่าจะเป็นตัวละครที่เป็นมนุษย์จริง
ตัวละครที่เป็นมนุษย์สมมุติหรือตัวละครที่เกิดจากจินตนาการของกวี ตัวละครที่เป็นตัวเอกฝ่ายดีหรือ

ตัวร้ายฝ่ายดี มักจะแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ เรื่องความกตัญญูทเวที่ต่อผู้มีพระคุณ ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องอิเหนา ดังนี้

4.3.4 อิเหนา

เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์เทวอัชฌาย
สุดที่จะบิดเบียนเลื่อนวันไป	ด้วยเกรงในบิตุเรศตัดมา
ความกลัวความรักสลักทรวง	ให้เป็นห่วงหนหลังกังวลหน้า
แต่เรรวนหวอนนึกตรึกตรา	พระราชาสะทอนถอนใจ

(อิเหนา ตอนศึกกะหมังกุหนิง, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 45)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกวีแสดงพรรณนาเรื่องความกตัญญูผ่านตัวละครอิเหนา กล่าวคือ อิเหนาเมื่อมาอยู่กับนางจินตหราจึงไม่ยอมกลับบ้านกลับเมือง ทั้งยังเป็นต้นเหตุในการถอนหมั้นกับนางบุษบาจนส่งผลให้ท้าวดาหายนางบุษบาให้กับจระกาด้วยอารมณโภธ เมื่อมีศึกสงครามเพื่อชิงนางบุษบามาประชิดกรุงดาดา อิเหนาจึงต้องยกทัพกลับไปช่วยรบมิฉะนั้นบิดาจะตัดขาดตน สะทอนให้เห็นพรรณนาเรื่องความกตัญญูทเวที่ของบุตรที่มีต่อบุพการี ถึงแม้จะมีเหตุผลมากเพียงใดก็ตาม สุดท้ายแล้วก็ต้องตอบแทนบุญคุณบุพการีเช่นเดิม ซึ่งการกระทำของอิเหนาสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือ ความกตัญญูทเวที่ นอกจากนี้ยังมีการแสดงพรรณนาเรื่องความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง ดังนี้

4.3.5 นางวันทอง

จะว่ารักขุนช้างกระไรได้	ที่จริงใจมิได้รักแต่สักหนิด
รักพ่อลูกห่วงตั้งดวงชีวิต	แม้ทุลฉิดจะพิโรธไม่โปรดปราน

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายเป็นภรรยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 38)

ความรักขุนแผนก็แสนรัก	ด้วยร่วมยากมานักไม่เดียดฉันท
สู้ลำบากบุกป่ามาด้วยกัน	สารพันอดออมถนอมใจ

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายเป็นภรรยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 38)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกวีแสดงพรรณนาของตัวละครเรื่องความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง กล่าวคือ นางวันทองมีจิตคิดมั่นคงกับขุนแผนเป็นอย่างมาก ทั้งยังยอมลำบากเมื่อยามขุนแผนขึ้นเรือน ขุนช้างละพานางวันทองหนีไปอยู่ด้วยกัน ส่งผลให้นางต้องตกทุกข์ได้ยากเร่ร่อนไปตามป่ากับขุนแผนก็ไม่คิดที่จะทิ้งไปไหนแม้ขุนแผนจะมีความผิด การกระทำด้วยความซื่อสัตย์ของนางวันทองสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือ การไม่ผิดศีล 5 อย่างไรก็ตามนางวันทองเป็นตัวละครที่มีชีวิตที่ถูกกำหนดให้ดำเนินไปตามความปรารถนาของชาย 4 คน คือ ขุนแผน ขุนช้าง จมื่นไวย และสมเด็จพระพันวษา โดยที่นางไม่มีอิสระที่จะเลือกอะไรได้และถึงแม้ตอนสุดท้ายมีสิทธิ์ที่จะเลือกความเกรงกลัว

พระราชอาญาที่ส่งผลให้นางไม่สามารถเลือกอะไรได้เช่นเดิม จนนำไปสู่การประหารชีวิตนางวันทองในที่สุด นอกจากความซื่อสัตย์ของนางวันทองแล้ว ยังมีความซื่อสัตย์ของนางผีเสื้อสมุทร ดังนี้

4.3.6 นางผีเสื้อสมุทร

นิจาเอ๋ยเคยอยู่เป็นคู่ซิ่น	ทุกวันคืนค่าเข้าไม่เศร้าหมอง
จนมีลูกปลุกเลี้ยงเคียงประคอง	มิให้ช่องเคืองขัดพระอัชฌา
อยู่ดีดีหนีเมียมาเสียได้	เสียน้ำใจน้องรักเป็นหนักหนา
จึงอุตส่าห์พยายามสู้ตามมา	ขอเป็นข้าบาททงสุ์พระทรงธรรม์
พระเสด็จไปไหนจะไปด้วย	เป็นเพื่อนม้วยภักสตาจนอาสัญ
ประทานโทษโปรดเลี้ยงแต่เพียงนั้น	อย่าบากบั่นความรักน้องนักละ

(พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 71)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกวีใช้กลวิธีในการนำเสนอทรศนะผ่านตัวละคร คือ การนำเสนอทรศนะเรื่องความซื่อสัตย์ต่อความรักหรือคู่ครองของตนเองในตัวละครที่เป็นตัวละครหญิง กล่าวคือนางผีเสื้อสมุทรมีความรักและซื่อสัตย์ให้กับพระอภัยมณีเป็นอย่างมาก แต่ถึงแม้ผีเสื้อสมุทรจะรักพระอภัยมณีมากเพียงใดและยอมทำทุกอย่างเพื่อให้พระอภัยมณียอมใช้ชีวิตร่วมกับตน แต่ความรักของนางผีเสื้อสมุทรก็ไม่อาจมัดใจให้พระอภัยมณีอยู่กับตนเองได้พระอภัยมณีจึงหนีนางผีเสื้อสมุทรไปยังเกาะแก้วพิสดาร และเกิดความรักกับนางเงือกในที่สุด ซึ่งการกระทำความซื่อสัตย์ต่อคนรักของตนเองสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์เรื่องการไม่ประพฤติผิดในกาม

อย่างไรก็ตามจากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะสังเกตได้ว่ากล่าวถึงความซื่อสัตย์ของตัวละครที่เป็นผู้หญิงหรือตัวละครฝ่ายหญิง เช่น นางวันทอง นางผีเสื้อสมุทร เป็นต้นนั้นสะท้อนให้เห็นทรศนะทางสังคมสมัยก่อนได้อย่างชัดเจนว่าการที่ผู้หญิงมีคู่ครองเพียงคนเดียวเป็นเรื่องที่ถูกต้อง แต่หากผู้หญิงมีคู่ครองหลายคนจะถูกสังคมมองว่าเป็นคนเลว หรือเป็นคนชั่วในทันที ซึ่งตรงข้ามกับตัวละครที่เป็นผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนและไม่เป็นสิ่งผิด วรรณคดีเหล่านี้เป็นตัวแทนของสังคมในสมัยก่อนที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนในยุคหนึ่ง ๆ และสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้หญิงสมัยก่อนอยู่ภายใต้สังคมแบบปิตาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังตัวอย่างคำประพันธ์ที่พระพันวษา กล่าวกับนางวันทองว่า

4.3.7 พระพันวษา

มิ่งน้อยยิ่งกว่าถ้อยอภัยเมือง	จะเอาเรื่องไม่ได้สักสิ่งสรรพ
ละโมภมากตมมหาตาเป็นมัน	สักร้อยพันให้มิ่งไม่ถึงใจ
ว่าหญิงชั่วฝ้ายครวละคนเดียว	หาตามตอมกันเกรียวเหมือนมิ่งไม่
หนักแผ่นดินกูจะอยู่เอย	อ้ายไว้มิ่งอย่านับว่ามารดา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 39)

กวีได้สะท้อนทรรศนะของสังคมสมัยก่อนอย่างชัดเจนในเรื่องของการมีสามีหลายคนของตัวละครหญิงว่าเป็นสิ่งที่ผิดและร้ายแรง ทั้งในความจริงแล้ววรรณคดีหลายเรื่องที่มีผู้อ่านมักจะเห็นว่าตัวละครชายหรือพระเอกมีภรรยาหลายคน เช่น ชุนแผน อิเหนา พระอภัยมณี เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าวรรณคดีส่วนใหญ่ผู้แต่งมักเป็นเพศชาย แต่ถึงกระนั้นก็มีวรรณคดีบางเรื่องที่มีเนื้อหาและวิถีชีวิตขัดแย้งกับวรรณคดีส่วนใหญ่ คือ วรรณคดีเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม ที่มีทรรศนะเรื่อง “มีเมียคนเดียว” ดังนี้

4.3.8 ประพันธ์

...มีผู้พูดกันอยู่หลายคนว่าถึงเวลาแล้วที่ไทยเราควรจะใช้ธรรมเนียมมีเมียคนเดียว แต่ก็ดูไม่มีใครเต็มใจที่จะเป็นรัฐริเริ่มถือธรรมเนียมนั้นโดยเคร่งครัดเลย แม้ผู้ที่ได้ไปเรียนยุโรปกลับมาก็มีเมียมาก ๆ เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจะหวังความเปลี่ยนแปลงจากคนพวกที่เรียกว่า “หัวนอก” อย่างไรได้..

(หัวใจชายหนุ่ม, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 133)

จากคำประพันธ์ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่ากวีได้แทรกทรรศนะด้านสังคมเรื่อง “เมียคนเดียว” กล่าวคือประพันธ์ได้ไปเรียนเมืองนอกหรือยุโรป เมื่อกลับมาที่ประเทศไทยก็มีความคิดที่จะเปลี่ยนสังคมแบบมีเมียหลายคนเป็น “เมียคนเดียว” ซึ่ง กวีใช้คำว่า “ธรรมเนียม” นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้คนในสังคมมีประเพณีและปฏิบัติตนมีหลายเมียมาเป็นระยะเวลาอันนานจนเกิดเป็นธรรมเนียมดังปรากฏในเนื้อหาของวรรณคดี อย่างไรก็ตามประพันธ์ซึ่งเป็นตัวละครหลักของเรื่องมีแนวคิดที่จะเปลี่ยนธรรมเนียมนั้นเพื่อเป็นหลักประเพณีปฏิบัติอันดีในสังคมต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์คือการไม่ประพฤตินอกใจ

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าวรรณคดีที่เป็นบันเทิงคดี มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก มักสะท้อนให้เห็นถึงทรรศนะของผู้เขียน ทรรศนะของตัวละคร ทรรศนะของสังคมในสมัยนั้น ทั้งเรื่องความกตัญญู ความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองและการทำความดี สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ซึ่งกวีใช้เป็นกลวิธีในการนำเสนอทรรศนะผ่านเรื่องราวในวรรณคดี

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอทรรศนะที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีวิจักษ์ พบว่ามีการนำเสนอทรรศนะที่สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งทรรศนะที่นำเสนอผ่านตัวละครตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์มากที่สุดคือ ความกตัญญูต่อกตเวทิต์ ซึ่งปรากฏอยู่ในทรรศนะของตัวละครหรือทรรศนะของคนในวรรณคดีและทรรศนะของสังคม เช่น ตัวละครแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นและบรรทัดฐานของสังคมที่บุตรจะต้องตอบแทนพระคุณของบิดา - มารดา และปู่ชนที่ได้รับการอบรมสั่งสอนดีแล้วจะต้องรู้จักตอบแทนพระคุณผู้มีพระคุณ และมีจิตมุ่งหมายที่คาดหวังให้คนที่รักมีความสุข 2) ความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง ซึ่งปรากฏอยู่ในทรรศนะของตัวละครหรือทรรศนะของคนในวรรณคดีและทรรศนะของสังคม เช่น ตัวละครแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงจากขนบธรรมเนียมหรือความนิยมของคนสมัยก่อนที่ชายมีภรรยาหลายคน ตัวละครแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความสุข ความทุกข์ที่เกิดจากความไม่ซื่อสัตย์ของคู่ครองและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ผู้หญิงอยู่ภายในสังคมแบบปิตาธิปไตย กลวิธีการนำเสนอทรรศนะเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้ผู้เรียน

ได้เห็นถึงปัญหา ความเหลื่อมล้ำ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาแล้ว เป็นสิ่งย้ำเตือนให้ผู้เรียนได้ตระหนักคิดถึง เหตุและผลของการกระทำ เพื่อนำความรู้ ข้อคิดที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวัน ทั้งยังเป็นบทเรียนเพื่อให้ผู้อ่านใช้เป็นเกราะป้องกันปัญหาอันจะเกิดขึ้นกับชีวิตในอนาคตทั้งทรงตรง และทางอ้อม

4.4 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร

วรรณคดีและวรรณกรรมแต่ละเรื่องเมื่อมีจุดเริ่มต้นจึงต้องมีจุดจบ ตัวละครแต่ละตัวที่ถูก ประกอบสร้างให้ดำเนินเรื่องราวจนจบมักจะมีตัวละครบางตัวที่มีจุดจบคือการได้รับผลของการกระทำ ของตนเอง ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นข้อคิดให้แก่ผู้ที่ศึกษา

วรรณคดีทุกเรื่องจะต้องประกอบด้วยเรื่องราวหรือข้อคิด หรือทั้งเรื่องราวและข้อคิด เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวจึงหมายถึง ส่วนที่เกิดขึ้นกับ ใคร ที่ไหน เมื่อไหร่และอย่างไร แต่ทว่าวรรณคดี บางเรื่องอาจไม่มีส่วนที่เรียกว่า “เรื่องราว” เช่น วรรณคดีเกี่ยวกับสุภาวดี คำพังเพย คำร่ำพิง เนื้อหา เหล่านี้มักเป็นข้อคิด หรือเตือนสติที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารกับผู้อ่าน (วิภา กงกะนั้นันท์ : 96) จาก การศึกษาวรรณคดี 13 เรื่อง พบว่ามีเนื้อหาที่ประกอบด้วยเรื่องราวหรือข้อคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิด พุทธจริยศาสตร์ในการประกอบสร้างให้เกิดวรรณคดีแต่ละเรื่องและตัวละครแต่ละตัวก็มี “บทสรุป” ที่เกิดจากการกระทำของตนเองและบทสรุปนั้นมีทั้งที่สมหวังและไม่สมหวัง สร้างความเสียใจและสร้างความ อิ่มเอมใจ ดังจะอธิบายต่อไปนี้

4.4.1 พระไชยสุริยา นางสุมาลี ผลกระทบที่เกิดจากเหล่าข้าราชการ

ประกอบชอบเป็นผิด	กลับจิตผิดโบราณ
สามัญอันธพาล	ผลาญคนชื้อถือสัตย์ธรรม์
ลูกศิษย์คิดล้างครู	ลูกไม่รู้คุณพ้อมัน
ส่อเสียดเบียดเบียนกัน	ลอบฆ่าฟันคือตณหา
โลกลาภบาปคิด	โจทก์จับผิดริชยา
อูระพสุธา	ป่วนเป็นบ้าฟ้าบดบัง
บรรดาสามัญสัตว์	เกิดวิบัติปัตติปาปิง
ไตรยุคทุกขตรัง	สังวัจฉระอวสาน

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 89)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของ เรื่องราวที่เกิดจากตัวละครภายในเรื่อง บทสรุปของเรื่องนี้สอดคล้องตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ สอนให้รู้จักกาลกิณี 4 ประการ ซึ่งจะทำให้บ้านเมืองปั่นป่วนและผู้คนไม่เป็นสุข กาลกิณีเหล่านั้นได้แก่ การเห็นผิดเป็นชอบ การไม่รู้คุณ การเบียดเบียนทำร้ายกันและความโลภซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่ไม่ละ กาลกิณีทั้ง 4 นี้จะส่งผลให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมืองดังจะเห็นในจริยธรรมอันพึงประพฤติ ปฏิบัติคือทศ 6 อุกเขขาอันไพบุลย์ถึงความเป็นใหญ่หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่ จึงจะส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง สังคมเป็นสุข นอกจากนี้กาพย์พระไชยสุริยายังสะท้อนแนวคิด ตามแนวพุทธจริยศาสตร์เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงคุณและโทษของการประพฤติดี ดังต่อไปนี้

เบียดเบียนเสียดส่อฉ้อฉล   บาปกรรมนำตน
ไปทนทุกข์นับกับกัลป์   จะได้ไปสวรรค์
เมตตากรุณาสามัญ   เป็นสุขทุกวันพรษา

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 90)

จากบทประพันธ์ข้างต้น สอดคล้องตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์เรื่อง การทำดีละเว้นความชั่ว คือ การสอนให้เห็นถึงผลการกระทำบาป เบียดเบียนผู้อื่นจะทำให้ต้องทุกข์ทรมานส่วนผลบุญจากการมีเมตตากรุณาจะส่งผลให้มีความสุขตลอดไป และพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติอันประเสริฐ บริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักเพื่อกำกับความปลอดภัย จึงเป็นบทสรุปที่มีทั้งความเสียใจที่บ้านเมืองล่มสลายและอิมเมอใจที่ได้พบกับสังขารของชีวิต

4.4.2 สุเทศน์ นางมัทนา

ความรักเหมือนโรคา   บันดาลตาให้มีดมม
ไม่อินและไม่ยล   อุปสรรคะใดใด
ความรักเหมือนโคถึก   กำลังศึกผิงไว้
ก็โลดจากคอกไป   บ ยอมอยู่ ณ ที่ซึ่ง
ถึงหากจะผูกไว้   ก็ดึงไปด้วยกำลัง
ยิ่งห้ามก็ยิ่งคลั่ง   บ หวนคิดถึงเจ็บกาย

(บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 73)

นางมัทนา   จูตಿಯานาน
จงมะละฐาน   สุระแมนสวรรค์
ไปเถอะกำเนิด   ณ หิมาวัน
ตั้งدنุ่ลัน   วจิสาบไว้

(บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 89)

จากคำประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร กล่าวถึงสาเหตุของปัญหาและมีบทสรุปคือความสูญเสียของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งกวีตั้งใจให้ผู้อ่านได้ข้อคิดเรื่องความรัก คือ ความรักมีทั้งคุณและโทษ ความรักมีประโยชน์เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจเข้มขื่นมีความสุข โดยเฉพาะเมื่อรักสมหวัง แต่ก็มีโทษมากเช่นกันเมื่อรักไม่สมหวังและเราปล่อยให้ความรักกลายเป็นความหลงจนขาดสติพิจารณาไตร่ตรอง ดังนั้นการที่จะรักผู้ที่มีความรักต้องรู้จักยับยั้งชั่งใจ มีสติ – สัมปชัญญะ ตรงกับแนวคิดตามแนวพุทธจริยศาสตร์คือธรรมมีอุปการะมาก มีสติพึงระลึกได้

อยู่เสมอและสัมพันธ์กันต้องรู้ชัดสิ่งที่นึกได้และเข้าใจชัดเจนตามความเป็นจริง หากไม่มีสติ - สัมปชัญญะ ก็จะส่งผลให้มีบทรูปอย่างเช่นนางมัทนาที่ถูกล่าเป็นดอกกุหลาบและสุเทพณ์ที่ไม่สมหวังในความรัก ไม่ได้นางอันเป็นที่รักมาครอบครอง

4.4.3 นางวันทอง

มันเกิดเหตุทั้งนี้ก็เพราะหญิง   จึงหึงหวงช่วงชิงยุ่งยงอยู่
จำจะตัดรากใหญ่ให้หล่นพรุ   ให้ลูกดอกตกอยู่แต่กิ่งเดียว

(เสภาเรื่องขุนช้าง - ขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 37)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทรูปของตัวละคร ซึ่งหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วน จากบทประพันธ์ข้างต้นการกล่าวหาว่านางวันทองเป็นต้นเหตุของความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจึงต้องพิจารณาถึงสาเหตุที่แท้จริงก่อน เมื่อสมเด็จพระพันวษาทรงทราบเรื่องราวที่ขุนช้างถวายฎีกาฟ้องร้องเรื่องนางวันทองก็พิโรธมีนโวยที่ลอบขึ้นเรือนของคนอื่น เสมือนว่าบ้านเมืองไม่มีกฎหมายและตรัสว่าเรื่องฟ้องร้องแย่งชิงนางวันทองนี้เหตุใดจึงไม่ยุติ กลับผลัดเปลี่ยนเวียนกันกล่าวโทษราวกับว่าในโลกนี้ไม่มีหญิงอื่นแล้ว พระองค์จึงรับสั่งให้นางวันทองเข้าเฝ้า แล้วตรัสถามว่านางจะเลือกอยู่กับผู้ใด แต่ด้วยเคราะห์กรรมของนางทำให้นางตกประหม่าจนไม่อาจจะตัดสินใจได้ สมเด็จพระพันวษาจึงมีรับสั่งให้ประหารชีวิตนางวันทอง ซึ่งผู้ที่ได้รับเคราะห์กรรมจากความไม่ซื่อสัตย์ต่อความรู้สึกของตนเอง จึงเป็นนางวันทอง ทั้งที่ชีวิตของนางวันทองถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้การกระทำเพราะความรักของขุนแผน ขุนช้างและจมื่นไวย

อย่างไรก็ตามกวีแฝงข้อคิดให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความซื่อสัตย์ ความยึดมั่นถือมั่น ความมีสติก่อนที่จะตัดสินใจกระทำสิ่งใด เหตุที่นางวันทองถูกสั่งประหารชีวิตนั้นเพราะสิ้นสติตกประหม่าไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าจะอยู่กับใคร และเหตุที่นางต้องตัดสินใจเพราะขุนช้างถวายฎีกา จากเหตุจมื่นไวยลอบขึ้นเรือนตนเองมาพานางวันทองไป จึงก่อให้เกิดความวุ่นวายและเหตุเศร้าสลดในที่สุด ในท้ายที่สุดบทรูปของนางวันทองจึงเป็นผลมาจากผู้ชายอันเป็นที่รักและผู้ชายที่เคียดแค้น

4.4.4 พระเวสสันดร นางมัทรี

สมเด็จพระมัทรีทูลสนองพระโองการว่า ...พระพุทเจ้าข้า แต่วันวานนี้เหตุไฉนจึงไม่แจ้ง ยุบลสารให้ทราบเกล้า ท้าวเธอจึงตรัสเล่าว่าพระน้องเอ๋ย พี่จะเล่าให้เจ้าฟังก็สุดใจ ด้วยเจ้ามาแต่ป่า ไกล ยิ่งเหนื่อยนัก พี่เห็นว่าความร้อนความรักจะรูกอก ด้วยสองดรุณทารกเป็นเพื่อนไร่เจ้า มัทรีเอ๋ย...จงฟังใสอย่าสอดแคล้ว อันสองพระลูกแก้วไปไกลเนตร พระนางจึงตรัสว่า พระพุทเจ้าข้าอันสองกุมารนี้ เกล้ากระหม่อมฉานได้อุตสาห์ถนอม ย่อมพยาบาลบำรุงมา ขออนุโมทนาด้วยปิยบุตรทานบารมี ขอให้น้ำพระหทัยพระองค์จงผ่องแผ้ว อย่ามีมัจฉริยธรรมอกุศลอย่ามาปะปนในน้ำพระทัยของพระองค์เลย ท้าวเธอจึงตรัสว่าพระน้องเอ๋ย ถ้าพี่มิได้ให้ด้วยเลื่อมใสศรัทธาแล้ว ที่ไหนเลยแผ่นดินจะกัมปนาทหวาดหวั่นไหวจลาจล ท้าว

เธอเล่าอนุสนธิ์มหัศจรรย์ อันมีอยู่ในกัณฑ์กุมารบรรพกลับมาเล่าให้พระมัทรีฟังแต่ในกาลหนหลังนี้แล้วแล...

...ท้าวเธอทรงกระทำ อนุโมทนาทาน เวสสันดรสุส แห่งพระเวสสันดรราช ฤาษีผู้เป็นพระภักดา อิติ เมาะ อิมินา ปกาเรน ด้วยประการดังนี้แล้วแล

(มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, วรรณคดีวิจักษ์ ม.5 : 34)

จากคำประพันธ์ข้างต้นนี้ กวีใช้กลวิธีในการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระนางมัทรีเป็นตัวละครเอกที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นคนดี ทั้งมีความซื่อสัตย์ต่อพระสวามีไม่ผิดศีลธรรม มีขันติ โสรัจจะ คือมีความอดทน อดทนเพื่อให้บรรลุความดี และความมุ่งหมายอันชอบ มีความเสียสละยอมอภัยภัยภัย รักษามิตรไมตรีและเรียบร้อยงดงาม หากจะกล่าวถึงพระนางมัทรีจะเห็นได้ว่าเป็นผู้ที่มีลักษณะเป็นภรรยาที่เป็นภรรยาที่ดีของสามี สนับสนุนส่งเสริมเป้าหมายอันสูงสุดในชีวิตของสามีที่ตั้งไว้ให้บรรลุผลด้วยความยินดี บทสรุปของพระเวสสันดรและนางมัทรีจึงเป็นบทสรุปที่อิมเอมใจเนื่องจากผลบุญจากการทานบารมีของพระเวสสันดร

จากการศึกษาบทสรุปของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ที่ยกมาข้างต้น พบว่าตัวละครหรือตัวดำเนินเรื่องแต่ละตัวละครนั้นมีทั้งบทสรุปที่สมหวังและบทสรุปที่ไม่สมหวัง บทสรุปที่เสียใจและอิมเอมใจ ทั้งนี้ล้วนเกิดมาจากผลของการกระทำของตัวละครที่ดำเนินเรื่องมาจนถึงบทสรุป

แนวคิดพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในบทสรุปจึงเป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่ความสงบสุขอันได้แก่ พรหมวิหาร 4 ทศพิทธราชธรรมและสติสัมปชัญญะ ดังนั้นแนวคิดตามแนวพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏผ่านเรื่องราวและข้อคิดเหล่านี้ จึงถือเป็นข้อคิดที่ช่วยหล่อหลอมให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงการกระทำที่จะส่งผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น ให้ประพฤติตนเป็นคนดีในสังคมและเข้าใจสัจธรรมของมนุษย์ วัฏสงสาร ความสุขและความทุกข์ที่เกิดจากผลของการกระทำของตนเอง

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 พบการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละคร 4 รูปแบบ คือ 1. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร 2. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร 3. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านทรศนะของตัวละครและ 4. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร สามารถสรุปได้ดังนี้

1. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร พบแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครที่เป็นกษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ ข้าราชการ - ขุนนางในบ้านเมือง คือ 1) ความเมตตา - กรุณา 2) ความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น 3) ทศพิทธราชธรรม 4) ความกตัญญูกตเวที 5) เบญจศีล สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 มรรค 8 ทศพิทธราชธรรม เช่น สมิงพระราม พระมหาอุปราชา จมื่นไวย อีเหนา พระเวสสันดร เป็นต้น ตัวละครที่เป็นคนธรรมดา กวีสะท้อนให้เห็นพุทธจริยศาสตร์ประจำตัวคือ 1) ความกตัญญูกตเวที 2) ความซื่อสัตย์ 3) เบญจศีล 4) ความเมตตา กรุณา สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 เช่น ประพันธ์ นางมัทนา นางวันทอง เป็นต้น ตัวละครที่เป็นบุคคลที่มีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติ มักมีพุทธจริยศาสตร์ประจำตัวคือ 1) ความเมตตา กรุณา 2) ความซื่อสัตย์ 3) เบญจศีล สอดคล้องกับหลัก

คำสอนในพระพุทธศาสนาคือ พรหมวิหาร 4 สังคหัตถ์ 4 จากข้อสังเกตข้างต้นจึงสามารถอธิบายได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นตัวละครใดที่ปรากฏในวรรณคดีและวรรณกรรมจะถูกสร้างมาให้เป็นตัวละครฝ่ายดีหรือตัวละครฝ่ายร้าย ในทุกตัวละครมักจะมีปรากฏพุทธจริยศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ

2. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละครจะเป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดและส่งผลต่อการกระทำของตัวละครโดยตรง ทั้งตัวละครที่เป็นกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ข้าราชการ ขุนนาง ตัวละครที่เป็นคนธรรมดาและตัวละครที่มีฤทธิ์เหนือธรรมชาติ จากการศึกษาพบพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร 1) ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น 2) เบญจศีล 3) ความเมตตา - กรุณา 4) ความอดทนอันกล้า 5) ความกตัญญูกตเวทิตะ สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาคือ พรหมวิหาร 4 ทศพิธราชธรรม สังคหัตถ์ 4 ชั้นดี - โสรัจจะ จากข้อสังเกตข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า พฤติกรรมของตัวละครสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครแต่ละตัวถูกประกอบสร้างให้มีความรัก โลภ โกรธ หลงและแสดงออกมาให้ผู้อื่นสัมผัสได้ทางอายตนะ แต่ทั้งนี้พฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครมักจะถูกควบคุมโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือจริยธรรมและศีลธรรม

3. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านทรศนะของตัวละคร พบว่ามีการนำเสนอทรศนะที่สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งทรศนะที่นำเสนอผ่านตัวละครตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์มากที่สุดคือ 1) ความกตัญญูกตเวทิตะ 2) ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ เบญจศีล กลวิธีการนำเสนอทรศนะเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้ผู้เรียนได้เห็นถึงปัญหา ความเหลื่อมล้ำ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาแล้วเป็นที่ย้ำเตือนให้ผู้เรียนได้ตระหนักคิดถึงเหตุและผลของการกระทำของตัวละครที่สะท้อนผ่านความรู้สึกนึกคิด เพื่อให้ผู้อ่านนำความรู้ ข้อคิดที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งยังเป็นบทเรียนเพื่อให้ผู้อ่านใช้เป็นเกราะป้องกันปัญหาอันจะเกิดขึ้นกับชีวิตในอนาคตทั้งตรงและทางอ้อม

4. กลวิธีนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร พบแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในบทสรุปคือ 1) ความเมตตา - กรุณา 2) ความกตัญญูกตเวทิตะ 3) ความอดทนอดกลั้น 4) ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาคือ พรหมวิหาร 4 กาลกิณี 6 ทศ 6 ทศพิธราชธรรมและสติสัมปชัญญะ ดังนั้นแนวคิดตามแนวพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏผ่านบทสรุปของตัวละครเหล่านี้ จึงถือเป็นข้อคิดที่ช่วยหล่อหลอมให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงการกระทำที่จะส่งผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น ให้ประพฤติตนเป็นคนดีในสังคมและเข้าใจสัจธรรมของมนุษย์ วัฏสงสาร ความสุขและความทุกข์ที่เกิดจากผลของการกระทำของตนเอง สอดให้รู้จักประพฤติตนให้อยู่ในครรลองคลองธรรมอันเป็นข้อควรประพฤติ - ปฏิบัติพื้นฐานของมนุษย์ อันจะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้สรุปผลการศึกษาวชิรญาณวิเศษเรื่อง พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ตามแนวพุทธจริยศาสตร์ และศึกษาวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละคร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวนทั้งหมด 13 เรื่อง 39 ตัวละคร ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

5.1 สรุปผลของการวิจัย

5.2 การอภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาตัวละคร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ตามแนวพุทธจริยศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละคร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 การศึกษาพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 พบว่า พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ปรากฏ 2 หมวด ได้แก่ พุทธจริยศาสตร์ หมวดที่ 1 ศีลธรรม และพุทธจริยศาสตร์ หมวดที่ 2 จริยธรรม รายละเอียดดังนี้

5.1.1.1 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 หมวดศีลธรรมซึ่งตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ปรากฏพุทธจริยศาสตร์ หมวดศีลธรรม 3 ระดับ ได้แก่ ศีลธรรมระดับเบื้องต้น คือเบญจศีล ศีลธรรมระดับกลางคือกุศลกรรมบถ 10 และศีลธรรมระดับสูงคือมรรคมีองค์ 8 โดยตัวละครในแต่ละเรื่องได้แสดงพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา และใจตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งล้วนส่งผลต่อการดำรงชีวิตของตัวละครทุกตัว และถึงแม้ว่าตอนจบของเนื้อเรื่องแต่ละเรื่องอาจมีทั้งสุขและทุกข์ปะปนกันไปตามกรรมของตน เช่น พระไชยสุริยาและนางสุมาลีในเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา แม้ในตอนแรกจะปกครองบ้านเมืองจนเกิดอาเพศ แต่เมื่อได้ประพฤติตามกรอบศีลธรรมแล้วท้ายที่สุดก็ได้ขึ้นสวรรค์ หรือยักษ์นรกในเรื่องรามเกียรติ์ แม้ช่วงแรกจะประพฤติตามกรอบของศีลธรรมบางระดับและ/หรือบางข้อ แต่ก็มีบางข้อที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การฆ่าชีวิตผู้อื่นท้ายที่สุดตนเองก็ต้องโดนฆ่าตาย เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการประพฤติของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์สามารถเป็นตัวอย่างที่ให้ข้อคิดศีลธรรมกับนักเรียนได้อย่างน่าสนใจ

5.1.1.2 พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 หมวดจริยธรรม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ จริยธรรมระดับพัฒนาตน จริยธรรมระดับพัฒนาครอบครัว และจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม ซึ่งตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 นั้นปรากฏจริยธรรมอย่างหลากหลายหัวข้อและหลายประเด็น เช่น ประพันธ์ ประยูรสิริ จากวรรณกรรมเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม ที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ครบทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับพัฒนาตน ระดับพัฒนาครอบครัว และระดับพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นตัวละครที่นับได้ว่าเป็นตัวละครที่สมควรเป็นแบบอย่าง และสามารถนำมาบูรณาการในการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครได้เป็นอย่างดี หรือตัวละครอย่างพระเวสสันดร จากมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ที่พระเวสสันดรปรากฏพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมครบทั้ง 3 ระดับ จะเห็นได้ว่าตัวละครที่ปรากฏพุทธจริยศาสตร์จริยธรรมนั้นโดยมากเป็นตัวละครที่มีภาวะผู้นำ หรือมีความเป็นกษัตริย์ แม้ไม่ได้เป็นกษัตริย์มักจะมีบทบาทหรือพฤติกรรมของการเป็นบิดาหรือบุพการีในเรื่องนั้น ๆ เช่น พระอภัยมณี ท้าวดาห ท้าวกรุงบัน และนนทก เป็นต้น

5.1.2 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ปรากฏกลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละคร 4 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพรรณนาของตัวละคร และกลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร รายละเอียดดังนี้

5.1.2.1 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละครเป็นการนำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ณ ขณะใดขณะหนึ่งซึ่งมีองค์ประกอบในการสื่อสารอย่างครบถ้วนชัดเจน ได้แก่ ผู้พูดและผู้ฟัง รวมถึงการกล่าวถึงบุคคลอื่นในบทสนทนา ซึ่งพบว่าตัวละครที่มีลักษณะเป็นกษัตริย์ หรือมีภาวะผู้นำ ทำหน้าที่ในการปกครองจะปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดจริยธรรม ในจริยธรรมระดับพัฒนาสังคม คือ ทศพิธราชธรรม ธรรมของพระราชา นอกจากนี้แล้วยังปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรม ในระดับเบื้องต้น ระดับกลาง ตลอดจนถึงระดับสูง แต่ถ้าตัวละครที่เป็นสามัญชน หรือเป็นตัวละครที่เป็นบุคคลธรรมดา จะปรากฏพุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรม เช่น ศีลธรรมระดับเบื้องต้น เบญจศีล และศีลธรรมระดับกลาง เช่น กายกรรม เป็นต้น

5.1.2.2 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร เป็นการศึกษาผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งพฤติกรรมหมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิดหรือความรู้สึกที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า ซึ่งพฤติกรรมของตัวละครเป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดและจะส่งผลโดยตรงต่อตัวละครในเรื่องนั้น ๆ ตัวละครทุก ๆ ตัวถูกประกอบสร้างให้มีพฤติกรรมคล้ายกับมนุษย์ในชีวิตจริงคือ มีความรัก ความโลภ ความโกรธ และความหลง และถูกแสดงออกมาผ่านพฤติกรรมนั้น ๆ แต่ในบางพฤติกรรมก็อาจถูกควบคุมด้วยหลักธรรมของทางพระพุทธศาสนา คือศีลธรรมและจริยธรรม

5.1.2.3 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพรรณนาของตัวละคร เป็นการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ผ่านความคิดเห็นที่ปรากฏในเรื่อง โดยความคิดเห็นในเรื่องนั้นมักจะเป็นความเห็นของกวีเป็นหลัก เพราะกวีทุกคนมักแทรกความคิดเห็นของตนเข้าไปในเรื่องเสมอ จนบางครั้งผู้อ่านอาจ

ไม่ทราบได้ เพราะกวีได้แทรกความคิดเห็นของตนผ่านพรรณนาของตัวละครนั้น ๆ ซึ่งจากการศึกษา กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพรรณนาของตัวละครนั้น จำแนกได้ 3 ประการ ได้แก่ พรรณนาของผู้เขียน พรรณนาของตัวละครหรือพรรณนาของคนในวรรณคดี และพรรณนาของสังคมซึ่งปรากฏ กลวิธีนำเสนอพรรณนาผ่านเนื้อหาบ่งชี้ชัดเจน และจากการศึกษาวิธีการนำเสนอพรรณนาที่สอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งพรรณนาที่นำเสนอผ่านตัวละครตามแนวพุทธจริยศาสตร์มากที่สุดคือ พุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรม ระดับพัฒนาตน คือความกตัญญู และ พุทธจริยศาสตร์ในหมวดศีลธรรม ศีลธรรมระดับเบื้องต้น และศีลธรรมระดับกลาง การซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง คือ ไม่ประพฤติผิดในกาม 6

5.1.2.4 กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร คือการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตอนจบของเรื่องหรือตอนนั้น ๆ ในแบบเรียน กล่าวคือ วรรณคดีวรรณกรรมแต่ละเรื่องเมื่อมีจุดเริ่มต้นจึงต้องมีจุดจบในเรื่องนั้น ๆ ตัวละครทุกตัวที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมามีทั้งจุดเริ่มและมีทั้งจุดจบ หรือบทสรุปเพื่อจะให้ข้อคิด หรือให้แง่คิดแก่ผู้อ่าน จากการศึกษาวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร แต่ละตัวละครนั้น มีบทสรุปที่เกิดจากการกระทำของตัวละครและในบทสรุปนั้นมีทั้งสมหวัง และผิดหวังแตกต่างกันไปตามเนื้อเรื่องของวรรณกรรมนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุป พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ปรากฏ 2 หมวด ได้แก่ หมวดศีลธรรมและหมวดจริยธรรม และกลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ปรากฏ 4 กลวิธีการนำเสนอ ได้แก่ กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร กลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านพรรณนาของตัวละคร และกลวิธีการนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ผ่านบทสรุปของตัวละคร ซึ่งกลวิธีการนำเสนอทั้ง 4 กลวิธี ช่วยสนับสนุนให้พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์เกิดภาพที่ชัดเจนมากขึ้น และสามารถสื่อความหมายถึงผู้เรียนได้เป็นอย่างดีตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดไว้

5.2 อภิปรายผล

พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมให้กับเยาวชน พุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ไม่ได้จำกัดเฉพาะตัวละครฝ่ายดีเท่านั้น แต่ยังปรากฏให้เห็นผ่านตัวละครฝ่ายร้ายด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งด้านดีและด้านร้าย ดังที่ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2556, หน้า 28) อธิบายถึงความสำคัญของตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมไว้ว่า ตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมถูกประกอบสร้างให้มีบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับบทบาทในเรื่อง ดังนั้นตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 จึงเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเรียนวรรณคดีวรรณกรรมบรรลุจุดหมายของทรวงศึกษาธิการ เพราะการเรียนรู้อรรถคดี

ประกอบด้วย ศิล 5 กุศลกรรมบถ 10 และมรรคมืองค์ 8 เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและขัดเกลา และ ผลการศึกษาของพระมหาสุรินทร์ ปสิทธิเมธี (เหล่าพิลา) อุดม บัวศรี และจรัส ลีกา (2560 : 1671) ที่ศึกษาการวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่อง พระยาขันคาก ผลการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่อง พญาขันคากได้ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ ทั้งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

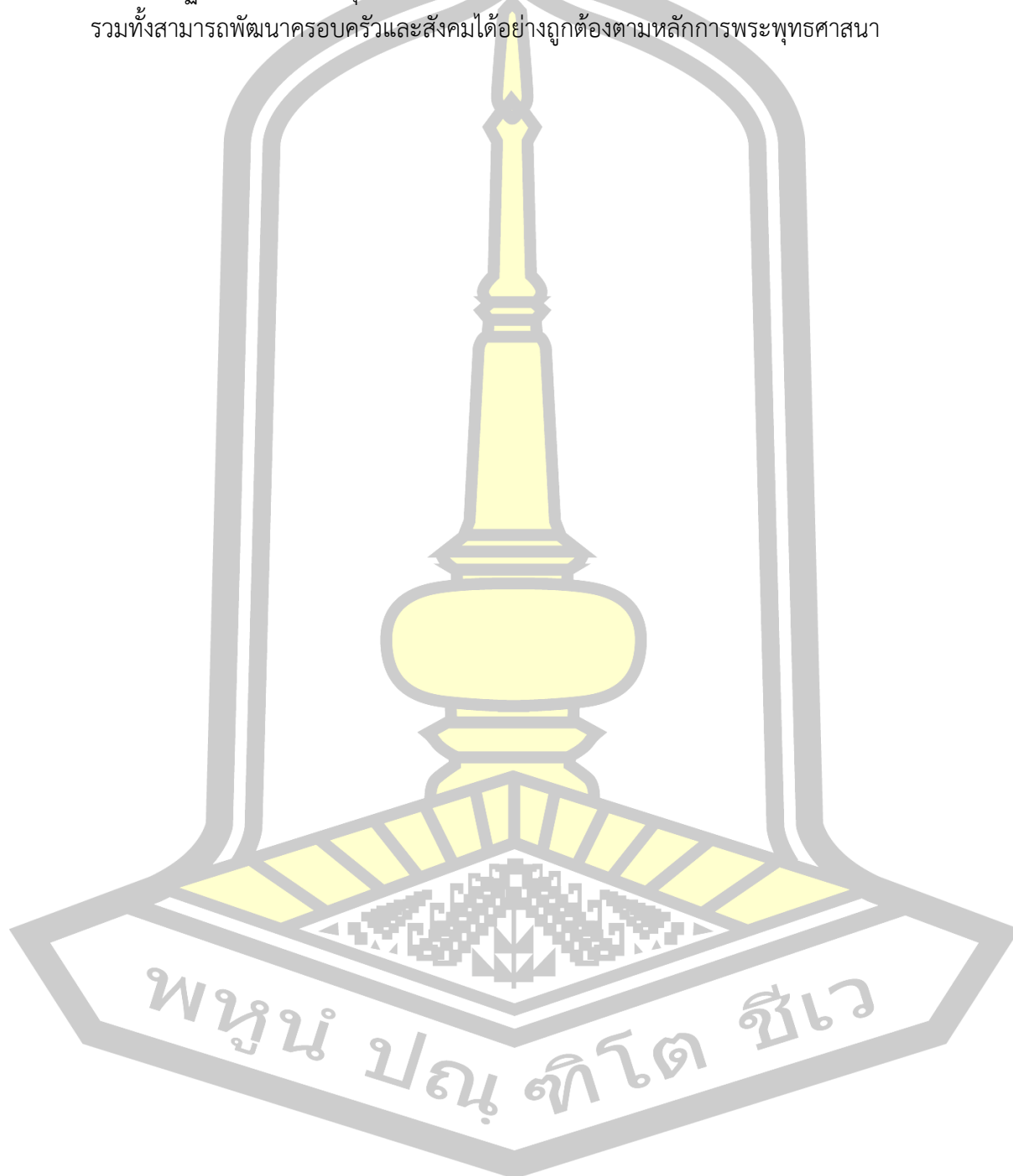
ส่วนพุทธจริยศาสตร์ หมวดที่ 2 หมวดจริยธรรม ที่ปรากฏในงานวิจัยครั้งนี้มี 3 ระดับ ได้แก่ จริยธรรมระดับพัฒนาตน ระดับพัฒนาครอบครัว และระดับพัฒนาสังคม ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้ นำเสนอให้เห็นว่าจริยธรรมคือการกระทำที่งดงามที่แสดงให้เห็นถึงการประพฤติปฏิบัติระหว่างตัวละคร ในเนื้อเรื่อง ผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหาสร้อย แก้วทรวงศ์ (สิทธิเมธี) (2549 : 104-105) ที่อธิบายว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ระดับพัฒนาตนเป็นหลักธรรมที่ตัวละครยึดเป็น แนวทางในการดำเนินชีวิตโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่า เมื่อบุคคลมีหลักครองตนที่ถูกต้อง ย่อมสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข ขณะที่พุทธจริยศาสตร์ระดับพัฒนาครอบครัวเป็นหลัก จริยธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน ตัวละครในฐานะสมาชิกในครอบครัวจึงต้องรู้จักหน้าที่ของตน และปฏิบัติตนให้ถูกต้องในฐานะสมาชิกของครอบครัว วรรณคดีวรรณกรรมจึงอาจมีอิทธิพลต่อคนใน สังคม เพราะเป็นส่วนหนึ่งในการขัดเกลาจิตใจของผู้อ่านให้มีความผูกพันในวิถีชีวิตและครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นเป็นสถาบันที่เข้มแข็งได้ และพุทธจริยศาสตร์ระดับพัฒนาสังคมเป็นหลัก ปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมตั้งแต่สังคมเล็กไปจนถึงสังคมขนาดใหญ่ โดยเป็นหลักให้คนในสังคมได้ รู้จักหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของสังคม ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์หมวดจริยธรรมจึงเป็นรากฐาน การทำหน้าที่ของบุคคลในฐานะมนุษย์ในฐานะสมาชิกของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยอาจขึ้นอยู่กับ สถานภาพ บทบาท และหน้าที่ในขณะนั้น ๆ เช่น หน้าที่ของพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครอง และ หน้าที่ของข้าราชการ มีหลักทศพิธราชธรรมเป็นกรอบในการประพฤติปฏิบัติ เป็นต้น

จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบาทของพุทธจริยศาสตร์ของตัวละครในหนังสือเรียนวรรณคดี วิจารณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ที่ปรากฏผ่านพฤติกรรมของตัวละครทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้ายจะ เป็นตัวอย่างที่ดีให้เห็น เด็กและเยาวชนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตซึ่งจะเป็น ประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน ต่อครอบครัว ต่อสังคม และประเทศชาติ

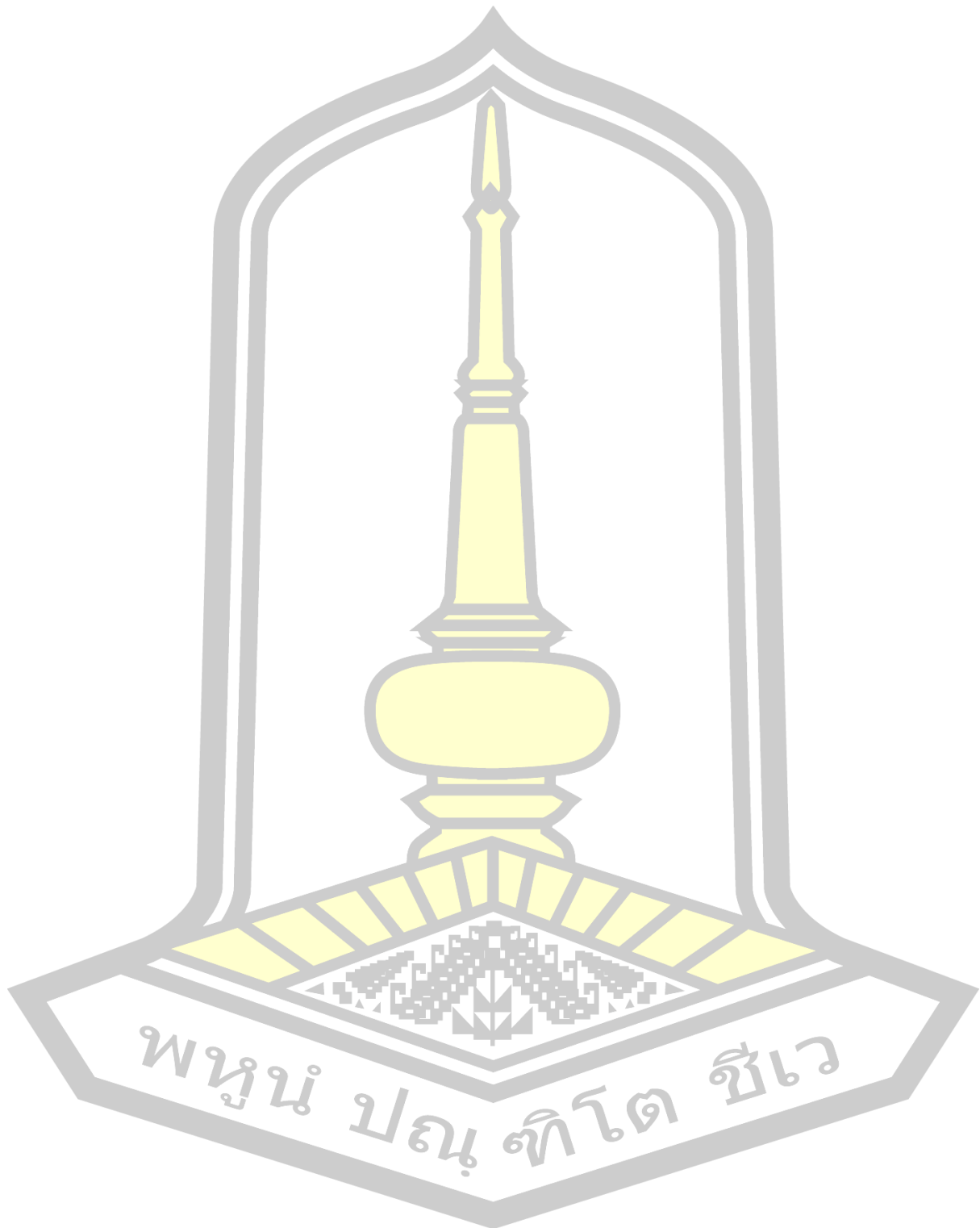
5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะเนื้อหาวรรณคดีวรรณกรรมที่ปรากฏในหนังสือ เรียนวรรณคดีวิจารณ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ดังนั้นเพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และ ศิลธรรมให้กับเยาวชน ควรนำหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ตัวละครใน แบบเรียนไทยในระดับชั้นประถมศึกษา หรือวิเคราะห์ตัวละครในหนังสืออ่านเสริมนอกเวลา รวมถึง วรรณกรรมสำหรับเด็ก เป็นต้น

5.3.2 ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยที่สอนเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีวรรณกรรมสามารถนำหลักคำสอนเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ในแต่ละเรื่องสอดแทรกเป็นกรณีตัวอย่างให้กับผู้เรียนได้ง่ายขึ้น และสามารถแนะนำให้นักเรียนนำหลักพุทธจริยศาสตร์ไปปรับและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะเมื่อนักเรียนปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์แล้วย่อมสามารถพัฒนาตนทั้งด้านร่างกาย วาจา และใจ รวมทั้งสามารถพัฒนาครอบครัวและสังคมได้อย่างถูกต้องตามหลักการพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

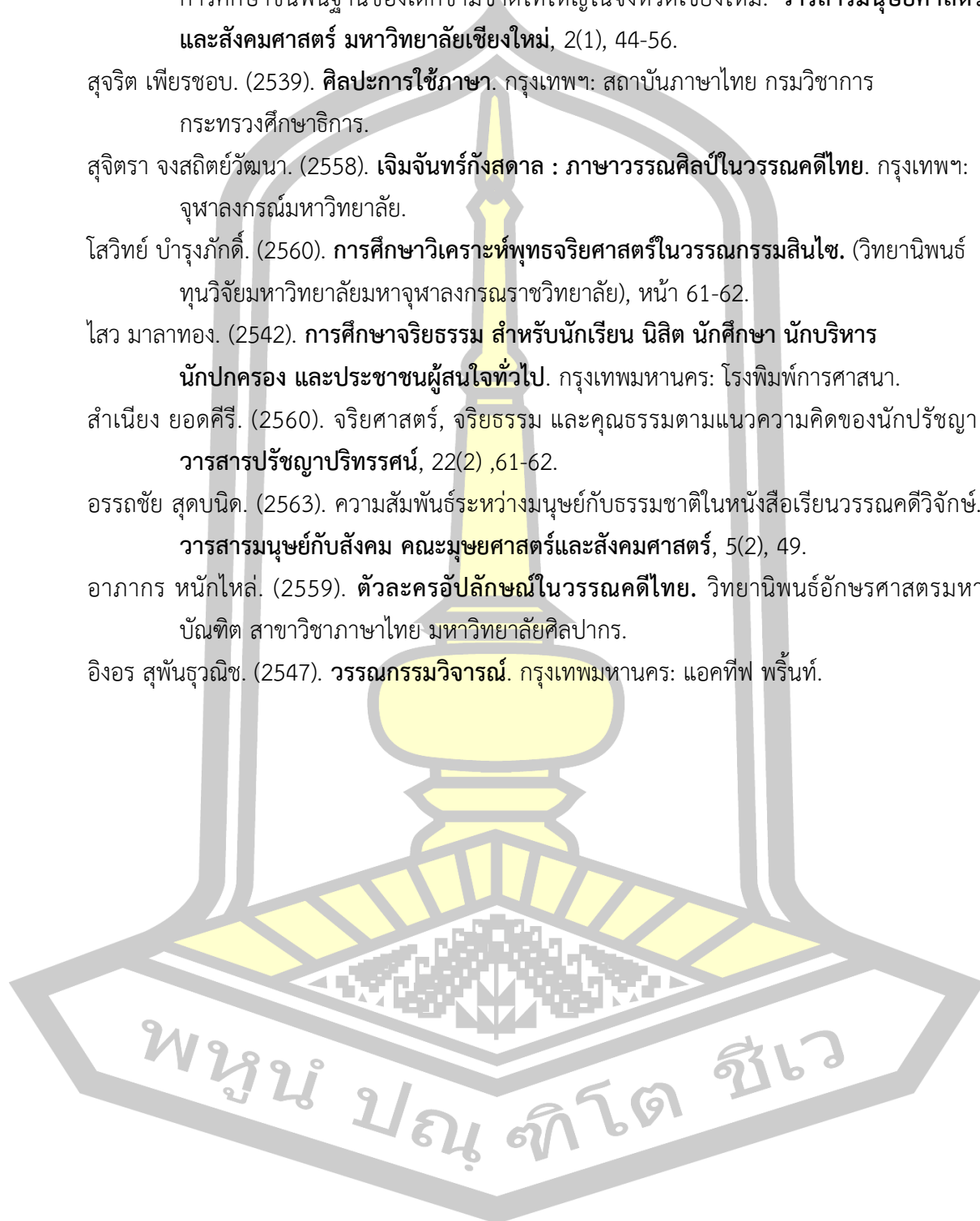
บรรณานุกรม

- กมลมาลย์ คำแสน. (2557). **การวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทย**. อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551 ก). **คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ (2551 ข). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2551. **เรื่อง วรรณคดีสำหรับจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551 ค). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561 ง). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีวิจักขณ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สกสค.ลาดพร้าว.
- กึ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล, “จะสอนวรรณคดีอย่างไรให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์,” **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ 6** (ตุลาคม 2560): 203.
- กิตติพงษ์ วงษ์ทิพย์. (2554). การเปรียบเทียบการดัดแปลงด้านเนื้อหาและตัวละครของวรรณคดีฉบับการ์ตูนกับวรรณคดีแบบฉบับในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี**, 5(2).
- กิริติ บุญเจือ. (2521). **คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซ็น พรินตติ้ง จำกัด.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2547). **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เครือวัลย์ ปัญญาณี. (2533). **ตัวละครเอกแหวกขนบในวรรณกรรมอีสาน: การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- จิรัชชานันท์ ปกรณ์คุณารักษ์. (2557). **คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักขณ์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น**.วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ อັตพัฒน์. (2543). **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฐานวุฑโฒมิภิกขุ. (2533). **มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท**. หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจคุณแม่อาเตี๋ยง แซ่จิว 3 มิถุนายน 2533. กรุงเทพมหานคร: กราฟฟิคอาร์ต.

- ณฐา จิรอนันตกุล. (2556). การศึกษาค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปลักษณ์ในหนังสือ “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การสื่อสารประยุกต์ คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2538). ปรัชญา 201 พุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2527). แนวทางการศึกษาวรรณกรรมในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2539). วรรณกรรมวิจารณ์. ปทุมธานี: นาคร.
- ธารทอง แจ่มไพบูลย์. (2559). พัฒนาการของคำศัพท์ที่มีความถี่ในการปรากฏสูงในหนังสือเรียนภาษาไทย : การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์คลังข้อมูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้อย พงษ์สนิท. (2527). จริยศาสตร์. เชียงใหม่ : โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- บุญเหลือ เทพสุวรรณ, ม.ล. (2556). เบิกทางศึกษาวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ปราณี วิธระวานิชย์. (2542). จริยธรรมกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- พระญาณพล กิตติปัญโญ. (2529). ศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการผูกข้อมือของกะเหรี่ยง สกอตตามแนวพุทธจริยศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2533). รากฐานพุทธจริยศาสตร์ทางสังคมเพื่อสังคมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล คีมทอง.
- พระมหาสุรินทร์ ปสฺสทิตฺตเมธี. (2560). “การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่อง พระยาคันคาก,” วารสารพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2560, 1663.
- พระมหาสร้อย แก้วทองค. (2549). พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมคำสอนของสุนทรภู่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และพระยาอนุমানราชทนต์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สันประสิทธิ์การพิมพ์.
- พระวิริยะศักดิ์ สมจิตโต. (2560). “แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานเรื่อง ตักแตนคำ,” วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม 4, กรกฎาคม – ธันวาคม 2560: 169.
- พิกุล ทองน้อย. (2562). อิเหนาร้อยแก้ว ประกอบคำกลอน (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

- พิชญา เพ็งศรี. (2548). การศึกษาแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องท้าวหัวข้อยหล่อ. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิทวัส จำปา. (2564). คำสอนในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2514). บทละครเรื่องอิเหนา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 9-33. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รังรอง เจียมวิจักษ์. (2561). การศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทย ภาษาพาที : ความสอดคล้อง ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 26(18).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รื่นฤทัย สัจพันธ์. (2523). สีสรรพ์วรรณศิลป์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด.
- เหรียญทอง สมศักดิ์. (2529). การศึกษาเชิงวิจารณ์แนวความคิดทางจริยศาสตร์ ใน วรรณกรรมสุนทรภู่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรกมล สีหานาวี และมณฑา ชุ่มสุคนธ์. (2563). การวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยระดับ ประถมศึกษาตอนปลาย. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 7(3), 134-135.
- วรรณวิภา วงษ์เดือน. (2562). ตัวละครจากวรรณคดีไทยในบทเพลงไทยสากล. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณวิไล ชุ่มใจ. (2559). ความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในวรรณคดีมรดก. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วศิน อินทสระ. (2541). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ทองกวาง.
- วิกรานดา โชติช่วงรัชมี. (2548). การวิเคราะห์จริยธรรมของตัวละครในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2530). จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วิภา กงกะนันท์. (2523). วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สายชล. (2542). การวิเคราะห์การสื่อสารของตัวละครในวรรณคดีเรื่อง “พระอภัยมณี”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์.

- สิระ สมนาม และจินตนา สุขจານันท์. (2560). โน้ตค้นหลักสูตรและแบบเรียนภาษาไทยระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กข้ามชาติไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่. **วารสารมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 2(1), 44-56.
- สุจริต เพียรชอบ. (2539). **ศิลปะการใช้ภาษา**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2558). **เจมจันท์กังสดาล : ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสวิทย์ บำรุงภักดี. (2560). **การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในวรรณกรรมสินไซ**. (วิทยานิพนธ์
ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า 61-62.
- ไสว มาลาทอง. (2542). **การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร
นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำเนียง ยอดศิริ. (2560). **จริยศาสตร์, จริยธรรม และคุณธรรมตามแนวความคิดของนักปรัชญา.
วารสารปรัชญาปริทรรศน์**, 22(2), 61-62.
- อรรถชัย สุตบนิด. (2563). **ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์.
วารสารมนุษยศาสตร์สังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 5(2), 49.
- อาภากร หนักไหล่. (2559). **ตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อิงอร สุพันธุ์วนิช. (2547). **วรรณกรรมวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พรีนซ์.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายวรวิทย์ มีลี
วันเกิด	วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2536
สถานที่เกิด	จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 79 หมู่ 10 ตำบลหนองกุ้ง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนวาปีปทุม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม เลขที่ 303 หมู่ 25 ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44120
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2560 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาภาษาไทย เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. 2568 ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน ปณ ทัโต ชีเว